POP SIMION

ORASE INFIDELE

volumul 1

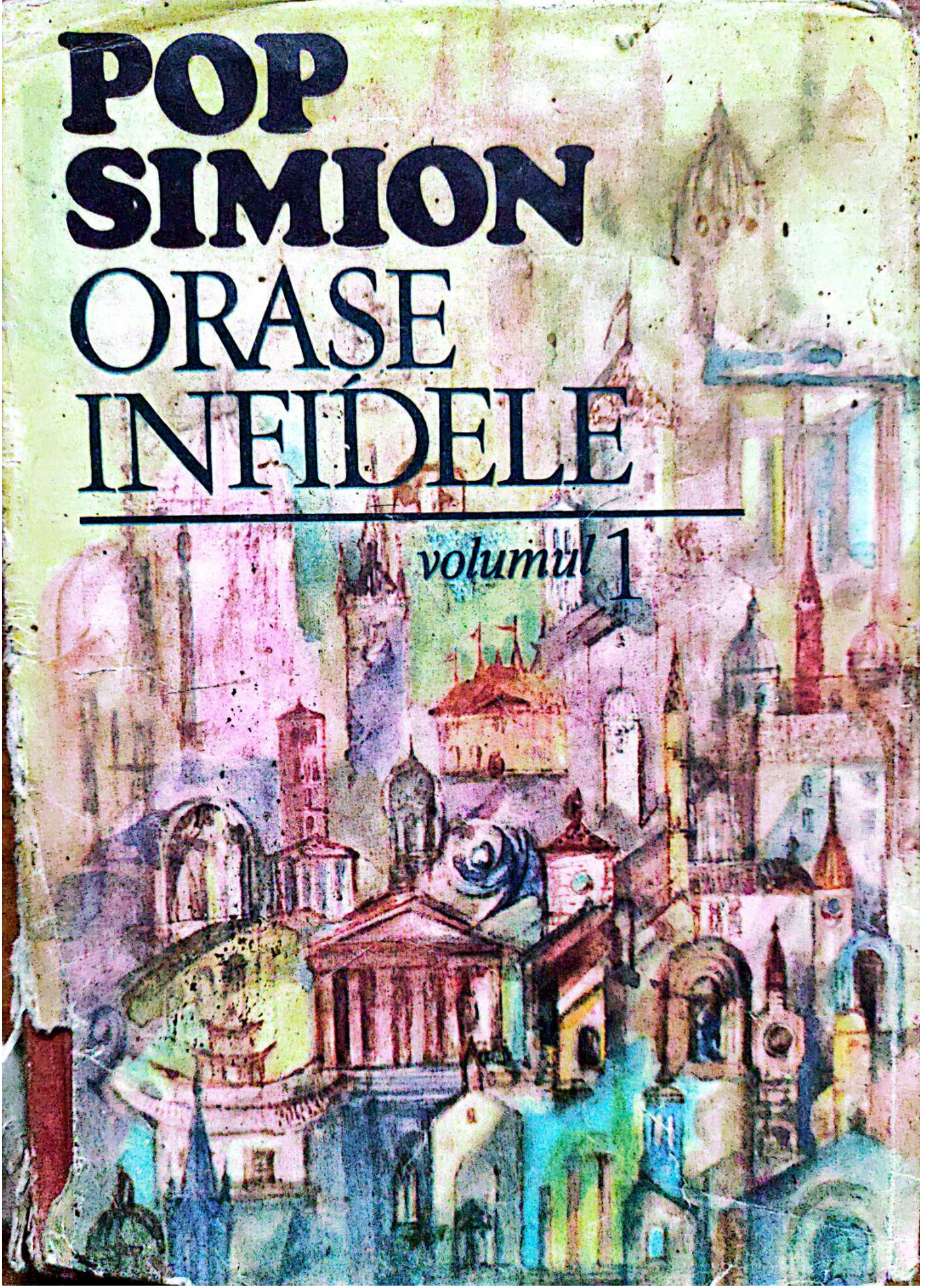

Scanned with CamScanner

Pop Simion

Lumea ca oraș

ORAȘE INFIDELE

VOLUMUL 2

EDITURA SPORT-TURISM
București, 1986

Scanned with CamScanner

Orașe ale începutului de lume

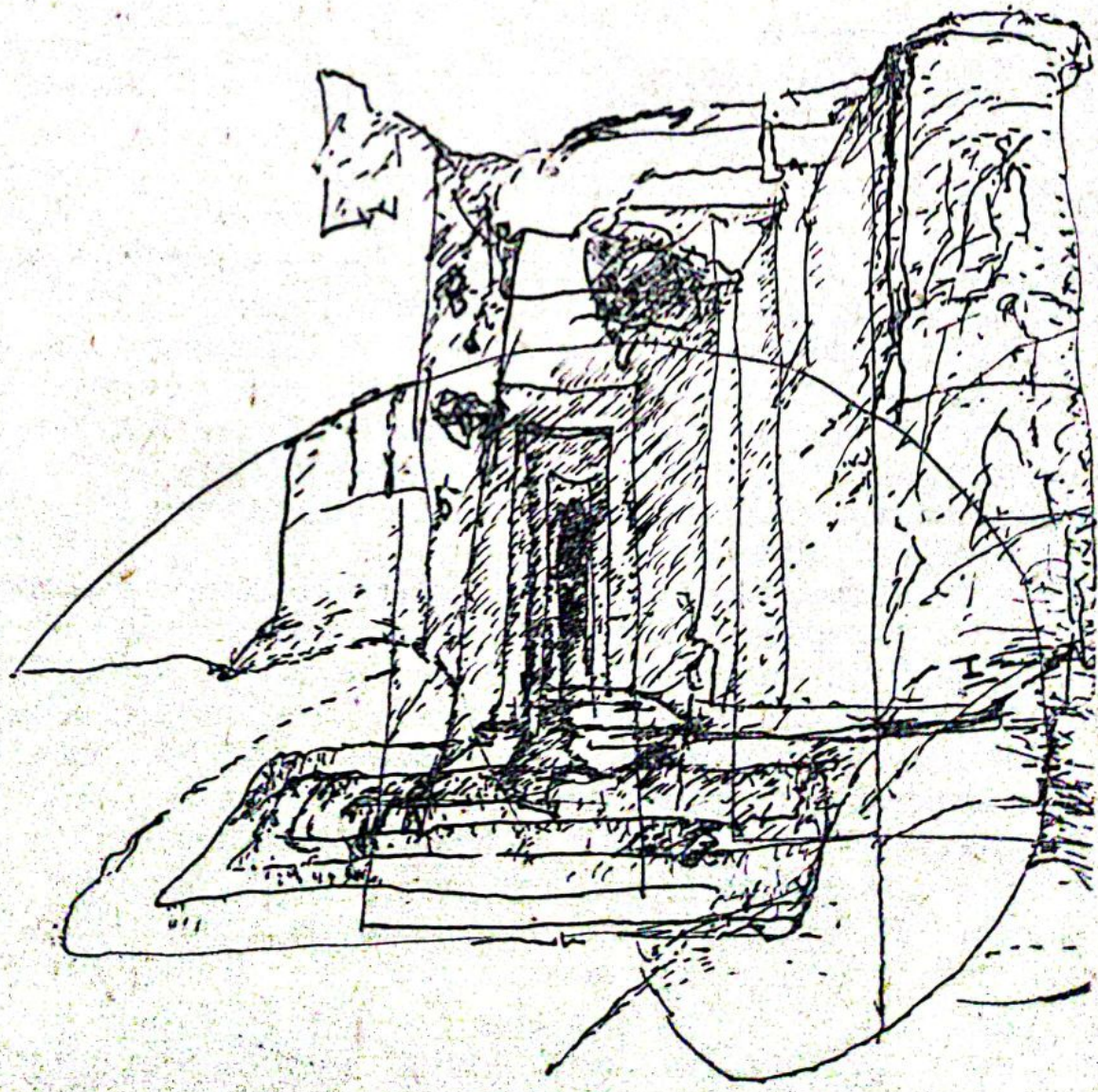

Scanned with CamScanner

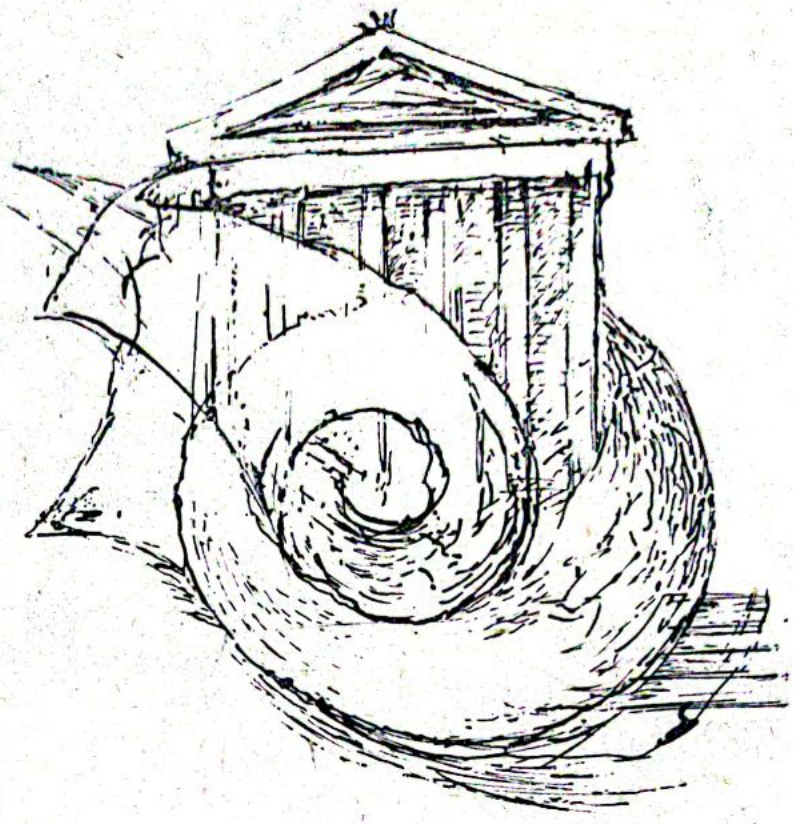

Cărţile!
Cărţile!

PERGAM (BERGAMA)

Să dăruieşti iubitei tale o bibliotecă însumînd 200 000 de cărţi rarisime, iată un gest cu adevărat imperial, care ne tulbură şi azi, după două mii de ani de la săvîrşirea lui, date fiind nobleţea şi tîlcurile pe care le închide. Dragostea, sentimentul etern al omului, este pusă astfel în ecuaţie cu civilizaţia tuturor timpurilor tezaurizată în cărţi. Gestul pe care îl relev este pe măsura personajelor pe care le nemureşte în chip legendar. Fabulosul dar este al lui Marcus Antonius către regina Cleopatra a Egiptului.

În războiul dezlănţuit contra lui Cezar, protectorul ambiţioasei şi inteligentei Cleopatra, dispare în flăcări celebra bibliotecă din Alexandria. Puţin mai tîrziu, generalul Marcus Antonius, aflat în campanie în Egipt, este vrăjit de frumuseţea şi misterul Cleopatrei, căreia îi pune la picioare — ca semn al dragostei lui şi desdăunare pentru ireparabila pierdere alexandrină — cea mai vestită bibliotecă a acelor vremi, adăpostită în celebrul sanctuar Asklepeion din Pergam, oraş situat pe coasta egeeană a podişului anatolian. Îngrămădite în saci de piele, cărţile magnificului aşezămînt sînt aburcate în spinările unui fluviu de cămile luînd astfel drumul Alexandriei. Oficiată într-un ritual de dementă strălucire şi fast, ofranda, cu adevărat faraonică, va pecetlui, de altminteri, tragicul sfîrşit al celor doi îndrăgostiţi şi mari oameni politici : Marcus Antonius şi Cleopatra.

Scanned with CamScanner

se sinucid la Alexandria, disprețuind astfel, prin orgoliul și dragostea lor, pe Caius Octavianus, care anexează ultimul stat elenistic, Egiptul, Imperiului roman...

Fs'e frumoasa corabie memorială, plină de nostalgii și enigme, de mari ridicări și mari căderi, cu care pătrund în orașul vechi Pergam, căruia turcii de azi îi spun Bergama.

O vizită la Pergam își află rațiunea — înainte de toate — în fascinația pe care o exercită asupră-ne strălucirea antică a acestui oraș glorios. Este ceea ce am făcut eu însumi, în anul de grație 1985, luna lui Florar, la 2013 ani după desmoștenirea de cărți a Pergamului de către Marcus Antonius spre a le dărui Cleopatrei. Tot ce văd, aud, simt și intuiesc redeșteaptă marile vremi...

Vechimea orașului e greu de stabilit. N-o putem nici măcar aproxima (5 000 de ani ? 6 000 de ani ?) ; începuturile sale se pierd în negura vremii. Ceea ce, în chip fulgurat, se știe totuși : cîndva orașul s-a numit Teuthrania, după stăpînitorul său Teuthras, urmat de fiul acestuia, Teleph, care se impune în lupta contra aheilor debarcați aici în prima lor tentativă de a cuceri Troia. Principesa arcadiană Augé a fost soția lui Teleph, succedat în prerogativele de „pater urbae" de fiul său, Euripilos, conducătorul unei falange militare fidelă regelui Priam. Orașul își dobîndește numele de Pergam prin cucerirea acestuia de către Pergamos, cel mai mic dintre fiii lui Neoptolem și Andromaca.

Virtuțile strategice ale așezării s-au impus încă din vechime, ele pot fi intuite și azi, chiar de către un ochi neavizat : relief de peninsulă, veritabil „berbece" stîncos în Marea Egee, ultimă aventură a lanțului muntos Kara dag, de sorginte vulcanică, obturat la liziera mării. Orașul-fortăreață șade pe un pinten de andezit, străjuit de rîurile Kestel și Bergama, afluenții fluviului Bakir. Valea ce se așterne la picioarele orașului Pergam rodește tutun și bumbac. Acropola de pe promontoriu a servit ca ultimă redută a perșilor, care au controlat regiunea timp de peste două veacuri (546—334 î.e.n.), cînd intră sub suzeranitatea lui Alexandru cel Mare.

Dar adevărata măreție a orașului Pergam are loc în epoca elenistică. Lisimah, regele Traciei, devine stăpînul părților occidentale și centrale ale Anatoliei (după victoria de la Ipsos, 301 î.e.n.), instalează în Acropola din Pergam o garnizoană, avîndu-l în frunte pe eunucul Filetarios, pe care îl înavuțește, îi dă 9 000 de taleri pentru a guverna în voie și a apăra dinspre această zare de lume Tracia ajunsă la mare strălucire. Din fidel, cum îi mersese buhul că este, eunucul devine infidel al marelui rege cu întîiul prilej care se ivește. Se răscoală contra lui Lisimah cînd acesta își ucide fiul, pe Agatocle (284 î.e.n.), leagă alianță cu regele Siriei, Seleucos, bate monedă cu numele său grație tezaurului trac ce i se încredințase și iată-l pe

Scanned with CamScanner

Lisimah dezmoştenit şi trădat la Pergam de către eunuc. Neavînd cum a-şi prelungi seminţia, eunucul adoptă drept fiu pe un nepot al său, pe Eumene I (263—241 î.e.n.), care va reuşi să elibereze cetatea Pergam şi dominioanele acesteia de sub tutela siriană, extinzînd regatul înspre Egiptul dinastiei Ptolemeilor, pînă la coasta Eolidei. Tot un nepot al acestuia din urmă devine succesor. Attal I se încoronează rege (230 î.e.n.) şi se aliază cu Roma, contra regilor Macedoniei şi Siriei. Se întemeiază astfel puternica dinastie a attalizilor care domină prin forţă, strălucire şi magnificenţă ultimele veacuri de dinaintea erei noastre. Pergam devine una dintre cele mai impozante realizări urbanistice ale lumii elenistice, anunţînd marile ansambluri de mai tîrziu, cum vor fi fost palatele palatine din Roma, bunăoară. Edifică somptuoase clădiri, cu terase etajate, aidoma palatelor din Persepolis şi construcţiilor monumentale realizate de dinastiile carienilor la Halicarnas, oraşul de baştină a lui Herodot. La Pergam se fabricau vase de argint şi de argilă în relief, stofe cu ţesături în fir de aur şi parfum. Vestite ateliere de sculptură executau comenzile celor mai bogaţi comanditari din Atica. Era atîta opulentă şi aplecare spre studiu, arte, bun gust şi frumos, încît cetatea Pergam din vremea attalizilor — adesea filoelenică — răsfaţă oraşele Atena, Delfi şi Delos, donîndu-le statui şi porticuri. Citesc toate acestea în Asklepeion, celebrul sanctuar dedicat zeului Aesculap, al sănătăţii şi puterii, cuprinzînd numeroase temple, legendara bibliotecă, un amfiteatru (pe scenele căruia are loc anual un festival de spectacole cu participare internaţională), aleea colonadelor, templul circular al lui Telephorus şi altele.

Venind invariabil dinspre mare şi sosind în micul port de pescari Dikili, acolo unde rîul Caicos se varsă în Marea Egee, turistul de azi trebuie să-şi dozeze foarte bine timpul pentru vizita (de numai cîteva ore) la Bergama, orăşel de tranzit, fără multe atracţii contemporane, în afară de cea istorică, majoră, memorabilă, care ne-a adus şi pe noi aici. Şi este firesc să fie aşa. Apogeul politic şi cultural al acestui stat îl găsim sub regele Eumene al II-lea (197—159 î.e.n.), cînd Pergam concurează oraşul Efes, perlă de întîie mărime a negoţului din Orientul Mijlociu, şi concurează deopotrivă Alexandria, căreia îi ia locul (după dezastruosul incendiu), alături de Antiohia, în planul valorilor de cultură, ştiinţă şi artă pe care le adăposteşte. Aici, la Pergam, s-a inventat, ne aducem aminte prin gînd reflex, *pergamentul*, acest străbunic al hîrtiei (piele netăbăcită, tratată special pentru uzul scrisului), replică majoră la interdicţia Egiptului de a se exporta faimosul papyrus. Este data la care oraşul Pergam se află la apogeul rostirii de sine, numărîndu-se printre cele mai importante vetre culturale şi ştiinţifice din lumea elenistică şi din bazinul mediteraneean luate în ansamblu. Atestă acest lucru construcţiile monumentale, între

Scanned with CamScanner

care Altarul lui Zeus, piesa excelsior a Acropolei din Pergam (aflată în muzeul Pergamon din Berlin), fabuloasa bibliotecă ce a migrat din voinţa lui Marcus Antonius la Alexandria, pe altarul dragostei pentru Cleopatra, sanctuarul zeiţei Atena, templele lui Traian şi Dionysos, agora superioară, sanctuarul Demetrei, zeiţa fertilităţii, templul zeiţei Hera, gimnaziile în trei terase circulare, agora inferioară ş.m.d.

Decăderea şi sfîrşitul existenţei Pergam-ului, ca stat suveran, s-a petrecut sub regele Attalos al III-lea, ins bizar, de nesfîrşită cruzime, ros de suspiciuni de tot felul, preocupat mai degrabă de studiul botanicii şi al ştiinţei agronomiei, decît de treburile dregătoreşti, pe care le ignora cu nonşalanţă, drept care a şi oferit pe tavă regatul Pergam, prin testament, Romei. Este ceasul la care izbucneşte violenta răscoală antiromană condusă de Aristonicos. Acesta visează edificarea unui „stat al soarelui“ (Heliopolis), bazat pe deplina egalitate dintre sărăcimea rurală şi cea urbană, dintre sclavi şi liberţi. Visul utopic creşte ca aluatul cel bun : răsculaţii rezistă un timp legiunilor romane sprijinite de Bitinia, Pont şi Cappadocia. În cele din urmă răscoala este reprimată şi Pergam intră sub jurisdicţia provinciei romane Asia (anul 129 î.e.n.). Este covorul de purpură pe care va pătrunde aici Marcus Antonius, autorul afacerii cu biblioteca, gest deopotrivă nobil şi scelerat. Voind parcă a se disculpa şi a eterniza locul în care s-a întîlnit cu regina inimii lui, Marcus Antonius a edificat la sud-est de Pergam, pe coasta mediteraneeană a Anatoliei, oraşelul Tarsus, conceput ca sanctuar închinat Cleopatrei. N-am ajuns la Tarsus pentru a vedea cu ochii mei preţul celui ce se disculpa, nemurind fiinţa iubită. O voi face cu alt prilej.

Plec din Pergam cu gustul amar că nici cele mai luminate minţi ale timpului meu nu condamnă — prin persuasivă rememorare şi răscoală a spiritului justiţiar — cele două mari jafuri operate la Pergam în ultimele două milenii : jaful lui Marcus Antonius, care a desmoştenit cetatea de spirit (prin înstrăinarea bibliotecii fără egal), şi jaful lui Schliemann, adoratul şi hulitul arheolog, care a desmoştenit cetatea de icoana credinţei în propria nemurire (strămutînd Altarul lui Zeus pe pămînt străin).

Valorilor sacre de artă şi civilizaţie universală le şade bine la ele acasă şi nu altundeva. Este lecţia de două ori jefuitului Pergam. Al treilea jaf nu mai este posibil : taina mitologică pe care o degajă şi azi acest oraş al începutului de lume este imaterială şi va dăinui în veci.

Scanned with CamScanner

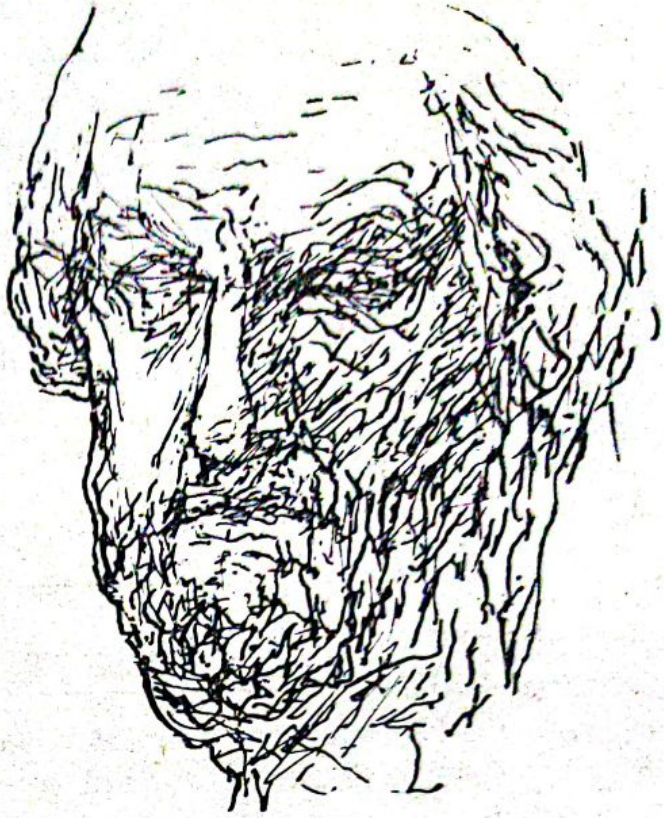

„Babel armonios“

SMIRNA (IZMIR)

Strabon considera Smirna din epoca romană ca fiind „cel mai frumos oraş al Asiei“. Şi azi, vatra cu viaţă abundentă şi miresme exotice îmi strigă cele trei adevăruri ale sale : sînt oraş al începutului de lume (rădăcinile Smirnei pogoară pînă la peste 5 000 de ani în straturile istoriei) ; sînt oraş al marilor spirite (aici au trăit şi s-au exprimat Homer, Democrit şi Heraclit) ; sînt oraş al negoţului (de la ivirea sa pe lume îşi conservă pînă azi virtuţile de bază : comerţul şi activitatea portuară !). Care faţă a oraşului să aleg ? Ce să prefer ? Trinitate de nedesfăcut.

Smirna de azi, Izmir, este al treilea oraş al Turciei (circa două milioane de locuitori) şi al doilea port după Istanbul. Atraşi de acest ţărm însorit al Mării Egee, caravanierii tuturor timpurilor au numit oraşul *Güzel Izmir* (Frumosul Izmir), devenit în epoca modernă o adevărată placă turnantă a tuturor drumeţiilor în Anatolia, spre nordul îndepărtat al Asiei ori spre sudul din fabuloasa burtă a Mediteranei către toate mările şi oceanele lumii.

Catargul acestei vetre este muntele Pagos, care etalează un giuvaer : Fortăreaţa Catifelelor (Kadifekale). E signa heraldică a oraşului de negoţ, şi aminteşte de suveranul de odinioară, de Lisimah, generalul lui Alexandru cel Mare, aflat aici în campanie. Vieţuirea neîntre-

Scanned with CamScanner

ruptă timp de cinci mii de ani pe acest promontoriu o atestă Bayrakli, habitat preistoric (întemeiat în mileniul III î.e.n.) ajuns în stăpînirea hittiţilor (prin anii 1500 î.e.n.), care a devenit urbe de întîie mărime în salba de oraşe-cetăţi a ionnienilor (100 de ani î.e.n.). Valuri de omenire perindate pe aici de caruselul războaielor şi pofta de negoţ au putut admira golful profund, deasupra căruia tronează oraşul, aşternîndu-i-se la picioare mătasa azurie a Mării Egee, în sud, avînd drept mantie protectoare ultimele revărsări ale munţilor Taurus (Taurinii Centrali), la nord, şi cele două aripi veşnic verzi care formează — la răsărit şi apus — delte, golfuri şi belvederi.

Am privit oraşul de pe colina Karsi-yaka, aflată în buza, nordică unde bate *imbat,* răcoroasa briză a după-amiezii. Altă belvedere este Incir-alti, pe buza sudică, ori umbroasa colină Bornova, la zece kilometri spre nord-est, unde s-a întemeiat (în secolul al XVIII-lea o „colonie a fracilor", dînd culoare acestui creuzet al tuturor populaţiilor : comunităţile turco-tătare, cele de sorginte elenistică, cele din Tracia, din Macedonia ş.m.d. Smirna a fost şi este un „Babel armonios" de limbi şi seminţii atrase aici de negoţ, de legendă, de aventură, de splendori şi palate, de enigme nedezlegate.

Fiind de „gintă latină", pătrund în cartierul Namazgâh, în fosta Agoră romană a oraşului Smirna (secolul al II-lea î.e.n.), populată cîndva de o pădure de colonade şi puzderie de statui, înfăţişînd — cel mai adesea, aproape obsesiv — pe Neptun, zeul apelor, şi pe Ceres, zeiţa grîului şi a rodirii. Cum pe aici s-au vînturat grecii tuturor timpurilor, mai frecvent este numele elenic al celor doi zei — Poseidon şi Demeter. Spre a fi protejaţi de intemperii, de eroziunea timpului, cei doi mari zei ai oraşului Smirna îşi au casa lor — Muzeul Arheologic, unul dintre cele mai importante ale Turciei de azi. O mărturisire se impune : ipostaza din Smirna a zeului Poseidon este pentru mine inedită, total altceva decît cele cunoscute pe îndelete (Poseidon de Artémision, de Melos, de Latran) în muzeele Atenei, la Pella şi la Cap Sunion, fortul legendar al lui Poseidon, care trimite navigatorii pe mările şi oceanele lumii. Îl privisem pe marele zeu în colecţiile cu vestigii din numeroase oraşe ale Greciei, în muzeele cu renume din Berlin, Roma şi Londra. Mă crezusem, aşadar, răsfăţat şi intangibil întru poseidonie. Şi uite că nu-i aşa. La Smirna mă întîlnesc cu un Poseidon fără pic de furioşenie ; este calm, înţelept, respirînd noblеţe, spirit fantast, un gînditor aşezat în jilţ, să dezlege iţele nepămîntene ale vieţuirii pe ape şi în mit. Eu îl cunoscusem invariabil în stare de alertă, pe verticală, stînd în picioare, gata să arunce tridentul spre orizonturi marine. Din contră, la Smirna, zeul Poseidon e stăpînit de inefabil, şade la margini de ape (şi la margini de lume), de veghe la zbaterea fără istov a planetei, respirînd prin mările şi oceanele sale, primind briza sărată în pletele-i bogate şi

Scanned with CamScanner

în barba de patriarh. Doar sandalele zeului au materialitate și pămîntesc ; încolo numai spirit și evaziune în orizonturi marine.

Foarte pămînteana zeiță Demeter, a germinației și perpetuării prin rod, ne este înfățișată în Muzeul Arheologic din Smirna în postură maternă, stînd de veghe, în picioare, în învăluratu-i veșmînt. O senzație extraordinară de viață se degajă din acest climat cu scene zeiești, cu basoreliefuri adînci, excelent conservate, cu centauromachie (vestigii ale jocurilor funerare), cu scene ludice și eros provenind din arta phallică (ofrande pentru ceremonialul din noaptea căsătoriei), cu statuia efebului Antinous, slăbiciunea fără egal a lui Hadrian. E locul să consemnăm veneraţia de posedat pe care împăratul roman aflat în campanie pe coasta Mării Egee a arătat-o constant pentru Antinous din Bittinia. Scriitoarea Marguerite Yourcenar (în cartea sa *Memoriile lui Hadrian)* îl evocă pe Antinous prin chiar „spusele". împăratului, răsfățat de către greci cu titlurile maximale : Evergentul, Olimpianul, Epifanu[1], Stăpînul Totului ș.m.d. Hadrian este imaginat de către scriitoare ca rememorînd așa : „Am pătruns apoi în interiorul templului în care sculptorii mai trebăluiau încă. Uriașa eboșă a lui Zeus de aur și fildeș lumina vag penumbra ; la picioarele eșafodajului, marele piton, căutat și adus din ordinul meu din India spre a fi consacrat în acest sanctuar grec, se odihnea în coșul său de filigran, bestie divină, emblema tîrîtoare a duhului Pămîntului, asociată dintotdeauna cu tînărul nud care simbolizează geniul împăratului. Antinous, intrînd din ce în ce mai mult în acest rol, servea el însuși monstrului porția de pițigoi cu aripile frînte. Apoi, ridicînd brațul, se ruga. Știam că rugăciunea făcută pentru mine se adresa numai mie, dar nu eram în așa măsură zeu spre a-i ghici sensul, nici spre a cunoaște dacă va fi împlinită vreodată (...). Și așa a existat acea noapte de la Smirna cînd l-am obligat pe cel iubit să suporte prezența unei curtezane. Copilul își făcea despre dragoste o idee funciarmente austeră pentru că ea era exclusivă ; dezgustul său mergea pînă la greață. Apoi s-a obișnuit. Vanele tentative se explică foarte bine prin pofta de desfrîu ; acesteia i se adaugă speranța găsirii unei noi intimități în care tovarășul de plăcere să nu înceteze de a fi totodată ființa iubită și prietenul ; dorința de a iniția pe altul, de a face ca tinerețea sa să treacă prin experiențe identice cu cele ale tinereții mele ; și poate și mai nemărturisită, intenția de a-l coborî încetul cu încetul în rîndul desfătărilor banale care nu angajează cu nimic..." Antinous, frustratul de tinerețe și candoare, nu va supraviețui împăratului exaltat de mărire și desfrîu. Superbul bittinian va muri de tînăr, ceea ce va zgudui și descumpăni, zice-se, pe Hadrian. Cuprins de furie și tîrziu regret, acesta ordonă să i se facă lui Antinous funeralii împărătești și îl nemurește prin monumente și statui, precum cele de la Smirna. Iată, deci, cum statuile și templele, considerate sacre, încorporează (une-

Scanned with CamScanner

ori) cu egal succes splendoare și desfrîu. E sentimentul de pustiu care îmi locuiește la ora aceasta sinele-cîinele.

Spre a-l izgoni, fac o preumblare în partea meridională a orașului Smirna, atît de căutată pentru explozia de pitoresc și ieșirea din mitologicale : Piața Konak, cu palatul administrativ care îi dă numele, Turnul Orologiului în stil pseudomaur, Bazarul de pe Anafartalar, artera animației multicolore, cartierele tipic musulmane, puzderie de *boutiques* în stil european, portul zi-noapte trepidant, avînd în preajmă comerțul, veritabila industrie a acestui oraș. În partea septentrională a așezării, pe axa Piața Republicii — Alsancak, se întinde zona de mare densitate muncitorească, cu centura de energie, niciodată dezisă de Smirna : cordonul portuar. Totul s-a reconstruit aici după 1922, piatra de hotar a Turciei moderne care îl evocă pe Atatürk, reformatorul numit pe drept „Părintele turcilor". Se împlinesc o sută de ani de cînd golful orașului Smirna a fost salvat de colmatarea iminentă pe care o realiza fluviul Gediz, cărătorul de aluviuni din podișul Anatoliei, care zidea statornic și infinitezimal golful, gata să bareze intrarea în portul Smirna ; sînt împrejurările în care fluviul a fost deturnat artificial, în bucla septentrională a deltei lui, spre țărmul Agria și colmatarea părții nordice a golfului a fost stopată. S-a născut astfel un port nou, cu o faleză de mai mulți kilometri. E potcoava în care se desfășoară un comerț modern, al cărui trafic este apreciat ca fiind de trei milioane tone mărfuri anual. După Istanbul, portul de primă mărime al Turciei, vestit datorită marelui volum de mărfuri de import, orașul Izmir deține — în dialogul „care pe care" — portul cu cel mai mare volum de export.

Dacă e să dăm crezare ghidului Nagel (și n-avem motive să n-o facem), acesta menționează Smirna-Izmir ca avînd, prin anii '60—'70, circa 375 000 locuitori. Azi orașul are două milioane. Creșterea din u'timul sfert de veac mi se pare fantastică. Însoțitorul meu turc comentează fenomenul astfel : „Noi, turcii, sîntem singurii care îi concurăm serios pe chinezi în domeniul natalității (raportat la dimensiunile noastre), ceea ce nu-i de ici de colea".

Adevărat. Însă factorului demografic, cu acțiune generală în Turcia, i se adaugă acela special și definitoriu pentru orașul Smirna : atracția constantă pe care o exercită dinamismul vieții comerciale. Cuptorul niciodată stins care întreține acest comerț activ, cu foamea de brațe de lucru și hemoragia de mărfuri dinspre Smirna contemporană spre toate zările planetei, tronează, ca un monstru sacru, în Parcul Culturii : Tîrgul Internațional din Izmir. Dau o raită printre pavilioane, care de care mai originale ca fantezie arhitectonică, mod de a-mi forma (chiar dacă nu-i „ora internațională" a Tîrgului : 20 august—20 septembrie) o imagine despre această citadelă a negoțului. Izmir este prin tradiție, alături de alte orașe similare

Scanned with CamScanner

— Leipzig, Salonic, Damasc, Plovdiv, Bagdad, București — însemnat factor de comerț și cooperare internațională. Este contextul în care valoarea schimburilor comerciale dintre România și Turcia, bunăoară, tinde să ajungă la 700 milioane de dolari anual. Dintre obiectivele de conlucrare româno-turcă enumăr rafinăria „Anatolia Centrală", dezvoltarea și modernizarea Combinatului Metalurgic Karabük, construirea în comun a centralei electrice de la Kapulakaya, obiective în domenii cum sînt chimia, mineritul și altele. Mari perspective deschide pentru anii ce vin cooperarea în domeniul transportului naval, prin trecerea la construirea unei linii de *feryboat* între porturile românești și turcești la Marea Neagră. Vine o vreme cînd voi prefera, poate, acest mijloc de transport spre țara vecină.

Pînă una-alta, sosesc la Smirna cu avionul, într-o zi cu semnificații aparte pentru turci : 23 aprilie, *Ziua suveranității naționale și a copilăriei.* Pretutindeni este arborat drapelul țării, au loc parăzi, manifestări ocazionate de cea mai însemnată sărbătoare a Turciei moderne. A fost decretată astfel de Medjilis, parlamentul turc, la 23 aprilie 1923, ca o sinteză a reformelor lui Mustafa Kemal Atatürk și actul de naștere al statului turc modern. Sărbătoarea are înțeles bivalent : a Suveranității și a Copilăriei. Dacă întîiul termen al binomului este lesne de priceput, cel de al doilea cere lămuriri speciale, ceea ce am și făcut. În concepția lui Atatürk, candoarea țării este chemată să nimbeze pînă în veci de veci suveranitatea proclamată prin voința întregii națiuni. Și anume : copiii contemporani marelui eveniment au nobila menire să smulgă țara din înapoiere și obscurantism. Prin ce ? Prin educație într-o viziune modernă, în spiritul muncii, al idealurilor pentru cunoaștere, cultură și știință. Copilăria devine, în descrisa interpretare, stindard de construcție economico-socială și morală a Turciei de azi, cum îmi explică pe îndelete Haluk Durukal, scriitor și ziarist de notorietate, care se ocupă de întreg „musafirlîcul" șederii mele în Turcia, în numele Ministerului Culturii și Turismului. În șirul de spectacole care au avut loc la 23 aprilie 1985 cu ocazia Zilei Suveranității și Copilăriei în scoica de piatră a marelui amfiteatru antic din Efes, a participat și un grup folcloric de copii din Cluj-Napoca, aducînd pe scena Festivalului internațional din acest oraș prospețimea și culoarea cîntecelor și jocurilor din spațiul carpato-danubiano-pontic, cu care cetățile de pe țărmurii Anatoliei au avut legături din străvechime.

Promenadă pe bulevardul Atatürk. Statuia ecvestră a reformatorului e literalmente inundată de coroane de flori, semnul celei mai mari venerații de care se bucură generalul legendar. Sînt ceasurile după-amiezii. Ziua e caniculară. Dar începe să bată briza, care sosește cu precizie de metronom : ora șaptesprezece. Să depănăm puțină culoare locală. Dalele falezei refac valurile molcom-mătă-

Scanned with CamScanner

soase ale Mării Egee ; puzderie de cîrciumioare în toate stilurile şi pentru toate pungile ; foşnetul solemn al palmierilor regali care flanchează golful, ca la Nisa şi Monte Carlo ; birji dichisite, alămurile date cu sidol, perne şi catifele, caii îmbrăcaţi în paftale şi zdrăngănele, în ţinte şi mărgele, îşi aşteaptă muşteriii ; turcaleţii mănîncă baclavale şi sarailii în plină stradă ori castraveciori cruzi pe care negustorul îi decojeşte sub ochii cumpărătorului ; copilandrii, cu mari panere aşezate pe cap, cară munţi de covrigi cu susan, turte, halvale ori tot ce intră în sfera micului comerţ ambulant ; vasele din port descarcă şi azi ceea ce au descărcat şi pe vremea lui Alexandru cel Mare şi Hadrian, calupi de marmură, grîu, cherestea, peşte ; tinerii aflaţi la volan clacsonează din mers fetele ieşite la promenadă, spre a le invita la o escapadă cu maşina ; se vînd mieji de migdale crude, stropiţi cu apă, mereu, să se păstreze proaspeţi-crocanţi, să sară uşor din pieliceaua lor ; fac această investiţie importantă, dînd negustorului hîrtia de 500 lire, secundă în care vînzătorul se apleacă şi şterge cu ea trotuarul, îi făcusem *safteaua;* prea are morgă solemnă această arteră care expune toate consulatele, îngrămădite fagure, şi sediul cartierului general al ţărilor din pactul Atlanticului de Nord (NATO), cu steagurile, cincisprezece la număr, arborate în vîntul subţire ; pe muntele Pagos, lîngă fortăreaţă, aşezate direct pe tăpşanul golaş şi colbos, ţărăncile ţes covoare din lînuri viu colorate, în războaie de improvizaţie, cu ţăruşi bătuţi în pămînt ; la tot pasul se vînd stridioare palpitînd în scoicile lor, cu jumătatea de lămîie alături ; în hala de peşte, unde damful te trăsneşte, se concentrează toate fructele mărilor Egee şi Mediterană, pe întîiul plan fiind calmarii şi octapodele, enormele caracatiţe, pe care puştii le bat cu maiul spre a le muia, a le pregăti pentru gheaţă, a le ţine proaspăt-fragede ; la căderea nopţii are loc demonstraţia militarilor, cu toboşari, făclieri, cu maşinile devenite veritabili pomi de lumină, cu sloganuri strigate în onoarea lui Atatürk, Părintele ; locuitorii oraşului stau ciorchine pe terasele cafenelelor, la cafea, ceai, bere, orice, ţelul fiind să privească în zare, rulînd fără istov bobiţele de mătănii — clepsidra plictiselii ancestrale.

Dar Homer, cel care a trăit, a gîndit şi a scris la Smirna, unde-i ? pot fi întrebat pe drept. Homer e aici, aşa cum e pretutindeni. Homer e de necuprins.

Scanned with CamScanner

Cîinele de marmură

(cele zece vămi ale lui Alexandru cel Mare)

PELLA

Știu un bărbat care a poruncit săracilor să vină la el și „le-a dat" imperii...

Alexandru Macedon este cel mai mare cuceritor al antichității. Doar Hannibal și Cezar au fapte de arme comparabile cu ale acestuia, cu o deosebire esențială însă : în vreme ce cartaginezul și romanul sînt cuceritori prin excelență, macedonianul este și un fanatic întemeietor de orașe, ctitor de spiritualitate, protector de arte frumoase. Cum se împacă arta militară cu artele propriu-zise ? iată întrebarea care însoțește destinul fără egal al lui Alexandru Macedon, personalitatea celor mai mari paradoxuri din istoria omenirii.

Mă aflu într-un orășel situat la nord-est de Salonic, apt să aprindă în oricine nesăbuința de a-l înțelege pe marele cuceritor. Ține de privilegiul sacru al așezării. Pella este vatra de baștină a lui Alexandru cel Mare, locul de unde a pornit el să cucerească lumea. Arheologii tocmai scot la iveală corpul palatului regal unde a văzut lumina zilei Alexandru, fiul regelui Filip al II-lea și al Olimpiei, fiica regelui Epirului, Neoptolemos I, palat din trei ansambluri desfășurate pe patru hectare și jumătate și un acoperiș sprijinit pe coloane de cîte un metru diametru fiecare. Locul este cum nu se poate mai potrivit pentru o capitală care avea să intre prin Alexandru Macedon în legendă. Palatul fusese edificat de un luminat prinț al Macedo-

Scanned with CamScanner

niei, Archelaos (413—399 î.e.n.), pe fluviul navigabil Ludias, la cincizeci de kilometri de capitala veche Aigai şi mai aproape de Marea Egee, la numai douăzeci şi doi de kilometri de coastă, în imediata apropiere a golfului Thermaic. Cel mai bun pictor al acelei vremi, Zeuxis, a fost invitat să decoreze palatul cu fresce, înfăţişînd miturile ce exprimă bucuria, optimismul robust şi gloria elenă. Au sosit aici autori şi poeţi celebri, între care ultimul mare tragic al antichităţii, Euripide. O piesă a acestuia purta drept titlu chiar numele luminatului prinţ „Archelaos" ; pierderea acestei scrieri este pe deplin recompensată însă de „Bacantele", capodopera lui Euripide, sau de piesele „Ifigenia în Aulis" şi „Alcmea în Corit" toate trei scrise şi prezentate în strălucitorul palat de la Pella, moştenit de regele Filip al II-lea, deci spaţiul de geneză a lui Alexandru. Tot ce vezi aici are glas şi tîlc, ca o predestinare. Este motivul pentru care încerc să-l reconstitui pe Alexandru Macedon prin cele zece vestigii — cele zece vămi ! — alese de mine la Pella. Sînt argumentele unui posibil discurs de inimă pentru Alexandru şi toate „alexandriile" pe care acesta le-a săvîrşit cutremurînd lumea, îngenunchind seminţiile întîlnite în cale, civilizîndu-le, tînăr, atotputernic şi suveran.

Întîia vamă este, desigur, a tinereţii fascinante, ilustrată de portretul în piatră găsit în localitatea Yanitsa, care îl arată pe regele Macedoniei foarte probabil la vîrsta fragedă a urcării pe tron : obraz de adolescent, privire dominatoare, încărcată de patimi încă ţinute în chingi, luminînd un chip candid, însă respingînd furtuni viitoare, cum tot furtunos, abundent, cad pletele lui Alexandru pe osul lat al frunţii, în dărătul căruia par a fi început deja marile bătălii. Zic astfel deoarece întîia vamă a lui Alexandru cel Mare — *vama tinereţii* — o trece şi o petrece aici, la Pella. Deschide ochii către lume în zăngănit de arme : în chiar anul naşterii sale (356 î.e.n.), tatăl său declanşează „cel de al treilea război sacru" în Grecia Centrală, contra foceenilor, spre a-i pedepsi pentru că devastaseră tezaurul templului din Delfi. Deci, Alexandru descoperă gustul de avuţie şi putere încă din leagăn, cu laptele pe care îl suge la sînul mamei sale, Olimpia. La vîrsta de cinci ani, Alexandru primeşte drept jucării tezaurele oraşelor greceşti din peninsula Calcidică, aliatele Atenei, pe care tatăl său, Filip al II-lea, le cucereşte în serie, stîrnind la atitudine publică pe Demostene, cel mai strălucit orator al Greciei, care rosteşte întîia „Filipică", inaugurînd astfel campania lui de o viaţă contra ascensiunii Macedoniei. La împlinirea celor zece ani, regele Filip al II-lea îi dă drept cadou fiului său Alexandru „Pacea lui Filocrate" care consfinţeşte *statu-quo*-ul între Macedonia şi Atena, urmare a pierderii posesiunilor ateniene de pe litoralul tracic şi a discursului oratorului Isocrate care cheamă — în plină criză a *polisului* grec — la crearea unei Ligi panelenice menită să oprească fărîmiţarea

Scanned with CamScanner

statală şi să unească forţele greceşti într-o acţiune condusă de regele macedonian (ca strateg autocrator) contra duşmanului comun, Persia. La optsprezece ani, Alexandru îşi serbează majoratul cu vinul adus din Beoţia, urmare a victoriei lui Filip al II-lea asupra atenienilor şi tebanilor în bătălia de la Cheroneea, moment ce marchează instituirea hegemoniei Macedoniei în Grecia şi, totodată, păşirea lui Alexandru pe scena vieţii publice. Pe lîngă meşteşugul armelor, acesta este iniţiat în toate ştiinţele pe care viaţa regatului le exercita la acea vreme : cultivarea pămîntului, creşterea vitelor, meşteşugul mineritului (argint, aur), lemnăritul, arta negoţului înfloritor la intersecţia drumurilor ce leagă spaţiul dunărean de Adriatica şi Egeea. În urmă cu două-trei veacuri, Macedonia fusese un regat oarecare, situat la periferia lumii greceşti, în partea central-estică a Peninsulei Balcanice. Curînd, acesta devine catargul de corabie al lumii elenistice, gata să pornească în larg ; ochiul ager, departe scrutător, de la timona acestei corăbii, era, nu încape îndoială, fiul lui Filip al II-lea, Alexandru, care primise instruirea cea mai aleasă, în spiritul vremii, dascăl fiindu-i Aristotel din Stagira, care tocmai fondase la Atena al său Lykeion sau Peripatos, aşezămînt de învăţătură enciclopedică rivalizînd cu Akademia lui Platon. Vama tinereţii astfel trecută cu brio, Alexandru — lup tînăr, flămînd de glorie, înveşmîntat în toga unei solide învăţături — devine Alexandru cel Mare şi urcă pe tronul Macedoniei la vîrsta de douăzeci de ani (336 î.e.n.), urmare asasinării lui Filip al II-lea de către oponenţii politici, sprijiniţi, se pare, de fosta lui soţie, Olimpia, îndepărtată de la curte. Vama tinereţii se încheie brusc şi începe următoarea, *vama puterii* lui Alexandru cel Mare, care va dura treisprezece ani : oare presimţise tînărul suveran acest număr fatidic pe care i-l croiseră ursitoarele mitologice ? ! Este un timp precipitat, comprimat, grăbit, neîmpăcat şi frenetic, dedicat integral campaniilor ; tînărul rege are ambiţia de a trece lumea prin foc şi sabie spre a o modela după chipul şi asemănarea lui. Asumîndu-şi întreaga moştenire a Atenei şi Spartei, oraşul Pella devine centrul puterii şi măreţiei din această parte a lumii, strălucita capitală a lui Alexandru cel Mare, personificarea puterii însăşi. Greu mă smulg din obsesia pe care o exercită asupră-mi un prag de mozaic al palatului de la Pella, cu scena „Grifonul devorînd un cerb". Descopăr aici cea mai expresivă icoană despre vama puterii care îl sălăşluise pe Alexandru cel Mare. Carnagiul pe care îl operează grifonul (monstru fantastic cu trup de leu şi cu aripi, cap şi gheare de vultur) încălecîndu-şi prada este plin de măreţie şi forţă. Cerbul e alb, pe fond negru, deznădăjduit şi învins (precum cetăţile răpuse de Macedonia), în vreme ce labele de leu şi enormele aripi de vultur au contur negru, iar creasta monstrului atotputernic e roşie, ca flamura pe care Alexandru cel Mare avea

Scanned with CamScanner

s-o arboreze numaidecît în orizonturile lumii, ca sîngele pe care avea să-l verse în marile expediţiuni. Dus de zodia lui, el va străbate în marş, timp de treisprezece ani, în fruntea unei armate care îl ascultă parcă hipnotizată — fără a bea măcar o singură dată din cupa înfrîngerii ! — un marş de douăzeci de mii de kilometri, pentru a construi, pe trupul a trei continente, un nou imperiu. Se naşte astfel un univers elenistic avînd drept fruntarii Marea Adriatică şi Oceanul Indian, Dunărea, Munţii Caucaz, Munţii Hinducuş şi Deşertul Nubiei, o plăsmuire statală cum nu cunoscuse antichitatea. Asimilînd valorile Orientului, civilizaţia greacă se va derula cu rapiditate, ca un covor fermecat, de la Marea Adriatică, la Indus şi Gange şi Nil, dînd sigiliu elenistic acestui conglomerat de culturi şi civilizaţii, care va marca timp de veacuri lumea mediteraneeană şi cursul omenirii însăşi.

Întîia campanie a lui Alexandru cel Mare se desfăşoară sub semnul lui Dionysos, la graniţele septentrionale ale statului. Este *vama dionysiacă,* a treia în ordinea rostirii noastre, excelent ilustrată prin altă frescă-mozaic de la Pella : „Dionysos călărind o panteră", animalul său favorit, sacru. El agită în mîna stîngă un tirs înflorat, şi au capul împodobit bahic, cu o coroană de struguri, simbolul pămînturilor traco-gete, care l-au zămislit, zice-se, pe zeul petrecerii. Corpul suplu al fiarei anunţă saltul. Este metafora posibilă a campaniei lui Alexandru cel Mare în Illyria şi Tracia, cu trecerea fluviului Dunărea pentru un raid de o zi contra geţilor din Cîmpia Munteană (335 î.e.n.).

Iniţial încearcă să debarce în ostroavele din Delta Dunării însă tentativa lui eşuează : smîrcurile şi împotrivirea băştinaşilor îl împiedică să se pună pe picior de bătălie şi să învingă. Îşi retrage corăbiile şi — după ce adună un mare număr de luntri de la localnicii pescari — trece Dunărea cu o parte a armatei sale, vreo cinci sute de călăreţi şi vreo patru mii de pedestraşi, aflăm de la istoricul Strabon, care descrie momentul astfel.: „Trecerea s-a făcut noaptea, pe unde era o holdă de grîne dese, putînd astfel să ascundă mai uşor ieşirea la mal. Cînd se crăpă de ziuă, Alexandru a pornit prin lan, poruncindu-le oştenilor să culce grîul ţinînd suliţele pieziş şi astfel să înainteze spre locurile necultivate. Călărimea se ţinea în urmă atîta timp cît pedestrimea înainta prin lan, dar îndată ce au ieşit din ogoarele cultivate, Alexandru în persoană a condus călărimea pe aripa dreaptă, ordonîndu-i lui Nicanor să înainteze cu pedestraşii în formaţie de careu. Geţii n-au putut ţine piept atacului călărimii. Li se părea de neînchipuit — spune istoricul — îndrăzneala lui Alexandru, care trecuse atît de uşor cel mai mare fluviu într-o noapte, fără să arunce cale de trecere prin vad. Înfricoşătoare le părea de asemenea încleştarea falangei şi puternica năvală a călărimii. S-au refu-

Scanned with CamScanner

giat atunci într-un oraş pe care îl aveau cam la o *parasangă* (circa şase kilometri) de Dunăre. Cînd au văzut însă că Alexandru înainta necontenit, cu falanga rezemată de Dunăre, pentru a nu putea fi înconjurată pe la spate de pedestrimea geţilor, şi cu călărimea în frunte, au părăsit şi oraşul slab întărit, luînd pe cai femei şi copii cît puteau caii să ducă, şi au pornit cît mai departe de fluviu, spre locuri pustii. Alexandru cuprinde oraşul şi toată prada pe care au lăsat-o geţii... îl dărîmă şi aduce jertfă pe malul Istrului lui Zeus Mîntuitorul, lui Hercule şi Istrului însuşi, pentru că nu-i fusese potrivnic. În aceeaşi zi îşi conduce îndărăt în tabără întreaga oştire nevătămată".

•

N-a fost o bătălie propriu-zisă : grijuliu, Alexandru cel Mare a luat doar „pulsul" teritoriilor din nord locuite de populaţiile geto-dace, necunoscute lui. A fost o şarjă strategică, de încercare. A fost un galop de sănătate, o demonstraţie de forţă faţă de vecinii din nordul imperiului, spre a-i cunoaşte la ei acasă, unde voia cu tot dinadinsul să domnească pacea, spre a avea spatele asigurat pentru expansiunea iminentă spre Asia Mică şi mai departe.

Răscoala cetăţii Teba, finanţată cu aur persan, contra hegemoniei macedoniene, declanşează cea de a patra vamă din destinul lui Alexandru cel Mare : *vama tebano-ateniană*. În unsprezece zile, Alexandru Macedon ajunge sub zidurile Tebei, cucereşte şi distruge oraşul, lăsînd în picioare doar aşezămintele de spiritualitate : templele şi casa poetului Pindar. Atena este cruţată pentru sprijinul dat Tebei insurgente şi Grecia, astfel pacificată, îl confirmă pe Alexandru Macedon în calitate de hegemon al Ligii Elenice de la Corint şi învestit să poarte războiul contra Imperiului Persan (toamna anului 335 î.e.n.). Mărturia artistică a acestui moment decisiv pentru destinul lui Alexandru Macedon este statueta de pămînt ars „Atena Alkidemos", înfăţişînd pe zeiţă purtînd bizara cască împodobită cu două coarne ; este o replică macedoniană ironică la statuile cultice clasice cum sînt Atena-Pallas ori Atena-Promachos, zeiţele războinice adorate de greci şi răspîndite pretutindeni unde s-au întemeiat cetăţi ale acestora. Nu şi la Pella, unde „Atena cu bicornul" devine, presupunem, simbolul sfidător al capitalei macedoniene.

Alexandru cel Mare porneşte în campania contra Imperiului Persan (primăvara anului 334 î.e.n.) cu o armată de 30 000 pedeştri şi 5 000 călăreţi, care traversează Hellespontul şi debarcă în Asia Mică, cîştigă bătăliile în lanţ cu armatele satrapilor persani (ocupă Misia, Lidia, Caria, Licia, Pisidia, Frigia) şi, conform tradiţiei, la Gordion taie cu sabia nodul care trebuia dezlegat de către cel care va deveni stăpînul Asiei. E legendarul „nod gordian" prin care Alexandru cel Mare trece a cincea vamă a sa, *vama leului*, cum îmi place să o numesc şi cum o sugerează metafora de la Pella a acestei

Scanned with CamScanner

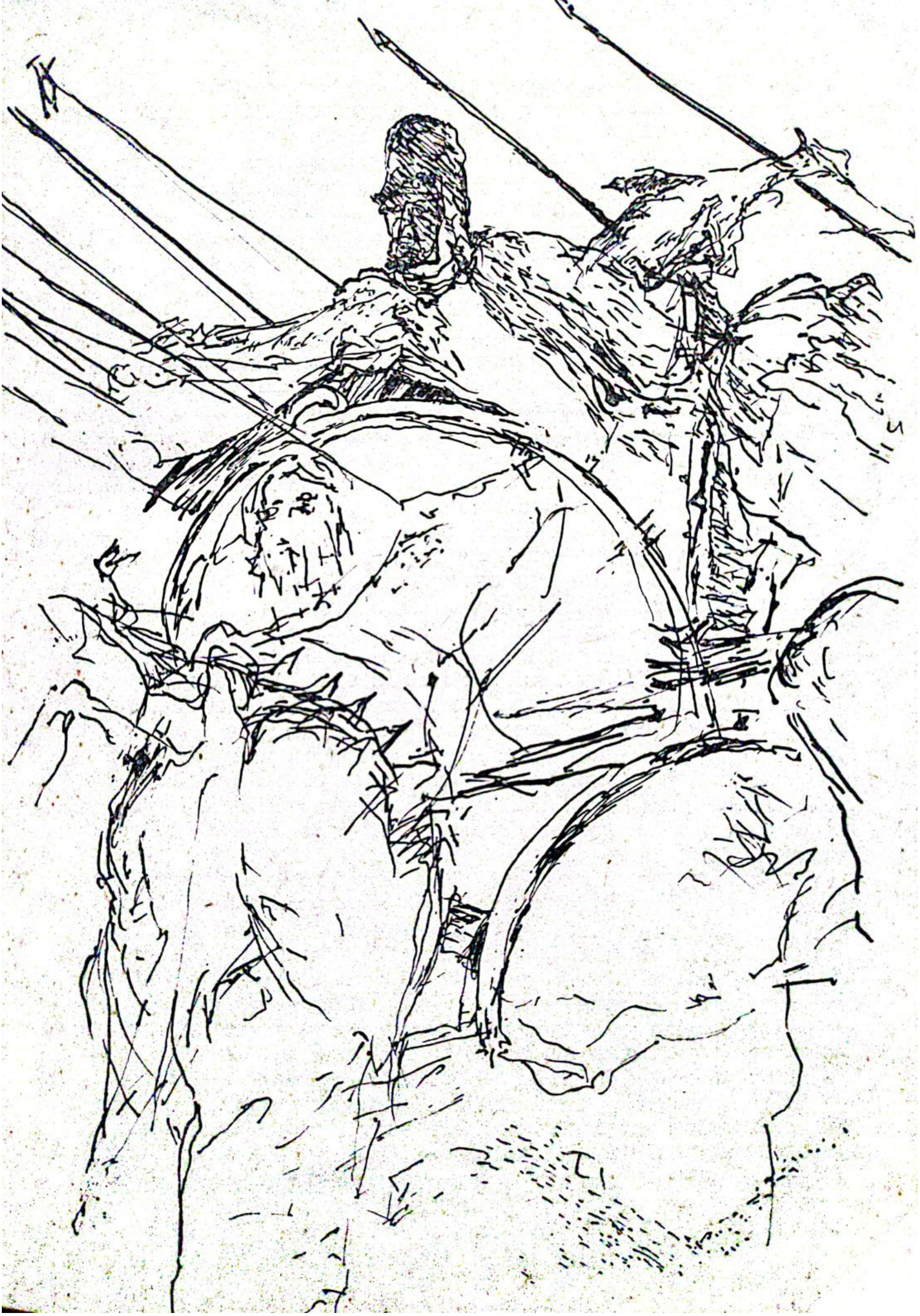

Scanned with CamScanner

isprăvi prin vasta frescă în mozaic „Vînătoare de leu". Corpurile nude ale celor doi tineri luptători şi corpul viguros al bestiei sînt înfăţişate într-o manieră dinamică (anatomii gri-verzui, în dramatica încleştare, pe fond vernil, într-o compoziţie somptuoasă), flacăra roşie a luptei arzînd deopotrivă în pletele luptătorilor şi în coama leului înfuriat, gata să fie răpus de suliţă şi sabia macedoniană. Arheologii sînt de părere că mozaicul reia, în acest mod, grupul sculptat de Leochares, care îl înfăţişează pe Alexandru cel Mare alături de prietenul său Krateros vînînd un leu. Hlamida scumpă prinsă pe trupul gol şi, mai ales, coiful turtit, cu alungire spre stînga, pe care îl poartă unul dintre tinerii luptători (cel care mînuieşte suliţa) devin argumente plauzibile pentru o astfel de interpretare. „Kausia" este coiful tipic pe care îl purtau doar regii şi prinţii macedonieni.

Vama lui Poseidon, cea de a şasea, îl ajută pe Alexandru cel Mare să izbutească un lucru nesperat : să neutralizeze bazele flotei persane care opera în Mediterana şi răspîndea spiritul antimacedonian în cetăţile elene. Nefiind luptător pe ape, Alexandru cel Mare n-avea altă soluţie decît atacul de pe uscat, variantă în care îi veni în ajutor Poseidon, zeul mărilor, pe care macedonianul îl linguşi purtînd drept amuletă la piept copia miniaturală a statuii de bronz „Poseidon de Latran", opera marelui sculptor Lisip (aflată în colecţia pontificală din Latran). Dus de duhul anihilării a „tot ce mişcă pe apă" şi evocînd numele lui Poseidon, Alexandru cel Mare ocupă Fenicia (332 î.e.n.), oraşele Biblos, Arados, Sidon îşi deschid porţile fără a se opune, Tir este silit s-o facă în urma unui crunt asediu, Darius al III-lea propune pace, ofertă respinsă. Şi astfel Alexandru cel Mare îşi depăşeşte, cu bună ştiinţă şi de la sine putere, obiectivul fixat de Liga Panelenică de la Corint campaniei sale antipersane : eliberarea oraşelor greceşti din Orientul Apropiat. E ceasul în care, confundîndu-se cu însuşi Poseidon, Alexandru cel Mare începe să se creadă zeu şi merge mai departe, mult mai departe, mult prea departe...

Egiptul se predă fără luptă (332 î.e.n.) şi Alexandru cel Mare traversează a şaptea vamă a existenţei sale — poate cea mai revelatoare pentru posteritate — *Vama construcţiei.* La vărsarea braţului occidental al Nilului în Mediterana, el pune bazele oraşului Alexandria, primul dintre cele şaptezeci pe care le va întemeia marele cuceritor în campaniile sale. Avînd nostalgia strălucitorului palat în care copilărise la Pella, Alexandru Macedon este stăpînit de orgoliul de a multiplica palatul de baştină, construit după planurile lui Hippodamos din Milet, de a-l întrece pe acesta într-o infinitate de stiluri şi modalităţi cunoscute de-a lungul campaniilor. Este întîiul moment de universalizare a arhitecturii. Simbol al măreţiei şi apogeului de putere a lui Alexandru cel Mare şi, în acelaşi timp, un triumf al ştiinţei de a construi, Alexandria devine, pe drept, cea mai

Scanned with CamScanner

strălucită metropolă culturală și științifică a lumii elenistice. Se întemeiază Museionul, creierul neegalat pînă atunci al activității spirituale, celebra Bibliotecă, Observatorul Astronomic, Grădina Zoologică și Farul (opera arhitectului Sostratos din Cnidos), considerat a se număra între cele șapte minuni ale lumii. Sînt cucerite fulgerător (primăvara anului 331 î.e.n.) Palestina, Siria, „Țara dintre două fluvii" (Mesopotamia dintre Tigru și Eufrat, cum precizează, primul, istoricul Polibiu). Acțiunea armată merge mînă în mînă cu înființarea în Siria a unui șir de orașe ori remodelarea celor vechi, care renasc (Antiohia, Apameia, Dura Europos, Seleucia, Laodiceea).

Dacă zeul războiului se bucura de statornica cinstire a cuceritorului, care îi închină ofrande spre a-l îmbuna, nu este mai puțin adevărat că Alexandru cel Mare a fost la fel de credincios în lungile sale campanii militare unui alt aliat al său, poate întîiul sub raport sentimental : cărțile. Alexandru Macedon venera studiul, existența sa era de neînchipuit înafara cărților. Oriunde și-ar fi stabilit tabăra de luptă, alături de solii militari care străbăteau din Macedonia pînă la el distanțe greu imaginabile, Alexandru cel Mare poruncea să-i parvină cu prioritate solii bogatei lui biblioteci de la curtea macedoniană : *Istoria* lui Filistros Siracuzanul, *Tragediile* lui Eschil, ale lui Sofocle și ale lui Euripide, *Ditirambii* lui Telestos și ai lui Filoxenos. În răgazul dintre bătălii, aceștia erau sfetnicii lui cei mai apropiați, singurii care îi risipeau îndoielile, urîtul, însingurarea, plictisul. Nu fusese el oare instruit de Aristotel ? Nu trudise el oare alături de marele învățat prin a copia *Iliada* păstrată în palatul său de la Pella ? Cum să se fi dezis de această moștenire și această signă a condiției lui ? Dulcea povară a culturii și artei l-a însoțit tot timpul — ca un nimb de lumină — pe marele cuceritor.

Vine la rînd zodia celei de a opta vămuiri — *vama nevestelor* — în puterea căreia Alexandru cel Mare a stat, n-am îndoieli, tot timpul scurtei și freneticei sale vieți. A cunoscut sexul frumos, zic cronicile, în multe variante și seminții ; dintre toate însă femeile persane au fost acelea care i s-au înscris în destin. După ce înăbușă în sînge revolta din Sogdiana și o pacifică, Alexandru cel Mare vrea amestec de sînge și purcede el însuși la o fuzionare cu tîlc : se căsătorește cu Roxana (328 î.e.n.), fiica nobilului Oxyartes din această satrapie persană, și — în ciuda protestelor apropiaților lui — introduce la curtea macedoniană ceremonialul oriental al proskynezei.

Purcede la campania sa de doi ani în India (327—325 î.e.n.) ; ultima bătălie o dă la Punjab, nord-vestul acestei țări, pe fluviul Hydaspes, apoi epuizarea își spune cuvîntul, soldații se revoltă și Alexandru cel Mare este nevoit să renunțe a pătrunde mai adînc în burta acelui Orient îndepărtat și ademenitor. Ordonă întoarcerea

Scanned with CamScanner

efectivelor lui armate despletite în trei falange (una coboară pe fluviul Indus şi litoralul mediteraneean, pînă la vărsarea Tigrului şi Eufratului, şi alte două iau calea uscatului). Alexandru cel Mare îşi asumă rolul de a conduce o treime a armatelor pe itinerarul cel mai istovitor, avînd de traversat cu companionii săi — în condiţiile unor privaţiuni greu de imaginat — deşerturile Gedrosiei şi Persidei, veritabil maraton al rezistenţei fizice şi morale, mergînd pînă la halucinarea mărşăluitorilor. Dormind de-a-mpicioarelea, îmbrăţişat de spectrul setei, al fricii, al neodihnei şi străinătăţii, Alexandru Macedon a fost „vizitat", spune legenda, în chip tiranic, de unul şi acelaşi mit, foarte agreat de macedonieni : Teseu, originar din Atica, înzestrat cu o forţă neobişnuită, devenit celebru pentru isprăvile sale ieşite din comun, cum este şi răpirea Elenei, „cea mai frumoasă dintre muritoare", fiica lui Zeus şi a Ledei. Dorind s-o ia de soţie, Teseu o duce în Atica, unde o lasă în grija bătrînei sale mame. Scopul lui nu va fi atins, Elena este răpită de dioscuri, mama eroului dusă în robie şi, deposedat de tron, Teseu se retrage la curtea regelui Lycomedes, unde va muri bătrîn, ros de neputinţe şi uitat de lume. De ce tocmai această parabolă sumbră, rău prevestitoare, îl vizitează pe marele cuceritor — deopotrivă în vis şi în stare de veghe — de-a lungul zilelor şi nopţilor de apocalipsă persană ? Greu de răspuns ! Visle, ca şi stările halucinante, se însoţesc, cel mai adesea, cu taine de nepătruns. Un lucru se ştie cu certitudine. Marea sală de ceremonii a palatului regal de la Pella, unde a copilărit Alexandru şi unde a ajuns scriitorul acestor rînduri, are pavimentul de mozaic (în bună parte conservat) ce reproduce la scară monumentală „parabola" lui Teseu. Urcat într-o quadrigă daurită, trasă de trei cai albi ca spuma laptelui, eroul îşi poartă victorios în patrie dulcea pradă a îndrăznelii lui. Alexandru Macedon îşi va aminti, bag seama, la vreme de osteneală, cum, copil fiind, paşii lui desculţi au atins fiecare pietricică a ácestui paviment din casa părintească, căruia îi putea reproduce liniile de contur şi cu ochii închişi, aşa cum le reproduc eu însumi — după douăzeci şi cinci de veacuri — cu privirea trează, cu degetul arătător şi cu rostirea, fiind oaspete la Pella, în vatra de geneză a lui Alexandru cel Mare.

Ceva ocult ori un sîmbure de premoniţie existau în revenirea aceea obsesivă a parabolei lui Teseu răpind pe Elena în răstimpul reîntoarcerii cuceritorului din India, prin deşerturile persane, pentru că iată ce s-a petrecut imediat după aceea : pătrunzînd în oaza verde, la Susa (324 î.e.n.), Alexandru cel Mare ordonă să aibă loc, în chiar ziua sosirii, ceremonia a 10 000 de căsătorii ale soldaţilor şi ofiţerilor macedonieni cu femei persane, simbolul unirii celor două seminţii în cadrul noului imperiu întemeiat. Evenimentul este pecetluit de însuşi Alexandru cel Mare Macedon care — marcat de forţa tiranică

Scanned with CamScanner

pe care o exercita asupră-i Teseu și *vama nevestelor* — ia de soție pe Stateira, fiica regelui Darius al III-lea, marele său rival.

Din cronici nu aflăm de cîtă miere și de cît venin au avut parte cele 10 000 de cupluri astfel întemeiate și nici ce fel de cupă — cu nectar sau otravă ? — i-a fost hărăzită căsătoriei cu numărul 10 001, prin care Alexandru cel Mare s-a unit cu enigmatica Stateira, femeia cu trup de foc și privire de gheață. Altă vamă bătea acum în destinul cuceritorului : avu loc *răscoala amazonidelor*, cea de a noua, penultima vamă, picată ca o predestinare, exact cum este zugrăvită aceasta pe unul din murii mozaicați ai palatului de la Pella, unde se povestește această istorioară foarte populară în mitologia greacă. Pe cursul rîului Thermodon din Pontus trăiesc și se înmulțesc femeile războinice numite amazonide, cărora li se atribuie întemeierea unor așezări vestite (Efes, Magnesia, Smirna), aflate sub puterea unui matriarhat ocult, care cerea să fie uciși copiii de sex masculin, să nu se lase în viață decît fetele, cărora de mici li se tăia sînul drept, ca acestea să poată mînui lesne sulița și arcul, fiind apte pentru amazonomachie. Așa o cerea decalogul îndeletnicirilor războinice patronat de Artemis, zeița vînătoarei, cea insensibilă la dragoste, înfățișată ca fecioară sălbatică, cutreierînd pădurile însoțită de o haită de cîini dăruiți de Pan, ucigînd orice i se arăta în cale (fie muritor, fie sălbăticiune), cu arcul și săgețile meșterite de Hefaistos. Să se fi întrupat oare teribilul mit al amazonidelor în cele zece mii de persane îmbrățișate de soldați macedonieni și răzvrătite de femeia cu trup de foc și privire de gheață ? Greu de zis da ori ba ! Fapt este că zîzania se întinse ca o molimă în mijlocul soldaților lui Alexandru cel Mare, nesupușenia crescu, satrapiile persane prinseră colți, din cetățile din Grecia soseau vești de revoltă, ultimatum lansat de chiar Penelopele rămase acasă, acestea nu mai răbdau să aștepte la infinit, pînza nădăjduitei întoarceri a bărbaților lor se isprăvise, intrau în drepturi legile zeiței Artemis. Expediționarii lui Alexandru Macedon căzură în ambuscadă sub săgețile venind din două direcții : cele lansate de departe, de amazonidele rămase acasă, și cele lansate de aproape, din îmbrățișările drăgăstoase, din propriile corturi, de amazonidele persane. Cum să te lupți și pe cine să învingi ? Asta era dilema proaspăt căsătoriților la Susa, în vicleana Persie, care învață peste noapte amazonomachia și o exercită fără greș.

Privitor la ultima vamă, a zecea, avem de spus numai bine, sentiment cu care însoțim pe oricine — mare sau mic — plecat în neființă. Alexandru Macedon se săvîrși din viață la vîrsta de numai treizeci și trei de ani, în orașul Babilon, unde plănuia să-și amplaseze noua lui capitală, fascinat de alt scenariu de mărire (cucerirea Peninsulei Arabia), indiferent și netemător de retorii și filosofii care se și năpustiseră — ca niște păsări de pradă — spre a face din cel

Scanned with CamScanner

care amurgea subiect de literatură orală și scrisă. Ultimul și statornicul prieten credincios îi rămase cîinele de marmură care se postă pe lespedea lui de mormînt, după ritual, așa cum o cere Hades, zeul împărăției subpămîntene, și *zodia cîinelui de pază,* în puterea căreia ne aflăm fiecare, fără alegere, în împărăția umbrelor...

Cîinele de marmură care mă întîmpină la Pella, frate geamăn al celui de la Babilon, are picioarele de dinainte înfipte în stela funerară pe care tronează demn, ca un gardian fidel, și întruchipează starea de veghe, de scrutare a timpului și spațiului în care s-au consumat toate alexandriile lui Alexandru cel Mare. Ce a rămas din magnificul cuceritor pe care — vorba Poetului — „lumea nu-l încape" ? A rămas acest cîine de pază, ultima bornă materială palpabilă. De aici încolo începe legenda...

În fața cîinelui din Babilon s-a așezat — îmi place să cred — învățatul rege Ptolemeu I Soter al Egiptului atunci cînd s-a apucat să scrie, el însuși (300 î.e.n.), o istorie a lui Alexandru Macedon. Arian din Nicomedia, biograful ilustru al cuceritorului, n-a făcut decît să ducă mai departe acea primă convorbire cu hilarul cîine de pază, hărăzită să nu aibă sfîrșit ca și gloria celui păzit. Eu însumi n-am făcut altceva la Pella decît să-l somez pe enigmaticul gardian :

„Ce faci tu aici ?"

„Păzesc o legendă" a răspuns cîinele de marmură și s-a reinstalat în înmărmurirea lui.

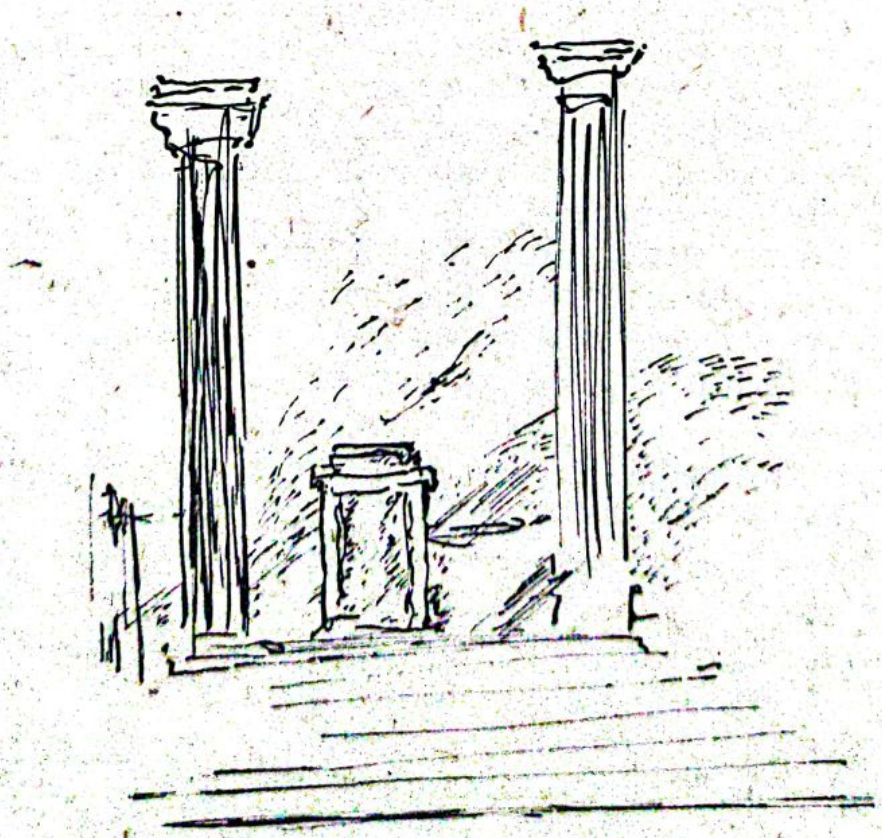

Scanned with CamScanner

Herodot și războiul albinelor

HALICARNAS (BODRUM)

Orașul în care pătrundem șade „sub cel mai frumos cer și are cea mai minunată climă din lume" scria Herodot. N-avem motive să spunem altfel ; Halicarnas este orașul de baștină a aceluia pe care — preluînd zicerea lui Cicero — îl numim *părintele istoriei.*

Situat în Asia Mică, pe coasta anatoliană a Mării Egee, orașul e cunoscut de cei din vechime ca cetate-stat ; a-i trece fruntariile azi, după aproape douăzeci și șapte de veacuri de viețuire neîntreruptă, este un act pios care ne pune în contact cu gînditorul-Alfa ce întemeiază istoria scrisă a omenirii. Și este, de asemenea, un remember de mîntuire a fiecăruia dintre cei care ținem un condei în mînă. Dacă istoria povestește destinul planetei, Herodot este Marele Preot care oficiază în templul acestei magistraturi sacre.

E starea de spirit în care abordez orașul Halicarnas, azi Bodrum, pe numele său turcesc. Jurîmprejurul mă avertizează — înainte de toate — să am ochi viu, minte trează și sentiment mătăsos, de maximă transparență și recepție pentru natura de un farmec irezistibil : golf inundat de lumină, case albe risipite de un Dumnezeu generos pe un țărm dantelat, cu opulență de verde, unde palmierii, cactușii, olivierii și terasele înflorate se oglindesc în opalescența apei din golful Marina Tuban, în mijlocul căruia stă înfipt — ca un iatagan turcesc despărțind Mediterana de Egee — castelul Sfîntul Petru în-

Scanned with CamScanner

temeiat de cavalerii din Rodos în cel de al XV-lea veac. Bate aici briza a două mări, răvășește frunzișul solzos-cerat al vegetației, vibrează catargele subțiri ale iahturilor ancorate în lagună și pune în rotire paletele morilor de vînt de pe colina Goktepe, cantilenă triplă care dă privitorului o puternică senzație de mișcare continuă. Murii bogat crenelați ai castelului medieval reține această mișcare ca pe un ecran pe care defilează orele zilei alternate cu secolele, antichitatea halicarnasiană cu ritmul trepidant al vieții moderne. E o mișcare din adîncul cel mai adînc înspre suprafață și viceversa, ceea ce face ca memoria milenară și clipa cea repede a contemporaneității orașului să se suprapună, să se confunde. A respira prin făptura unuia și aceluiași oraș calmul începutului de lume și nervii acestui final de secol XX este performanță, privilegiu, predestinare. Le oficiază cu discreție și eleganță, în numele lui Herodot, orașul Halicarnas-Bodrum. Însoțitor și sfetnic ne este — cine altul ? — fiul glorios al acestei urbe, care ne-a lăsat scris tot ceea ce e de știut. Orașul este fondat de colonii dorieni, iar regele Mausol face din Halicarnas capitala Cariei (veacul al IV-lea î.e.n.) și putere maritimă de prim rang a țărmului egeean al Anatoliei. Puterii sale economice și militare, cetatea-stat Halicarnas și-a asociat în timp teatrul antic (secolul al II-lea e.n.) cu o capacitate de zece mii de spectatori, gustul pentru grădini suspendate, pentru basoreliefuri, sculpturi, porticuri și stele funerare, ale căror fragmente au fost culese de scafandrii din secolul nostru de pe fundul mării și din burta corăbiilor eșuate în încleștări rămase legendare. Tezaurizînd aceste vestigii, muzeul orașului Bodrum are șansa să devină un obiectiv de cultură și turism. Efigia primă rămîne însă a regelui Mausol, inițiatorul maratonului de glorie al cetății. Acestui mare precursor halicarnasienii i-au înălțat un monument fără egal în frumusețe și măreție, considerat a se număra între cele șapte minuni ale lumii. Sînt împrejurările în care vocabula „mausoleu“ a devenit nume comun, adoptat ca atare de civilizația omenirii și perpetuat pînă astăzi. În primele cinci decenii și jumătate ale acestei epoci glorioase a trăit, a gîndit și a scris Herodot, fiul lui Lyxès și al lui Dryo (sau Roia), familie din aristocrația cariană a orașului, o ramură a arborelui genealogic al regilor cetății. Se naște la vreme de restriște (anul probabil 484 î.e.n.), pe cînd orașul se află sub dominația perșilor conduși de tiranul Lygdamis al II-lea. Această stare de lucruri îi va inspira întîiele sentimente ; va merge cu familia în exil pe insula Samos ; va face călătorii atît de utile pentru formarea sa ca gînditor și istoric, în Licia, Frigia, Caria, Lidia, Rodos și — probabil — la Pontul Euxin ; va participa, în cele din urmă, la alungarea tiraniei din orașul Halicarnas (anul 454 î.e.n.). Este filoatenian, prieten cu Sofocle (care îi dedică un poem la Atena), admirator al înțeleptului om politic Pe-

Scanned with CamScanner

ricle. Orizonturile ambiţiosului cărturar cresc mult prin cele două mari călătorii, în Egipt şi Persia (între anii 448 şi 446 î.e.n.), epocă de largă recunoaştere a scrierilor lui Herodot, care face lecturi publice la Atena, Olimpia şi Corint. Corintenii n-au gustat, se spune, opera herodotiană, ceea ce l-a determinat pe autor să-i împroaşte cu invective şi calomnii de tot soiul ; n-a pregetat s-o facă şi în relaţiile cu tebanii, care au interzis accesul scrierilor lui în cetate. Herodot s-a dovedit a fi orgolios şi răzbunător. Popularitatea, succesul, larga audienţă l-au făcut astfel. *Istoriile* lui deveniseră cartea de căpătîi a epocii, cumulînd deopotrivă laurii prozei şi ai istoriei, discipline care se confundau pe atunci.

Cum a gîndit şi a scris Herodot ? Răspunsuri posibile se dau mereu de peste două mii de ani. Fiind comparabil în planul valorii poate doar cu Tucidide, încercăm o posibilă definire a lui Herodot prin această privire paralelă : primul scrie concis, evocînd de preferinţă stările explozive, pasiunile violente, printr-un strălucitor discurs, cel de al doilea, Herodot, este plin de miere, clar, abundent, dă glas stărilor şi sentimentelor moderate, reliefează omenescul, relaţiile familiale pe care se întemeiază societatea vremii lui. Denys Halicarnasianul face concitadinului său Herodot acest portret : „Îi eclipsează pe toţi antecesorii prin modul cum alege şi aşterne cuvintele în frază, prin diversitatea figurilor înfăţişate ; el conferă prozei sale o fizionomie politică, naturaleţea, graţia şi parfumul pe care nimic nu le va egala. Strălucesc în ele cele mai fericite virtuţi, excepţie făcînd cazurile cînd scrisul lui ţinteşte să iste dezbateri animate, polemici“... Zice Plutarc : „Herodot este un scriitor abil, stilul său are farmec, istoriile lui sînt pline de pătanii atractive, au culoare locală, în sfîrşit, este dulce şi plin de seducţie ; numai cunoaşterea serioasă îi dă de furcă uneori, apleacă urechea calomniei şi bîrfei, deprindere pe care scriitorul o disimulează într-o formă politicoasă şi delicată“. În sfîrşit, o predicţie concisă, probată de timp, este aceea pe care i-a făcut-o G. Glotz : „Ca istoric, Herodot va fi depăşit ; ca povestitor el va rămîne incomparabil“.

Mă plec cu admiraţie în faţa acestui spirit fecund, lucid, riguros, de vastă cuprindere, apt să îşi depăşească formaţia realistă, de cercetător şi om de ştiinţă, prin a dobîndi „scrierea frumoasă“, adică arta povestirii conlucrînd cu fervoarea imaginativă : Herodot agrementează *Istoriile* cu anecdote, digresiuni cu felurite pătanii, mituri, reflecţii morale etc. Sînt virtuţi prin excelenţă scriitoriceşti.

Foarte probabil că această fericită întîlnire dintre rigoarea ştiinţei şi frumosul artistic care defineşte personalitatea lui Herodot poartă sigiliul descendenţei lui familiale, al climatelor în care a crescut : un unchi al său a fost Panyasis, poet cunoscut în acea vreme, şi e de presupus că acestuia nu i-a fost indiferentă instruirea nepo-

Scanned with CamScanner

DUPĂ SCOPAS

BAS RELIEF

FRAGMENT MORMÎNTUL

REGELUI MAUSOLE

Scanned with CamScanner

tului său. A crescut și s-a format sub semnul tutelar al idealurilor de libertate, al luptei contra tiraniei, cu prețul pribegiei, al maturizării prin cunoaștere. Un drum labirintic. Dealtminteri, Herodot înseamnă în greacă „cel robit, închinat, consacrat zeiței Hera", capricioasa soție a lui Zeus, divinitate trăind în sfere înalte, ruptă de muritori, fire suspicioasă, violentă, răzbunătoare, stăpînită adesea de mînii nejustificate etc., trăsături care se regăsesc, spun gurile rele, în destinul marelui scriitor și istoric. Așa o fi ? Inima îmi spune că da, în timp ce rațiunea îmi spune nu.

Ce l-a determinat, în fond, pe Cicero să-i atribuie lui Herodot (în urmă cu două mii de ani) toga de *părintele istoriei* ? Și cum se face că nimeni și nimic nu au putut clinti de pe umerii puternici ai lui Herodot respectiva togă, care îl sanctifică și îl așază printre zei ? Herodot este PRIMUL care a intuit și demonstrat că istoria este o știință. El este cel dintîi care caută, descoperă și afirmă adevărul istoric, ignoră pățaniile supranaturale cu care se intersecta istoria (în poemele homeriene, bunăoară), o dezleagă de „voința zeilor", cum o înfățișau toți logocrații pînă la el. Herodot vrea să afle cauzele faptelor de istorie, stabilește conexiuni de cauză-efect, dispune de o metodă în culegerea și ordonarea informației, are privire critică asupra izvoarelor, e riguros în expunerea evenimentelor, combate amatorismul și fantezia în realizarea țesăturii istorice, consideră faptul de istorie ca purtător al legii, demonstrează pluridisciplinaritatea faptelor militare și politice din istorie, pe care le pune în legătură cu geografia, etnografia, religia, economia politică, fundamentînd enciclopedismul istoriei și istoriografiei, cum am spune în limbajul de azi. Însăși vocabula *istorie* este folosită pentru prima oară de Herodot și are înțelesul (în dialectul ionian uzitat de marele învățat) de „studiu, căutare, mergere pe firul faptelor". Pe scurt : Herodot este *părintele istoriei.*

Opera lui Herodot a ajuns pînă la noi structurată în nouă cărți, fiecare dintre acestea avînd drept sigiliu numele cîte unei muze, acele zeități care oblăduiau științele și artele la greci. Este un titlu de mîndrie că noi, românii, avem încă din veacul al XVII-lea tălmăcirea în românește a scrierilor lui Herodot, traducere descoperită la mănăstirea Coșula, lîngă Botoșani, de către Nicolae Iorga, care o considera „monument incomparabil al literelor românești". Autorul traducerii rămîne multă vreme necunoscut ; privitor la acesta se emit doar ipoteze, între care și cea a lui Iorga, opțiunile marelui învățat mergînd către Eustație Logofătul, traducător asiduu din grecește pe vremea lui Vasile Lupu. Țele afacerii vor fi descîlcite abia în zilele noastre cînd — urmare unei cercetări minuțioase a izvoarelor, a unui studiu lingvistic comparatist —, paternitatea traducerii românești a *Istoriilor* lui Herodot este definitiv stabilită ca aparținînd lui Nicolae

Scanned with CamScanner

Milescu Spătarul (1636—1708). Elucidarea se produce prin apariţia masivului volum *Istorii* de Herodot, ediţie completă (traducere, prefaţă, studiu filologic, note, glosar şi indice), îngrijită de Liviu Onu şi Lucia Şapcaliu şi tipărită de Editura Minerva (Bucureşti, 1984). Prin apariţia acestei ediţii ştiinţifice cititorul român se poate convinge cum opera lui Herodot — vastă ca arie de cuprindere, valoare informativă şi har literar — nu este numai o istorie a războaielor duse de greci contra perşilor (Maraton, Termopile, Salamina), ci o istorie a lumii mediteraneene din acel timp, dacă ţinem seama de acele capitole, chiar cărţi întregi, care se ocupă de istoria unor popoare cu care grecii au avut legături politice şi economice : egiptenii, perşii, babilonienii, lidienii, etiopienii, sciţii, libienii, fenicienii ş.m.d. Sursele de informaţie : lungile călătorii ale lui Herodot pe mare şi pe uscat, contactul cu corăbierii greci, cu negustorii, cu mercenarii, cu tîlmacii greci care fuseseră pe pămînturile atîtor seminţii, din nenumăratele povestiri receptate prin literatura orală, inscripţiile de pe morminte, din temple, de pe stelele funerare, datele conţinute în acte oficiale şi, nu în ultimul rînd, păţaniile povestite de înşişi combatanţii greci care luaseră parte la bătăliile contra perşilor. O pildă de obiectivitate ştiinţifică a lui Herodot : descrie cu admiraţie pe regina Artemisa a Halicarnasului (cartea a VII-a), evocă premiul instituit de greci pentru ca înţeleapta şi viteaza regină să fie prinsă, pictează nepărtinitor bătălia de la Salamina, în ciuda faptului că fiul Artemisei, tiranul Lygdamis, obligase familia lui Herodot la exil în insula Samos, o împinsese pe asprele drumuri ale pribegiei. Galeria regilor perşi (cartea a IX-a), autorii atîtor infamii şi distrugeri ale civilizaţiei greceşti, este comparabilă — prin forma expresivă şi siguranţa zugrăvirii scenelor — cu infernul dantesc. Ridicarea şi căderea indivizilor şi ale statelor este un subiect care se bucură de interesul constant al lui Herodot. Teza pe care o enunţă este aceea îmbrăţişată, în esenţă, de Pindar sau de Eschil, de Solon ori de Tales din Milet : *aurea mediocritas* („nimic prea mult" ; „păstrează măsura" ; „e de preferat calea de mijloc" etc.). Sînt diseminate în opera herodotiană pilde moral-caracterologice de mare acuitate şi interes (individual ori colectiv) precum : Se vor prăbuşi cei ce se înalţă fără măsură ! Habotnica mîndrie ce înalţă pe om mai sus decît îi permit valoarea şi puterile proprii este păcatul cel mai de neiertat ! Un adevăr imuabil rosteşte — prin voinţa lui Herodot — Atassa, soţia lui Darius : un stat tiranic n-are sorţi de vieţuire decît ducînd războaie de jaf în afara hotarelor sale, deoarece altminteri supuşii nu l-ar răbda în fruntea lor pe tiran, l-ar răsturna (cartea a III-a).

Bazinul carpato-danubiano-pontic a fost adesea, ştie-se, scena unor astfel de năvăliri pustiitoare. Cititorul român va fi interesat, desigur, ce mărturii aduce Herodot (cărţile a IV-a şi a V-a) privitoare

Scanned with CamScanner

la meleagurile noastre : cine sînt popoarele care au locuit în antichitate în Dacia (geţii, tracii, agatîrşii), care sînt obiceiurile şi faptele cărora le-au dat curs, numele şi felul rîurilor (cu deosebire Istrul, Dunărea), credinţele şi datinile seminţiilor de aici, habotnicia crezului în Zamolxe, divinitatea trăitorilor la nord de Istru etc. Herodot pune pe seama lui Zamolxe o înşelătorie pe care s-ar întemeia, chipurile, divinizarea acestuia. Zamolxe i-a contaminat pe geţi cu boala nemuririi ; aceştia cred că nu mor, cel ce dispare din lumea pămînteană se duce la zeul Zamolxe, numit de unii şi Gebeleizis. Din cinci în cinci ani ei trimit zeului lor un sol (ciclul mitic al trago-geţilor!), prin tragere la sorţi, cu misiunea de a-l informa pe proteguitorul lor ce le mai este de trebuinţă. Ceremonialul decurge astfel: unii se postează cu trei suliţe, în linie, ţinute cu vîrful în sus, în timp ce alţii îl apucă de mîini şi de picioare pe cel desemnat să plece în misie la zeu şi îl aruncă în suliţe ; dacă străpunsul de suliţe îşi dă duhul, asistenţa scoate strigăte de uşurare, socoate că zeul e binevoitor, primeşte trimisul. În cazul că aruncatul în suliţe supravieţuieşte, vina se atribuie acestuia, considerat de semenii lui ca fiind ticălos, nedemn pentru ambasadoriatul păgîn, deci au de trimis un altul pe calea sacră. Altă îndătinare : cînd tună şi fulgeră, aceiaşi geţi şi traci (denominaţia herodotiană alternează) trimit săgeţile lor spre cer, mînioşi pe zeul străin, pe zeul impostor ce iscă hărmălaia elementelor, spre a-l reduce pe acesta la tăcere, deoarece ei nu cunosc şi nu admit alt zeu atotputernic înafară de Zamolxe.

Geneza zeului singular Zamolxe este relatată de Herodot ca ţinînd de sălbăticia şi puţinătatea de minte a traco-geţilor. Fiind în contact cu grecii şi cu Pitagora, un mare gînditor al acestora, cunoscînd deci, la sursă, felul vieţii ionian — mai cumpănit şi cu deprinderi mai evoluate decît ale tracilor —, Zamolxe ridică o casă a credinţei pe care o întemeia : convoacă aici pe toţi cei de parte bărbătească, le dă poveţe, învaţă căpeteniile să benchetuiască, insuflîndu-le credinţa că atît el cît şi adepţii lui, cît şi urmaşii adepţilor lui nu vor muri, ci vor pleca într-un loc ales unde vor trăi în veci, înconjuraţi de toate bogăţiile. În timp ce aveau loc aceste bacanale întru iniţiere, vicleanul Zamolxe porunceşte să i se facă o locuinţă subpămînteană, unde — la momentul sorocit de oracol — dispare fără urmă din mijlocul adepţilor lui. Stă în locuinţa subpămînteană timp de trei ani şi — tocmai cînd tracii erau gata a-l jeli ca pe un mort — el apare, în al patrulea an, la lumina zilei, insinuînd minunea pe care, în marea lor naivitate, traco-geţii o cred şi învăţătura lui Zamolxe prinde cheag pentru totdeauna.

Foarte instructiv este felul cum încheie Herodot încîntătoarea istorioară : nu respinge ipoteza că Zamolxe şi locuinţa lui de sub pămînt ar fi existat aievea, dar nici nu îi dă prea multă crezare, de-

Scanned with CamScanner

oarece el, acel Zamolxe — fie om ori divinitate — a trăit neîndoios cu mulţi ani înainte de Pitagora. Cursa pe care ne-o întinde în acest mod Herodot este colosală. Zice el : prea nu cred, drept să spun, n-am motive s-o fac, dar, uite, totuşi v-o spun, că prea-i frumoasă, în rest, descurcaţi-vă singuri ! Nemurirea traco-geţilor de la Istru nu există, este, carevasăzică, o minciună sfruntată ! Trăiască nemurirea !

Pînă şi pentru această splendidă cacialma merită să faci un drum la Harlicarnas, oraşul lui Herodot, spre a investi în ceva viu şi palpabil atracţia nemărginită, misterul constant şi dragostea cu năbădăi pe care ni le inspiră marele istoric şi scriitor. El a fost pus pe şotii şi a scris istoria lumii. Deci, cele două laturi ale existenţei omeneşti nu-s incompatibile, scrieţi şi vă jucaţi, gîndiţi şi vă bucuraţi ! pare a ne avertiza marele precursor.

„Cum staţi cu albinele ?“ mă interpelează profesorul Rauf Ali Omer, custodele muzeului din Bodrum, auzind că oaspetele lui vine tocmai din România.

„Cu albinele, noi, românii ? Stăm bine, mersi ! Facem apicultură pe scară întinsă, recoltăm miere, lăptişor de matcă, fabricăm medicamente pe bază pe propolis şi derivatele din miere, sediul *Apimondia* se află la noi în România...“

„Înseamnă că-i valabilă ipoteza lui Herodot privitoare la...“ — îmi declamă surîzător custodele Rauf Ali Omer, părînd că vorbele mele i-ar fi luat o piatră de pe inimă, i-ar fi dezlegat un mister, ceea ce ne induce rapid într-o discuţie pentru amîndoi profitabilă.

E vorba de seducătoarea teză emisă de Herodot privitoare la fantastica bogăţie în albine a locuitorilor din ţinuturile ce desemnează teritoriul României : băştinaşii aveau deprinderea de a folosi roiurile de albine ca mijloc de apărare contra veniţilor din patru vînturi, care rîvniseră la mierea ţării — povesteşte Herodot — şi localnicii îi întîmpinau slobozind asupră-le nori compacţi de albine, „armă“ ignorată de cei mai înzestraţi strategi ai acelui timp...

Stau pe promontoriul de deasupra lagunei în oraşul Halicarnas-Bodrum, pe asfinţit, la ceasurile cînd bate briza a două mări, Mediterană şi Egee, gîndind cu aleasă plăcere la pagina de carte — adevărat regal — care va trebui să descrie, odată şi odată, acest genial război paşnic, dus de un popor brav, funciarmente paşnic, înlăuntrul graniţelor sale, apărîndu-şi „moşia şi nevoile şi neamul“, luîndu-şi aliaţi întru izbînda cauzei sale drepte deopotrivă „rîul, ramul“... şi „tot ce mişcă în ţara asta“... inclusiv albinele. Autorului unei asemenea cărţi i se cuvine, mă gîndesc, acest posibil titlu de noblеţe dacică : să fie decretat, în numele lui Herodot, ca fiu demn de zeul Zamolxe şi brav combatant în Războiul albinelor...

Sînt obligat să-mi verific acest gînd „de poet“ la Thurioi, colonia fondată de Pericle (în anul 444 î.e.n.) pe ruinele oraşului Sybaris, în

Scanned with CamScanner

Grecia Mare, ctitorie la care a luat parte Herodot şi unde i se odihnesc osemintele sub acest epitaf din patru versuri, contradictorii şi neverosimile, cum a fost destinul marelui istoric şi scriitor : „Aici se află cenuşile lui Herodot, fiul lui Lyxès, magistrul istoriei ioniene vechi, născut în ţară doriană şi fugind de insuportabilele învinuiri pe care i le aduceau cetăţenii lui, el îşi alege Thurioi drept patrie."

Care învinuiri ? Cînd şi de cine proferate ? Bîrfe şi clevetiri ! Considerat a se număra printre fondatorii coloniei şi fiind ambasador de inimă al înţeleptului conducător Pericle, Herodot trebui să se declare — chiar exagerînd — cu deosebire ataşat noii ctitorii, spre a-l binedispune pe suveran şi a-şi răsplăti public titlul de „scriitor de curte" !

N-a făcut-o doar el ; au făcut-o şi alţii de după Herodot. Conchid, aşadar : actualitatea, misterul, spiritul contradictoriu şi polemic care îl însoţesc pe Herodot, în viaţă şi în operă, rămîn teme deschise. Aşez pe lespedea de mormînt a marelui precursor o creangă de măslin de mărimea unei săbii, o aşez în poziţie curbată, îndeplinind porunca voievozilor mei de la Istru : cînd va muri unul dintre noi, porunciseră ei cu limbă de moarte, să-i îndoiţi sabia după ritualul lui Zamolxe.

Dormi în pace, Herodot, ai minţit adevărat şi frumos !

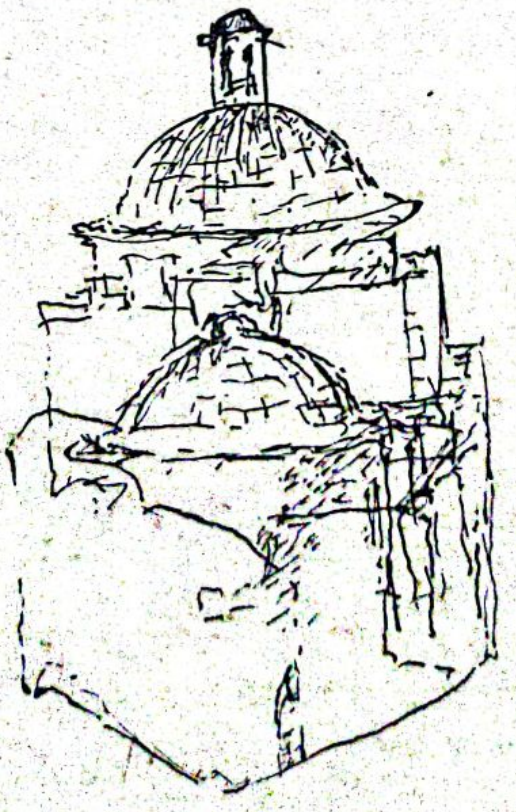

Scanned with CamScanner

Orașe ale marilor spirite

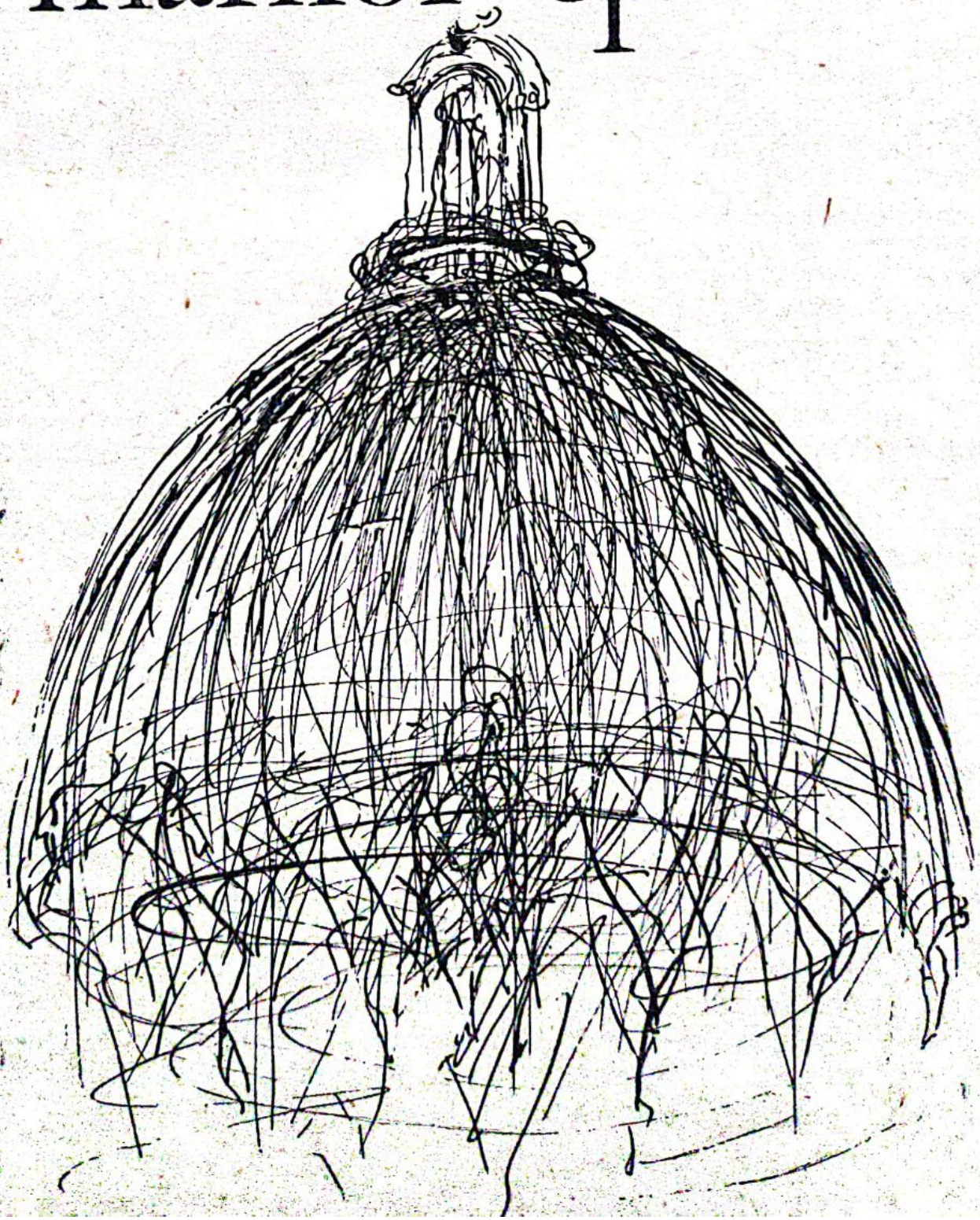

Scanned with CamScanner

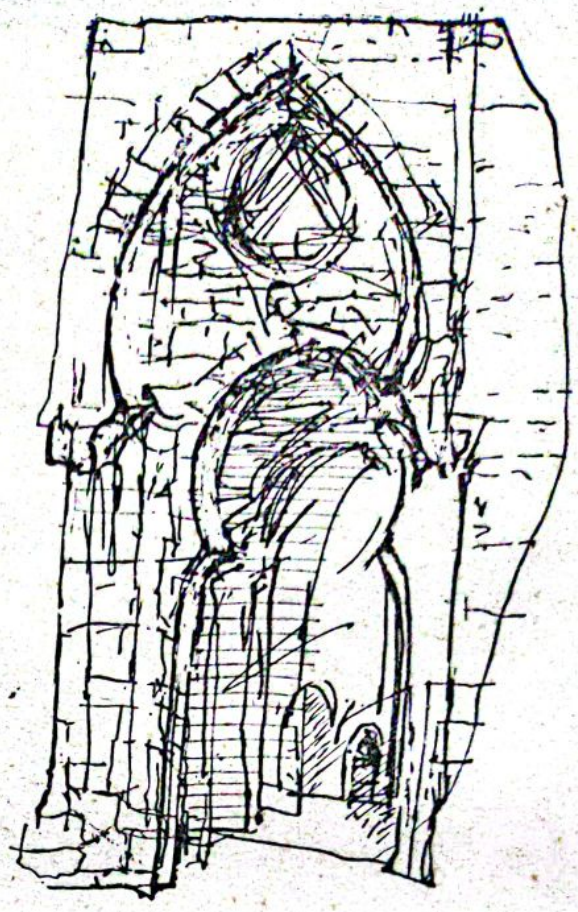

Şapte săbii pentru El Greco

TOLEDO

În anul 1577 sosea la Toledo, după o scurtă şedere în Italia, Domenico Teotocopulos, un grec în vîrstă de 36 de ani, originar din Creta, care se îndeletnicea cu pictura, dar despre al cărui har nimeni nu putea depune mărturie, era un necunoscut, un vîntură-lume ; fu totuşi angajat de către docentul Catedralei să decoreze capela ce adăpostea mormîntul Sfîntului Dominic Vechiul, din acest oraş, unde străinul a rămas pînă la moarte, devenind cel mai renumit toledan al tuturor timpurilor. Nu-mi rămîne decît să vă spun numele sub care îl cunoaştem azi : El Greco.

A avut fler şi mînă bună Don Diego de Castilia, docentul Catedralei din Toledo — clamează de patru veacuri încoace istoricii de artă de pretutindeni — în îndrăzneala sa de a angaja la cel mai mare aşezămînt ecleziastic un necunoscut, un oarecare, un cerşetor cu şevalet. Capriciul — ca să nu zic sacrilegiul — de a lega pe grecul coate-goale Domenico de memoria Sfîntului cu acelaşi nume, Domingo el Antiguo, emblema sacrală a toledanilor, se dovedi fericitul, născu în cele din urmă un geniu al plasticii universale. El Greco muri la vîrsta de 73 de ani şi fu înmormîntat alături de cel care i-a fertilizat inspiraţia, în capela Sfîntului Dominic Vechiul. Doi Domenico dorm, aşadar, alături, legaţi prin destin: un sfînt şi un pic-

Scanned with CamScanner

tor. Să vă mai întreb oare de partea căruia dintre ei se află nemurirea ?

Aventura toledană a lui El Greco este subiectul însemnării de față. De aceea, expedițiile noastre pentru cîștigarea celor șapte săbii de Toledo din panoplia pictorului — cu tot atîtea sîngerări în planul cunoașterii și valorii — pornesc din același punct și se întorc invariabil acolo : casa din strada Levi, aflată în cartierul evreiesc, în vîrtejul străduțelor strîmte care curg de-a valma în piața Contele Fuensalida, la doi pași de vatra de foc Santa Bárbara, unde se fabrică încă și azi legendarele săbii de Toledo. În preajmă se află grădina Transito (a Trecerii), unde fluviul Tajo își începe cu adevărat „trecerea" prin urbe, cuprinzînd într-o uriașă acoladă, ce debutează prin podul celor cinci arcuri de piatră, San Martin, al cărui turn octogonal, crenelat, este străjerul vestic al marelui oraș. Aici, în casa din Levi, a trăit și a muncit timp de aproape patruzeci de ani El Greco. Orizontul diafan și lumina cernută dintr-un cer înalt, totdeauna imprevizibil, au fost pîinea și sarea marelui pictor.

El Greco a venit ca o binecuvîntare în acest teritoriu celto-iberic : a sondat legenda și realitatea, profunzimea și superficialitatea, păgînismul și religiozitatea, pe solul acelei fuziuni culturale bizare, poate unice pe continent, conglomeratul hispano-romano-arabo-germanic. Marele soare cretan al lui El Greco a fecundat acest cîmp aluvionar. Spiritul mediteraneean adus de el a fertilizat mediul, dînd roade neasemeni. De aceea zic : nu este întîmplător că evenimentul s-a petrecut în inima Castiliei, la Toledo, orașul spre care gravitează podișul Ocaña, legendara cîmpie La Mancha, dulcea vale verde Talavera, marii munți sudici îngenuncheați, ca elefanții domesticiți, lîngă spectacolul pe care îl dă la picioarele lor fluviul Tajo. Covata aceasta mirifică în care s-au frămîntat și dospit aluaturile a două neamuri — iberii și celții — formînd un unic popor, cel hispanic, căruia îi fu dat (după *pax octaviana)* să dea mîna cu Roma, evoluînd laolaltă pe orbita istoriei Imperiului, trăind invazie și creștinare, anarhie militară și mari revelații de spirit, da, covata aceasta mirifică își aștepta — pe planul artei — pe marele vrăjitor apt să sintetizeze într-o viziune coerentă toate culorile acestui loc convulsionat de evenimente contradictorii. O face El Greco.

Întîia sabie de Toledo (și întîia sîngerare) pe care pictorul mi-o prinde la brîu a fost înfiptă în Zacodover, piața orașului. Aici dă El Greco prima și marea lui bătălie. Aici se zidește pe sine : privește, studiază, ia aminte. Este centrul vital și axa urbei, este enclava unde se petrece — de secole — întreaga viață a comunității. Piața a început prin a fi tîrg de vite, apoi forum și *zoco* (tîrg arab), arenă de întreceri sărbătorești și estradă a execuțiilor. Este alfa și omega vieții toledane, este Piața piețelor : forum și parlament, tribună și bursă

Scanned with CamScanner

de comerț, scenă în aer liber unde își au locul, fără deosebire, frivolitatea, bucuria și tristețea. Primăvara, terasele, cafenelele și (mai nou) barurile din Zacodover se animă, piața se umple de scaune confortabile, devenind vitrină spre cele patru puncte cardinale : orice toledan care se respectă vine aici pentru cîteva ceasuri pe zi, contemplă, visează, spune pățanii, clevetește nițel, trece în revistă moravurile suspușilor, se amuză de burtăverzime, își spală auzul în urletele văcsuitorilor de ghete, ale vînzătorilor de covrigi, de chibrite, își clătește ochii cu unduitul „tigroaicelor ieșite la vînătoare", cu cetele de copii jucînd „pelota", cu militarii lustruiți, bățoși, aflați la ora de promenadă, cu tîlharii iuți, ca argintviul, ce dau iama în acest golf de gură-cască. Dar cel mai mare tîlhar din Zacodover este, fără îndoială, El Greco. Fură fizionomii : fețe bisericești, cerșetori, gentilomi, surîsuri și grimase, inși locuiți de-a valma de agonie și extaz, de neprihănire și păcat, de spaimă și pace sufletească, de animalitate și alese virtuți. Fură scene de viață cotidiană : cum decurge negoțul, bătaia, bîrfa, sărbătorescul, crima, spovedania, jocul banului, ploaia de lacrimi, furtuna, ospățul, moartea. Toate aceste furtișaguri sînt înmagazinate în casa din strada Levi, pe Tránsito ; aici își avusese cîndva reședința particulară Samuel Ha Levi, trezorier regal, care a ridicat pe speze proprii celebra (prin bogăție ornamentală) Sinagoga Tránsito, din apropiere. Pe fundația casei acelui demnitar (doar pivnițele au rămas neatinse) și-a făcut cuibul de trudă și vis El Greco (casă cu opt-zece dependințe, curte hispano-greacă și livadă cu pomi), proprietate de toledan din pătura mijlocie, nici sărac, nici bogat foarte.

Arunc o privire în acest univers vizitat de geniu. Pe acoperișul cu olane al casei soarele zuruie bani de lumină ; terasa merge ca un covor direct în grădina cu portocali ; apele bazinului din „patio" joacă subțire ; „Lacrimile Sfîntului Petru" (pînză abia scoasă de pe șevalet) curg abundent și transcendental ; regula acestei bucătării din secolul al XVI-lea cu cuptor țărănesc cere ca pîinea pictorului să fie păstrată pînă la opt zile ; ciubuce groase de piatră încadrează uși și ferestre ; sînt pline de orgoliu și țîfnă monarhică darurile trimise de Filip al II-lea ; uzurpare de personalitate se poate numi în termeni juridici acest Sfîntul Pavel în care pictorul și-a zugrăvit propriul chip ; țipă golul și nemișcarea în cufărul de voiaj din piele de Cordoba al veșnic-peregrinului ; se scrumește rama de alabastru a oglinzii în fața ochilor de nesfîrșită tristețe ai lui Jorge Manuel, fiul dintr-o dragoste nemărturisită a pictorului ; patul în care l-a găsit pe El Greco odihna supremă coboară noapte de noapte în cripta stăpînului să legene visele nevisate ale marelui mag ; fluviul turiștilor curge ca o apă tulbure prin așezămîntul de taină, văzînd doar

Scanned with CamScanner

obiecte, lucruri, materie, nu și spiritul, suferința, sacrul, surghiunul, solitudinea, salahoria sisifică.

A doua sabie de Toledo din panoplia lui El Greco ornează corpul bisericii Sfîntul Toma : e vorba de „Înmormîntarea contelui Orgaz", pînză considerată a fi capodoperă a picturii universale. Lucrată în manieră italiană (două părți clar definite), măreția pînzei stă în forța de expresie moral-caracterologică a celor (poate) o sută de personaje, în limbajul mîinilor acestora, al privirilor, în coloritul îmbrăcămintei, în transparența fulgurată a stărilor de spirit. Partea superioară a tabloului ne transportă într-un teritoriu celest, prezidat de Creator, Maria și Sfîntul Ioan Botezătorul — tustrei castilieni în carne și oase ! — flancați de Sfîntul Petru plutind imponderabil prin nori și zuruind cheile rîvnite de păcătoși pe deasupra unei mari asistențe (arhierei, îngeri, dreptcredincioși), în timp ce sufletul contelui Orgaz, întruchipat de un copil rotofei, e suit la cer, cu ample unduiri, de către o îngeroaică (vestită dansatoare toledană de *fado*-uri în acel timp) ; aceasta e (cît de cît) partea sacrală. Partea inferioară a tabloului e laică pe de-a-ntregul : o fabuloasă friză înfățișează nobilimea orașului, frații contelui, clerul acestei parohii, asistenții depunerii în mormînt și — în sfîrșit, dar nu în ultimul rînd — copilul ținînd în mîini lumînarea aprinsă nu-i altul decît Jorge Manuel, fiul pictorului. „Bastardul" este, pare-se, lait-motiv creator și obsesie pentru El Greco.

Vom găsi gravată existența copilului din flori și pe mînerul daurit al celei de a treia săbii de Toledo din panoplia lui El Greco. Sfîntul Pavel, un tablou din seria apostolilor, este cel mai cunoscut și mai iubit la Toledo poate și pentru că durerea fără margini, sincera căință a sfîntului de pe pînză e exprimată — cum altfel ? — prin autoportretul lui El Greco. Este unul dintre puținele tablouri pe care pictorul l-a semnat cu litere grecești. Altceva : mîinile trudit-expresive ale pictorului au fost pictate — din dorința lui El Greco — de către fiul său Jorge Manuel, pozîndu-i acestuia zile întregi cu mîinile împreunate. Este lecția tatălui către fiu despre trudă și cultul mîinilor. Sînt mîinile care — spre a ridica un tablou la culmea perfecțiunii — au pictat fizionomia Sfîntului Francisc de Asisi în șaptezeci-optzeci de variante.

Cea de a patra sabie de Toledo din panoplia lui El Greco se oferă cavalerește pe tavă orașului însuși, pe care îl nemurește. E *Vista y plana de Toledo*, amplă compoziție panoramică de epocă a orașului Toledo, executată într-un colorit bizar, cu dominantă de gri-ruginiu-roșcat, guvernată de un sever simț al planurilor în spațiu, al detaliului, al fidelității topografice. Pînza a fost realizată — dulce slăbiciune paternă ! — împreună cu același Jorge Manuel, care apare, de altfel, în prim-plan în chip de paj, ținînd la vedere emblema ora-

Scanned with CamScanner

şului. Compar panorama de azi a oraşului, văzută prin telescop electronic, şi cea (văzută cu ochiul liber) aşternută pe pînză în urmă cu patru veacuri. Imaginile de ansamblu se suprapun, fără deosebiri prea mari, aşezămintele principale apar în ambele, de asemeni orgoliul inalterabil (imperial şi catolic), „aerul" misterios şi „vocea" castiliană care definesc oraşul : un enorm pandantiv cu nestemate, înălţat pe Roca, promontoriul bazaltic al Castiliei, cuprins de brîul de argint al fluviului Tajo, prelungindu-se în orizonturile fumegoase, într-un asfinţit greu de sensuri, prevestind furtună, sub dangătul celor şase mii de limbi de fier ale clopotelor din Toledo. Oraşul a rămas necunoscut şi misterios, a rămas el însuşi, de-a lungul celor peste opt veacuri de vieţuire neîntreruptă.

A cincea sabie de Toledo din panoplia lui El Greco e aşezată — cu pioşenie şi glorie eternă — în Catedrala marelui oraş : e vorba de „Expolio", dezbrăcarea de veşminte a lui Crist în prezenţa apostolilor, pictură cu care marele grec a împodobit sacristia aşezămîntului în primii ani după venirea sa aici, alături de lucrările unor artişti de prim rang (Pantaja, Morales, Goya, Bassano, Piombo, Van Dyck). Deasupra acestora tronează apoteotic El Greco prin compoziţia sa. Tabloul a fost obiectul unei furtunoase polemici (nu privind calitatea), datorită prezenţei celor trei femei într-o scenă unde acestea erau „inoportune" : aflarea celor trei Maria în scena dezbrăcării de veşminte a lui Crist era (ziceau denigratorii) un „sacrilegiu", o „erezie". Discuţia a fost tranşată, în cele din urmă, în favoarea pictorului : prezenţele feminine sînt dictate de imperative compoziţionale, care dau întregului armonie, echilibru, inocenţă, diversitate tipologică, extind claviatura de forme, fizionomii, gesturi (care în absenţa celor trei Maria ar fi fost monocord „masculină"). El Greco dă şi de astă dată, în acest mod — sîngerînd, se înţelege, sub tăietura propriei sale săbii — o lecţie de mare artă. A fost despăgubit întrucîtva prin acelaşi Jorge Manuel, care a proiectat în 1631 — la şaptesprezece ani după moartea celebrului său părinte — cupola barocă a Catedralei, păstrată pînă în zilele noastre.

Să recapitulăm, cît de cît, fizionomia şi trăsăturile distinctive ale Catedralei, această emblemă a catolicismului castilian şi al întregii Spanii, purtînd două sigilii : unul de zeu, al lui El Greco, şi altul de semizeu, al lui Jorge Manuel, „bastardul" care, în acest mod, şi-a mîntuit păcatul genezei lui (dacă păcat poate fi).

Corpul catedralei, monumental prin echilibrul perfect, deschiderile volumetrice şi evaziunea în celest (lungimea este exact dublul lărgimii 112/56 metri), cuprinde cinci nave susţinute de optzeci şi opt de coloane de proporţii grandioase. Prin nava centrală, care atinge înălţimea maximă, se realizează „raportul de aur" al echilibrului şi proporţionalităţii întregului (lăţimea pusă pe verticală, din care se

Scanned with CamScanner

scad două zecimi : rămîn în picioare 45 de metri) punînd astfel în valoare grandoarea ferestrelor care încadrează (în marea lor majoritate) vitralii de rară frumuseţe. Ogivele celor trei părţi ale faţadei principale — a Turnului, a Notarilor (a scribilor) şi Poarta Pardón (a iertării) — sînt cele mai vechi, au uşi masive de bronz, împodobite cu frunze şi flori în stil „mudéjar". Dinspre calea Santa Leocadia se accede în templu prin poarta Orologiului, dominată de bogăţia ornamentală a goticului. Prefer să pătrund în Catedrală din strada Cardinal Cisneros, prin poarta (în stil neoclasic) Llana (plată) numită astfel datorită particularităţii sale unice de a se situa la nivelul solului, accesul din stradă în interior făcîndu-se neted, fără nici o modificare de nivel.

Se împlinesc 760 de ani de cînd (1277) — pe vremea regelui San Fernando şi a cardinalului Jimenez de Rada, arhiepiscop de Toledo — a fost pusă piatra de temelie a acestui aşezămînt ecleziastic, impregnat esenţialmente de stilul gotic spaniol. Construcţia propriu-zisă s-a prelungit peste două secole şi jumătate, răstimp în care corpul acestui monument — vestit în toată lumea catolică — a cumulat numeroase alte stiluri luate din caruselul timpului, devenind un *mixtum compositum* de stiluri şi orientări constructive (gotic, greco-roman, baroc, mudéjar, neoclasic, rococo spaniol, „plateresco" etc.), toate acestea regăsindu-se triumfal în magnifica absidă a altarului El Transparente, piesa arhetipală a tuturor stilurilor care au traversat Spania, piesă de referinţă a tuturor antologiilor de artă. Dependinţele din preajma sacristiei sînt tot atîtea muzee într-un muzeu : colecţii de cape bisericeşti, împodobite cu fir de aur şi pietre scumpe, mitrele unor vestiţi prelaţi, Biblia de aur din veacul al XIII-lea (cadou al regelui Ludovic al Franţei) cu scene din Vechiul Testament imprimate în peste 5000 de foi de aur, un incunabul al împăratului Maximilian (secolul al XV-lea) trimis cardinalului Mendoza ş.m.d. Sala odăjdiilor este galeria de ornamente religioase, între care se impun bogatele tapiserii şi picturi de Rafael, Tiziano, Zurbarán, Van Dyck, Rubens şi — grecul naturalizat la Toledo — El Greco. Tezaurul Catedralei — instalat în spaţiul rectangular de sub marele Turn, un veritabil seif zidit, legat în contraforturi — nu îmi dă promisele uimiri şi cu atît mai puţin fascinaţie : preamultul aurăriei mă oboseşte, mă îndepărtează de idolul meu toledan, El Greco.

Nu-i timpul şi locul a spune măcar esenţialul despre fiecare piesă-monument, navă, unghier, altar, absidă, fereastră, poartă, turn, cupolă sau cupoletă. Ar însemna să înnegrim zeci şi zeci de pagini, ceea ce e apanajul istoricilor de artă. Noi ne ocupăm de mica istorie a lui El Greco la Toledo şi de sîngerarea operată aici de cele şapte săbii ale sale. Săbii de Toledo. Săbii de El Greco. Săbii de miracol şi eternitate.

Scanned with CamScanner

Ies din Catedrală tot prin strada Cardinal Cisneros, de astă dată prin poarta Leilor (numită astfel datorită seriei de lei care susţin ecusoanele heraldice arborate pe coloanele grilei de fier din faţa intrării) ; aceasta este, poate, cea mai limpede vorbitoare poartă prin liniaritatea şi transcendenţa ogivelor gotice pe care le arborează deasupra, pe cînd celelalte trei porţi — Sfînta Caterina, Sfîntul Petru, a Turnului, a Iertării, a Notarilor, a Înfăţişării — au o excesivă încărcătură stilistică, sînt prea „vorbăreţe".

Ajungem la cea de a şasea, penultima sabie de Toledo, pe care El Greco o flutură — simbolic, desigur — asupra unui artist al cuvîntului : Lion Feuchtwanger, autorul cărţii tradusă la noi sub titlul „Balada spaniolă". Este necesar acest duel — peste timp şi deasupra oricăror convenienţe rău înţelese — deoarece numita carte (indiferent dacă se vrea ori nu o istorie romanţată a oraşului Toledo din veacul al XII-lea) dă o imagine torsionată asupra unui important fragment de istorie hispanică : domnia regelui Alfonso al VIII-lea, cu întreg cortegiul evenimentelor de curte şi al evenimentelor de epocă. Viziunea feuchtwangeriană asupra acestora reclamă o polemică cordială : o afirmă primul toledan pe care îl întîlneşti în cale. O afirmă, cu supremă îndreptăţire, cel mai mare artist al acestui oraş, care a trăit toată viaţa în Iuderia, cartierul evreimii din Toledo, unde se petrece, de altminteri, acţiunea cărţii. Este cu atît mai oportună încrucişarea celor două săbii de Toledo (fără a produce sîngerări în vreo parte sau alta) cu cît Lion Feuchtwanger îşi făcuse din dreapta cumpănire a faptelor de istorie un blazon de obiectivitate (vezi marile lui cărţi *Goya* şi *Înţelepciunea nebunului).* Nu se întîmplă aceasta — o spune glasul justiţiar al toledanilor, El Greco — în cazul romanului *Balada spaniolă.* Crugul vremii regelui Alfonso al VIII-lea, văzut şi interpretat de Feuchtwanger, e măsurat de o balanţă (voit ori ba) dezechilibrată : teme, precum pacea şi războiul, cavalerismul hispanic pendulat între eroism şi hilaritate, lanţul de uneltiri de la curtea regală, soarta conglomeratului de neamuri trăitoare în această vreme (1155—1214) în capitala Castiliei, destinul evreimii toledane şi al evreimii ţărilor cu care se învecinează Hispania etc. sînt înfăţişate ca *depinzînd exclusiv* de gîndirea — cînd înţeleaptă şi iscusită, cînd roditoare de machiaverlîcuri — a lui Don Iehuda Ibn Isra, *escrivano mayor,* adică secretarul regelui, păstrătorul peceţii, ministrul relaţiilor externe şi tezaurierul curţii. Viaţa oraşul Toledo şi a întregii Castilii gravitează — vrea să ne convingă Feuchtwanger — pe traiectul ridicării întru mărire, apoi decăderea şi moartea acestui personaj dominator, în puterea şi în umbra căruia stau toate celelalte personaje din carte : regele Alfonso al VIII-lea (un posedat de sex), Doña Rachel (evreica de stranie frumuseţe, veritabilă vrăjitoare de care este robit regele naiv, neînzestrat spiritual),

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Doña Leonor (o regină domestică, vegetală), marii dregători ai curții (niște piese pe tabla de șah). Oare asta să fi fost situația, mult-prețuitule, deloc-hulitule, pe-drept-dojenitule Lion Feuchtwanger? Chiar așa au stat lucrurile atunci (la finele secolului al XII-lea), acolo, în cel mai mare oraș al Castiliei, Toledo ? m-am întrebat citind această carte. Răspunsul mi-l dau toledenii înșiși, la ei acasă. Răspunsul mi-l dă, printr-o fulgerare de floretă, El Greco : mistificare ! Spuza epocii trasă pe o turtă iluzorie, confecționată fantezist. Poți spune orice despre naiv-colericul și infantil-muieraticul rege Alfonso al VIII-lea (portret exagerat, pe care istoria nu-l confirmă), dar nu poți înfățișa orașul Toledo, aflat la ceasul grandorii sale, ca dependent de umorile unui atoateacaparator personaj. Poți spune orice despre sclipitoarea inteligență și geniul strategic al aceluiași (posibil pe planul ficțiunii artistice) Don Iehuda Ibn Isra (personaj inexistent în realitate), dar nu-i posibil să faci eroarea de proporții : creștinătatea însăși, cu al ei Război Sfînt, este dependentă, în ultimă instanță — vrea să ne convingă Feuchtwanger — de același *oker harim* (cel care face și desface), omniscientul și omnipotentul demnitar evreu. Prea e gogonată, mult-prețuitule, deloc-hulitule și pe-drept-dojenitule Lion Feunchtwanger ! Meriți să ți se arunce pe umeri toga neagră de *auctor non-grata*. O va face, la o adică, timpul multrăbdător și drept. În rest, ce să zic : cartea *Balada spaniolă* este bună-rea, captivant-banală, naiv-blasfemică, tragi-comică, atoatefăgăduitoare și nelegiuită. Această zicere de minte și inimă fiind încheiată, datorez un sincer mulțam lui Feuchtwanger care mi-a înlesnit să compar cele scrise cu istoria însăși, dobîndind limpeziri oportune și, dînd Cezarului ce-i al Cezarului, să umblu prin Toledo, cel de azi și de totdeauna, sprijinindu-mă pe coloanele gîndirii și simțirii mele. El Greco m-a „purificat" astfel, atingîndu-mi fruntea (grea de neliniști) cu cea de a șasea sabie de Toledo a domniei lui.

Urmează, în ordinea succesiunii noastre, a șaptea sabie de Toledo din panoplia sfîntă a lui El Greco, ultima pe care o descriem, o sabie-sabie, în înțelesul propriu al cuvîntului.

Am pătruns în Toledo dinspre apus, pe podul San Martin, și revenim tot acolo, la vatra de foc Santa Bárbara, unde se frămîntă, se dospește, se călește, se ciocănește aluatul de oțel din care se meșteresc săbiile de Toledo, a căror legendă a împînzit planeta. Cum să nu persuadeze toledanii în acest meșteșug tradițional, care glorifică orașul și, deopotrivă, întreaga Spanie ?! s-a întrebat regele Carlos al III-lea și a ordonat ca — pe locul unde fusese cîndva faimoasa Întreprindere Națională de Arme — să se ridice o fabrică de săbii, succesoare demnă a oțelarilor toledani. Vatra de foc neîntrerupt și oțeluri nobile, cunoscută azi sub numele de Întreprinderea Națională Santa Bárbara, este rodul prelungit prin vreme al acelui ucaz mo-

Scanned with CamScanner

narhic, tradus în faptă (în anul 1777) de arhitectul Francisco Sabatini. Avem motive să credem că El Greco a vizitat în repetate rînduri această citadelă a săbiilor de Toledo — nu din dragoste pentru arme albe şi dueluri — pentru a studia nobilul meşteşug tradiţional din raţiuni artistice : prea des şi prea minuţios avea de pictat pe demnitarii oraşului, purtînd asupra lor arme, armuri şi distincţii de rang, pe care sobrul ceremonial al vremii le impunea pictorului. A studia sabia de Toledo la ea acasă era o necesitate. Cine s-o facă mai minuţios, mai temeinic, mai perfect, decît toledanul El Greco ?

Şi cum arată sabia clasică de Toledo : lama este subţire şi lung-prelungă, ca o tijă de crin, tăind cu ambele muchii şi înţepînd cu vîrful ajuns la subţirimea acului de viespe. Braţul luptătorului este apărat de un scut amplu, concav, aurit, gravat cu motive (ori numele proprietarului) şi, în sfîrşit, mînerul propriu-zis, de aur ori argint, cu incizii şi desene, veritabil răboj cu naraţiuni de epocă.

Studiez eu însumi o sabie de Toledo în deplina şi fascinanta ei minuţie, în prăvălia-atelier a orfevrierului A. Ramos Suarez, din calea San Juan del Dios numărul 18, autorizat de municipalitate pentru *una fabricación propria,* deci contrafacerile sînt (oare ?) excluse. Incredibile uşurinţa, rapiditatea şi gestul delicat-puternic cu care orfevrierul negustor incrustează filamentul de aur în corpul de oţel, gravat-incizat după o liberă fantezie, lovind asupră-i des şi mărunt cu ciocănelul infinitezimal. E o treabă care cere har, credinţă şi pofta de a te juca. Abia de aici încolo se dobîndesc celelalte, ştiutele : minuţie, precizie de micron, gingăşie, frumuseţe asumată. Cumpăr, drept amintire — nu o sabie veritabilă de Toledo, (costă o avere !) —, o miniatură, un bibelou, un simpatic *coup-papier,* ce reface aidoma originalul faimos.

Ţin amuleta mereu în preajma mea ori de cîte ori trudesc — precum orfevrierul care ciocăneşte filamentul de aur semănat în oţel — meşterind (de astă dată) cele şapte săbii de Toledo ale rostirii de faţă, pe care le vreau (martor îmi este El Greco) simple, adevărate, să ajungă la „inima“ cititorului, producînd o hemoragie de... sentimente.

Convoc, aşadar, martorii acestui duel care (îmi place să cred)... abia începe. *En garde !*

Scanned with CamScanner

Inima lui Chopin

VARȘOVIA

Orice ar fi și orice s-ar întîmpla, inima Varșoviei se confundă — în imaginația mea — cu inima lui Chopin. Istoria a vrut să fie, cît de cît, dreaptă cu marele compozitor : plecînd în neființă și în eternitate, Frederic Chopin a fost înmormîntat în pămînt străin, la 17 octombrie 1849, în cimitirul Père Lachaise din Paris, însă inima lui a fost trimisă, din inițiativa cîtorva prieteni, în capitala Poloniei, pe care o părăsise la vîrsta de douăzeci de ani și unde nu a putut să se reîntoarcă niciodată, aflat în dizgrație, ca refugiat politic. A revenit în Polonia doar inima lui, inofensivă și pură și nepămînteană, care a fost depusă — *memento mori* — în zidul lăcașului-monument de pe bulevardul Nowy Swiat din Varșovia, spre aducerea aminte a celor ce l-au iubit. Dar ei sînt mulți, ca frunza și iarba : pe Chopin îl iubesc — știm noi de ce — toți îndrăgostiții. Inima lui Chopin nu este doar a polonezilor. Inima lui Chopin este cea care a bătut prima — înaintea inspirației și gîndirii logice a compozitorului — ritmurile romanticelor *Nocturne, Preludii, Mazurci, Valsuri,* care i-au făcut fericiți pe îndrăgostiții lumii. Sigiliul morții se preschimbă astfel în sigilul vieții : inima lui Chopin a devenit stindardul celor ce iubesc. De aceea, pelerinajul meu la Varșovia, la inima lui Chopin, este ambasadoriatul a foarte multor inimi (n-am știre la cît se cifrează numărul acestora !). Dragostea dintre Chopin și George Sand a rămas

Scanned with CamScanner

legendară : suprem ideal de iubire pentru unii, veşnică suspiciune şi discordie pentru alţii. Controversa nu se stinge, iată, de peste un veac şi jumătate, aţîţînd spiritele, ţinînd treze supremele *Impromptues* (Neprevăzutele) ale dragostei eterne şi ale dragostei devoratoare, cărora Chopin le-a dat glas ca nimeni altul. *Dragostea ne-mbată firea / ne aşteaptă fericirea / clipelor sublime de amor / îmbătător ; / cîntecul divin / să-l trăim din plin, / cîntul divin, / cîntul divin...*, îngîn prin gestul reflex al memoriei mele de adolescent, cîndva îndrăgostit şi prizonier al lui Chopin, acest Gingis Han al teritoriilor unde mai există iubire.

„Este singurul om care mi s-a dăruit în întregime şi absolut, fără regret pentru ceea ce a fost şi fără rezerve pentru ceea ce va să vină — mărturiseşte George Sand. Dealtminteri, el are un fel de a fi şi o înţelepciune prea bune ca să nu-l pot determina, cu timpul, să înţeleagă şi să ştie tot ; el este o ceară maleabilă pe care am luat-o în stăpînire şi, cînd am voit să-i modific tiparele — cu unele precauţiuni şi ceva răbdare — am reuşit".

Este aceasta — nu mă veţi dezice ! — condiţia oricărui îndrăgostit.

„Fără Chopin — afirmă Anna de Noailles — muzica, visul, nostalgia, peisajul n-ar avea strigătul lor suprem".

...Bulevardul Nowy Swiat (Lumea Nouă) este coloana vertebrală a Varşoviei, trasează topografic nord-sudul capitalei, leagă oraşul vechi de centrul modern. O verticală geografică, aşadar, transferată însă — prin tîlcurile mai adînci ce îi incumbă — în simbol peren : verticala de moralitate a varşovienilor. Mica şi marea istorie a pomenitului bulevard ne stă mărturie.

Nowy Swiat s-a constituit în amurgul celui de al XVIII-lea veac, şi-a dobîndit grandoarea pe întregul parcurs al veacului următor, ca în zorii veacului nostru, pe vremea ultimului rege polon Stanislaw August Poniatowski, prin cumulare de virtuţi (arhitectonice, comerciale, artistice, politice, religioase), să devină artera princeps a Varşoviei. Un Champs Elysées al polonezilor spre a-i sugera dimensiunea continentală. A venit însă grozăvia celui de al doilea război mondial care a distrus oraşul din temelii şi Nowy Swiat a fost literalmente ras de pe suprafaţa pămîntului. Fiind interpreţii voinţei întregii naţiuni, varşovienii au refăcut acest bulevard emblematic exact cum fusese, în cele mai mici detalii, conform planurilor şi fotografiilor de epocă (lăţimea i-a fost mărită cu cîţiva paşi). Deviza fiind fidelitate pînă în pînzele albe, edificiile au reapărut (parcă recuperate din neant) cu fizionomia şi stilul de totdeauna. Bulevardul şi-a redobîndit personalitatea (continuitate istorică şi artistică), pecetea inconfundabilă (florilegiu stilistic, diversitate arhitectonică),

Scanned with CamScanner

„grupa de sînge“ care îi dă identitate și îl deosebește de toate străzile lumii (ambianță, culoare locală, mit, ritm de viață, psihologie stradală). Această reîntrupare s-a petrecut în urmă cu patruzeci de ani și rana s-a închis, sperăm, pentru totdeauna.

Ai zice că puțini sînt varșovienii (poate doar veteranii de război) care își mai aduc aminte azi că bulevardul dispăruse — ca atîtea spații de mîndrie națională — de pe harta Poloniei. Nu, nu este așa : toată suflarea vie a acestei țări, de la școlar la bătrîn, știe că Nowy Swiat este Pasărea Fenix a Varșoviei, monument de demnitate al acestui oraș. Străbătînd zilnic această verticală perfectă, varșovienii resimt, ca nimeni alții, verticala neadormită a conștiinței naționale. Tot ce se întîmplă în țară se convertește în „vocile secrete“ ale acestui bulevard exuberant și grav, totdeauna demn, unde vin veștile în premieră (sedii ale unor ziare), curge comerțul (magazine de calitate), surîd veacurile prin marile edificii (eșantioane de burg baroc, gotic, neoclasic, renascentist), e arborată voința de mai bine a națiunii (sediul Partidului Muncitoresc Unit Polonez), vorbește — cu glas de orgă ori estompat liturgic — Catedrala.

Numesc doar două coloane de spirit de pe Nowy Swiat, doar două „voci“ de rezonanță universală, în care Varșovia și polonezii se recunosc deplin : Copernic și Chopin, adică Rațiunea și Visul.

Copernic șade în jilț masiv, în piața care îi poartă numele, pogorît în meditație, cu fruntea iluminată de ideile care au despicat catapeteasma veacului al XVI-lea, susținînd în mînă snopul de planete ale sistemului nostru solar, guvernat de legile mișcărilor heliocentrice, armonie astrală de el definită. În spatele statuii, sprijinit pe colonade ionice și dînd amplitudine spiritului copernician, se află templul geniului științific polonez : Academia, pe al cărei frontispiciu scrie *Societas scientiarum varsoviensis*. Nu este zi în care bulevardul Nowy Swiat să nu recepteze — ca o scoică de rezonanță — refrenul reverberant al amfiteatrelor universitare „Vivat Academia, vivat profesores...“.

Rațiunii științifice i se asociază — prin dreaptă cumpănire — arta : în Catedrala Sfînta Cruce de pe Nowy Swiat triumfă — cum spuneam mai sus — spiritul lui Chopin. Un enorm Crist de piatră încovoiat sub povara crucii ilustrează legenda biblică, însă pelerinii sînt captați de cealaltă emblemă a așezămîntului, demult intrată în conștiința publică : o frază laconică informează vizitatorul că în zidul Catedralei se află depusă, într-o mică urnă, inima lui Chopin. Ideea Golgotei care domină fațada mă duce, fără doar și poate, nu la simbolul biblic, ci la acela al Golgotei artistice, al creației prin suferință, iar Chopin este creatorul care și-a suit muntele în chip exemplar,

Scanned with CamScanner

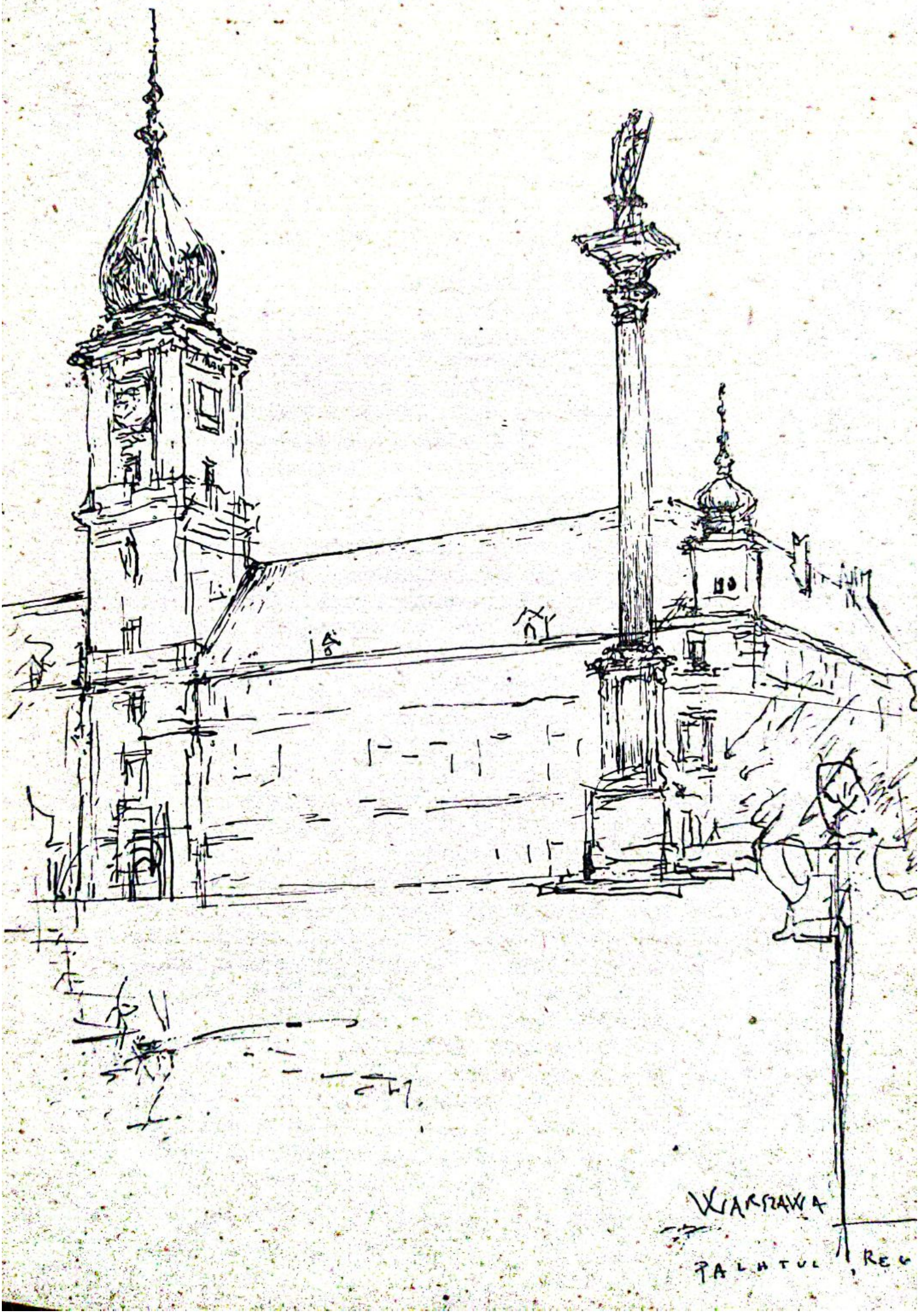

Scanned with CamScanner

Umblu pe Nowy Swiat şi nu mă pot sustrage destinului tragic al marelui artist.

Chopin a fost fructul dragostei dintre un francez originar din Nancy (preceptor al contelui polon Skarbek) şi poloneza Iustina Krzanowska. A văzut lumina zilei în satul Zelazowa Wola (la 1 martie 1810) şi ursitoarele l-au consacrat muzicii : l-a avut profesor pe cehul Adalbert Zywny, apoi pe vestitul Iozef Elsner, o celebritate a Varşoviei.

Insurecţia poloneză din 1831 îl surprinde în străinătate, de unde nu se va mai putea reîntoarce vreodată în patria sa. Momentul este dramatic şi hotărîtor pentru compozitorul de mai tîrziu... Prinţul lituanian Radzwil îl introduce în cercurile aristocraţiei franceze, facilitîndu-i studiile muzicale şi primele concerte. Într-un Paris al lui Balzac, Lamartine şi Berlioz, Chopin devine curînd omul zilei. Geniul său pianistic rafinat şi lejer contrastează victorios cu jocul fulgurant al lui Liszt, aflat pe buzele tuturor, personaj care, dealtminteri, îi acordă colegului său polonez o prietenie frăţească. Prin piesele sale lirice scurte, eliberate de canoane, Chopin devine cel mai prompt şi mai lucid în a înţelege consecinţele schimbării de gust operate de secolul său, putînd ieşi de sub tutela marilor şi înrobitoarelor forme ale şcolii sonatei şi simfoniei. Poate nimeni pînă la Chopin nu a avut o viziune atît de limpede cu privire la independenţa valorilor artei faţă de structurile formale.

Cu puţine zile înainte de sfîrşitul anului 1836, Chopin a cunoscut-o pe romanciera George Sand, a cărei companie energică şi maternă l-a însoţit timp de zece ani după aceea. A fost dragostea lui înflăcărată şi dragostea lui cu năbădăi. Cine mai poate spune azi — jurînd cu mîna pe inimă — dacă această dragoste devorantă a fost sau nu benefică pentru sănătatea şi creaţia compozitorului ? ! Subiectul naşte discordie violentă printre biografi. Este răstimpul în care compune divinele *Preludii*. Iarna îşi caută sănătatea în insulele Baleare şi la Palma de Mallorca, fiind membru al ciudatului grup familial compus din George Sand şi cei doi copii ai acesteia. Vara şi-o petrece la castelul din Nohant al aceleiaşi, perioadă artistică fără egal, stimulată de prietenia unor artişti romantici de geniu (Delacroix, Pauline Viardot, Liszt) şi, deopotrivă, sfîşiată de mari contradicţii familiale, care duc la ruptură. Rămîne singur, fără bani, bolnav de tuberculoză şi moare avînd la căpătîi doar pe sora sa, Luiza, singura care răspunde ultimului său apel. Nu mai există decît această ultimă, tardivă, minimă desdăunare : cîţiva exilaţi şi nobili polonezi fac tot ce e posibil ca inima lui Chopin să ajungă acasă, undeva, în inima capitalei patriei lui...

Scanned with CamScanner

Părăsind Nowy Swiat, am de dus la bun capăt, îmi dau seama acum, două călătorii urgente, în două direcţii pe care le indică verticala acestui bulevard : una la nord, „meridianul raţiunii“, indicînd oraşul Torun, urbea de baştină a lui Copernic, şi alta la sud, pe „meridianul cîntecului“, indicînd Zelazowa Wola, unde s-a născut şi a copilărit Chopin. Cu aureola pe care i-o conferă binomul de spiritualitate Ştiinţă — Artă (Copernic — Chopin), Nowy Swiat se prelungeşte, sigur sînt, prin cele două „meridiane“, în verticala Poloniei şi a lumii.

A gîndi călătoria prin Copernic şi a o simţi prin Chopin.

Scanned with CamScanner

Cele zece porunci ale vinului tzinandali

TBILISI, ORAŞUL LUI ANTIM IVIREANU

Stau în balconul camerei mele de la etajul 24 al hotelului Iveria, ca într-o strană a cerului, suspendat deasupra rîului Kura, avînd în spatele meu înălţimile fantaste ale muntelui Mtaţminda şi noaptea, cu stele cît pumnul, care se aşterne asupra Caucazului, în timp ce capitala Gruziei palpită feeric în ochii şi imaginaţia mea.

Tbilisi este oraşul de baştină al lui Antim Ivireanu, cel care avea să devină un mare umanist român al timpului său (secolele XVII—XVIII). Oraşul Tbilisi este mîndru de a fi lansat în lume un asemenea fiu, tot astfel cum mîndră este şi Muntenia noastră, Valahia de acum 300 de ani, deoarece aici şi-a aflat gruzinul cea de a doua patrie a sa. Aici s-a instruit, format şi exprimat în plenitudine cărturarul, literatul, artistul şi ecleziastul de anvergură europeană. Lumina de carte strînsă de Antim Ivireanu la Constantinopol şi în Ţările Române avea să se răsfrîngă curînd-curînd, printr-un act generos de recunoştinţă şi transfuzie filială, asupra oraşului din care a descins. În anul 1709 ia fiinţă la Tbilisi prima tiparniţă gruzină, rod al învăţăturilor tezaurizate de Ivireanu la Bucureşti. Întîiul meşter tipograf al cărţii gruzine este Mihai, fiul lui Ştefan, originar din Valahia. Pe fiecare carte tipărită de el, Mihai aşterne cele opt rînduri cu cuvinte româneşti (în scriere gruzină), prin care cititorul era poftit să ia aminte despre unul şi acelaşi adevăr : nesfîrşita bucurie a meş-

Scanned with CamScanner

terului de a da făptură acelei cărţi de învăţătură tipărită cu multă trudă şi conştiinţa binelui pe care îl săvîrşeşte.

Înţelegeţi, aşadar, că oraşele Bucureşti şi Tbilisi sînt înfrăţite pe vecie prin destinul exemplar al lui Antim Ivireanu, gruzinul care a venit din Caucaz în oraşul lui Bucur, să ia lumina valahilor şi să o transfere — scumpă avuţie —, în lungi efluvii şi reverberări, în Gruzia lui şi mai departe. E un transfer de valori autohtone pe care civilizaţia Europei veacului al XVII-lea şi al celui următor l-a înregistrat ca pe un fapt major. Eminentul om de cultură gruzin, profesorul Vahtang Beridze, doctor în istoria artelor şi directorul institutului cu acelaşi profil, îmi evocă această reciprocitate româno-gruzină de nobilă ştirpe, punînd faptul de istorie sub semnul tutelar al unui vers din poemul *Viteazul în piele de tigru* de Şota Rustaveli : *cine nu îşi caută prieteni pe măsură îşi este sieşi duşman*. Gruzinii şi-au găsit, prin „viteazul“ lor Antim, drept prieteni pe români.

Legenda spune că aici, pe litoralul gruzin al Mării Negre, în Colhida, a debarcat Iason, căutînd „lîna de aur“ : este sigiliul mitologic prin care civilizaţia mediteraneeană îşi revendică acest tărîm înzestrat să dea, deopotrivă, roade ale pămîntului şi ale spiritului. Care este „lîna de aur“ pe care avem a o căuta noi, argonauţii de azi, în capitala Gruziei ? Răspunsul ni-l dă — cine altul ? — „ambasadorul de slovă“ Antim Ivireanu, care avertizează : orice evaluare a valorilor gruzine începe cu Mama-Gruzia. Întruchipată sub forma unei monumentale statui pe cel mai înalt promontoriu al acestui oraş, Mama-Gruzia se vesteşte pe sine ca fiind : energica mumă a tuturor gruzinilor, ţinînd în mîna stîngă, din dreptul inimii, cupa cu vin pentru prieteni, iar în dreapta spada pedepsitoare, cu care îi întîmpină pe duşmani. În tîlcul acesta se concentrează însăşi fizionomia morală a gruzinilor ca popor. În stema Republicii Sovietice Socialiste Gruzia spicele se îngemănează simbolic cu viţa de vie, sugerînd bogăţiile acestei ţări scăldate de apele Mării Negre şi străjuită de înălţimile mîndrului Caucaz. Deci pe un talger al balanţei de valori stă vinul, iar pe celălat se află grîul şi cartea, bogăţii demne de a fi apărate cu sabia, în caz de nevoie. De acest binom ţinem şi noi seama cînd schiţăm un posibil portret sentimental al oraşului Tbilisi.

Dimensiunea europeană a cărţii gruzine, rod al spiritualităţii, este chiar Antim Ivireanu, acest creştin gruzin care pleacă la Constantinopol şi apoi ia drumul Valahiei, unde este uns mitropolit şi — mai presus de toate — „mitropolit al slovei“, apostol al tiparniţei, călătorind înspre Asia Mică sub deviza : lumina vine de la Apus, din ţara de la Dunăre, din Valahia, care începe la Pontul Euxin şi se întinde cît Carpaţii. Este un demers de tip umanist.

Scanned with CamScanner

Azi, după trei veacuri, căutînd „lîna de aur", iau cunoştinţă de o altă expresie specifică a cărţii gruzine : citadela matematicienilor şi fizicienilor. E vorba de şcoala-internat „Vladimir Komarov" din Tbilisi, care are drept ţel să absoarbă, încă din fașă, inteligenţa tehnică ce sălăşluieşte în generaţia tînără a Gruziei, pe care o „tezaurizează" aici, în această citadelă a studiului, spre a o ordona, forma, instrui, educa şi — scop final — a o aduce la potenţial maxim, prin cooperare cu eminenţi oameni de ştiinţă. Aici se formează — pe de o parte — viitorii cercetători şi savanţi („crema" absolvenţilor şcolii) şi — pe de altă parte — cei care, după absolvirea facultăţii, se vor consacra carierei didactice în şcolile medii (e vorba de cei „neatînşi de flacăra geniului ştiinţific"). Departajarea este făcută de savantul matematician acad. Andrei Kolmagorov, membru al academiilor din Franţa, Olanda, România, Polonia şi Statele Unite ale Americii. Programa de învăţămînt este de tip universitar (fără a fi totuşi universitate) : lecţii-prelegeri, studiu individual, lucrări ştiinţifice, libera iniţiativă în seminarii, contribuţii originale care depăşesc manualele, tematica prelegerilor, a materialului didactic şi documentar etc. Cele 600 de talente (n-ai cum să le zici nici „elevi", nici „studenţi") provin de pe întregul teritoriu al Gruziei : din Abhazia şi Adjaria, din Osetia de Sud şi Guria, din Svanetia şi Kahetia, din Imeretia şi Mengrelia — se laudă Akaki Ţhadaia, directorul şcolii, după care îmi evocă multinaţionalitatea aşezămîntului. Îmi sînt prezentaţi drept „excelente creiere" de matematicieni şi fizicieni : Kahaber Kordzaia (gruzin), Valentina Voronkova (rusoaică), Atena Djeiranova (grecoaică) Nodar Gadjilarov (azerbaidjanian), Vadim Abramov (ucrainean), Elena Teplova (osetină), Boris Kocearian (armean).

„Nici un român ?", întreb.

„Ba da. Chiar mulţi : strănepoţii lui Antim Ivireanu", vine răspunsul şugubăţ al directorului şi pe loc întinde cornul de bou, plin ochi cu vin tzinandali, să bem în cinstea marelui înaintemergător, mentorul spiritual al tuturor gruzinilor. Formaţia de muzică şi poezie Sigma a şcolii iscă o melodie drăcoasă, în care e vorba de Antim, „care ne-a adus din Valahia grîul luminii, tiparul". Sorb, mă veţi înţelege, vinul pînă la fund. De unde să fi ştiut că dreapta mea avea să între/într-o lungă „lucrare" şi va ridica de un neştiut număr de ori „cornul prieteniei româno-gruzine" ? ! Pomenita „lucrare" se petrece, rînd pe rînd : la Institutul Pedagogic de Limbi Străine „Ciavciavadze", la Clubul tineretului „Mărţişor", membru al Asociaţiei de prietenie gruzino-române, la poetul Nonaşvili, la locuinţa lui Graf Mitrofanîci, profesorul de istorie care mă însoţeşte prin Gruzia, la Nugzar Pophadze, preşedintele Comitetului de Televiziune şi Radiodifuziune al Gruziei (un „dur", în vîrstă de treizeci şi nouă de ani,

Scanned with CamScanner

adept al *fitilului Bickford,* care a introdus pe post emisiuni „explozive", cum este „Galeria birocraţilor", de imensă popularitate).

Dintre valorile materiale (pe lîngă grîul din stemă) dator sînt a evoca ceaiul gruzin. Există aici — ca la chinezi, japonezi, indieni, ceylonezi — o civilizaţie a ceaiului, cea mai recentă şi mai spectaculoasă de pe planetă. Argumentele sînt acestea : la sfîrşitul secolului trecut, în Gruzia se cultiva ceai pe numai cincizeci de hectare, recoltă care abia îndestula curtea ţarului Rusiei ; la Expoziţia internaţională de la Paris din anul 1900 , ceaiul de Gruzia este declarat campion, cucereşte medalia de aur, în dauna unor concurenţi de excepţie, India şi Ceylon ; azi există în Gruzia circa 80 000 hectare de plantaţii cu ceai, cu o recoltă anuală de o jumătate de milion de tone de frunze de ceai, adică 97 la sută din producţia sovietică de ceai ; gruzinii cultivă ceai la latitudinile cele mai nordice din lume (o cere situaţia lor geografică) şi este de culoare chihlimbariu-deschisă, cu aromă pătrunzătoare, „corp" delicat şi gust astringent, ceva mai aspru decît ceaiurile sudice. Ia cu brio examenele în faţa celor mai severi experţi, „leagă" partenerii de export şi aromele lui înmiresmează non-stop Anglia, Olanda, Belgia, ţările scandinave ş.a.m.d ; două institute de cercetare ştiinţifică — veritabile academii ale ceaiului — veghează ca această monedă forte a Gruziei să nu se devalorizeze, din contră, să aibă un „curs" ascendent la bursa mondială, rafinat-aristocratică, a ceaiului ; legendara „lînă de aur" ia înfăţişarea noilor plantaţii cu ceai care se aştern, la ora aceasta, ca nişte fantastice covoare (25 000 hectare) în depresiunea Colhida, pe litoralul gruzin al Mării Negre ; în acest final de secol nervos şi stresant este tot mai indicat, spun strănepoţii lui Antim Ivireanu, să sorbim zilnic un ceai gruzin, spre a ne regăsi un pic şi a citi relele din noi într-un *five o'clock* planetar.

Ajungem, în sfîrşit, să înclinăm celălalt talger al balanţei rostirii noastre : purcedem să examinăm vinul gruzin. Din cele 4000 de soiuri de vin, cîte există azi în lume, 500 sînt soiuri gruzine, deci a opta parte din tezaurul mondial. La scara producţiei de vinuri de mărci superioare a Uniunii Sovietice, Gruzia ocupă primul loc. Circa 200 de medalii (din care jumătate de aur) au încoronat vinurile gruzine la concursuri şi degustări internaţionale. Greu de găsit vreo ţară în Europa unde să nu se înregistreze opţiuni masive pentru vinurile gruzine, inclusiv în ţările de mare tradiţie vinicolă (Italia, Franţa), ori destinaţii îndepărtate (Noua Zeelandă, Canada, India. Japonia). Găina gloriei se ouă demult cu ouă de aur în podgoriile gruzine !, ne avertizează iluştri peregrini din trecutele veacuri : Chardin, Dumas-tatăl, Puşkin şi alţi călători celebri prin Gruzia.

Zice gruzinul : „Nu-i deajuns să stăpîneşti arta vinificaţiei, mai trebuie să ştii şi cum să bei !" Este proverbul apt să prefaţeze ri-

Scanned with CamScanner

tualurile, ospeţele şi toasturile gruzine. E o aventură fără întoarcere. Un singur corăbier ştie rosturile, ţine corabia în cumpănă, supravieţuieşte capcanelor, furtunilor, şotiilor care se pun la cale prin vin, pentru vin, cu băutorii de vin : este *tamada*, starostele mesei, adică insul cel mai stimat, mai înţelept, mai erudit, mai reputat, mai ager la minte şi mai bun în zicere. Este preotul de ritual, maestru de ospitalitate, ştiutor (ca nimeni altul) în „a bea vin fără să se bea pe sine", ziditor de bunăvoie şi rostiri cu tîlc. E îndeletnicirea „negrăit de dulce" care adună într-un singur ins haruri de regizor, de literat, de ironist, de actor, de băutor etc. Închinările de pahar curg-decurg, obligatoriu, către următoarele destinaţii : gazda, femeia care a pregătit gustoasele bucate, ceasul sfînt al întîlnirii, prietenia care îi leagă pe meseni, Mama-Gruzia, patria petrecăreţilor, cerul paşnic, ziua de mîine, lungul lanţ al strămoşilor, părinţi, fraţi, surori, copii, prieteni, profesia celor de faţă, numele şi prenumele celor ce se găsesc la masă (întîi pentru veniţii de departe ori cei ce calcă prima oară pragul casei), penultimul fiind toastul pentru *tamada*, iar în final pentru fericirea familiei care a ocazionat ospăţul. Aceasta-i prima rundă ; apoi închinările se despletesc, capătă culoare şi neprevăzut, conform cu gustul şi fantezia mesenilor, care — lesne de înţeles — trebuie să obţină în prealabil permisiunea starostelui de a intra în ritual. Cel care dovedeşte aptitudini ieşite din comun, este uns la rîndul său *tamada* (lucru rar, dar posibil). Ritualul gruzin al închinărilor de pahar se întinde pe o literatură orală infinită, oglindă fidelă a stilului de viaţă a acestor oameni solari, demni, harnici, mîndri, prietenoşi, explozivi, de-a dreptul fanatici în a-şi apăra merindea etnică ancestrală.

Vinul-rege al Gruziei este, ştie-se, tzinandali. E timpul să dau glas celor zece porunci ale acestui înalt personaj al vieţii gruzine, aşa cum le-am receptat în preumblarea mea prin închinări de pahar şi „tamadale".

Porunca întîi. Vinul tzinandali se bea pe gură bună, nespurcată de grele mîncăruri şi spoită cu picanterii care adorm papilele gustative. După un şaşlîc de berbecuţ stropit cu sos de corcoduşe, ceapă şi ierburi aromate, îţi vei spăla puturoasa gură cu fructă, care poate fi strugurele ţîţa-caprei, mărul făinos ori pepenele galben. Nu şi lubeniţa. Ea, lubeniţa, îndepărtează plăcerea vinului, sînt mincinoase sucurile ei roşcate şi ademenitoare, care umplu pîntecul. Să te dedulceşti, cum ţi-am zis, iubite băutor, numai cu strugure, măr făinos ori pepene galben.

Porunca a doua. Astfel împrospătată şi predispusă la vin, porunceşte gurii tale să ronţăie un sîmbure de nucă, o migdală ori o alună (nimic altceva) spre a o spoi cu aromata ceară a acestor fructe din

Scanned with CamScanner

neamul oleaginoaselor, cei mai buni înaintemergători ai vinului tzinandali. Sfărmi în măsele sîmburii avînd grijă să mesteci lat-lătăreț, ca mustul dulce-amărui, de bună mirodenie, să îmbălsămeze gura pe de-a-ntregul : cerul gurii, marginile de calcar, mușchii buccinatori, jgheabul limbii, pînă jos, foarte jos, la înghițitoare. Numai astfel te poți considera pregătit pentru împărtășania cu tzinandali. Numai astfel ai dreptul să primești (dulce potir) cornul de bou.

Porunca a treia. Nu te grăbi să exclami :„ E strălucitor ca soarele !“ Așa zic mulți, fără a-și dea seama că le iese o gugumănie din gură. Tzinandali nu-i strălucitor ; e mai degrabă de un galben stins, drapat. E untdelemniu însă defel uleios la clătinare. Bate mai curînd spre galben-sulf decît spre orange, și niciodată spre verzuliul de Cotnar vechi, de Cotnar coclit. Culoarea vinului tzinandali e greu ghicibilă, elaborată miraculos, cum numai albinele știu să o dozeze în fagurii și mierea lor de o transparență obosită, lascivă. Nu te grăbi să exclami : „E strălucitor ca soarele !“ Tzinandali nu admite lauda deșartă. Cu tzinandali trebuie să fii loial.

Porunca a patra. Să nu-l descînți, adulmecîndu-l languros, dezbrăcîndu-l, ca pe o femeie, cum zic viciosii vinului. Asta-i literatură. Tzinandali preferă întîlnirile nesofisticate. Vrei să-i afli parfumul ? Îl sorbi în nări, scurt, dintr-o inspirație și trimiți damful drept în sinus, în pereții aceia viorii, așezați foarte aproape de semnul Shiwa, la îngemănarea sprîncenelor, unde se percep nuanțele. Deci, care-i parfumul vinului-rege al Gruziei ? Ești gata să spui : miroase a gutuie ! miroase a vanilie ! miroase a floare de mirt ! Ești gata să îi atribui miresme închipuite, cum au făcut niște personaje celebre, bătînd monedă pe ideea de aromă în lungi și exaltate descrieri. Nu, domnilor, care ați scris și veți mai scrie despre mireasma de tzinandali ! Spui baliverne, domnule Dumas-Père ! Vinzi gogoși, domnule Marco Polo ! Prea sumpe Alexandr Sergheevici Pușkin, uite că te-am prins cu mîța-n sac : nu cînți în vers ceea ce vezi și adulmeci și guști, cînți ceea ce îți trece prin capul dumitale frumos, de odraslă de țigan de stepă, cu părul făcut inele ! Șota Rustaveli da : acesta a vorbit de sute de ori despre tzinandali, vinul patriei lui, și nu a descris, n-a îndrăznit să descrie miresmele vinului-rege al Gruziei, pe care îl cunoștea ca nimeni altul. Oare de ce ?

Porunca a cincea. Vinul tzinandali n-are aromă ! poți spune într-o pierdere a minții. Nu cunosc blasfemie mai mare. Să nu cazi, prietene, în această necuviință strigătoare la cer. Același Rustaveli a spus totuși ceva : ducînd la gură cornul de bou cu vin de tzinandali a zis că simte cum îl lovește în nări un istovit iz de crîng tînăr în care nimerești după o ploicică repede, primăvăratică. Asta a spus Rustaveli, ori poate că nici n-a spus ceva anume. Ori, dacă n-a

Scanned with CamScanner

spus, ar fi trebuit să spună. Tzinandali amiroase a frunză beată de clorofilă şi a pămînt reavăn în care au pătruns bicele verticale ale ploii cu bulbuci. Cînd zic că amiroase a clorofilă asmuţită, mă gîndesc la abureala pămîntului dospit în care se trezesc odăjdiile pădurii căzute în luturi şi intrate în dulce putrefacţie ; mă gîndesc la udeala şiroind peste ceara tulpinilor şi peste lacrimi de conifere. Dar feriga ? Cum de nu îmi dădu prin minte să mă gîndesc la feriguţa cu spori, crescută în luturi subţiri, în preajmă de ape? Mireasma tzinandali aduce a ferigă strivită de picior de fiară. O aromă nu atît abundentă pe cît iute ; o aromă de celulă vegetală zdrobită, în care ţipă sărurile. Ceva busuioacă, apoi damfurile de argilă cu dezmăţată mineralogie, din care izurile curg leneş, ca dintr-un aluat nefrămîntat. Curg ca o rugăciune păgînă pentru nas păgîn şi gură păgînă. Nu-l fericesc pe acela care va fi imediat de acord cu mine pentru că...

Porunca a şasea. Bei o picătură de tzinandali şi vîrful limbii îţi comunică instantaneu : e sec şi acid, îi simţi duritatea provenind din vieţuirea pe piatră. Să nu dai crezare acestei prime senzaţii, de altfel în limita adevărului. Stropul de vin a fost sorbit grijuliu-profesional, cu intenţia de a-i da notă, ceea ce este o insultă. Cine gustă-degustă nu trebuie să fie cabrat, cu registrul olfactiv în alertă ; e bine să se scalde în proza zilei, apt să simtă corpul viu al vinului alunecînd prin covata limbii, spre a percepe întregul curcubeu de senzaţii.

Porunca a şaptea. Vinul bun este ca o carte, el trebuie „citit“ pe îndelete, te obligă să-l priveşti ca pe o fiinţă şi să te cutremuri de sănătatea lui vorbitoare. Ia sorbitura de tzinandali exact cît să „uzi“ jungla trează a limbii, de-a lungul şi de-a latul căreia arborii biologici, de diferite esenţe şi facultăţi, abia aşteaptă să se îmbete de ploicica cu iz de ferigă. Simţi acrişoara sevă a plantei crescute pe calcar şi vîrful limbii dă primul verdict : „Aici nu-s uleiuri şi nici nu sînt seve dulci. Un sînge vegetal aproape sălciu şi aspru, ca stîncile. Atît. Nu-ţi promit mare lucru“. Dar tzinandali avansează pe jgheab şi, la un anume punct al „cursei“ lui, ai o senzaţie de somn subit. Se aştern mătăsuri pe largi suprafeţe şi izvoare gureşe fug prin ierburi mărunte, despletindu-se şi spunînd cu un repede surîs : „Pămîntul e bucuros să primească ploile bune şi... gata !“. E clipa în care tresaltă faldurile nervoase ale limbii, bătînd în molari cu mişcări disperate, asemeni valvelor de meduză care descopăr în mediul marin hrana multvisată. Ce anume spun nervoasele meduze cu ţipăt alb ? Ele zic aşa : „În codrii noştri tactili se formează, iată, fără să ştim cînd şi cum, enorme stalactite şi stalagmite de minerale ce cîntă cu profunzimi de orgă, zuruindu-şi cristalele prin pădurile abia ridicate, fie lumile noi binecuvîntate !“. Acestui cor abulic îi vine în

Scanned with CamScanner

ajutor rădăcina limbii, unde tzinandali ajunge ca pe un sol sterp, crăpat de arşiţi. Poate de aceea se şi degajă fumul acela de tămîie : pică vinul în şisturile tari şi mari de la rădăcina limbii, cade vertical, punînd în alarmă olfactivă întregul stat celular — cine-i acolo ?

Porunca a opta. Nu da crezare celui ce spune : „Am băut balsam". Sau : „Am băut elixirul vieţii". Vinului de mare nobleţe limbuţia îi este străină. Tzinandali ne avertizează, prin această a opta poruncă a lui, că prea se bate apa în piuă în contul poetizării vinului. El, vinul, oricît de valoros, este cît se poate de pămîntean, nu cere togă nobiliară, metafore şi suirea lui în Parnas. „Primeşte-mă, sînt sincer, aduc cu mine esenţe. Nu sînt nici sărut, nici femeie, nici iluzia fericirii", pare a se recomanda tzinandali. „Şi totuşi, cine şi ce eşti, la urma urmelor ?" vine negreşit întrebarea noastră.

Porunca a noua. „Nu-s nici zeu, nici diavol. Sînt mineralul în care Creatorul a închis o taină, atunci cînd l-a zămislit pe om. Gustînd din tzinandali, a crezut cu cale să-l izgonească dintre elementele facerii, temîndu-se de armonia şi perfecţiunea prototipului. S-a mîniat rău de tot şi a zis către om : «De vei lua mult, îţi vei pierde echilibrul şi minţile ; de nu vei lua deloc, nu vei afla gustul şi armonia perfecţiunii, pentru care te-am creat. Deci, îţi iau măsura. Descurtă-te singur !»". Din acel ceas, omul face cam ce poate, descoperă jumătăţi de adevăr... Ajunşi aici, putem considera că tzinandali a fost băut. Vinul va pogorî de îndată, treaptă cu treaptă, în serpentină, zumzăind prin ţesuturi şi aprinzînd făclii prin catacombele sîngelui. Primul şi al doilea şi al treilea pahar nu se caţără la creier. Simţi, în schimb, căderi de apă în trambulinele urechilor, buricele degetelor se încălzesc treptat, cum ai pipăi aerul deşertului, pielea ia netezimi de mătasă grea, în pupilele mult dilatate se înscriu două inele de aur vechi, muşchii de pe fluierele picioarelor încep să se destindă. Sigur că da : tzinandali circulă frumos prin vasul superb, care este omul, sfinţindu-l pe dinlăuntru. Cam atîta despre vinul gruzin tzinandali.

Porunca a zecea. Să nu crezi şi să nu urmezi nici una din poruncile anterioare.

Post scriptum.

Urmare trudei mele de a mă înţelege cu Măria Sa Tzinandali, sînt înălţat la rangul de *tamada* şi poftit în capul mesei, prin urarea kilometrică, tipic gruzină :

„Avem de închinat, cinstiţi meseni, pentru boii care şi-au dat pieile din care s-au făcut încălţările care au ocrotit picioarele mult îndrăgitului Simion, cel venit la noi de departe, aducînd pe tălpi colbul drumurilor dragi ale ţării lui, pe care le-a străbătut cîndva

Scanned with CamScanner

și Antim al nostru, originar din Iveria ; și mai avem de băut pentru graiul în care grăiește oaspetele, limba lui fiind și limba fratelui nostru Antim ; și mai avem de sorbit alt corn cu vin pentru meseria nobilă pe care o slujește oaspetele nostru, cuvîntul gîndit-tipărit, exact ceea ce slujise la vremea lui și Antim, drept care îl primim pe mult îndrăgitul Simion ca strănepot al marelui înaintaș și frate de sînge al tuturor gruzinilor ; și mai avem de închinat, ehei, pentru cărțile celor doi, carte cu carte, corn de bou cu corn de bou, nimic să nu rămînă neînchinat și nebinecuvîntat ; și mai avem de răsturnat un corn cu vin pentru..."

Scanned with CamScanner

Orașul lui Sun Iat-sen

NANJING

Despre giganticul mausoleu al lui Sun Iat-sen au scris toți înaintașii mei întru Nanjing, fosta capitală a Chinei, oraș sudic prin excelență, pe care cripta funerară a întîiului președinte îl veghează și îl aureolează. Poate-i o șansă că plouă, tună și fulgeră, se descarcă energiile văzduhului, deoarece văd ansamblul monumental altfel decît am citit în cărți.

Acoperișurile de porțelan albastru plutesc solemn prin oceanul insipid-moluscoidal al văzduhului saturat de ploaie. Vremea-i atît de mohorît-plumburos-încenușată, încît, iată, albastrul — știuta de noi culoare rece — drapează orizontul ca un steag fierbinte, al bucuriei și speranței. Cele 392 de trepte ce urcă la mausoleu — le număr eu însumi, suind această gologotă — amplifică iluzia optică a dispariției edificiilor din vîrful Colinei Purpurii ; acestea se descoperă treptat, pe măsură ce escaladezi treptele suitoare în spațiul piramidal (aproximativ 80 000 metri pătrați). Trei rînduri de porți și portaluri străjuiesc urcușul spre criptă : marea poartă de deschidere a ansamblului, cu trei arcuri și portalul intermediar. Acesta din urmă ține în arcul său o lespede verticală, în care e gravat cuvîntul omagial la adresa marelui dispărut. Mai incitant decît epitaful este înțelesul mitic al lespezii tombale : paravanul de marmură are rostul de a alunga duhurile rele, care, potrivit credinței budiste, înaintează nu-

Scanned with CamScanner

mai în linie dreaptă. Noi urcăm ondulatoriu, facem volute (nu din prejudecată) din pricina ostenelii.

Trei ani încheiaţi (1926—1929) a durat zidirea acestei hiperbole în marmură, care se dedică morţii, dar glorifică viaţa. În sala reculegerii ne întîmpină Sun Iat-sen, cioplit în marmură albă, în mărime naturală, şezînd într-un jilţ. Pare a se fi aşezat adineauri. Soclul e îmbrăcat în basoreliefuri cu scene din activitatea revoluţionară a defunctului.

Corpul aceluiaşi este reprodus, tot în mărime naturală, într-o orizontală a meditaţiei eterne, în stela-basorelief, care acoperă mormîntul. Rotonda criptei sporeşte obsesiv, pînă la insuportabil, orizontala dizolvantă. Ies degrabă să respir aerul viu al zării. Şuieră pinii prelung sub vîntul ce se prăbuşeşte neîncetat asupra colinei, ulii plutesc în văzduh prin largi rotocoale, laurii ce străjuiesc versantul par mai pergamentoşi sub cerul pluvios. Se vede lesne de aici, de sus, „dialogul dur“ al colinei-mausoleu cu mormîntul fastuos al primului împărat Ming, aflat pe colina vecină. Cinci secole îi despart pe cei doi şi, mai ales, China situată la doi poli opuşi ai existenţei sale : somnolenţa şi inerţia feudală faţă în faţă cu frenezia luptei revoluţionare care împinge acest continent spre o altă strălucire, destinată celor mulţi.

Titanismul chinez, relevat lumii neîntrerupt prin Marele Zid, Marele Marş, Marele Canal şi atîtea alte *Mari*, fructe ale grandorii şi vitalismului, trebuia să-şi nască un contemporan pe măsură. Îşi asumă acest rol Marele Pod de la Nanjing. Cel mai mare fluviu al Chinei este în acest mod încoronat, diademă pe care Yangtse o merită cu prisosinţă. Giganţilor li se cuvin bucurii gigantice.

Cobor pe fluviu într-o şalupă militară, pe un vînt de gradul şapte, biciuit de ploaie rece, cu stropi mari, lovind pieziş, în perdele mărgelat-zuruitoare, părînd că Ilie varsă pietriş din cofele cerului. Marele Pod nu este un arc magnific, un elegant pescăruş în plutire, cum este comparat frecvent ; Marele Pod este hiperbola Braţelor Îngemănate, două braţe bărbăteşti, cît zarea de mari, dominînd semnificativ fluviul.

Imaginea se modifică substanţial dacă priveşti de aproape, cum facem acum, pilotînd ambarcaţiunea în slalom printre pilonii Marelui Pod. Corpul fluviului are doi kilometri în acest loc, lăţimea minimă, şi o adîncime de treizeci şi cinci metri, din care ţîşnesc pilonii, nouă la număr, formînd zece boltiri (la 160 metri una de alta) adică tot atîtea arcuri de triumf prin care trecem electrizaţi de privelişte. În ordine geografică, aici ne aflăm pe cursul inferior al lui Yangtse, în acolada Muntelui de Purpură, la 32°3' latitudine nordică şi 118°47' longitudine estică, exact la mijlocul răsăritean al terito-

Scanned with CamScanner

riului chinez, acolo unde Yangtse cuprinde lumea chineză pe la mijlocul ei, ca o cingătoare verde-albastră. Văzînd monumentul pe dedesubt, privind burta lui și bătînd tontoroiul pe apă, printre picioarele sale elefantine, lungi de șaptezeci de metri, ai imaginea needulcorată a construcției, realizînd asprimea, efortul încorporat, epopeea dură, adică Marele Pod la scara unu pe unu și în acerbă dispută cu fluviul. Este singurul unghi veridic. Din perspectiva lui vezi — o, ce bine vezi ! — pe Meșterul Manole chinez, care a ctitorit Templul Apei, și auzi — o, ce bine auzi ! — plînsul neostoit al muierii lui, închisă în zid ca acesta să dureze.

N-am întîlnit la chinezi o legendă-baladă care să se asemene cu parabola românească a durabilității construcției prin jertfă ; am întîlnit însă pretutindeni, la absolut toate așezămintele și ctitoriile duratei, evocarea jertfei prin totemuri și simboluri magice, pentru gonirea duhurilor rele din lăcaș. De un nesfîrșit amuzament este, din acest punct de vedere, obiceiul chinezilor de a cocoța pe streașina palatelor și pavilioanelor lor, acolo unde cornișa se curbează la maximum și lobul aripii exterioare, cu olane ocru-galbene, pare că duce clădirea în plutire, ei bine, în acest punct de echilibru și mister constructiv meșterii plantează necondiționat „vietățile aducătoare de apă pentru stingerea focului". E o pleiadă de animale fantastice, niște paparude făcute din ceramică, orînduite în scară, de la mic la mare, avînd rolul magic de a îmbuna spiritele rele care dau tîrcoale, de a feri așezămîntul de prăpădul cel mai frecvent în această țară a palatelor de lemn, focul. Recunoști în statuetele de descîntec rața, dragonul, cămila, cocoșul, calul, pasărea focului Fenghuang (Fenix), inorogul, leul, galeria modificîndu-se după împrejurări și gustul meșterului.

Pentru a ridica Marele Pod, oamenii Chinei noi au pus pe altarul duratei ofrande ale cheltuirii de sine, adică o cu totul altfel concepută jertfă. Prețuri mari au fost plătite stihiilor, încă din timpi imemoriali, de către oamenii stabiliți la fluviu : inundații catastrofice au măturat tot timpul recoltele, așezări, vieți omenești. A venit la rînd prețul luptei, ilustrat prin Marșul cel Lung, pornit din munții Yonan, a cărui apoteoză a fost trecerea fluviului Yangtse, aici, la Nanjing, cînd se inaugurează noul destin al Chinei. Poporul înarmat se eliberează pe sine și aspirația de totdeauna a unirii nordului cu sudul devine realitate istorică. Cel de al treilea preț este încoronarea acestei uniri prin însuși Marele Pod, cu întreaga orchestrație tehnică și umană pe care o presupune „epopeea celor trei mii de zile" : opt ani de muncă dîrză ('60—'68), 50 000 de oameni participare medie zilnică, 10 000 tone cabluri, fibre și vergele de oțeluri speciale și un milion tone de ciment încorporat în lucrare.

Scanned with CamScanner

Mă ţin cu ambele mîini de balustrada ambarcaţiunii de oţel, foarte convulsionată de curenţi, jucînd ca titirezul cu coverta mereu măturată de valuri. Militarii stau la pîndă, gata să mă pescuiască, în caz că vîntul, valul, tangajul, ameţeala sau răul venind din stomac mă vor azvîrli peste bord ; pare-mi-se că, prin reîncarnare, am luat în stăpînire corpul unui matroz din alt timp, trup de cremene, legat în odgoane, care ţine la tăvăleală. Am moştenit îndeosebi vicleniile acestuia, pentru că am talentul de a mă legăna din arcul genunchilor, de a mă smulge dezechilibrului şi a păcăli răul de apă mestecînd pîine uscată şi masînd diafragma cu inspiraţii prelungite, după care blochez coloana de aer, ca yoghinii, pînă ce simt un ghem de foc la lingurică şi, gata, urgia este învinsă !

Ceaiul preparat în salonul ofiţeresc mi se cuvine, îl sorb cu fruntea sus, după care îmi continui cartul de rezistenţă şi Marele Pod îmi apare altminteri decît pînă acum : este perfect inelar, două lenticule suprapuse, care tocmai îşi iau zborul pe verticală, de pe cei nouă piloni, rampele lui de lansare. Pista de deasupra (galeria de fugă a autovehiculelor) are o deschidere de peste patru kilometri jumătate şi o lăţime de circa douăzeci de metri (bandă pe care pot circula în front patru autocamioane) în timp ce pista inferioară (galeria de fugă a trenurilor) are lăţimea ceva mai mică decît a celeia de la etaj. Decembrie ceţos şi descărcările pluvioase dizolvă în bună măsură materialitatea construcţiei, şterg contururile terestre, dau colosului o dulce transparenţă, dans celest, evaziune cosmică.

Părăsesc coaja de oţel a şalupei în legănarea fluviului şi urc cu ascensorul 120 metri pe înălţime, la cel de al patrulea etaj al meterezului. Este cu totul altceva acum, cînd pipăi colosul cu degetele şi aştern pe trupul său — foarte material şi terestru — covorul ferm al paşilor mei de peregrin incurabil. Podul există, slujeşte pe oameni, însumînd oceanul de eforturi, de aspiraţie milenară, de talent constructiv, de omenie chineză, fluturînd peste Yangtse un stindard de mîndrie şi curaj revoluţionar.

La Marele Pod cel mai-mare fluviu al Chinei cumulează un şir de meserii : inginerie constructivă, hidrologie de anvergură, istorismul atîtor vicisitudini milenare, larg comerţ de mărfuri, psihosociologia unităţii nordului cu sudul şi, nu în ultimul rînd, filosofia luptei, a curajului şi victoriei revoluţionare.

Declanşăm aparatele fotografice, să facem nişte poze la podul-monument.

Sînt pe aeroportul din Nanjing şi beau *ceaiul-drapel*, pe numele lui Qia cha (ţi cea). Frunzuliţa acestuia este extrem de subţire, ca aripa de efemeridă, o răsuceşte soarele, o toarce, o face de subţirimea unui ac ; aruncată în apa fierbinte se desfăşoară ca un... drapel,

Scanned with CamScanner

de unde și numele său. E leac pentru taciturni, zice-se, altminteri nu-mi dau seama cum l-aș fi decis la vorbă pe Lü Bo, „omul din sud".

E un bărbat vînos și bine întemeiat acest Lü Bo ; își poartă trupul masiv cu o discreție și o eleganță de balerin, deși greu de o sută de kile, pe cînd figura sa măslinie, de Budha bonom, este dormitîndă și impasibilă. Doar ochii negri, oblici, cu tăietură adîncă, strecoară mediul și evenimentele prin filtre mici, cu o pupilă fotografică cu expunere instantanee ; e privilegiul bunilor observatori. Așa îl intuiesc pe taciturnul Lü Bo, cu care umblu de un șir de zile, fără a fi schimbat trei fraze cu adevărat. Schimbăm doar priviri, spunîndu-ne pe mutește ; ce să-i faci ? amîndoi sîntem tari la capitolul ăsta, înțelegem totul dintr-o ochire, hai să disprețuim cuvintele, să ne simțim în elementul nostru, măcar acum, măcar noi doi...

Și respectăm consemnul. Pînă în ultima zi. Pînă în ultimul ceas. Pînă la despărțire, pe aeroport, în salonul de adio, cînd ni se pune dinainte ceaiul-drapel, cultivat în provincia Henan.

Mă uit în ceașcă și văd ce nemaipomenite trene de roșeață lasă frunzele, desfășurîndu-se, ca un dans cu steaguri. Pentru că în tăcerea mea culesesem un proverb, foarte la locul lui acum, îl rostesc într-o doară, fără a mă adresa anume cuiva :

„Pînă și frunza de ceai se desfășoară, darmite sufletul prietenului".

Sorbim ceaiul cu drapele, privirile ni se încrucișează și Lü Bo grăiește, tot într-o doară, fără a mi se adresa anume :

„Îmi aduc aminte de cineva căruia i se spunea *Omul din nord*, pentru că de acolo venise, din provincia Shantung. Viața lui o citesc în ceaiul-drapel, care își dizolvă aromele, valuri-valuri".

Ceaiul cu drapele se cere sorbit scurt și des, are pronunțat gust de măslină verde, cu care însoțesc istorioara depănată de Lü Bo și anume : *Omul din nord* luptase în războiul antijaponez, își făcuse datoria, eliberînd cu ai lui baza din peninsula Tyiautung, era instructor de partid din fragedă tinerețe — asta se întîmpla prin '45 — după aceea îl regăsim ca ostaș al războiului de eliberare, era port-drapelul tineretului, pe care îl recruta pentru front, ca să treacă fluviul Yangtse o dată cu armata — sînt ani de atunci — și să prindă rădăcină în sud, să smulgă pămîntul din mîinile moșierilor, cu care s-a luat la harță de nenumărate ori („De mai scoți o vorbă, cuțitul meu va intra în tine alb și va ieși roșu !"), să întemeieze prin anii '50, comune populare în provincia Jiangsu — cine nu îl cunoaște acolo, pe malul fluviului, în cătunele care se învecinează cu suburbiile orașului Suzhou ? ! — și nu peste mult îl găsim în fruntea direcției culturale a provinciei Nanjing, apoi se dedică ani destui culturii de masă, unde se află și azi, îl găsesc nopțile prin sate, ori în tipografie, redactînd o revistă (Arta și cultura Jiangsu) tribună de opinie

Scanned with CamScanner

pe care o conduce cu sîrg, deoarece, cu ajutorul ei vorbeşte, lună de lună, cu patruzeci de mii de oameni deodată, motiv ca nimeni să nu-i mai spună *Omul din nord,* respectivul devenise — oho ! de-cînd ! — *Omul din sud,* condiţie pe care şi-o onorează, a jurat, pînă la capătul zilelor...

O grăbită fată ne cheamă la avionul care ne aşteaptă să ne ducă spre alt oraş. Ne strîngem mîinile. Lü Bo tace, mă priveşte în stilul său, îl privesc la fel, înţelegînd că intrăm iar în consemn, vom dispreţui cuvintele.

„Tot ce-a spus i s-a întîmplat chiar lui", îmi şopteşte zelos şi binevoitor, pe franţuzeşte, Zu.

„*Je le sais !*" confirm şi mă uit mai departe, cu toată puterea mea de văz, în ochii aceluia care se desfăşurase dinainte-mi, ca un drapel. Revoluţia îl purtase de-a lungul şi de-a latul imensului teritoriu al Chinei.

Îi strig (mintal) de pe scara avionului : rămîi cu bine, Omule din nord, Omule din sud, Omule-steag, şi să ai vînt bun în necontenita, entuziasta ta fluturare roşie !

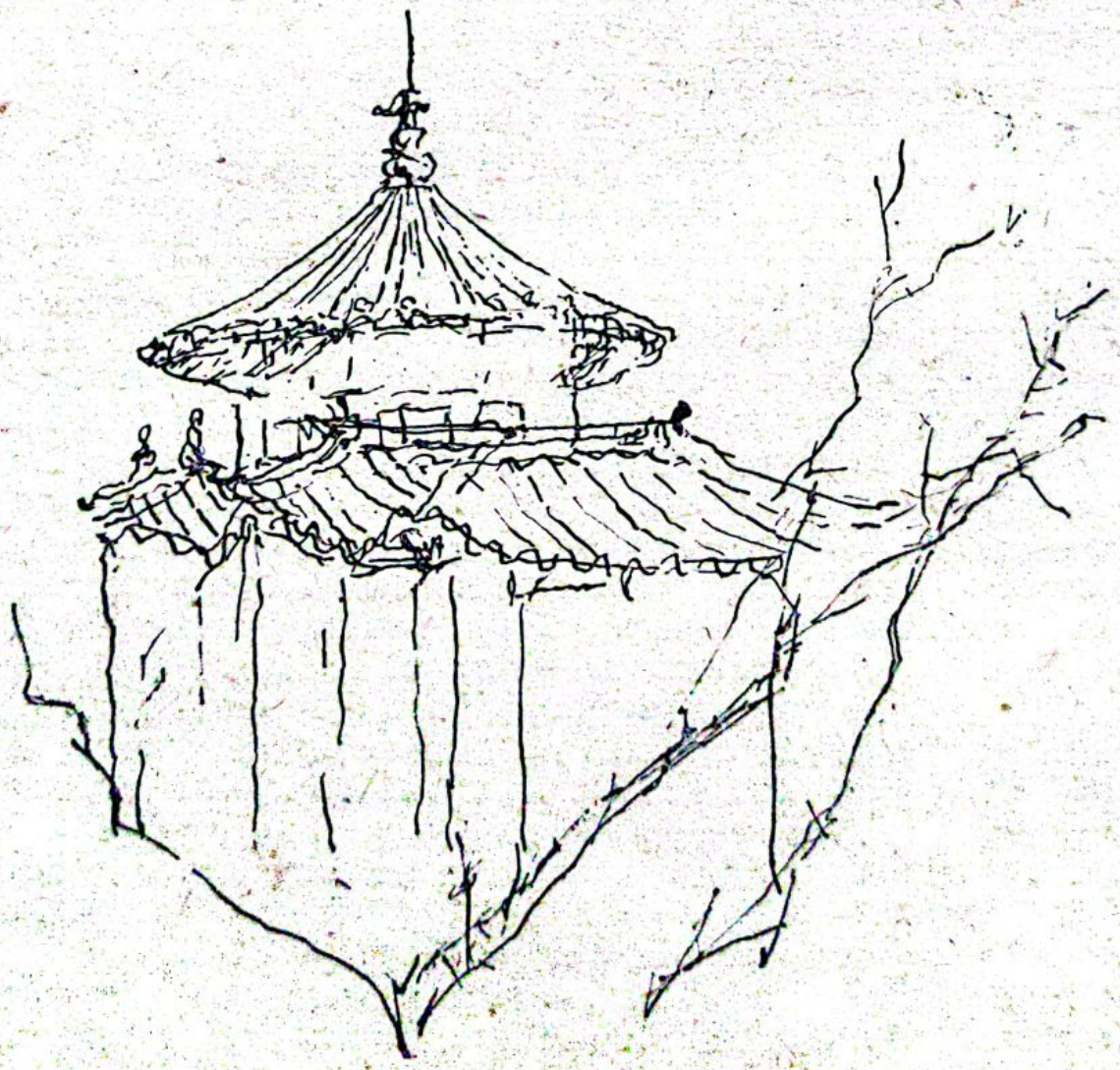

Scanned with CamScanner

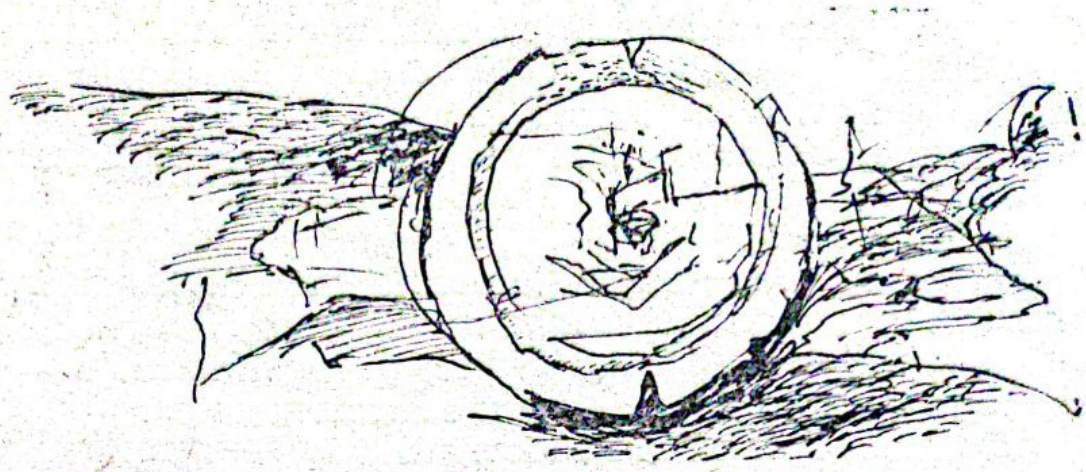

Uraganul zahărului

NUEVA GERONA

Vine din Insula Pinilor şi este fericit. Nu l-am mai văzut într-o asemenea stare de exuberanţă şi febrilă contopire cu arta lui. Ce se întîmplă : prietenul meu, regizorul, a găsit colţul de lume visat, peisajul care îl obsedase atîta. Regizorul Jacinto Valverde promite să realizeze filmul vieţii sale. Elaborează schiţe topografice, un orar al mişcării soarelui şi al intensităţilor de lumină, prospectează locuri virgine, unghiurile de filmare sînt stabilite deja, totul pare clar, pus la punct sub raport conceptual, are în minte succesiunea secvenţelor, „vede" filmul de la A la Z, trebuie doar tras pe banda de celuloid, motiv care îl şi aduce rapid la Havana, să-şi ia echipa, să încarce camioneta (aparataj, alimente, corturi, o mie de fleacuri trebuitoare) pentru expediţia cu destinaţia *Isla de Pinos*.

„Ce filmezi acolo ?" îl întreb pe Jacinto Valverde.

„Cum ce, *compañero* ? Natură, limpedele cer, junglă indigo, crînguri cu papagali, un soare-flacără, curgînd pe pămînt ca gălbenuşul şi mierea, despletitele ploi, somnul citricelor, leneşii crocodili în împuţitele mlaştini, cîmpuri plane, orizont mişcător, pace, zgomotul laptelui în nuca de cocos, scorpioni, frunziş de pergament, profunzimea celor cinci rîuri ale insulei, ca cinci degete şi aşa mai departe. Va fi un poem ecologic, la modă acum, un film al naturii cu peisaj nepătat. Voi contrapune turbulenţei şi goanei acestui se-

Scanned with CamScanner

col nervos tihna mirificei *Isla de Pinos*, reconfortanta ei armonie, chemînd să ne bucurăm și să apărăm acest tezaur național", astfel cuvîntă, exaltat și extatic, tînărul regizor Jacinto Valverde.

Îi urez *buena suerte*, ceas bun, cînd convorbitorul meu o întoarce abrupt :

„Nu vii cu noi ?"

Sînt în situația celui care încasează lovitura de grație, knock-out : cum să reziști tentației ? Trag aer în plămîni, setea de aventură e mai puternică decît dorința (logică) de împotrivire și — cum marile decizii se iau instantaneu — plonjez în necunoscut.

„Da, vin, sigur că vin", răspund.

„Ahora, vamos a trabajar !" (Și-acum, la treabă !) zice Jacinto Valverde.

Și iată-mă expediționar spre cea mai mare, mai sălbatică, mai controversată insulă a Cubei.

Ajungem cu bine în Insula Pinilor. Jacinto Velverde și ai lui filmează, ca posedați, tot ceea ce își propuseseră ; ducem o viață de Robinson Crusoe, ceea ce ne amuză (un timp); dar vin osteneala, țîn-țărimea, plictisul, nesomnul, nerasul, mîncatul pe apucate și gata, ne săturăm de junglă ; chițcăitul maimuțelor cu șezut roșcat, invazia de șopîrle, șuieratul pinilor negri ne aruncă în neurastenie ; vrem o baie fierbinte, o felie de viață civilizată ; vrem oameni !

Tragem degrabă la Nueva Gerona, unicul orășel din insulă. Înțeleg că vom sta aici un timp, să ne tragem sufletul. Nueva Gerona însumează circa zece mii de locuitori, covîrșitoarea majoritate pescari ; în vastul teritoriu al insulei (2 200 kilometri pătrați) abia mai trăiesc — mi se spune cu îngrijorare — sub o mie de *guajiros*, țărani getbeget, adăpostiți în colibe de argilă bătută cu maiul. Un proces de rarefiere, de migrare spre alte profesiuni și alte zări, mai ademenitoare, ale Cubei. Și uite ce mai aflu : decenii de-a rîndul Insula Pinilor fusese celebră prin Închisoarea-fără-nici-un-evadat, întemeiată (prin anii '30) de dictatorul Machado ; fortul detențional avea 5 000 de celule și costase un miliard de dolari. Pe ruinele lui se mai văd gravate nume de revoluționari care au fost închiși aici, între care Fidel Castro Ruz, azi președintele țării. Blestematului loc trebuia să i se croiască, odată și odată, alt destin, care n-a întîrziat să vină.

Încă de pe cînd era ministrul economiei naționale, *el comandante Che*, cum era numit Ernesto Guevara, a înscris pe agenda urgențelor Cubei acest teritoriu sălbăticit, cu prost renume, unde viața lîncezea. *Isla de Pinos* a fost decretată „Insula Tineretului", spre a deveni cel mai mare șantier al Cubei. Guevara n-a mai apucat să-și vadă visul împlinit, răpus de sfîrșitul său tragic. Ideea lui a prins viață repede, perpetuîndu-l astfel pe cel ce dispăruse prematur : orașul Nueva Gerona din „Insula Tineretului" a devenit — prin

Scanned with CamScanner

fantezie revoluționară și dreaptă cinstire a unei scumpe memorii — „Orașul lui Che".

De un șir de ani, poate zece, drumurile Cubei duc cu prioritate aici. Tot ce se știa pînă mai adineauri despre Insula Pinilor a devenit anacronic. Fenomenul depopulării insulei — despre care vorbea o țară — se întoarce pe dos ca o mănușă ; în insulă există azi (aflu aici, la Nueva Gerona) peste 45 000 de brigadieri în salopete verde-oliv, care pun osul la treabă și cîntă cît e ziulica de mare.

„Nu i-am văzut. Unde sînt ?", întreabă intrigat Jacinto Valverde.

„Pretutindeni", răspunde hotelierul nostru rotindu-și brațul jur-împrejur, pe linia orizontului. Peste zi, aici, în oraș, rămîn doar bucătarii și cîinii. Seara, în schimb, *ay, ay, compañero !* orașul clocotește de viață tînără".

„*Vamos a ver !* (Hai, să vedem !)", e grăbit regizorul Jacinto Valverde ; ne mutăm cu arme și bagaje în acel vag, necunoscut, incredibil „jurîmprejur" populat cu tineri în salopete verde-oliv.

Carevasăzică, evenimentele i-au surprins pe romanticii incurabili, în mijlocul cărora mă aflu, i-au deturnat și Jacinto Valverde schimbă macazul urgent : în obiectivul aparatului de filmat dau buzna secvențe deloc „tihnite", scene, imagini, panorame și felii de viață de care habar n-avuseseră cineaștii, nu le planificaseră, nu figurau în scenariul poemei cinematografice pe care o proiectaseră. Tinerețea Cubei vine aici fluvii-fluvii, mă conving, pune stăpînire pe insulă, produce un adevărat seism demografic. Arhitectul Rodolfo Padilla ne așază în față o machetă : „Așa va arăta orașul Nueva Gerona în decembrie 1986". Jacinto Valverde filmează macheta, apoi se mută pe șantier, între zidari. Orașul Nueva Gerona își dublează capacitățile. „Va fi un oraș în formă de stea", explică Rodolfo Padilla. „Uite vergelele de oțel, uite, betonul, uite, stivele de lemn ! Mîine, toate acestea dispar", zice. „Peste o săptămînă aici va fi «un picior de oraș», deoarece prea șchiopăta el, orașul, vechiul", zice. „Peste o altă săptămînă, întindem, în direcția sud, o «aripă de oraș» pentru că prea era *ciudad terraviajaro*, oraș tîrîtor pe pămînt", zice.

„Aș vrea să fiu poștaș în orășelul acesta, să port știrile, bucuroase ori triste, să întipăresc zilnic cu pașii imaginea stelei în prundul roșcat al aleilor", este mușcat de scorpionul nostalgiei Hipolito, operatorul echipei, și toarnă alt rînd de *mojito* (rom de trestie de zahăr cu ierburi aromate).

„Aș vrea să fiu culegător de bumbac în culturile care tocmai se amenajează, de unde să mă întorc obosit pe înserat, legănîndu-mă în șa, în bătaia lentă a copitei de cal ce cîntă frumos pe dalele de beton pe care tocmai le așternem", opinează arhitectul Rodolfo Padilla.

Scanned with CamScanner

„Aș vrea să fiu zugravul acestui oraș, să îmbrac steaua de piatră în schele de lemn, ca într-o cămașă de mire, ne pune în vedere regizorul Jacinto Valverde. Aș zugrăvi-o în portocaliu și Nueva Gerona ar luci nemaipomenit în soarele tropical, ca o stea de mărimea întîi..."

În sfîrșit, asediul : dau buzna băieții, curg din pretutindeniul insulei, unde munciseră peste zi, într-un larg evantai de meserii. Cine sînt brigadierii voluntari care debarcă, seară de seară, la Nueva Gerona ? Foști lift-boys, chelneri, șoferi, văcsuitori de ghete, din orașul-mamut Havana, ori țărani, din mai toate provinciile Cubei. Ce misiune au în insulă ? Ceea ce n-a gîndit, n-a cutezat și n-a făcut nimeni din generațiile anterioare : defrișează păduri, cuceresc jungla metru cu metru, plantează lămîi, portocali, mandarini, grapfruituri, arborele mango, deschid culturi de bumbac și de cafea, trasează plantații de zahăr, întind autostrăzi, fac lacuri artificiale, întemeiază vetre de mică industrie, țes păienjenișul de canale, ridică ferme agricole, umplu crîngurile de animale (se spune că în insulă curge azi un fluviu de un milion litri lapte pe zi). Cotidianul Granma, sosit în insulă, reia o idee rostită de Fidel Castro Ruz : fosta *Isla de Pinos*, azi a tineretului, va fi prima provincie comunistă a Cubei. Este omagiul pe care tinerii Cubei îl aduc memoriei lui Che, ctitorul și părintele „uraganului" din Insula Pinilor.

Despre Ernesto Guevara, acest bărbat fascinant, n-am scris atunci, demult, la primul meu voiaj în Cuba (era 1962, în iulie) ; n-am putut, n-am îndrăznit, pentru că *el comandante Che* mă copleșise și mă inhibase. Așteptam o zodie mai bună.

Era vară, canicolă, parcul latinoamerican din Havana gemea de lume : avea loc o demonstrație a sportivilor Cubei în preziua plecării acestora în Jamaica, la o spartachiadă de tradiție. În tribună se afla Che. Era îmbrăcat în obișnuitul său costum verde-oliv ; capela militară și-o scosese, o avea vîrîtă după centiron, în care își proptise, de altfel, și brațele bine legate în mușchi, parcă brațe de docher. Își fuma trabucul *Romeo y Julia* și privea, cu ochi miciți, mișcarea multicoloră din stadion. Sportivii promiteau, scandînd : *En Jamaica también vencerémos !* (În Jamaica vom învinge de asemenea !). Fidel se întreținea cu oaspeții sosiți de peste hotare, între care mă găseam, invitați la festivitățile consacrate victoriei de la Moncada ; cercul convorbitorilor cu Fidel s-a mărit, s-au apropiat alți conducători cubani, între care prezența lui Guevara s-a impus covîrșitor. Citisem despre el, îi cunoșteam biografia, știam etapele vieții acestui argentinian temperamental. Avea ceva misterios și tulburător pe chipu-i tăiat în linii decise. L-am privit atent, de sus pînă jos, aveam timp și curiozitate aveam.

Scanned with CamScanner

Implantată în niște bocanci uriași, statura lui mică părea mai mică decît în realitate ; avea însă un mod de a privi, o poziție a capului care te arunca instantaneu la o oarecare distanță, ca să te readucă imediat în intimitatea pe care o afișa acel chip tatuat cu acizi tari, profund omenesc. N-avea nimic din prestanța (înnăscută ori elaborată) a conducătorilor. Prezența lui era expresia simplicității : avea ochi de viezure, neobișnuit de vii, exprimînd forță interioară și o inteligență neliniștită, veșnic căutătoare. Fruntea îi era mare, osoasă, cioplită brutal, gravată în linii orizontale, stăpînită de o continuă și dulce oboseală ; senzație repede pieritoare pentru că țîșneau din îngemănarea sprîncenelor două linii zigzagate vertical, dînd multă frumusețe acelei frunți, scut al ideilor, scut al bătăliilor cîștigate ori pierdute. Și ce mai spunea fața lui Che ? Pomeții proeminenți : dăruire. Lobii cărnoși ai nărilor și gura cu sfîrcurile răsfrînte oblic, pe adîncime : voință puternică, aspirații mari. Obrazul mat, prelung, aproape isusiac, terminat prin proeminența brutală a bărbiei : generozitate conjugată cu rigori și intransigențe fără drept de apel. Urechile mici și lipite, dînd spații mari parietalilor, pînă unde evadau ridurile radial, izvorînd parcă din neliniștea ochilor contaminați de febră : marca inteligenței. În sfîrșit, apoteoza tuturor acestora : lumina stranie, de gravitate și tragism, care traversează indicibil această față de bărbat frumos. Și, să nu uit, jocul mîinilor, două vietăți veșnic neliniștite, care dădeau mult relief (nu numai vorbelor pe care le acompaniau) zvîcnirilor spiritului, ideilor care irumpeau în flux debordant.

Che m-a întrebat ce am văzut în Cuba și (fără să aștepte un răspuns) mi-a vorbit agitat, cu multă mîhnire, despre necazurile pe care le iscă tradiția de monocultură ; a sărit la altă stare și altă idee, l-a invadat brusc o bunăstare spirituală și crezu cu cale să-mi explice noul destin al zahărului, al sfeclei, al tineretului ce ia cu asalt Insula Pinilor, al...

„Și să revii în Cuba peste un număr de ani, mi-a spus Guevara precipitat. Multe se vor schimba aici, *como no* ? (cum altfel ?)".

Cu un gest de bunăvoință și-a desprins stegulețul triunghiular, purpuriu, pe care era înscrisă deviza acelei zile și a acelei manifestări : *En Jamaica también vencerémos !* Mi l-a întins drept amintire și *port bonheur*. Da, amuleta lui mi-a purtat noroc.

Revin, așadar, în Cuba după un număr de ani, socialismul are structură *(como no ?)*, însă nu îl are pe Che. S-a stins pe pămîntul Boliviei, în plină luptă de guerillă, eminentul revoluționar al Americii latine. Cuba, patria lui adoptivă, este încă zguduită, adînc întristată de pieirea marelui ei fiu. Nu uit nici azi : Cuba anului 1968 s-a proclamat, în acel început de ianuarie, drept Cuba anului Che,

Scanned with CamScanner

año d'el guerillero eróico, anul luptătorului eroic. Azi, aici, acum, nu-l mai întîlnesc pe bărbatul mic de statură și atît de drag inimii mele ; întîlnesc, în schimb, pe miile de tineri care alcătuiesc faimoasa *brigada invasora Che Guevara*, prin care se deslănțuie al nu știu cîtelea atac împotriva stării de monocultură, de astă dată în Insula Pinilor, cu cartierul general în Nueva Gerona, în orașul lui Che. Guevara n-a murit, Guevara trăiește, Guevara e aici.

„*Ay, mi madre, que cosa straordinaria !* (Vai, mamă, ce întîmplare extraordinară !), se repede la mine un tînăr creol, cu trup ca de țipar, îmbrăcat în salopetă verde-oliv ; mă îmbrățișează în stil latinoamerican, bătîndu-mi strașnic omoplații, cu amîndouă mîinile și urlîndu-mi în urechi : „*Que tal, hombre ? !* (Ce faci, omule ? !)", rîzînd din întreaga lui făptură.

Îl recunosc, în sfîrșit, pe Hilario Abreu Brunet, fostul meu șofer în prima călătorie în Cuba. Îmi spune că e șef de brigadă în insulă, de șoferie se lăsase, făcuse o mulțime de lucruri în anii care s-au scurs și uite-l povestind, povestind. I se făcuse lehamite de Cadillac-ul purpuriu, lung „de șapte metri fără o palmă" ; de ce să mai frece volanul ?, e o profesiune moartă, zice, preferase să plece în Oriente, provincia lui natală, unde tocmai se declanșase *la batalha de arroz* (bătălia orezului). Locurile sălbatice, bîntuite de mizerie și ignoranță, care îl goniseră cîndva pe Hilario, aruncîndu-l în capitală, în necunoscut și viață de mîntuială, îl redobîndeau astfel pe rătăcitorul lor fiu, sub altă zodie.

„Ce naiba ai făcut acolo, între orezari ? Cu ce te-ai ocupat ?", îl iau la întrebări.

„*Con la escultura y el arbol* (Cu sculptura și arborele)", îmi răspunde drăcos, pus pe șotii și, fără a mai pierde vremea, mă pune la curent. Acolo, în Oriente, a sculptat într-adevăr, la propriu și la figurat, în teritoriile aride, cu ajutorul mașinilor grele care modificau peisajul învălurat și nedarnic. Se cere muncă de finețe cînd prepari terasele orezăriilor. Cît privește „arborele" (altă poveste) : e vorba de țesătura de șanțuri și canale, arborele de apă, menit să irige ținutul pe distanțe de sute de kilometri, exact cum are de gînd să repete figura în Insula Pinilor, precizează creolul. Experiența nu-i lipsește. Cîte n-a făcut el, Hilario : a fost, rînd pe rînd, terasier, macaragiu și, în cele din urmă, „despletitor de ape" la una din gurile de irigație. Sculptarea ținutului său natal și „arborele" sînt practic încheiate : barajul „Octavio de la Conception" închide valea Tacajo și „ține în palmă" douăsprezece milioane metri cubi de apă. Lacurile de acumulare „El Mate" și „Paso Malo" însumează circa 300 milioane metri cubi de apă și conlucrează cu barajele deversoare

Scanned with CamScanner

de pe rîurile Cauto, Bayamo, El Salado — fusesem în acele locuri cu Hilario Abreu Brunet — la care se adaugă canalele. Marele canal colector are peste patruzeci kilometri lungime, la care se racordează canalele primare (140 kilometri), canalele secundare (300 kilometri), canalele terţiare (3000 kilometri). Poftim, ăsta-i ARBORELE lui Hilario Abreu Brunet şi, pentru o mai bună înţelegere, creolul mi-l schiţează pe hîrtie, să-l văd cu ochii, după care începe *un canción* (cîntec) din Oriente, unul de inimă zglobie, să-mi aducă în auz fantastica orgă de apă şi — ce mai zice cîntecul ? — povestea „aurului alb", orezul, care a primit cetăţenie în pămîntul natal al creolului, invadînd geografia pe 75 000 hectare şi — ce mai zice cîntecul ? — zboară acolo păsări de oţel fertilizînd noile plantaţii din provincia Oriente, unde merită să vii să faci turism, într-un Cadillac purpuriu, lung „de şapte metri fără o palmă", gonind pe noua şosea Tunas-Bayamo, săgeata de bitum care taie în două nesfîrşitele orezării şi — ce mai zice cîntecul ? — să faci neapărat popas la podul boltit peste rîul Cauto, pentru a îmbuca *perros calientes* („cîini fierbinţi", sandviş cu cremvurşti), după care liber eşti să mergi, ca vîntul şi ca gîndul, să te pierzi în munţi, în sierrele cu văi sîngerii, argile impregnate cu acizi, săruri şi oxizi minerali, din a căror suculenţă creşte, *ay, mi madre,* flora luxuriantă, incendiu verde-albastru pe spinările de calcar ale munţilor tociţi.

Hilario îmi mai cîntase acest cîntec, atunci, de mult, în prima mea călătorie ; melodia este aceeaşi, dar cuvintele sînt ajustate, aduse la noua realitate asupra căreia lucrase creolul. Un cîntec ce leagă timpul, îl face pachet, punîndu-te în situaţia să arunci punţi între azi şi ieri. Atunci, de mult, în prima mea călătorie cubană, soseam într-o Havana caniculară ; avionul cu care traversasem Atlanticul (un quadrimotor Britania), la peste zece mii de metri altitudine, micşora înălţimea treptat. Cred că am privit atunci prin geamul oval cu toată puterea mea de văz ; trebuia să ştiu dacă au sau nu dreptate cei ce afirmaseră că ţara asta seamănă cu o salamandră (una din păreri), cu o perlă verde (tot ce se poate), sau, în sfîrşit, cu o lacrimă (zice poetul). Curînd ochii mei distinseră conturul acestei ţări, crescut vertiginos în spaţiul oceanic, ca sub o lupă măritoare. În bătaia soarelui, pămîntul se ridica din ocean, mi se părea, asemeni unui cuţit fabulos, lanceolat, unul dintre acelea cu care cubanezii doboară trestia de zahăr. Senzaţia avea să-mi fie întărită imediat de un amănunt : la hotel, în încăperea care mi se rezervase la Riviera, mă aştepta, aşezat pe o tavă de lemn scump, acelaşi cuţit-secere, numit *la macheta* (citeşte maceta), făcut miniatural dintr-o foaie de staniol. Era o invitaţie : oaspetele era poftit, simbolic şi cu amiciţie, la recoltarea trestiei de zahăr. A doua zi era 26 iulie, ziua

Scanned with CamScanner

insurecției naționale, asaltul asupra închisorii Moncada, cea mai însemnată sărbătoare a Cubei revoluționare. Dimineața am asistat la demonstrația mulțimilor ; după-amiază, în fluviul aceloraşi mulțimi, am fost la secerişul trestiei. Erau acolo Fidel şi Che. Soarele tropicului arde cu sclipăt albastru în cuțitoaiele-seceri, de astă dată adevărate, de oțel Solingen, lungi cît brațul. Despre zilele acelea de neuitat am scris — sînt ani destui de atunci — o carte. I-o arăt prietenului meu, creolul, care se bucură ca un copil, mă îmbrățişează cu efuziune latinoamericană, urlînd *Ay, mi madre, que cosa straordinaria !*

Cine s-ar fi gîndit că voi ajunge pentru a doua oară în țara-insulă, devenită dragă inimii mele. De astădată, sosesc iarna la Havana, final de decembrie, anotimp comparabil cu un septembrie molatic la noi. Țelul voiajului : congresul mondial al intelectualilor. Pe balconul camerei mele de la al douăzeci şi nu ştiu cîtelea etaj al hotelului El Nacional, în buza oceanului, mă aşteaptă (în ştiuta manieră) un arbust de cafea. În primul moment, dau să cred că-i o plantă decorativă, dar se află alături un săculeț de polietilenă plin cu pămînt de flori. Înțeleg că gazdele mi se adresează, cu discreție, spunîndu-mi (după obiceiul locului) : *nosotros somos en café* (ne găseşti pe plantațiile de cafea). A doua zi sînt acolo, printre plantatori ; este 1 ianuarie, ziua revoluției, şi în Cuba are loc marea bătălie pentru împînzirea țării cu arborele de cafea. Iar a treia zi, ştiți dumneavoastră : mă fură regizorul Jacinto Valverde, mă duce în insula Pinilor, ajung (după destule peripeții) în Nueva Gerona, Oraşul lui Che, unde dau peste Hilario Abreu Brunet, care mă desfată cu isprăvile lui...

„Şi ce ai mai făcut pe unde ai fost, *hombre* ?“, dau cale verde povestitorului.

„Am incendiat o plantație de *caña* (trestie de zahăr)“, se laudă Hilario.

„Şi nu te-au vîrît la zdup ?“, îl descos. Nu ți-au tăbăcit pielea creolă ?“

„*No te preocupa* (N-ai grija mea). Din contră. Mi-au decernat titlul *El primer machetero del Oriente* (Primul secerător de trestie din Oriente)“, o ține pe a lui Hilario Abreu Brunet şi ignorînd stupefacția pe care o iscă, — golul de înțelegere al celor din jur — amenință că trebuşoara asta o va pune la cale, curînd-curînd, aici, în Insula Tineretului, la o aruncătură de băț de Oraşul lui Che, pentru că datele problemei sînt următoarele : e vorba de metoda australiană a incendierii unei plantații, experiment prin care — nici mai mult, nici mai puțin — creolul a revoluționat tehnica recoltării trestiei de zahăr în Cuba.

Scanned with CamScanner

„*No me mata, hombre !* (Nu mă ucide, omule !)". mă arăt neîncrezător, însă creolul nu se dă bătut, mi-o întoarce :

„*Claro que si. Oye-me.* (Clar că-i așa. Ascultă-mă").

Și-l ascult : oceanul de foc în care se transformă plantația mistuie numai frunzele, tulpina trestiei rămîne întreagă, fiind zemoasă ; sub incendiu, aceasta înmagazinează și conservă mai bine sucurile dulci. Scutește, în schimb, pe lucrător de greaua trudă a curățirii de frunze și ritmul secerișului crește de cîteva ori. La început erau greu de acceptat o „sminteală" ca asta : *tu eres loco* (ești smintit) ; creolul însă — nici una, nici două — a dat foc plantației și ipoteza lui (de voie, de nevoie) a reușit, experimentul a prins.

„Ai auzit de *El huracan del azucar* ? (Uraganul zahărului). Scrie despre asta și în ziare. Ai auzit ?, vrea să știe Hilario Abreu Brunet. Ei bine, *hombre, yo estuvo el jefe de los incendios* (eu am fost mai-marele incendiilor) pe întreg parcursul acestui uragan".

Îmi întinde o pagină de ziar, unde este pozat, să mă conving că nu minte : o recoltă anuală de nouă milioane tone de zahăr dobîndită cu un număr restrîns de *macheteros*, doar 250 000 în loc de o jumătate de milion, în timp record și productivitatea crescînd de trei ori față de ritmul tradițional.

Și iată-l pe Hilario al meu în chip de profesor (improvizat) la catedra universității serale din Nueva Gerona, Orașul lui Che, instruindu-i pe brigadieri pentru muncile pe viitoarea plantație de trestie de zahăr din Insula Pinilor. Argumentează creolul : în opt ore un secerător taie 2000 arrobas de trestie (un arroba : 11,5 kilograme), de zece ori cantitatea obținută prin metoda veche. Cele 150 de fabrici de zahăr ale Cubei înghit zilnic 350 000 tone de trestie, rezultînd 40 000 tone de zahăr rafinat.

„Aurul dulce" al Cubei pretinde ostași călîți pe măsura... uraganului pe care îl iscă an de an. Cuvintele creolului se pierd în tihna întinderilor de pini, pe cînd arome dulci-îmbătătoare plutesc peste insulă, sub cerul însîngerat al amurgului, iar briza oceanului nu le spală ușor, nu le spală ușor...

Expediția cinematografică a lui Jacinto Valverde se termină aci : a filmat cu totul altceva decît își imaginase și ceea ce voise a fi un poem cinematografic despre ecologia unei insule uitată de lume deveni epopeea „Uraganul" (acesta e titlul filmului), adică asaltul tinereții din Cuba pentru destinul de zahăr și de cafea în sălbatica (pînă ieri) insula Pinilor. În emblema orașului Nueva Gerona, Orașul lui Che — alături de *pinus nera* (pinul negru) — se mai adaugă două simboluri : cuțitul-secere și arborele de cafea, embleme de civilizație socialistă.

Scanned with CamScanner

Sub semnul lor tutelar am călătorit în două rînduri în Cuba. Prin cele două simboluri văd cerul înalt al acestei țări în formă de lacrimă (de perlă, de salamandră, de cuțit-secere) ; prin ele văd-revăd oceanul gri-petrol, munții albaștri, întinderile roșcate, cu oxizi metalici ; prin ele îi văd-revăd pe Hilario Abreu Brunet și compatrioții lui, mulți cît frunza și iarba (albi, negri sau creoli) ; prin ele îl văd-revăd pe Che ; prin ele cunosc-recunosc Nueva Gerona, oraș căruia îi schițez un portret de fidelitate în mijlocul atîtor infidelități cu care mă blagoslovește planeta și...

Scanned with CamScanner

Orașe alé marilor contraste

Scanned with CamScanner

Limpedele ochi spre lume

YOKOHAMA

O destinaţie familiară marinarilor de cursă lungă : Yokohama. Este oraşul-port cu cea mai mare frecvenţă în jurnalele de navigaţie internaţională, punct cardinal al schimbului de mărfuri, stea polară pentru matrozi. Cine n-a fost la Yokohama — spune o lege nescrisă a apelor — nu este „lup de mare". Eu am fost la Yokohama, trişînd însă : am „debarcat" în oraş de pe uscat. Sînt „lup de uscat", adică un intrus.

E duminică, vreme de iunie, a înflorit liliacul în arhipelagul nipon şi leandrii s-au deschis, sfidează prin rîsul lor oraşul cel mai poluat din lume. Trei sînt poluanţii Yokohamei : industria paroxistică, comerţul cu nemiluita şi „limpedele ochi spre lume" — docurile. Eu pe acesta din urmă vin să-l cunosc, însă e nedespărţit şi condiţionat de primele două : e cărăuşul lor înspre aici şi de aici spre pretutindeni. Un triumvirat şi o interdependenţă feroce. „Limpedele ochi spre lume" lăcrimează : de fum, de gaze de eşapament, de un milion de damfuri, de furnicar omenesc. Băştinaşii simt tot timpul arsură în gît şi pe căile respiratorii, sînt „tuşitori", din nări le curge un lichid translucid şi folosesc frecvent automatele cu oxigen instalate în stradă, un soi de PECO al pietonilor.

Unul din paradoxurile nipone : locuitorii oraşului Tokio vin sîmbăta şi duminica aici, la patruzeci de kilometri sud-vest de capitală,

Scanned with CamScanner

să se destindă în orașul cel mai poluat al planetei, vin „la aer". Sînt oameni cu venituri modeste (*week-end*-ul automobilistic are destinații mai „verzi"). Sosesc cu trenul electric sau cu autobuzul, se plimbă pe chei, merg în parc și se așază pe *tatami* (rogojina din pai de orez) sau pe foița de pergament, respiră briza golfului, fac cumpărături și, în sfîrșit, iau masa „în natură". Își aduc bucatele (îndeobște supă și mîncare de orez) în nelipsita cutioară de lemn ; dejunul este agrementat cu „fructele mării" pe care le cumpără la fața locului. Pretutindeni se mănîncă sepii la grătar (sînt pieloase, ca de gumă, și au un gust excelent) ; la tarabele galbene cumperi porumb copt ; moriceaua multicoloră, cu clopoței, a tarabei albastre cheamă la bere Sapporo și răcoritoare ; tarabele roșii oferă gustări cu sosuri picante.

Deși oraș-satelit, Yokohama are o populație de trei milioane. Sîmbăta și duminica sporește la patru : e milionul vilegiaturiștilor și al ieșiților la cumpărături. Da, cumpărăturile se fac în Japonia îndeosebi sîmbăta și duminica, zile cînd toate magazinele sînt deschise non-stop (în cursul săptămînii orarul acestora e restrîns). Kawasaki, centrul comercial al Yokohamei, are ieftinătatea trebuitoare marinarilor lumii, se aduce marfă care ia ochii, un diluviu de mic-nimicuri : poze în relief (nipona care face cu ochiul ori nuduri), clopoței, porțelanuri, transistori, munți de păpuși, jucării electronice, automat de stîrnit rîsul, valize, chimonouri, împletituri din pai de orez, lemn sculptat, scărpinători de spinare (o mînă sculptată în lemn, jad sau fildeș, avînd o coadă lungă), brelocuri, decorații și medalii (poți să îți cumperi Legiunea de onoare, Ordinul Jartierei sau Crucea Sudului).

Eu îmi cumpăr „Marea Medalie a Pacificului", adică un calcan barosan, fructa vie, îndelung zbătătoare a golfului și sui pe nava „Predeal" ancorată în radă, în geana Oceanului. E un cargou de 18 000 to/dw., venit după oțeluri speciale, puțin cam hîrșit de cărăușie, mîncat de sare, trecut prin furtuni, avînd copastia însemnată de lupta cu un anume cancer al epidermei de metal.

În capul scării suspendate în parîme ne întîmpină Gună Gheorghe Stelian, comandantul navei. E un ins scund, gros ca un tambur de acostaj, crăcănat, jovial, albit pe cap de cînd vagabondează pe oceanele și mările lumii (treizeci și opt de ani bătuți pe muche), dotat cu inteligență nativă și aspra, inegalabila experiență a vieții de marinar. Zice în loc de bună ziua :

„Ehe, frații mei, nu mai trece anul și cîrlanul, ca altădată ; acum anul înghite doi cîrlani".

Nu-i oltean, cum s-ar putea crede, e pămîntean de-al meu, din Alba, ins care a supt — o dată cu țîța mamei sale — vin bun și a slujit (cîndva) în marina militară, iar azi e (de cincisprezece ani

Scanned with CamScanner

buni) comandant de navă. Marea lui amărăciune e că-i lipsesc patru dinți din față.

Scoase o sticlă de coniac Tomis din „rezerva intangibilă" a comandantului navei, care a rezistat — a se lua aminte — pe neomenesc de lungul itinerar pînă la Yokohama : Port Said — Suez — Abudabi — Dubay — Colombo (Sry Lanka) — Penang (Malaezia) — Singapore — Bangkok (Tailanda) — Haifong (Vietnam). Ce n-au cărăușit : mărfuri generale, cherestea, conserve, legume, motoare electrice, alumină, tractoare, negru de fum, componentele unei fabrici de plăci aglomerate de concepție românească.

„Vasul nostru e o enciclopedie ambulantă. Hai, noroc și servus, tovarășe scriitor" închină transilvăneanul.

Consult jurnalul de bord început la 15 martie 1976 și terminat la... (vom trăi și vom vedea). Vine calcanul prăjit la raze infraroșii, urmat de sarmale și udătură (Murfatlar cu „corabie").

„Unde ți-s dinții din față ?" întreb.

„Ehe, poveste lungă — în care se instalează confortabil Gună. Tata mi-a făcut *cecle*, patine de lemn cu șină și legături de sfoară. Am căzut de-a dura. Patru dinți lipsă de la vîrsta de doisprezece ani. Am avut proteză dar n-a ținut, a picat cu două zile înainte de a pleca în cursă... M-a avertizat unul de la Singapore : de nu-ți pui dinți, te va ocoli norocul ! Îmi pun ! Îmi pun ! promit înaintea fiecărei debarcări. Amăgesc astfel pasărea norocului, o îmbunez în fel și chip să nu fugă de pe vasul «Predeal». Și ea, pasărea norocului, nu fuge, mă crede pe cuvînt... Am un băiat, și el Stelian Gună — fără Gheorghe ; și-a găsit o moață de nevastă, pe Sofica. Mă așteaptă cu nunta pînă mă întorc, să le aduc una-alta..."

Îmi arată traseul de întoarcere, în mile marine, pe termene calendaristice, dar se răzgîndește, face harta sul și zice :

„N-am încredere în scriitori".

Aflu, în cele din urmă, de ce :

„Pentru că scriitorul Icsulescu e un porc. Transmite-i asta din parte-mi. Scuipă pe vaporeni după ce l-au cărat, i-au dat de mîncare. Toate dorințele i-au fost îndeplinite, iar dumnealui își bate joc de vaporeni scriind că sînt *carpetari*, înțelegi matale ?, că vaporenii fac contrabandă cu carpete, că suferă de *carpetită*. Sînt, nu zic nu, și d-ăștia. Dar vin și întreb : asta-i caracterizează pe românii mărilor ? Transmite-i, rogu-te, din partea subsemnatului Gună Gheorghe Stelian cele de mai sus. Vrei să-ți dau în scris ? Vaporenii români sînt stimați pretutindeni ! Alaltăieri, spre pildă, ne-a primit și ne-a omenit primarul acestui oraș..."

Citisem, da, în ziare : comandantul navei „Predeal", avînd un echipaj de patruzeci și unu de bravi marinari, a fost primit de domnul Michikazu Saigo, primarul orașului Yokohama, împreună cu

Scanned with CamScanner

Mutsuo Ariyama, președintele comitetului japonez al orașelor înfrățite Yokohama — Constanța, cărora Gună Gheorghe Stelian le-a înmînat un mesaj prietenesc de pace și conlucrare folositoare ambelor părți.

Temperatura acelei întîlniri : trei aplecări din mijloc, la unghi de nouăzeci de grade, în buna tradiție niponă.

Altminteri, toate bune și la locul lor, orașul contrastelor și paradoxurilor trăiește în stilul său. Mă aflu în *week-end* la Yokohama, cu încă un milion de japonezi, am ieșit „la aer" în cel mai poluat oraș al planetei. E presiune barometrică, briza-i beată, lenevește, și *smog*-ul cade ca o draperie mov la nivelul solului, încercănînd „limpedele ochi spre lume", ceea ce nu-i împiedică pe „vilegiaturiști" să mănînce la „iarbă verde" (așezați pe trotuar), să soarbă bere Sapporo și... oxigen din instalațiile automate pentru pietoni. Salutări din Yokohama !

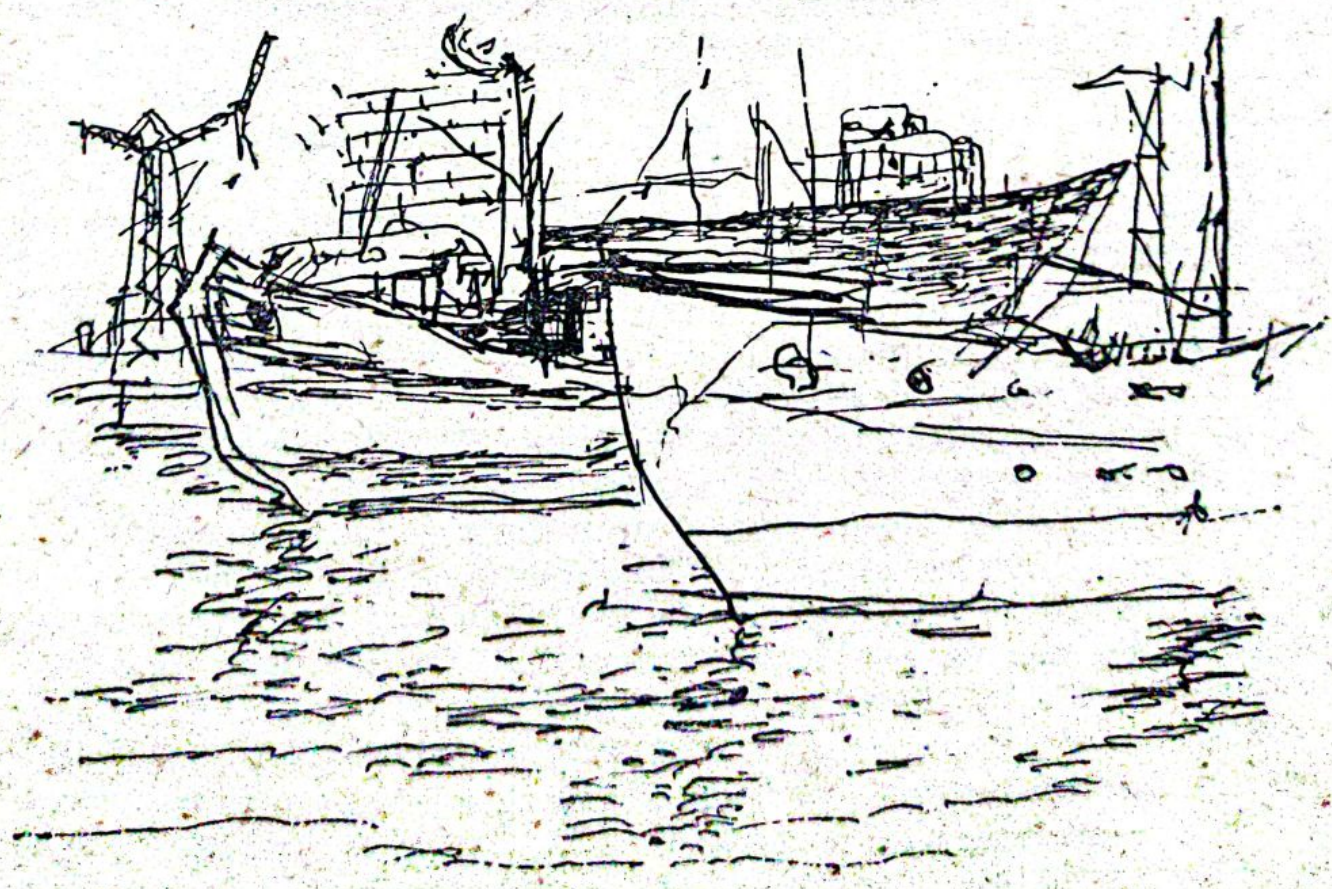

Scanned with CamScanner

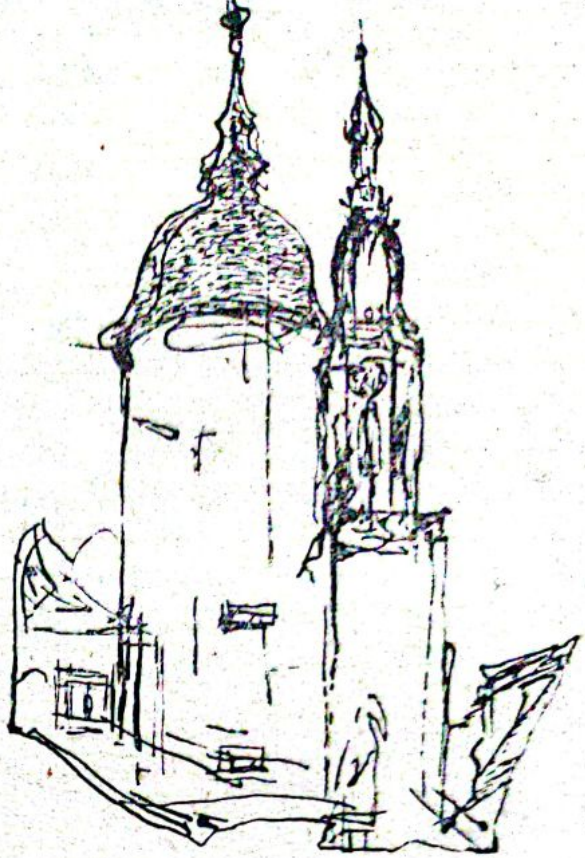

Cetatea spiritului

HEIDELBERG

E blestemată şi blasfemică zicerea care ne mai cade, din cînd în cînd, în auz : „Heidelberg este capitala băutorilor de bere", susţin bavarezii. „Nu omiteţi o vizită la *Das Grosse Fass* (Marele butoi), emblema turistică a oraşului de pe fluviul Neckar", psalmodiază pliantele agenţiilor de voiaj.

De o mie de ori nu ! Heidelberg este ceea ce ştiam de cînd lumea că este : cetate a cărţii, a spiritului.

Se împlinesc şase veacuri de la fondarea Universităţii din Heidelberg (1386). Evenimentul este mondial, cum mondială este şi anvergura spiritelor care s-au plămădit aici. Alma Mater este sigiliul de putere al acestui oraş situat în Cîmpia Rinului superior, pe fluviul Neckar, străjuit de colinele păduroase Königstuhl şi Heiligenberg. Aici îşi are cultura Europei unul dintre izvoarele sale majore. Toţi, absolut toţi, am studiat la Heidelberg — aievea ori sentimental — motiv să ne revendicăm a descinde (într-un mod sau altul) din matricea de lumină a bătrînei Universităţi. Nu-i o impietate asta, ţinînd seama că — de şase veacuri neîntrerupt — toate generaţiile studioase trec invariabil prin amfiteatrele Universităţii din Heidelberg, făcînd studenţie la propriu ori aşezîndu-se (intelectual şi moral) sub mantia marilor magiştri de Heidelberg, în ambianţa cărora ucenicesc cu supremă recunoştinţă toată viaţa. Întreb, aşadar : cum

Scanned with CamScanner

să nu ne înfăţişăm la marele praznic spiritual pe care îl prilejuieşte împlinirea a 600 de ani de la întemeierea şcolii noastre a tuturor, Universitatea de Heidelberg ?

Ne dăm întîlnire în Piaţa Universităţii, lîngă „Fîntîna cu leu", animalul emblematic al dinastiei Prinţilor Electori ai Palatinatului. Unul dintre aceştia, Johann Wilhelm, a ordonat (în 1711) construirea edificiului de învăţătură care s-a păstrat pînă astăzi (cele anterioare nu mai sînt), sub numele de Domus Wilhelmina (arhitect Johann Adam Breuning). La etajul întîi al clădirii se află Alte Aula, vechea aulă, decorată somptuos în urmă cu o sută de ani, la aniversarea jumătăţii de mileniu a Universităţii. Conclavul de acum reface, aşadar, glorioasa galerie a celor care au studiat la Heidelberg : Czerny, Erb, Krehl — din seria doctorilor de faimă mondială, sau Rohde, Weber, Gundolf, din cea a savanţilor. În loja de onoare a *auditoriumului* iau loc doi magiştri : chirurgul-savant Karl Heinrich Bauer şi filosoful Karl Jaspers, sub ale căror bune oficii Universitatea şi-a redeschis porţile în 1945, reînnodînd continuitatea, tradiţia. Nu lipsesc de la ceremonie marii creatori care au venit cu plăcere la Heidelberg, considerînd acest oraş sursă de inspiraţie artistică : scriitorii Hölderlin, Goethe, Victor Hugo şi Mark Twain, compozitorii Robert Schumann şi Carl Maria von Weber, pictorii Wiliam Turner, Georg Issel şi Wilhelm Trubner. Comunicările înaltului conclav au ca obiect, se înţelege, istoria de şase veacuri a oraşului universitar. Atîta timp cît acesteia i se dă glas în aulă, cu mijloacele evocării oratorice, noi o refacem porniţi într-o preumblare de inimă albastră prin Heidelberg.

Punctul alfa al burgului este Vechea Universitate. Demarăm de aici, sfidînd dominatorul Hexenturm (Turnul vrăjitoarelor), cunoscut şi sub numele Diebsturm (Turnul tîlharului), edificat în secolul al XIII-lea ca parte componentă a zidului de apărare a oraşului. În faţa Vechii Universităţi se află Noua Universitate (ridicată în anul 1930), iar în direcţia opusă, luînd-o pe Augustinerstrasse, ne întîmpină edificul rău famat Karzer, carcera unde erau întemniţaţi studenţii prea turbulenţi : prizonieratul lor temporar s-a soldat cu „basoreliefuri" mai mult sau mai puţin artistice, cum o atestă pereţii scrijelaţi. Colegiul Iezuiţilor, situat vizavi, a servit în secolul al XIX-lea ca bibliotecă a Universităţii, azi adăpostul unui fagure de săli de seminarii. Să pătrundem în curtea interioară, prin sud, spre a vedea *Collegium Academicum*, aşezămînt straniu care în decursul existenţei sale de un sfert de mileniu a fost rînd pe rînd : mănăstire iezuită, colegiu, azil de nebuni, clinică universitară, cazarmă, cămin studenţesc. În Kornmarkt (Piaţa grîului) poposim la hanul Prinz Carl, vechi de trei secole, azi încorporat în edificiul orgolios al primăriei ; între personajele cele celebre care s-au bucurat de ospita-

Scanned with CamScanner

litatea hanului de odinioară se numără împăratul Wilhelm, Bismarck şi Mark Twain. Prin Karlstrasse ajungem la Palatul Ducilor de Bade, a căror reşedinţă a fost timp de mai bine de o sută de ani, devenită apoi (1921) Academia de Ştiinţe. Pe aceeaşi stradă se află Palatul Boisserée care adăposteşte cea mai mare colecţie de pictură romantică, fondată de fraţii Boisserée, de a căror ospeţie s-a bucurat Goethe în două din cele opt dăţi cînd a vizitat urbea (1814 şi 1815); dragostea acestuia pentru Marianne von Willemer extinzîndu-se şi asupra oraşului Heidelberg (cum o afirmă poemele „Suleika" şi „Divanul Oriental"). Nu-s de ocolit venerabilele taverne studenţeşti „Seppl" şi „Roter Ochsen" din Hauptstrasse, stradă pe care se află alte trei destinaţii de interes : Casa Buhl, unde au loc festivităţile studenţeşti, Palatul Weimar, care păstrează colecţiile antologice patronate de Fundaţia Portheim şi Turnul Carol, vestit edificiu neoclasic, ridicat de heidelbergezi în onoarea prinţului elector Carl Theodor, cu subterane care au servit ca închisoare. Medicul personal al prinţului şi farmacistul curţii era Nebel, a cărui casă este un triumf al barocului (Nebelhaus), stil pe care îl conservă şi vechea farmacie a curţii. La doi paşi de aici, în Piaţa Tîrgului, dominată de statuia lui Hercule, deasupra unei fîntîni, erau arşi pe rug (în veacurile al XIV-lea şi al XV-lea) cei dedaţi practicilor vrăjitoreşti şi ereticii. Biserica Sfîntului Spirit, a cărei construcţie a durat aproape o jumătate de veac (1399—1441), are faima de a fi găzduit în galeriile de deasupra navelor laterale celebra Bibliotheca Palatina, pînă în 1623, cînd a fost transferată la Roma. Casa Ritter din faţa bisericii a fost ridicată la finele veacului al XVI-lea de către negustorul de postavuri Charles Bélier (Berbecul), un refugiat hughenot, care a devenit apoi primar de Heidelberg şi şi-a ales drept emblemă heraldică — se putea altfel ? — capul de... berbec. Ne oprim preţ de o ţigară şi un *kapucino* la cafeneaua studenţească Knösel, apoi coborîm Strada în Pantă spre a ajunge în Pfaffengasse, la casa natală a lui Friederich Ebert, întîiul preşedinte al Republicii Weimar. În preajma Pieţii de Peşte, din Steingasse, avem o vedere magnifică asupra Vechiului Pod, ale cărui turnuri au acoperiş în formă de clopot, flancate din statuile prinţului Carl Theodor şi zeiţa Minerva, la una din extremităţi, şi a Sfîntului Ioan Nepomuceanul, la cealaltă. Palatul Congreselor şi Sala de Festivităţi (clădite la începutul secolului nostru) sînt decorate cu busturi ale marilor magiştri, profesori, muzicieni, celebrităţi diverse. Edificiul Friedrichbau (vechi de 120 de ani) şi curtea sa găzduiesc Institutul de Fiziologie şi laboratoarele farmaco-chimice. O mănăstire dominicană din imediata apropiere a devenit, în virtutea necesităţilor de studiu, Institutul de Anatomie ; capela mănăstirii a fost transformată în sală de disecţie, iar sacristia în morgă. În Piaţa Ebert se află salba Institutelor de Ştiinţe Naturale, unde a

Scanned with CamScanner

trăit şi a creat timp de treizeci şi cinci de ani (1853—1888) savantul Bunsen, inventatorul becului purtînd acelaşi nume. În sfîrşit, clădirea impozantă a Bibliotecii Universităţii ; în tezaurul importantelor colecţii de manuscrise cel mai des evocat este manuscrisul Manesse, împodobit cu miniaturi rare, mărturie inestimabilă a poeziei lirice germane din Evul Mediu tîrziu.

Părăsim furnicarul oraşului spre a ajunge la poalele colinei Königstuhl, la ruinele Castelului de Heidelberg care domină maiestuos străduţele şi acoperişurile pitoreşti ale oraşului vechi. Aici şi-a avut reşedinţa, timp de un secol, familia Wittelsbach din dinastia Prinţilor Electori ai Palatinatului. Fortificaţii, clădiri utilitare şi palate (în stil gotic şi renaştere) înconjură curtea interioară şi oferă un minunat fundal de decor festivalurilor anuale ale castelului (în august, Festivalul de serenade, în septembrie Festivalul „Toamna la Heidelberg", cu focuri de artificii şi balet). Kaisersaal este destinată expoziţiilor de toate genurile, în timp ce Muzeul Farmaciei este unic în felul său. Organizaţiile de turism se întrec în a reînvia fastul princiar de odinioară al castelului prin înscenări şi ospeţe plasate sub tutela piticului Perkeo, bufonul regelui, care a fost şi rămîne, potrivit tradiţiei, paznicul Butoiului Gigant, intrat în simbolistica oraşului. Este paradoxal şi profund nedrept că oraşul de învăţătură Heidelberg, pe care lunga cohortă de eminenţi savanţi şi magiştri l-au ridicat — timp de şase secole — la rangul de strălucită „reşedinţă a spiritului", este propulsat tot mai mult de către industria turistică sub emblema peiorativ-vulgară „Marele butoi", simbolul băutorilor de bere din Bavaria. Caut să dizolv această stare de rău făcînd o preumblare pe Philosophenweg (Aleea filosofilor), considerată de către îndrăgostiţi ca fiind „cea mai frumoasă promenadă a Europei". Ori altă variantă : iau funicularul care urcă pe Königstuhl, pînă la turnul de televiziune, de unde se deschide o magnifică belvedere asupra fluviului Neckar, cîmpia Rinului şi asupra a tot ce am văzut-povestit pînă acum. Ori alta : mă afund într-o Weinstube (tavernă de vin), cer Spätzle, tăiţei locali, şi vin de Bade, să uit, să uit. Ori alta : recit cu Gottfried Keller, fost student la Heidelberg, romantica poezie „O Vechiul Pod, iubirea mea, de cîte ori te-am străbătut..." Ori alta : simt acuta nevoie să urc în Kinderparadies (Paradisul copiilor), să mă copilăresc în această lume fără copilărie. Ori alta : mă arunc în oceanul de sunete al operei „Der Freischütz" de Carl Maria von Weber, a cărei muză a fost Heidelberg ; o scaldă cu adevărat princiară. Ori alta : de 467 de ani urc în amvon, în fiecare lună de aprilie, împreună cu Martin Luther, spre a polemiza cu cele nouăzeci şi cinci de teze ale marelui reformator, posedat întru misiunea sa. Ori alta : intru în Cortegiul carnavalesc din lunea de Lăsata Secului şi mă proclam junele prim al

Scanned with CamScanner

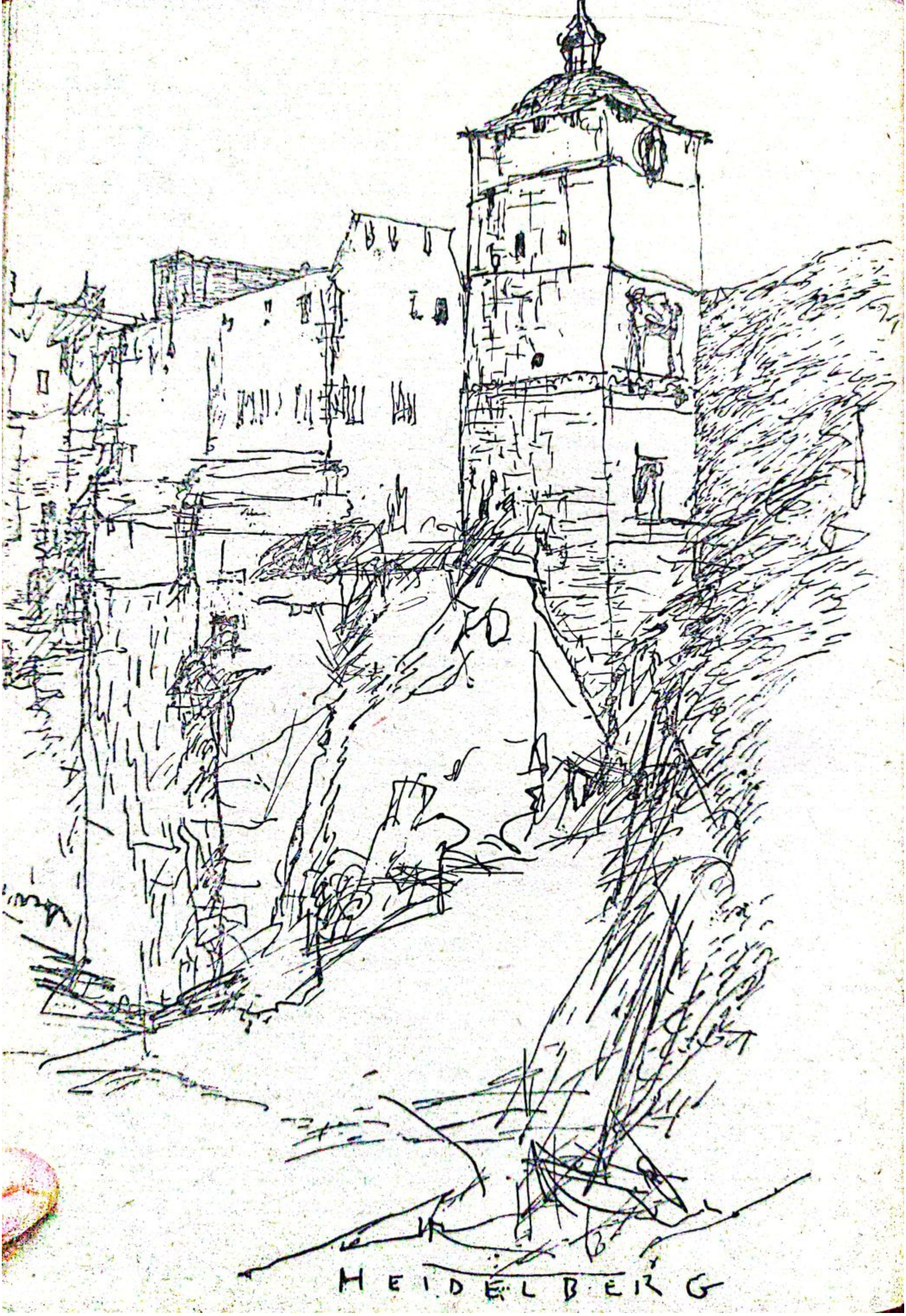

Scanned with CamScanner

operetei „Prinţul student“ de Sigmund Romberg, al cărui succes mondial nu mai conteneşte, heidelbergizînd lumea şi secolul care se încheie. Ori alta : pun mîna pe maxilarul „Omului de Heidelberg“, vechi de circa 500 000 de ani, mărturia cea mai veche a prezenţei omului în Europa, spre a-l compara cu falca mea încă vie, veche de cincizeci de ani ş.m.d. Şi totuşi, contrastele ne devoră ; Heidelberg pendulează între aceste extreme : butoiul de bere sau cartea ?

Faceţi linişte, domnilor ! În Vechea Aulă curge-decurge sesiunea academică dedicată împlinirii a şase veacuri de la fondarea Universităţii din Heidelberg. *Vivat Academia ! Vivat Profesores !* A vorbit domnul Johann Wolfgang Goethe. Urmează la cuvînt...

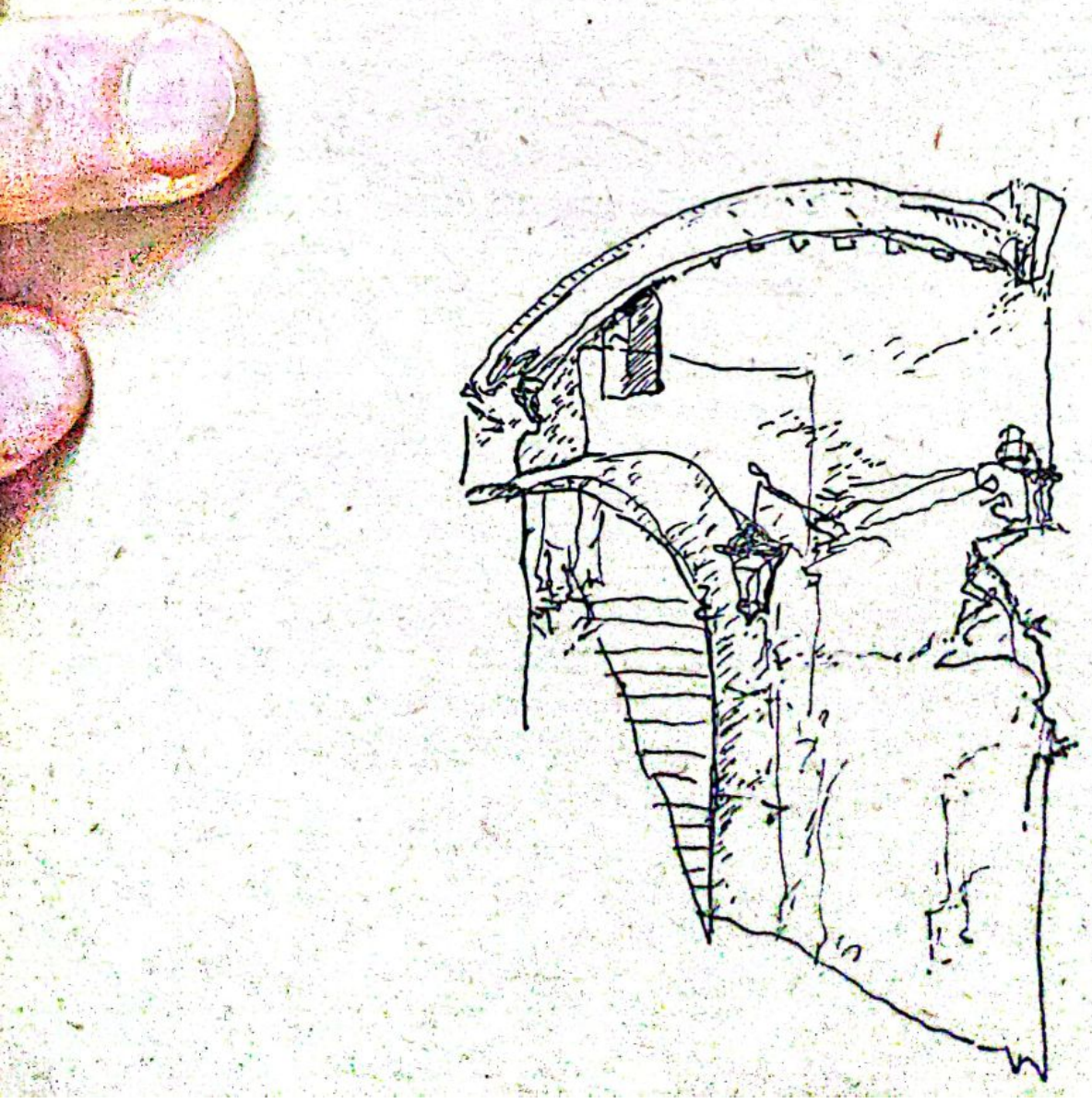

Scanned with CamScanner

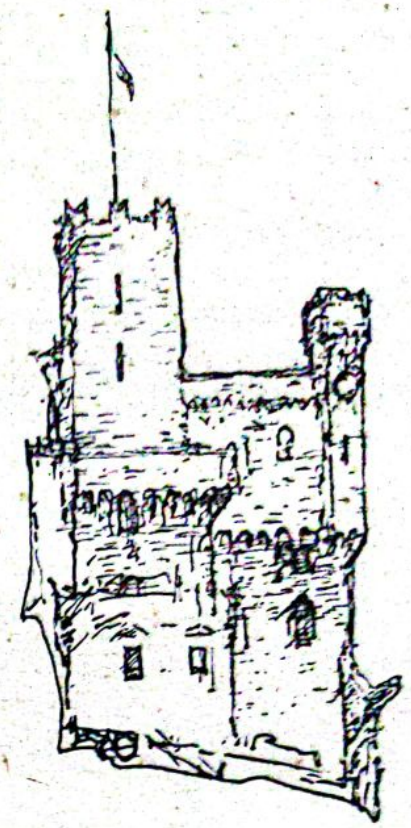

Sîngele mării

MONTE CARLO, MONACO

La 25 septembrie 1930, pe la ceasurile amiezii, într-o zi ploioasă, cu evenimente meteo bizare (curcubeu, grindină şi vîntoasă înşurubată — ptiu, drace ! — ca un burghiu între pămînt şi cer), un tînăr de douăzeci de ani, absolvent al Academiei Navale din Brest, era îmbarcat pe crucişetorul „Jeanne d'Arc", la bordul căruia pleca într-o călătorie în jurul lumii. O exaltare juvenilă, lesne de înţeles, îl bîntuia pe respectivul şi ar fi vrut să împartă cu toată lumea imensa fericire care îl stăpînea ; o împărţi la nimereală cu cei pe care şi-i imagină, cît de cît, prin gînd reflex, zicîndu-şi : „Toţi cei care se nasc în această zi fastă sînt fraţii mei de cruce, sînt fraţii mei de ocean. O nobilă conjuraţie a iubitorilor de mări şi oceane întemeiez în clipa aceasta în forul meu interior. E pariul pe care îl fac cu mine însumi". Şi tînărul călător notă aceste fraze ori doar ideea propriu-zisă, în jurnalul de bord, cu un scop doar de el ştiut.

Întîmplarea face ca scriitorul acestei cărţi să se fi născut exact în ziua cu pricina, la ceasurile amiezii, ignorînd existenţa acelui francez de douăzeci de ani, hoinar pe ape, ignorînd pariul său, cel puţin ciudat, despre care (veţi fi de acord) n-a avut cum să ia cunoştinţă. Acelaşi lucru trebuie să se fi petrecut şi cu ceilalţi născuţi în ziua mai sus pomenită, o dată ce ursitoarele n-au luat în calcul pariul bizar, considerat (judecînd logic) ca fiind jocul gratuit al unei

Scanned with CamScanner

fantezii debordante. Şi cu asta, între plecatul în cursă şi contingentul întins al neştiuţilor lui emuli păru să se aştearnă nu punţile comunicării, ci necunoscutul cel mai necunoscut.

Dar franţuzul şi-a văzut de ale lui şi, încrezător în steaua sa, a terminat înconjurul lumii, fapt minor comparativ cu isprăvile lui de după aceea. A inventat scafandrul autonom ; a făcut arheologie marină în Mediterana şi Marea Egee ; a consacrat un mare personaj în istoria oceanografiei (nava Calypso) ; a pus la cale campanii de explorare marină în Atlantic, în arhipelagul Bahamas şi coastele Porto Rico ; a studiat viaţa rechinilor din Marea Roşie, ţestoasele din Oceanul Indian, focile de la Capul Bunei Speranţe, balenele de pe coastele californiene, vidrele de mare din insulele Aleutine, pinguinii din Antarctica, viaţa din apele limpezi ale celui mai înalt lac din lume (Titicaca) ; a plutit prin junglele de corali şi recifele a trei oceane, din Marea Roşie pînă în strîmtoarea Bering ; a făcut speologie submarină acolo unde nimeni înaintea lui nu cutezase să pătrundă ; a turnat filme şi a scris cărţi despre viaţa misterioasă din „lumea tăcerii“ ; pe scurt, francezul a devenit cel mai vestit oceanograf al tuturor timpurilor, oferind omenirii un inestimabil tezaur de cunoştinţe ştiinţifice în domenii multiple de cercetare şi s-a impus ca o celebritate mondială prin lupta pe care o duce pentru apărarea vieţii din mările şi oceanele planetei. Numele acestui destin exemplar, veritabil *homo universalis,* este — cine altul ? — comandantul Jacques Yves Cousteau, acest sublim aventurier al timpului nostru, ale cărui isprăvi le urmărim — cam de o jumătate de veac — cu sufletul la gură.

Avînd drept imbold fatidica zi de 25 septembrie 1930 (şi nu numai), mă duc să-l cunosc pe „consîngeanul meu“, pe „fratele de ocean“, la el acasă, la Muzeul Oceanografic din Monaco, al cărui directorat îl deţine de treizeci de ani. Nu-i acasă, bineînţeles, hoinăreşte prin mările şi oceanele pe unde îşi face veacul. N-am de ales : mă voi familiariza cu oraşul Monte Carlo, punctul din care pleacă şi unde se reîntorc toate campaniile comandantului Cousteau, voi cunoaşte efectele ştiinţifice ale acestora ordonate în celebrul muzeu, veritabilă academie a oceanografiei mondiale, voi convorbi cu colaboratorii săi, voi respira aerul şi ambianţele în care savantul se simte acasă. Uşor de spus, greu de realizat.

Mă aflu în cel mai cosmopolit, mai monden, mai superficial oraş al Europei, unde nu-i timp şi chef şi loc pentru treburi mai de Doamne-ajută ; lumea îl ştie, îl stimează pe Cousteau, îi ridică osanale (ce costă un zîmbet, o floare ?), însă e preocupată de cancan, petreceri, pariuri, Casino, cronica vieţii de la curtea prinţului Rainier al III-lea, balurile şi jocurile de artificii care au loc la palat, tranzacţiile de la bursă, starurile de cinema aterizate aici incognito,

Scanned with CamScanner

scandalurile consumate la bordul iahturilor luxoase ce ancorează în portul Monaco, sinuciderile, traficul de stupefiante, acțiunile Interpol și alte asemenea. Seriozitatea, studiul, gîndirea științifică sînt inadecvate în acest oraș, incapabil să trăiască în viitor sau în trecut, bunăoară, trăiește exclusiv clipa : rîsul, dansul, divertismentul, petrecerea, adică *homo ludens,* omul care se joacă. Din contră : Cousteau luptă, creează, construiește opinie mondială în jurul unui ideal. Coustêau-Monte Carlo e o contradicție în termeni, acceptată cu surîsul pe buze, în timp ce metropola huzurului și leneviei aristocratice își vede de ale sale.

Mă sustrag acestui viclean paradox și mă instalez în Muzeul Oceanografic. Edificiul impozant, cu arcuri romane și un abia perceptibil abur de stil maur, este încastrat în faleza strîncoasă a peninsulei Rocher (stîncă abruptă), în vatra vechiului oraș, nu departe de palatul princiar, poate singurul loc unde n-are acces zaiafetul. Mediterana vine pînă la picioarele acestui promontoriu, o prelungire a Alpilor sudici, care desenează aici potcoava portului Monaco, în arcul căruia s-a edificat Principatul cu același nume, pe un teren foarte accidentat, cu clădiri luxoase cățărate în formă de amfiteatru, pe trei cornișe bazaltice, care adăpostesc cam 25 000 de oameni de toate cetățeniile (doar 5000 monegași), formînd această perlă a Coastei de Azur, situată la mică distanță de frontiera franco-italiană, în salba unor celebre stațiuni (Nisa, Cannes, Sanremo).

S-au împlinit șaptezeci și cinci de ani de cînd ființează acest așezămînt științific de bun renume, întemeiat (în 1910) de Albert I de Monaco, al cărui princiarism stă îndeosebi în acest blazon de noblețe : este un pionier al oceanografiei moderne. De la jumătatea veacului încoace, Muzeul Oceanografic poartă sigiliul personalității lui Cousteau și, desigur, și-a îmbogățit exponatele într-un ritm debordant, fiind „banca de valori" a campaniilor vestitului navigator. Vagabondajul acestuia a modificat esențial fizionomia, funcționalitățile și felul de expunere ale uriașului material științific ce „curge" fără încetare înspre acest muzeu al tuturor posibilităților ; clasicismul și morga academică ale centrului de cercetări au fost înlocuite cu dinamismul și stilul „sportiv" proprii lui Cousteau, cercetarea aplicativă, adecvată nevoilor și „ceasului la care se află planeta" fiind pe întîiul plan ; vîntul înnoitor stîrnit de marile lui expediții a măturat didacticismul rigid din sălile publice, din colecții (anatomismul desuet și galeria vietăților conservate în spirt ori desenate în planșe). Lăcașul găzduiește azi înseși epopeile științifice derulate (capturi de exemplare necunoscute, prin tehnici spectaculoase, exponatele însoțite de caracteristicile mediului ambiant, de imaginea filmică ori fotografică, de „povestea" eforturilor umane investite etc.). Acvariul muzeului a fost repede reamenajat, mărit de cîteva

Scanned with CamScanner

ori, pe măsura fanteziei vieții oceanului planetar, în pas cu receptivitatea fără granițe a exploratorului. Cartea *Cuceritorii adîncurilor* (Editura Ion Creangă, 1980), scrisă de cercetătorul român Alexandru Marinescu, are darul să ne furnizeze multiple date de ordin biografic și științific privind ilustrul personaj pe care îl evocăm în scrierea de față.

Climatul „vivant" (franțuzism necesar) și mărturiile Muzeului Oceanografic oferă recepției mele de pelerin la „Mecca lui Cousteau" chiar filmul posibil al vieții navigatorului-savant, cele șaptesprezece (număr fatidic) victorii ale demersului său umanist. Întîia victorie : Cousteau inventează, construiește și probează scafandrul autonom, eveniment epocal, deoarece oferă omului mijlocul cel mai simplu de a coborî liber în mare, de a privi, studia și „pipăi" viața celui mai întins mediu biologic al planetei : oceanul. Naturalistul american Wiliam Beebe, extaziat de nesfîrșitele bucurii, pe care le furnizează cunoașterea submarină, lansează acest apel-testament : „Înainte de a muri faceți în așa fel ca să împrumutați, să furați, să cumpărați sau să fabricați un aparat care să vă îngăduie să aruncați măcar o privire asupra acestei minunate lumi noi. Față de acest contact direct, cărțile, acvariile, bărcile cu podeaua de sticlă au același preț ca orarul unei călătorii față de călătoria însăși". Cousteau realizează acest ideal care transformă omul într-un soi de vietate marină. Am sub ochi echipamentul complet pus în aplicare (prin anii '40) al scafandrului autonom Cousteau-Gagnant : masca, detentorul și buteliile cu aer comprimat, costumul de neopren, centura cu lest din plumb, labele, profundimetrul, „cîinele timpului" (ceasul), cuțitul (de atîtea ori necesar), vesta de salvare gonflabilă, tubul pentru respirație la suprafață, busola, flash-ul și aparatul foto. Mai lipsește oare ceva ? Nimic. Plonjez, așadar, în ocean cu fratele meu de zodie bună, cu „fratele meu de ocean", avertizat să am toate simțurile treze pentru fantezia adîncurilor căreia mă dedau și pentru „beția mării" care mă va stăpîni negreșit.

Destinațiile noastre : scufundări în mările ce udă Corsica, Sardinia, Tunisia, Maroc, în Atlanticul tropical, unde deschidem „șantiere submarine" (căutînd glorioase epave), pentru a aduce mărturii în domeniul biologiei, arheologiei, geologiei, oceanografiei. Știți ce sînt gorgoniile ? Sînt corali cu fantastică arborescență, schelet cornos, galben-portocaliu, cu degradeuri spre galben-sulf, citron, pînă la verdele de smaragd, vaste pajiști în care a încremenit, cred, fantezia fabuloasă a Mediteranei. Aduc această mărturie la suprafață și o așez la locul său, în templul științelor mării, la Monte Carlo. Și ce mai aduc : sponghierul-flacără *(Latrunculia magnifica)*, de un purpuriu ametitor, pescuit în golful Aquabah, în zona recifelor de corali. Și ce mai aduc la suprafață ? Frica, da, frica irațională, și

Scanned with CamScanner

victoria obținută asupra acestei slăbiciuni omenești. Una din pricinile spaimei care mă cuprinde (rog să fiu înțeles) este narcoza de azot (creșterea cantității de azot în sînge) ce are loc acolo jos, dătătoare de senzații stranii : am coșmaruri și bolesc în cel mai adevărat înțeles al cuvîntului, lucrurile se îngroașă hipertrofic, degetele mele sînt ca niște cîrnați, în locul limbii simt o minge de tenis, buzele mi se umflă, plămînii devin cimpoi, aerul este miere ce arde, apa încremenește și... otrăvitul de mine iese iute (cu mult-puțina agoniseală) la suprafață. O sursă de... ciudățenie este heliul : acest gaz modifică vibrațiile corzilor vocale și emisiunile sonore ale vocii omenești sînt țîndărit-metalice, ca ale ciocănitoarei Woody. Și încă : îți joacă feste simțul tactil, ai senzație de sudoare, deși ai pielea uscată, nu simți mirosul și gustul mîncărurilor, barba crește mai lent etc. Adevărata spaimă mi-o inspiră, în schimb, rechinii din apele tropicale, în preajma insulelor Capului Verde : vin spre mine în ciurdă compactă, corpuri fusiforme, colorate în cenușiu-albastru, cu înotătoare lungi și lobii cozii inegali, ochi reci, o fixitate de oțel, gurile tăiate ventral, înarmate cu mai multe rînduri de dinți triunghiulari, ca niște pumnale. Alunecă solemn și, cînd te aștepți mai puțin, atacul începe, știută fiind cît de rapidă și neașteptată este comportarea imprevizibilă a acestora. Rechinii atacă turma globicefală (niște balene de șapte-opt metri lungime) pe care tocmai o filmez și, în cele din urmă, harponez un exemplar. Gustul de sînge atrage escadrila de rechini și hora morții începe, crucificîndu-mă în cușca cu bare de oțel în care mă adăpostesc ; pînă și tabletele antirechin (făcute din acetat de cupru și zahăr) devin ineficace în sarabanda și carnagiul care mă siderează prin durată și fioroșenie. Îmi redau calmul relativ rechinii pelerini *(Cetorhinus maximus)* care, în ciuda masivității lor (pînă la optsprezece metri lungime), sînt inofensivi, ca și rechinii somnoroși ori rechinii-doică, ce au obiceiul să tîndălească pe fundul oceanului, îi apuci de coadă ori îi călărești. În rest, tăcere, magia oceanelor nu se dezminte, prin scufundarea mai îndelungată prin care operez lîngă insula Pomègues, arhipelagul Frioul, nu departe de vechiul port Marsilia, lîngă „stîncile negre" ale castelului d'If, unde a fost întemnițat curajosul Edmond Dantès, eroul lui Alexandre Dumas. Traversez astfel fabulosul cîmp de *posidonii* (e septembrie 1962), noaptea : sub proiectorul meu mișună căluți de mare, anemone, creveți, pești care își depun, în dulce pace, icrele și asist, în strictul înțeles al cuvîntului, la nașterea peștilor, în timp ce scutierii mei, vietăți fel de fel, mă escortează ca pe un zeu al adîncurilor și...

„Omul se deosebește de animalele din jurul său — aud în cască glasul lui Cousteau — prin faptul că își transformă mediul. Această capacitate îi conferă însă responsabilități crescute. Punctul central al

Scanned with CamScanner

misiunilor noastre este ambiția de a aduce în toate casele o imagine autentică a universului cu scopul de a trezi vocații, de a produce în oameni dorința de a iubi, de a se informa, de a înțelege mai bine".

Gîndirea vizionară a comandantului s-a transmis și fiilor lui împreună cu care cobor (e vara lui 1956), cu scafandre autonome — e întîiul lor plonjon — în apele Coastei de Azur : Jean-Michel are șapte ani și Philippe cinci ani, amîndoi neștiind să înoate.

„Ești cam palid — observă domnul Alinat, directorul adjunct al Muzeului Oceanografic din Monaco. Ai plonjat cam multișor, pesemne".

„Dar eu nu știu să înot", protestez.

„Cousteau ne-a desobișnuit de această prejudecată, ne duce cu el peste tot — mă cenzurează interlocutorul. Ai *răul adîncurilor*, atît de frecvent pentru cei obișnuiți cu uscatul. Ar trebui să ieși la aer, comandantul Cousteau va întîrzia un timp, familiarizează-te cu orașul superbisim care îți stă la picioare".

Îi ascult sfatul și ies în bătaia brizei, pe promontoriul Rocher. Brusca smulgere din ape e zăpăcitoare. Determin, înainte de toate, locul unde mă aflu : în direcția est se înșiră, în ordine, stațiunile Menton (sub zece kilometri distanță) și, depășind apoi granița franco-italiană, Ventimiglia, Bordighera (Capo S. Ampelio), Ospedaletti (Capo Nero), Sanremo (Capo Verde), Porto Maurizio, Diano Marina, Cervo ș.m.d. În direcția vest se află Nisa (la optsprezece kilometri) și Cannes (la cincizeci de kilometri). Da, pe toate acestea le-am bătut cu piciorul. Mă găsesc în punctul cel mai fierbinte al Coastei de Azur, la Monaco-Monte Carlo, aglomerarea urbană poate cea mai contradictorie de pe continent. Disting cele patru părți clar diferențiate ale acestui oraș care sînt, mă conving, tot atîtea „voci" și, desigur, tot atîtea feluri de a fi, a gîndi, a trăi, a muri.

Prima „voce" este orașul vechi (Monaco) ce șade pe promontoriu : e zona aristocratic-rezidențială. Palatul princiar are morgă, cerberi și un democratism limbut : e deschis oricui și exhibă principiarismul ca soluție contra alienării. Parcurg marile apartamente ; cadourile napoleoniene și colecțiile arhivelor sînt o încîntare. În strada Basse, la numărul 27, este Muzeul de ceară, un *historial* al prinților de Monaco, cu patruzeci de personaje în mărime naturală, dintre care douăzeci și patru refac „arborele genealogic" al principilor, de la François Grimaldi (anul 1297) pînă la familia princiară actuală. Fortul Antoin, Catedrala, grădinile Saint Martin, cu statuia prințului Albert (autor : François Cogné) — sînt bornele acestui itinerar aristocratic și mă reîntorc de unde am plecat : îmi strînge mîna domnul Jean Louis Médicin, primarul de Monaco și — pentru *l'eternelle retour* și nostalgic remember — îmi oferă în numele prințului suveran Rainier al III-lea un masiv *coup-papier*

Scanned with CamScanner

îmbrăcat în folie de aur, înfățișînd un monarh monegasc (capucin ori franciscan ?) cu spadă și scut, apărător al tradițiilor princiare și suveranității micului și orgoliosului principat (cu o suprafață de numai 170 hectare).

Cu aceasta, „vocea" aristocratică a orașului amuțește. Cobor în golf, în orașul propriu-zis Monte Carlo, să prind în auz „vocea irezistibilă" : e stațiunea modernă, elegantă, cosmopolită. E orașul exuberant, niciodată obosit, niciodată ursuz, totdeauna petrecăreț. Aici se toacă averi. Casinoul, bunăoară (saloanele obișnuite gem de posedații ruletei, în timp ce saloanele private au rigori, „țîfne" și ceremonii care dau neinițiatului stupefacție) ; *les jeux sont faites, rien ne va plus !* (jocurile sînt făcute, nimeni nu merge mai departe !), clienții aceiași și aceleași moravurile. Nimeni nu merge mai departe. Doar eu, veșnic-peregrinul, indezirabilul și ne-al-locului am de trecut alte și alte vămi ale citadelei de vilegiatură, huzur și trai pe picior mare : treier (cu pasul și privirea) magazine și hoteluri de mare lux, centre balneare și de loisir, Muzeul Național, stranie denumire, dat fiind că instituția din strada Princesse Grace reunește exclusiv automatele și păpușile de odinioară, care formează colecția Galea. Amuzament pe toată linia, cu o singură excepție : cînd, sărăcit subit, se mai împușcă un prinț, un star de cinema sau un ex-rege sub palmierii din grădina Casinoului.

A treia „voce" a orașului Monte Carlo, mai gravă, mai sportivă, dar nu mai puțin deșănțată, o dă cartierul La Condamine, al portului : e lumea iahturilor, cu slujbași instruiți, escapade în larg, aventuri galante, beții monstre, cu plecări și reveniri incognito, cu leneviri în ambianța de vis a grădinii exotice, în centrul de aclimatizare zoo ori — de ce nu ? — cu îmbăieri în senzațiile „tari" din grote, anume grupate astfel pentru vicioșii orașului Monte Carlo.

În sfîrșit, a patra și ultima „voce" a orașului e *la voix ouvrière*, a muncitorimii din zona industrială Fontvielle : aici trăiesc *les domestiques*, servitorimea din Monte Carlo, cei care produc mîncarea, jucăriile și ambianța de vis a celei mai sofisticate industrii turistice de pe continent. E vocea care, alături de *bonjour* și *merçi*, scapă (tot mai des) înjurătura *merde*.

Mă readuce în apele mele conferința profesorului Jean-Marie Pelt, de la Institutul European de Ecologie din Metz, pe tema „Ecologia și Mediterana" care are loc în Palatul congreselor din Monte Carlo, sub patronajul lui Cousteau. Aflu lucruri tulburătoare : în ultimii douăzeci de ani, intensitatea vieții din întinse zone ale mărilor și oceanelor a scăzut cu o treime, în unele locuri pînă la jumătate. Recifii de corali, extrem de sensibili la calitățile apei, se distrug pe întinderi considerabile și, o dată cu ei, asistăm la o veritabilă hecatombă a faunei care își avusese aici adăpost și hrană.

Scanned with CamScanner

Cousteau își asumă un rol mesianic pentru a opri catastrofa : se angajează în lupta pentru apărarea naturii, pentru salvarea mărilor și oceanelor, decis să învingă stavile de orice fel : indiferență, ignoranță, rea credință, scepticism, atitudinea sfidătoare a industriilor poluante. Demersurilor lui se adaugă, știe-se, acțiunile altor oameni de știință și exploratori : Alain Bombard, Thor Heyerdahl și... procesul e în curs.

„Mediterana este pe punctul de a muri din cauza poluării, pescuitului exagerat, înmulțirii construcțiilor portuare și barajelor ridicate pe fluviile sale —avertizează Jacques Yves Cousteau (sîntem în martie 1979, în Turcia). Dacă oceanele vor muri, aceasta va fi cea mai gravă catastrofă din istoria omenirii, va fi începutul sfîrșitului".

Acțiunea benefică a lui Cousteau este sintetizată în cele patru puncte, veritabilă cartă de *Bioetica mării :* intensificarea cercetărilor asupra poluării în toate domeniile, pentru a găsi soluții complete puse de acord cu situația gravă a mediului marin poluat (primul punct) ; crearea unui larg curent de opinie publică și educarea oamenilor de pretutindeni, care să interzică produsele poluante (al doilea punct) ; industriilor poluante să li se impună montarea de instalații de purificare a apelor reziduale (al treilea punct) ; instituirea unor legislații naționale și internaționale severe în domeniul protecției mediului, cu modalități de control și sancțiuni drastice (al patrulea și ultimul punct). Acestui cod etico-juridic, științifico-umanist îi dă glas Cousteau la Constanța și București (sîntem în octombrie 1977), în campania lui de cercetări în fața litoralului românesc : este a doua victorie fundamentală a comandamentului Cousteau. A treia victorie — tot de opinie publică și larg ecou planetar — sînt filmele precum „Epave", „Lumea tăcerii" și „Sîngele mării" (în ultimul sînt inserate secvențe luate în apele românești și se proiectează, în premieră europeană, în octombrie 1979, în amfiteatrul Muzeului de Istorie Naturală „Grigore Antipa" din București). I se asociază a patra victorie dobîndită de Cousteau : cărțile lui privind „buletinul de sănătate" al mărilor și oceanelor, traduse în majoritatea țărilor lumii. Întreb așadar : cum să nu fiu alături de „consîngeanul meu", așa cum a izvodit-o el însuși, prin premoniție, în urmă cu peste o jumătate de veac, în acea zi de 25 septembrie 1930 a nașterii mele ? !

A cincea victorie a lui Cousteau — succesiunea calendaristică nu interesează prea mult — este, fără îndoială, lansarea în apele „planetei albastre" a legendarei nave Calypso (anul 1950) : o vizitez în desele reveniri la Monte Carlo, în virtutea obligațiilor mele de membru în consiliul director al Academiei internaționale de turism, organism avînd sediul în acest oraș. Emblema vasului : alba siluetă a nimfei (pomenită de Homer în Odiseea, care l-a ținut pe

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Ulise prizonier în insula ei vrăjită) se însoţeşte cu delfinul în mijlocul valurilor, imagine arborată pe coşul navei, în maniera desenelor de pe vasele greceşti din antichitate. Vasul Calypso este echipat cu cele mai noi mijloace de navigaţie : radar pentru orientarea pe orice vreme, comenzi automate, echipamente de scufundare pentru captura faunei abisale, năvoade, drăgi, bateria de şapte tunuri (calibru 20 de milimetri) care proiectează cîngi lungi de un metru lungime, harpoane detaşabile ce injectează în pradă otravă puternică şi pot să declanşeze descărcări electrice (cum altfel să prinzi monştrii adîncurilor ?), grup radio-electronic, laborator fotografic, cameră frigorifică, puţ de observaţie submarină, trolii, minisubmarine cu puşti fixate pe exteriorul sferic al acestora, pistă pentru elicopter în dotare şi atîtea alte minuni tehnice, cu care cititorul este întrucîtva familiarizat.

Prefer, de aceea, să plonjez în următoarele victorii dobîndite de comandantul Cousteau — a şasea, a şaptea, a opta, a noua, a zecea şi a unsprezecea, stop ! Destinaţia campaniei noastre : Antarctica. Este cea mai lungă croazieră imaginată vreodată. Se întinde pe o durată de trei ani şi jumătate (navigăm între 18 februarie 1967 şi 15 septembrie 1970), pe un itinerar de 140 000 mile marine (un sfert de milion de kilometri), răstimp în care s-au turnat douăzeci şi patru de filme de interes ştiinţific, scufundătorii au petrecut sub apă un timp ce se totalizează la patrusprezece luni, s-a realizat cea mai completă documentare asupra vieţii marine, înregistrată pe 500 kilometri peliculă color şi pe 25 000 fotografii, s-a operat cu scafandrele autonome pînă la o sută de metri adîncime şi cu submarinele la adîncimi neatinse vreodată, parcurgînd trei oceane, din Marea Roşie (zona rechinilor) pînă în strîmtoarea Bering. Ne însoţeşte Zoom, inteligentul şi credinciosul cîine de rasă Saint Hubert, mascota echipajului ; este un dar primit din partea prinţului Rainier al III-lea. Dar să derulez „itinerarul fantastic" : de la Capul Bunei Speranţe (unde filmăm focile), pătrundem în Atlantic, spre insula Sfînta Elena, cu sumbra închisoare în stîncă a lui Napoleon, apoi atingem coasta sud-americană, la Recife, mergînd în lungul ei, şi ajungem în Antile, traversăm Marea Caraibilor şi pătrundem — prin Canalul Panama — în Pacific, scurt popas în portul peruvian Callao, apoi evoluăm spre nord, pînă în Alaska şi insulele Aleutine, după care luăm calea tropicelor, în Pacific — San Diego, Guadelupa, Acapulco, Galapagos — din nou prin Canalul Panama, de-a lungul ţărmurilor Americii Centrale, prin arhipelagul Bahamas şi de aici în insulele Bermude, apoi în Azore, pînă ni se conturează sub priviri Gibraltarul. Safari-ul cinematografic devine principala mea îndeletnicire. Filmez aglomerările de alge gigant *(Macrocystis pirifera)*, vidre de mare în Arctica, somoni urcaţi din apele marine pînă

Scanned with CamScanner

pe rîurile insulei Kodiac, în Alaska, leg prietenii cu vieţuitoarele de pe „insula de la capătul lumii“, Galapagos (la 800 kilometri de Coasta Americii de Sud) : foci, pinguini, cormorani (leneşi, nezburători), albatroşi, ţestoase-gigant, iguane marine (paşnicele fosile ale preistoriei).

„Priveşte ! — mă face atent Cousteau. Acest arhipelag este fără îndoială locul unde există cel mai mare număr de animale trăind în bună înţelegere. Nu se bat între ele. Fiecare specie nu pare să trăiască în detrimentul altora şi cauţi zadarnic să descoperi unul din acele lanţuri de omoruri care constituie, aproape pretutindeni pe pămînt, un ciclu alimentar“.

Ies pe pămînt, ies la Monte Carlo, să mai confrunt o dată teribila aserţiune a amfitrionului meu.

„Iar eşti palid, ai plonjat mult, pare-mi-se“, observă acelaşi domn Alinat, niciodată lipsă de la postul său.

„Eu nu ştiu să înot“, îi reamintesc.

„Nici nu-i absolut necesar — mă consolează directorul adjunct — omul are deprinderea înotului imprimată în gene. Plonjează, aşadar, fără teamă“.

Plonjez în cea de a douăsprezecea victorie ştiinţifică a lui Cousteau sub semnul „ţestoasei“, submarin rotund, fără elice, propulsat de turbine cu jet de apă, care (datorită formei sale) este numită „farfurie plonjantă“, „puricele“, urmată de variante ale acestora, în care se îmbarcă un cercetător, doi sau trei, după împrejurări, putînd coborî pînă la 3000 metri adîncime, cum o face „Steaua de mare“, bunăoară, prevăzută cu proiectoare, braţe telescopice, aparatură fotografică şi de înregistrare fonică. Pe unde nu am hoinărit cu aceşti „purici“ ! O aventură în zona insulelor Canare, în Bermude, la Porto Rico şi în arhipelagul Capului Verde ; o raită în golful Ajaccio din Corsica ; alta în canionul Lacaze-Douthier de la Porte Vendre ; sar imediat în Oceanul Pacific, în canioanele coastelor californiene ; în sfîrşit, în Oceanul Indian ; pe scurt, peste 600 scufundări (realizate între 1959—1976). Ce am văzut prin hublouri în această „călătorie magică“ : puzderie argintie de specii planctonice, viermi filiformi, creveţi roşcovani, calmari cu fosforescenţă multă, crabi aplatizaţi împrumutînd culoarea adîncurilor, căluţi şi arici de mare, peşti multiformi şi multicolori, cu trenă ori fără, anghile movulii, clopote mătăsoase de meduze. Dar să mă opresc aici pentru că...

Asist — cu vie emoţie şi revoltă — la moartea lui Philippe Cousteau, fiul savantului, aflat la bordul unui hidroavion care se prăbuşeşte într-o amerizare greşită pe rîul Tejo, lîngă Lisabona (sîntem în iunie 1979) ; avea treizeci şi şapte de ani şi o sumedenie de pro-

Scanned with CamScanner

fesii : electronist, pilot profesionist, scufundător, operator cinematografic, autor de filme și cărți, om de afaceri. Comandantul Cousteu găsește puterea să depășească momentul de cumpănă și transferă această pierdere ireparabilă în contul vieții, pe care o sporește cu mijloacele sale : se avîntă cu și mai multă cerbicie în lupta pentru apărarea vieții din mări și oceane. Este cea de a treisprezecea victorie morală asupra lui însuși și asupra dramelor cărora este supusă ființa umană.

În ordinea acestei conduite se înscrie activitatea de larg răsunet a Fundației Cousteau, cu sediul în Statele Unite ale Americii, căreia îi pune bazele savantul navigator. Membrii ei se numără azi cu zecile de mii avînd în frunte o conducere formată din străluciți cercetători, savanți, oceanografi, economiști, biologi, tehnicieni, acțiunea acestora fiind convergentă spre acest unic țel : combaterea poluării planetei prin asigurarea sănătății oceanelor. Este o victorie de tip umanist, cea de a patruspreze cea dobîndită de marele explorator și militant social.

Vine vremea să vorbesc despre cea mai tulburătoare secvență de arheologie submarină : plonjările în Marea Egee pe urmele unor civilizații dispărute. Este cea de a cincisprezecea victorie majoră a lui Cousteau. Nava Calypso ancorează în portul Heraklion (sîntem în ianuarie 1977), pe coasta nordică a insulei, la doi pași de miticul Cnossos, loc care se dovedește neprielnic, fiind expus rafalelor de vînt, de-a dreptul turbate ; ne mutăm la sud de minuscula insulă Dia, opt mile distanță de Creta, unde avem o captură de zile mari : dăm peste șase epave antice (cu o vechime variind între secolele I și VI e.n.) avînd la bord obiecte de argint, aramă, amfore, blocuri de marmură și felurite sculpturi. Misiunea se consideră încheiată și sîntem gata să ridicăm ancora, cînd unul dintre ai noștri, reîntors dintr-o scufundare liberă, aduce această veste bizară : sub apele micului golf Sfîntul Gheorghe se află zidurile unui fort de dimensiuni colosale. Cercetărilor submarine se adaugă prospectarea aeriană a insulei din elicopter. Rezultatul : o grupare de sate și orașe din vremea regelui Minos li se oferă exploratorilor. Observații geografice și geofizice definesc cercetările și Cousteau are această revelație : situează legendara Atlantidă, descrisă de Platon, în arhipelagul Ciclade, în insula Santorin. Ce s-a petrecut pe acest loc în timpi imemoriali : prin anul 1450 î.e.n. o erupție vulcanică de mari proporții a prăbușit o parte din insulă în mare, ridicînd un val de cîteva sute de membri, măturînd astfel o sumedenie de insule din Marea Egee, a păgubit Creta și a dărîmat edificiile de pe insula Dia.

Prin această victorie a spiritului — a șaisprezecea în ordinea numărării noastre — rod al unui travaliu științific de patruzeci de ani în Mediterana, Cousteau se logodește pentru totdeauna cu valo-

Scanned with CamScanner

rile antichității grecești, ipoteza privind Atlantida fiind „trofeul" cel mai invidiat din panoplia lui. Ce distanță incomensurabilă, pe care mintea omenească abia o reprezintă vag, între ceea ce se întîmpla în epoca minoică și în zilele noastre, bunăoară, la Monte Carlo ! Este un flux-reflux temporal și spațial cu o deschidere de compas de aproape 3 500 de ani, pe care Cousteau îl parcurge surîzător, suveran, enigmatic și învingător.

„Iar ai plonjat prea mult, paloarea ți s-a accentuat. Ai nevoie de mondenități, amice. Du-te la Tiffany's Club", îmi spune același domn Alinat, de parcă mi-ar spune „du-te la mănăstire".

Tiffany's, Black Jack, Jimmi'z, Maona și L'X reprezintă constelația *night-club*-urilor montecarleze. Vin aici să-și risipească osteneala de peste zi cei ce trudiseră la raliul automobilistic Grand Prix, la paradele și defilările umoristice, la festivalul rîsului, la raliul automobilelor vechi, la tirul cu arcul (în compania prințului), la spectacolul pirotehnic al focurilor de artificii prezentat în curtea palatului de marii maeștri ai domeniului, la parada canină internațională, la concursul buchetelor și „bătălia cu flori", ș.m.d. Aleg două spectacole de Ionescu : „Regele moare", cu Olivier Hussenot și Hélène Duc, și „Viitorul se află în om" susținut de comedienii din Sentier, teatrul Fort Antoin.

Da, tot la Fort Antoin sînt martorul acestui eveniment istoric : nava experimentală Alcyone, cu propulsie eoliană, a comandantului Cousteau pornește la drum (e octombrie 1985) într-o călătorie ce va dura aproape doi ani, pentru a efectua înconjurul pămîntului — este a șaptesprezecea victorie a navigatorului. După minuțioase probe la Fort Antoin și la Rochelle, nava Alcyone traversează Atlanticul la New York. Startul propriu-zis are loc la Norfolk (statul american Virginia), în direcția sud, spre Capul Horn, pe un traseu menit să aprindă fantezia oricărui muritor : vom urca în Pacific, paralel cu țărmul vestic al Americii de Sud, direcția Vancouver (Canada), prin strîmtoarea Malacca, apoi Oceanul Indian, Marea Roșie și Canalul de Suez (drum cunoscut nouă) ca să ajungem în burta Mediteranei, apoi, prin Gibraltar, în Atlantic — cerc închis din nou la Norfolk. Ordinatoarele aflate la bord permit reglarea paletelor turbo în funcție de direcția vînturilor obținîndu-se astfel cel mai economicos randament posibil de înaintare a acestui laborator plutitor, secondat — cum altfel ? — de glorioasa navă Calypso, lung răstimp în care se turnează un film, iar rezultatul cercetătorilor va migra bivalent, spre Muzeul Oceanografic din Monte Carlo, pe de o parte, și Fundația Cousteau din Norfolk, pe de alta.

„Nu știu să înot", mă scuz — pentru a cîta oară ? — speriat de perspectivele unei asemenea dificile campanii subacvatice.

Scanned with CamScanner

„Înotul nu există, e o bagatelă — mă anihilează același domn Alinat, veșnicul *alter-ego* al lui Cousteau. Omul are o antecedență de nouă milioane de ani de viețuire în mediul marin".

Pe scurt, teza lui (și a cercetărilor recente) este aceasta : prin geneză și exercițiu îndelungat, omul este esențialmente o vietate marină, ieșită pe uscat în împrejurări speciale, evoluînd — prin cumulare de noi organe și calități fiziologice — la forma și funcțiunile actuale. „Aventura pămînt" este o secundă doar raportată la cele nouă milioane de ani de viețuire acvatică, „itinerarul" nostru tulburător și quasiperpetuu. Nu este vorba decît de a reveni la condiția noastră firească, preponderentă, ca să nu zic de totdeauna. În consecință, vor apare locuințele submarine, care se proiectează de pe acum. Mileniul trei nu are, pare-se, alternativă : rezervorul de hrană al „planetei albastre" în ocean trebuie căutat. Și uite, se caută, se caută cu înfrigurare...

Încep să-mi crească aripi înotătoare, corpul meu ia forme delfinice, respir prin branhii, am ochi de rechin și — în virtutea prezicerii din ziua de 25 septembrie 1930 — înot spre locuințele lacustre, în timp ce sus, la Monte Carlo, s-a mai împușcat un rus alb — ruinat, afemeiat și bețiv — ultimul din clanul Yossupov-ilor, care își pune astfel capăt zilelor în grădina cu palmieri de la Casino. Altă catastrofă la Monte Carlo : s-a îmbolnăvit de gută „Mister Univers", cum e numit domnul Guy Mierczuk, directorul proprietar al centrului de estetică corporală din Quai Albert I, așezămînt *grand chic* aflat sub înaltul patronaj al prințului Rainier al III-lea, încît doamnele provenitoare din „lumea celor cu șase zero-uri" n-au unde își cultiva, îngriji, răsfăța frumusețea corporală...

Ei și ? Monte Carlo nu există pentru mine ; orașul saltimbanc poate să-și iasă din piele, să stea în cap, nu-l recunosc. Există orașul Cousteau. La drum, comandante ! Sînt cu omul-amfibie prin mările și oceanele lumii, mediul nostru ancestral, mediul nostru viitor. Hiatus-ul de două mii de ani a fost pentru specia noastră o experiență pasageră, o clipă de amuzament terestru. Revenim, așadar, la ceea ce sîntem ; omul își reia habitatul și funcțiunile de totdeauna. În zare se conturează — văd prin hublouri — orașele submarine ale mileniului trei. Omul a fost și va fi o vietate marină. Este religia lui Cousteau, este religia mea.

Scanned with CamScanner

Scorpion-show

SANREMO

Mănînc stridioare la Sanremo şi seara este excesiv de călduroasă pentru acest final de septembrie, cînd vara uită să plece. Marea Ligurică e fierbinte ca ceaiul şi somnolează, leneşă panteră istovită de salturile prin cercul de foc al sezonului estival, încheiat calendaristic, dar prezent sub aspect climatic. De aceea sîntem noi aici, „cei patruzeci", ca la Academia Franceză, sub însemnul Ac. I.T. : sînt iniţialele Academiei Internaţionale de Turism, cu sediul la Monte Carlo, aflată sub înaltul patronaj al prinţului Rainier al III-lea. Noi, montecarlezii, sîntem (zice-se) clan select, „club închis" şi raţiunea noastră de a fi este „să discutăm despre călătorie călătorind nu importă unde (ba importă, se va vedea !) : ţinem sesiuni anuale în mereu alt rai de turism al planetei, insinuînd ţîfna (bine trucată prin campanii de presă) că marii amfitrioni trebuie să se simtă onoraţi că ne găzduiesc pe daiboj în cele mai scumpe locuri. Şi (spre stupefacţia noastră) chiar aşa se simt, onoraţi-îndatoraţi.

Sîntem reuniţi acum la Sanremo, „placa turnantă" de unde vom trece în revistă şi în ...bla-bla academic staţiunile de pe riviera franco-italiană : Nisa, Menton, Monaco-Monte Carlo, Sanremo, Bordighera, Ospedaletto (o bună partidă de vînătoare în această junglă de senzaţii vilegiaturale şi gastronomice, care intră *sans aucun sou* în colecţia de experienţă personală a fiecăruia). *Vivat Academia !*

Scanned with CamScanner

Vivat predatores ! (Cei ce prădează). Şi dacă mai e nevoie, altă zicere, *Vae victis !* (Vai de cei învinşi !).

Mănînc stridioare la Sanremo, în Sala marilor festinuri a hotelului Royal Palace, care se cuprinde în fauna helvetică, orgolios-aristocratică „G.C.I." (Grande Classe Internationale), omologate doar nouăzeci şi nouă de acest fel în lume. Palmierii regali inundă ţărmul. Climatul de vieţuire ce se oferă oaspetelui : somptuos, silenţios, savant, suveran, san, barosan. Superlativul se încorporează deopotrivă în monumental şi în detaliu. Royal Palace este, dealtminteri, reşedinţa ospitalităţii de *pe Riviera dei fiori,* a florilor, cum este numită salba de staţiuni a litoralului italian, între care Sanremo — flancată de Capo Verde (la est) şi Capo Nero (la vest) — este perla de întîie mărime. Vastul decor natural în care se aşterne oraşul în formă de hemiciclu este cel mai însorit din întreaga Ligurie : largi bulevarde, artere de promenadă, însoţite de columnele palmierilor şi foşnetul mării, de parcuri şi grădini, unde se răsfaţă plante exotice şi o cultură floristică debordantă, oferă oaspetelui „sînul lui Avraam" de tihnă şi reculegere pe care îl revendicăm necurmat. Terenurile de golf, arenele de tenis, cîmpul hipic, stabilimentele balneare, plajele, Casino-ul (mult căutat pentru congrese şi festivaluri) asigură activitatea culturală, sportivă şi mondenă non-stop la Sanremo, staţiunea tuturor sezoanelor şi a tuturor posibilităţilor.

Terasele acestui oraş sînt ultimele pîlpîiri ale giganticului amfiteatru pe care îl fac aici Alpii „maritimi". Sanremo îşi recunoaşte drept străjeri vîrfurile : Cima Marta (2 138 metri) şi, urcînd mereu spre nord-vest, Rocca Abisso (2 755 metri), Mont Clapier (3 045 metri, deja francez), Mont Bego (2 873 metri). Royal Palace şade la picioarele acestora într-o veritabilă grădină suspendată deasupra Mediteranei. Amurgind, soarele italic se multiplică dulce-ostenit în oglinda cristalină a piscinei hotelului şi îmbracă palmierii în roşu cardinal. O pasăre enormă se zbate în briza serii : e foşnirea larg desfăşurată a steagului alb-roşu (haşurat oblic), emblema hoteluluimamut. Umbrelele din rafie cu tiv zdrenţuit vibrează abia perceptibil, ca sîngele meu, foarte subţiat acum ; fiinţa mea se răsfrînge înlăuntru, exclusiv perceptivă, gîndul vibrează ca o strună de argint şi spiritul meu exultă solar, sub galopul de splendori al naturii dăruite. Aşază-te în jilţ, sub acest asediu de frumuseţe, şi te vei simţi ca un rege ! Se înserează la Sanremo. Se înserează pe ţărmul Mediteranei. Se înserează în sufletul meu. Sînt rege într-un regat străin...

Ce caut eu în acest loc şi între aceşti oameni ? Sînt aici dintr-o întîmplare : trebuia, pare-se, şi unul din România. Bobii m-au ales pe mine. Ştiu, o, ce bine ştiu : totul e efemer, conjunctură, interes mascat. Prezenţa unui român e binevenită între montecarlezi. „Cei

Scanned with CamScanner

patruzeci" își doreau, după toate probabilitățile, și unul din est, care să-i „mondializeze" geografic. Arca Ac. I. T. trece, în sfîrșit, datorită românului, dincolo de „cortina de fier", navighează în apele vestului și în apele estului deopotrivă. Un mic amănunt ne diferențiază : vesticii aflați pe corabie — treizeci și nouă la număr — au invariabil calitatea de *boss* (proprietari de stațiuni, companii aviatice, rețele hoteliere, case de edituri etc.), deci cu bani la teșcherea și gustul traiului pe picior mare, în timp ce averea și condiția celui de al patruzecilea se exprimă prin mult-puținul gîndirii lui. Ceea ce nici nu-i de lepădat, la o adică. Important e pentru mine să văd, să aud, să bag la cap, să trag învățăminte, să fiu eu însumi, deoarece — vorba lui Zaharia Stancu — „nu-s făcut cu degetul". Mobilitatea de spirit mă va sluji, nădăjduiesc, ca în atîtea alte dăți. Sînt în bîrlogul celor avuți, al celor puternici, al celor ce-și dau ifose „umaniste". E împrejurarea care mă amuză și mă iscă, în același timp. Nu vreau să uit nimic și nici să trec ceva cu vederea nu vreau. Ceea ce îmi doresc : să fiu treaz, viu, proaspăt, consecvent cu vederile mele.

Aud vocea de violoncel a vecinului meu de masă, domnul Rodolfo Juantorena de Pontevedra, un hidalgo spaniol cu efigie de ghepard, ale cărui stirpe nobiliară și exercițiu de demnitar (e primarul orașului Barcelona) nu se desmint ; el mă întreabă :

„Mîncați stridii adesea ?"

„Ori de cîte ori îmi lipsește o perlă, ilustrissimo señor ; o caut cu asiduitate mîncînd stridii", îi răspund.

„E cît se poate de amuzant ce spuneți — intră în vorbă soția ghepardului, o ducesă care își zuruie colierul cu 999 de perle deasupra mesei. Am destule perle, încît stridiile au pentru mine un rol pur gastronomic. Am dreptate ?", își ia drept aliat bărbatul.

„Como no ?,!", confirmă ghepardul filtrîndu-mă printre sprîncenele stufoase, nobile pămătufuri.

„Ceea ce îmi doresc este un scarabeu de argint", zice ducesa și îl privește cu subînțeles pe ghepard, care mustăcește la rîndu-i :

„Claro que si (Fără doar și poate)".

„Dar îl aveți, ducesă : uite-l", zic și îi arăt o superbă gînganie care traversează tiptopăind gingaș pe tavanul alb-imaculat al încăperii.

„Mira que fantastico ! Que lindo !", exclamă ducesa și urmărește mica spurcăciune prin binoclul de teatru pe care îl scoate din poșetă. *Como se llama ?* (Cum îi zice ?)", îl chestionează pe *mâitre d'hotel*, aflat în vizibilă încurcătură.

„O salamandră, cred. E inofensivă, stimată ducesă. E sanitarul locurilor cu vegetație luxuriantă. *Eso es* (Asta e)", informează oberkellner-ul făcînd o plecăciune.

Scanned with CamScanner

„Ești sigur de ceea ce spui ?“, îi strecor întrebarea abia șoptit în ureche ; îmi răspunde — foarte alarmat — în aceeași manieră, menținîndu-și zîmbetul intact pe figură :

„Nu produceți panică, vă implor“.

Ochiul meu deprins cu vietățile de la tropice nu mă înșală : ceea ce mișcă acolo sus, pe tavanul alb, e un pui de scorpion. M-am întîlnit cu așa ceva în Cuba, în Vietnam și în China manciuriană. N-am nevoie de binoclul ducesei spre a-l recunoaște. Pot să jur că... Dar tac îngerește, pogor în *minele meu*, spectacolul trebuie savurat.

Lumea se amuză copios, cu nonșalanță și vie participare. Binoclul ducesei trece în alte și alte mîini, scena e *chic*, aristocrații au a comenta, subiectul e gras : *una salamandra pura, inocenta... the agreable fortunathly salamander... un petit batraciene inofensive... sehr flinke salamander... la piccola, la maravigliosa, la ingenua.* Chiar așa : noi, cei de la Royal Palace, avem un oaspete insolit și simpatic la cină — o mică și agilă și agreabilă și inocentă și ingenuă salamandră.. E aducătoare de noroc ! clamează oaspeții. N-am de ales : fii binevenită, nobilă spurcăciune, la dineul de gală al „celor patruzeci“ !

N-aș vrea să fiu în pielea chelnerimii, conectată (la o mai atentă privire) la curentul de înaltă tensiune cu care au a supraveghea evenimentul, fără a se trăda cu nimic ; dimpotrivă, fac risipă de amabilități, de surîsuri, de complimente, oricînd demne de interes (nu și acum), iau conversații pe cont propriu, oferă povestioare despre bucatele aduse, doar-doar îi vor distrage pe oaspeți de la straniul vizitator. Osteneală zadarnică : montecarlezii (inclusiv daimonul povestitor) sînt cu ochii în tavan, nu pot fi deturnați de la impostor, dineul de gală de la Royal se îndreaptă spre catastrofă, apreciază chelnerii. Avem parte de un *salamander show*, se extaziază „cei patruzeci“.

Scorpionul merge în direcția sursei de lumină, condus de un radar sigur : evoluează — foarte încet, dar vizibil — pe diagonală, în direcția candelabrului de murano, care pare să-l hipnotizeze, judecînd după frecvența cu care își vibrează palpii maxilari (asemănători cleștilor racului), după ritmica de ceasornic care se transmite abia perceptibil din cefalotorace în abdomen (partea lui mai umflată, cu glandele veninoase), apoi în seringa acestuia, cu ac îndoit, vibratil. Ca o coadă de salamandră, dacă vreți. Chelnerimea e pe poziții, în veghe rece. Partea fierbinte a misiunii îi revine unui lungan spelb, care pare a fi genistul strategiei ce se adoptă : e îmbrăcat în frac *prune de monsieur*, plastron alb-metalizat, papion *gris-greige*, culoare pe care o reiau mănușile și ghetrele încopciate în bumbi sidefii, în timp ce din manșetele cămășii se revarsă jabouri tip *mousquetaire*. Lunganul are cap de pasăre, ochelari cu ramă

Scanned with CamScanner

subțire, de fir metalic ; poartă o enormă și superbă tavă de argint — scutul de luptător în arenă — pe care o ține la nivelul umărului și, fără a slăbi o clipă din ochi itinerarul „gentilei salamandre", se mișcă sincronic cu zvîcnirile ei, făcînd echilibristică și surîzînd, surîzînd (vai de cozonacul lui !). *Safari*-ul de... salamandră e lansat.

„S-o conservați în spirt și să mi-o expediați la Barcelona", poruncește ghepardul cu voce de violoncel și, spre a nu lăsa dubii asupra deciziei lui, Rodolfo Juantorena de Pontevedra face să aterizeze în ringul de dans o hîrtie de o sută de dolari.

„Va fi *portbonheur*-ul meu !", e intrigată madame de Bock, olandeza excentrică ; își scoate brățara de aur alb, cu briliante și o dă de-a dura pe podeaua cerată.

Nebunia începe : plouă cu bani, portofele, ceasuri și podoabe corporale în ringul de dans. Încurcă-i, drace !, îmi zic și abia acum mă simt în elementul meu. Isterizată, aristocrația are de lucru ; îmi pot permite luxul să nu mă maimuțăresc, voi fi o oră-două eu însumi. Mă ocup de ceea ce nu se ocupă nimeni : de bucate. Deliciosul *foie gras*, ficat în aspic, e stins cu crema *germiny*, făcută pe bază de șampanie, după care e binevenit acel *loup de mer en Bellevue*, cu sos și maioneză, însoțit de mediul în care peștele se simte bine : *grand vin de Gavi* (recolta 1971). Candelabrul de murano parcă luminează mai viu acum și parcă a migrat — preț de două palme — mai la sud, mai spre Mediterana, care își varsă foșnetul mătăsos prin ferestrele larg deschise, foșnet de nimeni auzit acum. Umbrelele de pe terasă vibrează melodios (se întețește briza), de parcă ar fi aterizat brusc un nor de lăcuste, care ne copleșesc cu concertul lor bizar, din milioane de țitere. Cine are urechi să le audă ? O umbrelă se dezechilibrează și, luată de vînt, aterizează în salon, cade pe mochetă undeva în preajma noastră, asemeni unui fluture enorm, catifelat și multicolor, parcă pictat de Francesco Mancini, pictorul ambulant (ca să nu zic pictorul-cerșetor) care își face veacul pe Corso Imperatrice, artera *hight-life*-lui continental. Nimeni nu tresare, nu observă scena, ignoră mișcarea elementelor. Exact cum îl ignoră pe Francesco Mancini, pictorul sosit aici de la Roma, să-și expună lucrările pe trotuar : are treizeci de ani, e pictor-gravor, lucrează pe foaie de zinc, face portrete, scene de natură, marine, orice, doar să nu moară de foame. În zilele cînd îl prind orele amiezii fără să fi vîndut ceva, cît de cît, Francesco Mancini face febră (la propriu), nevroza cronică ce-l paște se face simțită și pictorul avertizează pe trecători, strigîndu-le disperat :

„Nu vă vînd nimic ! Nu meritați. Vă desfid. Veți mai auzi de mine".

Scanned with CamScanner

Și, în mod cu totul bizar, abia atunci vinde cîte ceva. Milă ? Stare de șoc ? Capriciu ? Nu se știe prea bine ; claviatura psihologică a secolului nostru nervos este infinită ca marea, labilă ca abisul, paradoxală ca paradisul. Este ziua de lucru a pictorului-cerșetor Francesco Mancini, care își face veacul pe Corso Imperatrice și Passeggiata din Sanremo. Este pîinea lui de fiecare zi.

Pîine nu se servește la dineul de gală, pe care îl traversez ca un navigator solitar (pe o plută) lansat în jurul lumii. Ce să caute pîinea în meniul destinat „celor patruzeci" ? Tocmai defilează tăvile cu *nocchi gorgonzzala*, un soi de mucenici de cocă, dați prin parmezan, condimente și cremă de legume. Defilare zadarnică ! Oaspeții nici nu înregistrează amănuntul : li-s ochii pironiți în tavan, nu-și mai aparțin, înregistrează spectacolul hilar cu toate simțurile treze, excitați ca la o *corrida*. Lunganul cu cap de pasăre, îmbrăcat în frac *prune de monsieur*, transferă tava de argint din mîna dreaptă în mîna stîngă, schițînd un gest balerin, ca un *reverans* (o oboseală mortală îi devoră brațul !). Scorpionul e vioi, nu dă semne de oboseală și, mai ales, nu-i indiferent la spectacolul pe care îl susține : face un semicerc cu postabdomenul său umflat ca un cimpoi, insinuînd că schimbă direcția, însă nu se decide încotro, bate cu seringa plină de venin tavanul ; nu se aude nici o respirație, luminiscența Sălii marilor festinuri de la Royal crește cu milioane de wați, ba nu, pică întunericul — *mon Dieu !*, Dumnezeule ! bate grindina acestei exclamații de spaimă în toate limbile pămîntului — doar pentru o secundă. Luminile se reaprind, tavanul e la locul său, boschetele cu vegetație de murano de asemeni (marele candelabru înțurțurat, ierbișul fantasmagoric al aplicelor ce tivesc jurîmprejur dreptunghiul alb, pe care defilează roua multicoloră, fastuos-bizară a luminii reverberate de lacrimile de cristal etc.) și — vă îndoiți oare ? — la locul său este și defilează, desigur, monstrul sacru, eroul acestui spectacol macabru. Decide să meargă oblu, exact cum mersese, pe drumul cel mai scurt spre sursa de lumină, pe diagonală. Un oftat de ușurare îi traversează pe cei treizeci și nouă de spectatori isterizați (al patruzecilea e absorbit de un pahar de *lacrima d'Arno*, vin verzuliu *vecchio* pe care tocmai îl trimite spre „casa mîncării", numele moroșenesc al pîntecelui).

„C'eté un truc du domestiques", exclamă Rodolfo Juantorena de Pontevedra și ghepardul irumpe într-o cascadă de rîs sănătos, violoncelin.

Da, are dreptate : servitorimea stinsese lumina într-adevăr, sperînd că gîngania afurisită se va desprinde, va cădea pe tava de argint și spectacolul lugubru va lua sfîrșit. N-a fost așa. Scorpionul a decis altfel. *Safari*-ul continuă.

Scanned with CamScanner

„*C'eté un truc de la salubrité, qui se trouve en grève !* (E un truc al serviciului de salubritate, aflat în grevă !)", exclamase plin de voioşie acelaşi os de hidalgo, domnul Rodolfo Juantorena de Pontevedra, azi dimineaţă, cînd cortegiul nostru „academic" tocmai ieşea din Villa Nobel, unde am colocviat despre „călătoria spre nicăieri", turismul eliberat de vreun scop anume. Eram surîzători, afabili cînd — din pămînt, din iarbă verde — am fost împresuraţi de o ceată de copii zdrenţăroşi, nişte „Gavroches" italieni care detunau petarde, trăgeau cu praştia în Dumnezeu şi scandau în cor : „*Un seul solution, la revolution !* (O singură soluţie, revoluţia !)".

Nu era un truc, era o realitate, cum realitate era şi spaima ce le cuprinsese pe mamele acelor copii nevoiaşi, venite să-şi ia degrabă odraslele, să nu iasă zaiafet (nu-i greu să concediezi pe cineva care-i gunoier la salubritate), ţipînd ca din gură de şarpe : Giorgio ! Giovanni ! Gino ! Giani ! Gerardo ! Giacomo ! *Veni a casa ! Mangiamo pasticelli !* (Hai acasă ! Mîncăm tăiţei !).

Noi mîncăm vînat aici, la Royal, în Sala marilor festinuri : fazan cu andive şi prepeliţe împănate cu slănină, bine stropite cu vin Frescobaldi Chianti Nippozano (Le Sieci, Firenze, recolta 1969). Pluralul verbului a mînca nu-i la locul său : comesenii mei sînt pe altă planetă. Să-i readuci la dineul de gală este exact cum ai pretinde că trecerea unui tramvai poate concura evenimentul trecerii pe cerul secolului a cometei Halley. Cometa lor este scorpionul cu coadă verde, îmbîrligată, pe care îl aclamă în delir. Bursa lepădăturii cu picioroange atinge cote mari, ca şi oboseala lunganului cu cap de pasăre, care se bîţîie pe catalige şi îi lăcrimează ochii sub lentile. Dar *safari*-ul continuă. Poftim : bestiei din tavan îi piere cheful să înainteze, produce *suspence*, „academicienii" încremenesc cu ochii la Dumnezeul salamandrizat, nu respiră, pulsul li se încetineşte, devine puls batracian, îşi uită mîinile în poală, fac cu degetele mari morişca prostului. Par să croşeteze.

Fapt e că la Sanremo aristocraţii croşetează la propriu : aşezaţi în *chaise-longues*-uri, sub umbrelele multicolore ori sub cele de rafie (gen Tahiti), ei fac cură marină croşetînd (nu importă ce), îşi croşetează *spleenul*, nemişcarea, nervii zdruncinaţi, puturoşenia, nămolul de viaţă. Chestia are, rog să fiu crezut pe cuvînt, substrat medical : e un tratament eficace (afirmă psihiatrii americani) în cretinismul galopant şi — în dese cazuri — dă bune rezultate în *sindromul psihoorganic depresiv anxios pe fond cerebral organic mixt cu deteriorare progredientă* etc., diagnostic frecvent în rîndul miliardarilor : aceştia suferă de dureri de cap datorită tranzacţiilor transnaţionale, bolesc de sila de a semna zilnic cecuri cu peste şase zero-uri, de insomnii monstre pricinuite de fluctuaţia dolarului la bursă etc. Vin, sărmanii, la Sanremo să se curarisească, să se dezin-

Scanned with CamScanner

toxice (precum drogaţii), să vîre în corpurile vlăguite niţică sănătate — cum ? — croşetînd. Activitatea, dezarmant de simplă, de banală, de utilă şi inutilă, în acelaşi timp, le redă pacienţilor miliardari pofta de a trăi, de a sări pe caii pe care îi călăriseră, de a reintra în cursa pentru averi, de a decide cui, cînd şi cum i se cuvine vlaga dulce a planetei. Tratamentul e non-stop (ţine să precizeze Institutul American de Psihiatrie *Psihopax,* care are sucursală la Sanremo) ; cum am putut să mă conving personal pe Corso Imperatrice şi în Passegiata, unde are loc descrisul (şi bineonoratul) Maglavit.

Pacienţii sînt expuşi, ca nişte momîi, cu faţa spre Marea Ligurică, a cărei mişcare trebuie să li se propage în celule, în simţuri, în subconştient ; li se dau ace de croşetat de dimensiuni hiperbolice, în culori pastelate (culorile tihnei), ca şi lînurile, de altfel, li se aplică deasupra urechilor căşti de plastic (asemeni celor ce audiază muzică disco din mers), cu deosebirea că acestor bătrîni gaga li se transmite pe bandă, sub semihipnoză, firicelul monoton al acestor fraze, reluate la infinit : „Destinde-te croşetînd, excelenţă, şi dormi şi visează că croşetezi, excelenţă, că eşti destins şi pătrunzi în cel de al doilea vis, excelenţă, croşetînd, încît destinderea care te cuprinde creşte, excelenţă, ca împletitura de lînă de sub mîinile excelenţei voastre şi îmbracă globul terestru“ ş.a.m.d.

Cultivarea orgoliului de posesiune joacă un rol important în tratamentul prin semihipnoză, autosugestie şi croşetare în gol. Strică uneori tratamentul — cine credeţi ? — dracii de copii, aceiaşi Giorgio, Giovanni, Gino, Giani, Gerardo, Giacomo, care curg literalmente din Citta Vecchia, din vechiul oraş, de-a lungul străzilor înguste ce cad perpendicular în Via Palazzo, artera în arc, strada cu cocoaşă, unde se vînd de toate : fructe, cărnuri, mărunţişuri, îmbrăcăminte, canari, dulciuri, orice. Cu puţină iscusinţă şi nebăgarea de seamă a vînzătorului, micii vagabonzi îşi procură cele de trebuinţă ; eventualele scandaluri se aplanează prin fuga sănătoasă ori prin cele o mie de şiretlicuri bine însuşite. Ştrengărimea regrupată se înfiinţează în zona rezidenţială, pe cheiul aristocraţilor, în pridvorul Mării Ligurice, să-i vadă pe miliardari croşetînd, trăgînd la aghioase, conectaţi la rugăciunea din casetofon care le curge în urechi. Plăcerea acestor coate-goale este să detoneze tiribombe, să taie maţul cutiilor de ascultare ori să deşire ghemele de lînuri ale „excelenţelor lor“, dîndu-le de-a dura pe pavimentul de marmură ori jucîndu-se fotbal sub ochii consternaţi ai surorilor de caritate şi panica miliardarilor deturnaţi din somnoterapie, brusc aduşi pe pămînt, încît înjură de *porca miseria* şi aruncă după asediatori cu bastoanele de malahit. Pericolul real al acestor descinderi sînt „sticleţii“ : poliţia turistică şi carabinierii municipali, care „bastonează“ nemilos pe

Scanned with CamScanner

vagabonzii turbulenți, făcîndu-le dosul tobă. Asta se întîmplă rar, deoarece de nimeni ştiuţii Giorgio, Giovanni, Gino, Giani, Gerardo, Giacomo dispar fără urmă în hrubele din Citta Vecchia. Cum să dai de neisprăviți în stradelele labirintice, zigzagate, contorsionate, ale celor de la salubritate, cu case înghesuite, suprapuse fagure, scobite în peretele de stîncă, cu intrări şi ieşiri ce dau te miri unde, cum se întîmplă pe Via Volta, Via Zeffiro şi Via Martiri de la Liberta, unde „sticleților" nu le prea dă mîna să patruleze ? !

Patrulează, în schimb, cu devotament orb, oriunde au loc pîlpîiri ale vieții aristocratice şi evenimente mondene. Unul dintre acestea : „promenada academicienilor" pe riviera franco-italiană în maşini de epocă, puse la îndemînă de un club de specialitate din Monte Carlo, spre a da fast ceremoniei care are loc la reşedinţa prinţului Rainier al III-lea, în palatul din Monaco. E vorba de remiterea Medaliei cu cordon a Academiei Internaţionale de Turism, totemul de noblețe al „celor patruzeci", înmînat în numele „serenisimului" de către ministrul de stat al principatului, în cursul zilei, la prînz, în palatul de pe Rocher, suspendat la cîteva sute de metri pe promontoriul de bazalt deasupra golfului colcăind de iahturi, magnific scuar în geana Mediteranei. Un cocteil de rutină pecetluieşte ceremonia şi ne îmbarcăm în maşinile de epocă, de astă dată cu fast sporit : avem asupra noastră jucărioara academică. Este opera monetăriei din Madrid : impozanta medalie, cu intarsii de aur şi email, înfăţişează o stemă domnească în cîmpul căreia se află globul pămîntesc şi cele trei vehicule de turism ale secolului nostru (nava oceanică, automobilul şi avionul) ; medalia e încadrată de lauri şi suspendată în şnur gros, de mătasă alb-roşie, spre a fi atîrnată la gît, în liberă cădere pe piept, în genul Crucea Sudului ori crucifixul de arhimandrit cu briliante. Lesne de ghicit importanţa care ne stăpîneşte, morga şi princiarismul gesturilor care ne înscriu în mediu, poate şi datorită acestui amănunt : purtăm obligatoriu smoking (al meu e de împrumut — ei, şi ? — dar mă „îmbracă"). Convoiul smokingurilor părăseşte palatul, nu înainte de a face o vizită-blitz în marile apartamente, la tezaur şi suvenirurile napoleoniene, la muzeul de ceară. Zăresc chipul de ceară al unui băieţel blond, de şapte-opt ani ; e una din odraslele princiare care tocmai ieşise să se joace cu arcul „de-a indienii" în grădinile palatului. Rolurile s-au inversat, pare-se : ne priveşte ca pe nişte indieni împopoţonaţi cu mărgele şi zdrăngănele, atunci pescuiţi din Matto Grosso ori, din contră, poate ne invidiază joaca „de-a academicienii umanişti", uitîndu-se la noi cu uimirea şi respectul pe care ţi le impune cineva care-i viu, trăieşte. Are privirea goală, invadată pasager de această neascunsă şi sinceră uimire. În palat nu se prea trăieşte, deduc, în palat se cască, se vegetează, se omoară timpul, se trage la fit. La prinţul

Scanned with CamScanner

Rainier al III-lea vin rar oaspeți, cîte unul, cel mult doi, nu cu haita, patruzeci la numărătoare și împodobiți ca de Vifleim. Adevărată revoluție la palat ! Am putea ocupa principatul !, pare a spune chipul de ceară al odraslei princiare. Copilăria e sinceră, oriunde s-ar afla ea ; fața unui copil spune tot.

„Ia harta și vezi în ce țară am intrat" — cere un automobilist american nevestei sale, dorind să afle ceva în plus față de ceea ce știa și anume : că rulează undeva prin Europa, că traversează niște munți numiți Alpi și că urmează valea unui fluviu numit Rin. Nevastă-sa se execută și, pînă despăturește tipăritura și plimbă degetul pe rețeaua cartografică, aude glasul dezamăgit al soțului ei : Nu mai e nevoie, *darling*, am și ieșit din țara respectivă.

Traversaseră statul Lichtenstein.

Tot astfel, automobilele noastre de epocă depășesc, preț de puține minute, principatul Monaco. Vin la rînd alte orașe-vedetă. Nisa este pentru mine orașul tîrgurilor de carte și, desigur, al straniei și atît de talentatei Magdalena Rădulescu, care a arborat aici spiritul românesc (prin caii dumnezeiesc de frumoși, prin călușari, prin totemuri și madone romînce). Orașul Menton este — cum altfel ? — al lui Panait Istrati, dulcele vagabond, atît de profund fixat în conștiința francezilor și a lumii. Nisa și Menton sînt „orașe ale marilor spirite", pe care sigur sînt că le voi integra, la timpul cuvenit, în constelația „Orașe infidele" la care trudesc neîncetat ; sub privirile mele defilează țărmul stîncos, dantelat, greu de verdeață (pini, mulți pini, cîte un cedru, eucalipți, măslini, bananieri fără fruct, chiparoși, magnolii, palmieri), nisipurile încă fierbinți, vilele cocoțate pe versante incredibile, căzînd în cascade peste marea opalescentă. Bordighera și Ospedaletti sînt „cîinii de pază" ai stațiunii Sanremo: rămîn aici toți cei care n-au punga pe măsura grandomanului Sanremo, „metropola aristocratică" a litoralului. Bordighera și Ospedaletii sînt stațiunile satelit ale „Marelui buldog", stațiunile-filtru. Dar, iată-ne ajunși la reședință. Altă șampanie, alt somon și alte icre negre la Villa Nobel, proprietate străveche a reputatului chimist Alfred Nobel, care a lăsat drept moștenire Premiul acela care ne atrage ca un magnet ; noi, „montecarlezii", ne aflăm aici să vorbim de latinitate și elnism, izvoarele perene ale culturii europene, după care — *consequencia nobiliarum* — plonjăm în mondenitate : caravana medaliaților face un *per pedes apostolorum* de la Royal la Casino (unde mă „sărăcesc" jucînd un franc la ruletă) ; este pentru întîia oară cînd Sanremo trece în revistă — nu luxul și cantitatea bijuteriilor etalate de cineva (o face zilnic) — ci pe niște inși bizari, mergînd în procesiune, ornați cu medalie cu șnur, a cărei însemnătate le scapă și, tocmai de aceea, enigma, interesul, excitația sanremonezilor se accentuează. Un sentiment straniu bîntuie aici : nu

Scanned with CamScanner

puțini dintre obișnuiții orașului Sanremo ar schimba cu noi (în totală necunoștiință de cauză), cedînd lux, avere, plictis aristocratic în schimbul unei secunde de „glorie“ dezinteresată, fiind invariabil complexați de idee, de spirit, neajuns pe care marii bogați nu-l pot șterge, masca, extirpa, plăti cu nimic. Treaba lor !

Se inaugurează cel de al XXII-lea Festival mondial al modei masculine, aici, la Casino, în lojile căruia sîntem poftiți să luăm loc. Patruzeci de „medalii academice“ puse în talgerul solemnității inaugurale a Festivalului face impresie (afirmă ziarele) ; patruzeci de manechini (noi, „montecarlezii“) sporesc apreciabil reușita pe podium a adevăraților manechini ai modei masculine de pe mapamond ; patruzeci de oameni în toată firea convin, după minuțioase deliberări, că lichiorul „Marie Brizard“, cu care se încheie dineul royal de la Royal se cere băut obligatoriu pe plajă, după baia de la miezul nopții, servit de chelneri în slip și joben, cu papion fosforescent și colane de scoici pe bustul gol ; patruzeci de trupuri greu trudite, „academice“, vor coborî în binemeritatul somn royal de la Royal, hodinind în paturi Sanseverino, de aramă galbenă (strălucind ca aurul turcesc), paturi de epocă, cu baldachine, pe care respirația Mediteranei le înalță la ceruri, ca pe zepelinuri cu nacele de purpură și funii de mătasă împletite în șase, în timp ce pictorul Francesco Mancini doarme pe plajă, învelit cu cerul înstelat al lui Dumnezeu, mantia tuturor geniilor reale sau posibile...

„Ești cam absent, nu prea participi la cursă“, mă apostrofează ghepardul cu glas de violoncel, indicînd competiția din tavan ajunsă pe ultimii centimetri.

„Dimpotrivă, *ilustrissimo señor*. Eu particip scriind“.

„Ce ?“, vrea să știe domnul Rodolfo Juantorena de Pontevedra.

„Despre Vezuviul care, iată, tocmai erupe“, apuc să zic.

În Sala marilor festinuri luminile se sting și pătrund cu alai două care romane, trase de „iepșoare“ tinere (cîte patru chelnerițe de fiecare echipaj), purtînd în vehicule cîte un Vezuviu de înghețată, cu crevase de spume, creme și ciocolată, vărsînd din crater fluvii de foc bengal. Este „înghețata cu perucă“ sau „omleta vezuviană“, de cîte o sută de kilograme fiecare — operă de artă a maeștrilor cofetari, întîmpinați cu aplauze.

„*No entiendo* (nu înțeleg) ; scrii fără condei ? Să i se aducă domnului academician stilou și hîrtie !“, ordonă orgoliosul hidalgo.

„*No te preocupa, señor !* (Nu-mi purta de grijă) — îl calmez pe ghepard. Mi-i de ajuns acul veninos, eficient, sacru, al acestui scorpion, care se poate lansa oricînd pe ceafa oricăruia dintre voi“.

Praf și pulbere se alege din cei doi Vezuviu în erupție. Busculada este de nedescris. Protipendada înoată prin înghețată, ca prinsă de magmă la Pompei, în timp ce scorpionul aterizează asupra...

Scanned with CamScanner

Da, acesta ar putea fi deznodământul. Dar dineul de gală de la Royal își urmează calea, ca și scorpionul de altminteri, în timp ce eu visez că „cei patruzeci" au indigestie și, drept consecință, înham fetișcanele la cele două care romane, duc dulcea captură în hrubele de la Citta Vecchia și-i fericesc pe Giorgio, Giovanni, Gino, Giani, Gerardo, Giacomo și ceilalți. *Arivederci,* Sanremo, oraș devorat de contraste.

Post scriptum. Cei de la Royal mă anunță printr-o scrisoare că gîngania din tavan pare să fi fost un *chelifer cancroides,* vietate semănînd cu scorpionul, dar lipsită de postabdomen și glandă veninoasă, care trăiește prin biblioteci și ierbare, hrănindu-se cu insectele dăunătoare cărților. În caz că am de gînd să scriu despre prezența mea la Royal și, pentru a nu aduce prejudicii augustului stabiliment, mă roagă să fac îndreptarea cuvenită. O fac, mă rog... Dar *scorpion show* continuă.

Scanned with CamScanner

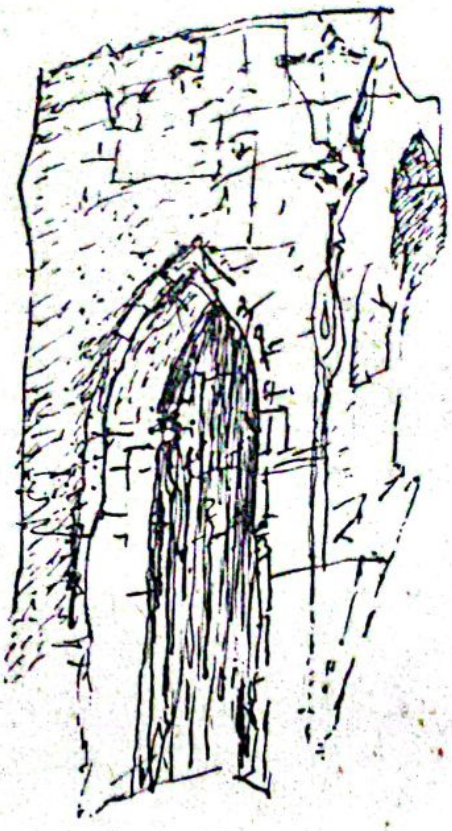

Un oraş de vînzare

VILAMOURA

Destinaţia : Vilamoura, staţiunea zice-se cea mai aristocrat-cosmopolită a Europei. Sudul cu legile sudului : soare de magneziu, plaje portocalii, cîmpuri de apă opalescent-cristalină, nesfîrşitele orizonturi, păsări navigînd în libertatea lor, unduiri de briză, dulceaţa pămîntului adunată în fructe, frenezie florală, miresme curgînd în efluvii de-a lungul zării, vegetaţie luxuriantă, nisip de aur, lumină de argint, cer de platină, oameni de abanos. Carevasăzică, destinaţia : soarele ! cum o anunţă pliantele companiei aeriene portugheze. Cărăuşul meu este un Boeing 707, care mă duce în treizeci şi cinci de minute de la Lisabona în extremitatea sudică a ţării, la Faro, capitala provinciei Algrave, riviera Portugaliei.

Cade seara cu accente indigo. Apare ca din pămînt o mică formaţiune de dansatori-ţărani ; îmi spun bun sosit în limbajul dansului, risipind fantezie şi ritmuri autohtone, chiar acolo, pe cîmpul de bitum al aeroportului. Răsplata muncii lor e o veritabilă ploaie de garoafe roşii, florile-cocardă care ni se distribuiseră în aeronavă. Un debut temperamental şi fierbinte, cum avea să fie întregul voiaj sudic.

Provincia Algrave este pe de-a-ntregul maritimă, cu litoral de peste o sută de kilometri, teritoriul cel mai meridional al Portugaliei, situat în extremul-occident al Europei. Un conglomerat de caractere

Scanned with CamScanner

arabo-europene distinge pămîntul și oamenii, își pune amprenta pe limbă, port, ambianțe, obișnuințe, fizionomii. Numele însuși al districtului provine din arabă : *al-gharb*, însemnînd occident. Un occident la propriu și la figurat.

Munții împăduriți cu pini protejează plajele, dîndu-le răcori la vreme de caniculă. Edificiile de un alb orbitor, cu influențe arabe, sporesc lumina zilei. Tot timpul anului florile rîd alb (migdalii), bleu-violet (*jacarandos*, o plantă agățătoare), auriu (mimozele) înmiresmînd peisajul. Verdele vieții arde la nesfîrșit în pinii zumzăitori, în culturile de lămîi și portocali, în singuraticii chiparoși, în ciufulițiii palmieri, în somnolenții eucalipți, care își dezbracă pieile în lungi fîșii, ca niște cămile. Clima e subtropicală, cu 3000 ore-soare pe an; toamna ținutului se încheie la 31 decembrie, ca numaidecît, la 1 ianuarie, să se proclame primăvara.

Cum să nu fi fost rîvnit-cotropit acest tărîm al soarelui de-a lungul miilor de ani ? L-au rîvnit-poftit-cotropit, rînd pe rînd, grecii, romanii, care n-au ostenit să vină aici pe uscat ori în lungi caravele, au aruncat ancorele la țărmurii dantelați de la Algrave. Au întemeiat porturi, forturi și vetre de civilizație. Ultimul mare imperiu a fost Islamul, din a cărui „îmbrățișare" s-a desprins Algrave în anul 1249. Numeroase vestigii atestă succesivele cuceriri, caracterele dominante rămînînd cele imprimate de civilizațiile romană și arabă. Le citim în arcade, în dulcile „patios", în terasele-cascadă ale arhitecturii de tip maur. Nimic nu s-a schimbat de-a lungul timpului, exodul continuă, doar că a îmbrăcat haina secolului : turismul.

Vilamoura este perla acestui univers de odihnă și plăceri. Istoria ei se trage de la cartaginezi, care au pus ochii pe acest loc și au întemeiat Carteia ; le-au urmat romanii, care au pus bazele unui port militar. În vremea noastră, în urmă cu un deceniu, s-a inaugurat aici cel mai modern (zice-se) port de turism nautic de pe continent, care împinge la cote mari faima stațiunii. Specialiștii au omologat-o ca fiind cea mai cunoscută și mai completă stațiune privată din Europa.

Situată în centrul litoralului sudic, Vilamoura este sincopa ideală dintre Mediterana și Atlantic, nutrind orgoliul să găzduiască în radele sale peste 30 000 de ambarcațiuni anual ; este cel mai căutat loc de popas al iahturilor de plăcere care vagabondează în aceste ape. Portul și ansamblul urban, o potcoavă sofisticată (120 hectare), s-au născut din războiul a douăzeci și unu de proiecte, rod al unui concurs internațional de răsunet. Cele mai îndrăznețe, mai seducătoare soluții tehnice și arhitecturale le găsim materializate la superlativ. Zone rezidențiale cu hoteluri Holyday Inn, Sheraton, Saviotti, puzderie de vile. Centrele sportive și de divertisment sînt atracția vilegiaturiștilor : centrul hipic (cu boxe acoperite și desco-

Scanned with CamScanner

perite, manejuri, obstacole, piste de concurs), terenuri de golf (amenajate de celebrul Frank Pennink), tenis, schi și moto nautic, surfing, pescuit submarin ș.m.d. O zonă arheologică (descoperită în 1963) reconstituie o luxoasă vilă romană datînd din anii 200 î.e.n., marmura albă și mozaicul de ceramică în culori îmbracă un *frigidarium* și un *delfinarium*.

Un dominion de 600 hectare hrănește („inelul verde") stațiunea: 7 000 litri de lapte pe zi, mari cantități de carne, ouă, fructe (toată gama exotică), legume și cereale. Casinoul : săli de teatru și cinema, echipate pentru festivaluri, concerte, expoziții, un Auditorium în aer liber de 1 500 locuri, restaurant, cluburi de noapte, sală de jocuri, piscine, grădini.

Așa arată acest imperiu al oamenilor cu bani ; l-am descris în amănunțime dintr-un impuls de ordin istoric, pentru că multe se vor schimba aici curînd-curînd (ultimul sezon estival nu a mai fost ca celelalte). Cei ce se cuibăriseră aici, ca într-un paradis inexpugnabil, au fost ca trăsniți de evenimentele din 25 aprilie 1974. Liderii înnoirilor portugheze nu s-au ocupat încă de Vilamoura și alte așezări similare, n-au avut cînd și nici nu știu dacă o vor face degrabă. Duhul schimbărilor răzbește însă pînă aici, în plină aristocrație a luxului, în inima proprietății private. Proprietarul stațiunii umblă ca opărit, nu prea stă pe acasă. Mulțimea pătrunde — cu uimire și timiditate — în raiul care îi fusese pînă mai ieri tabù. Cerberii și majordomii împopoțonați au îmbătrînit subit, stau inutil și jenant la porțile strălucitoarelor edificii. Noaptea barurilor de noapte s-a micșorat vizibil. Îngrijitorii terenurilor de golf stau cu burta la soare, șomează. La ruletă, baccara, black-jack, banque française, banul a început să se subțieze. Iahturile de cincizeci de metri ale magnaților nimeresc tot mai rar în rada noului port. Ce se întîmplă ? A dat dihonia în milioane și, mai ales, în proprietarii acestora. Capitalul e pus pe gînduri în Lusitania. Recepția care ni se oferă pe terasa ce dă în cîmpul de golf are (poate) caracter istoric : ultima din „seria aristocratică" a acestor locuri. Mîine dimineață va exploda „bomba" ținută — din rațiuni lesne de înțeles — secretă : telexurile peninsulei vor împînzi lumea cu știrea — *este ciudad se vende*. Acest oraș e de vînzare. Un mare magnat al turismului dă faliment, în timp ce altul (mai iscusit, mai al zilei) îi ia locul. Aleluia !

Scanned with CamScanner

Orașe-muzeu

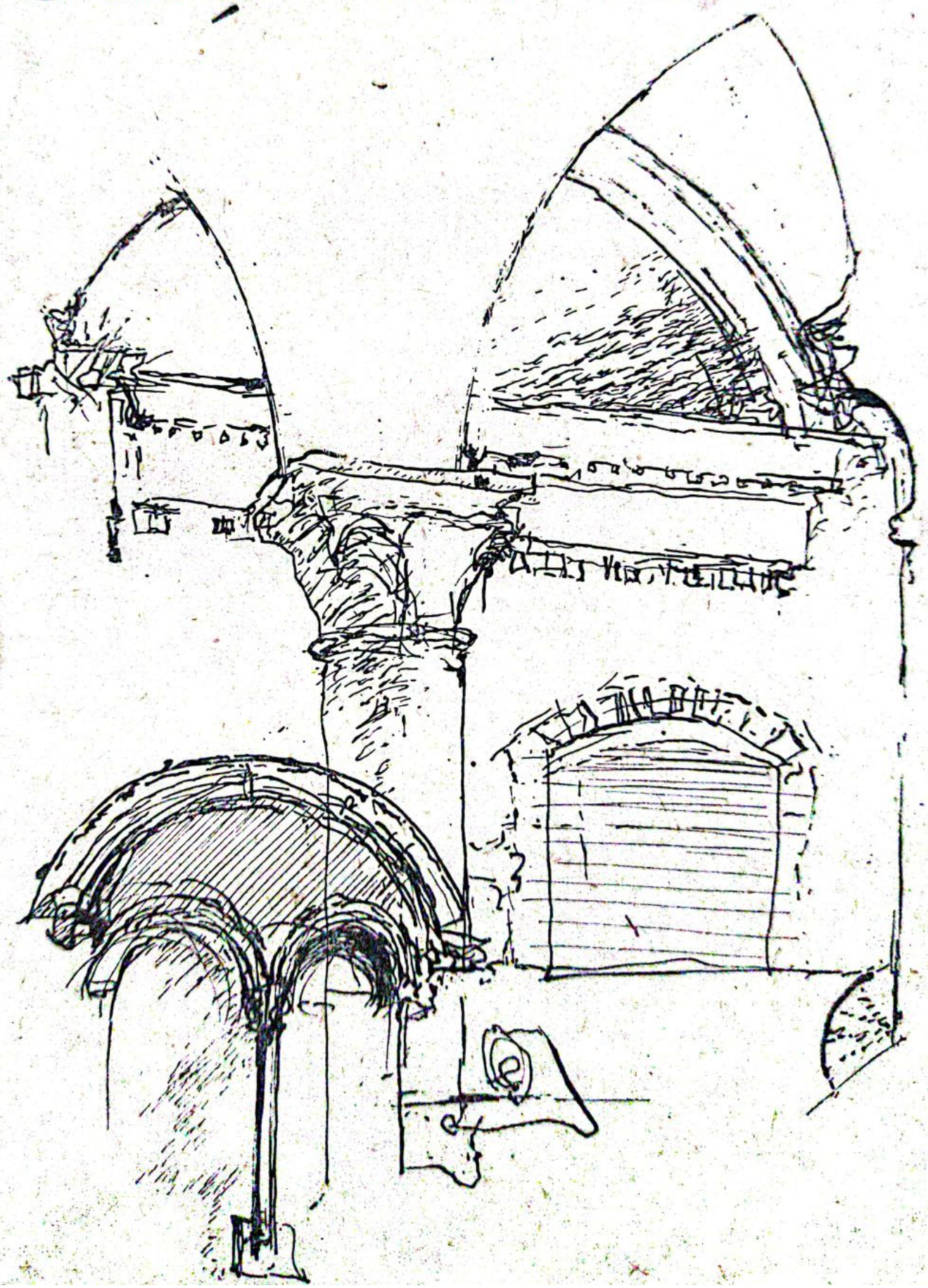

Scanned with CamScanner

Habemus Papa!

VITERBO

Michel de Montaigne încă nu împlinise vîrsta de cincizeci de ani cînd — plecat călare din Bordeaux, cu pompă seniorială, înconjurat de tineri gentilomi, rude și prieteni, în lunga drumeție în Italia (1580—1581) — avea să poposească la Viterbo, orașul papilor. În mod surprinzător, jurnalul de călătorie al scriitorului — de altfel atît de minuțios, înregistrînd succesiunea cotidiană a păţaniilor drumeției lui — descrie Viterbo ca pe o așezare cu ape tămăduitoare, flancată de „o cîmpie lungă și lată de opt mile", unde trăiesc plugari și negustori care se îndeletnicesc cu recoltarea inului și cînepii. Rolul de centru politic al Statului Bisericii, care a născut și dat grandoarea orașului Viterbo, este trecut cu vederea. Nu este menționat, de asemeni, nici unul din așezămintele celebre din statul-oraș pontifical, semnificative pentru tot ceea ce putea rodi Evul Mediu timpuriu. Nu-i aducem imputări drumeţului, știut fiind că scriitorul francez a venit aici cu un scop precis : dorea să se trateze, fiind suferind de rinichi; dăduse ascultare unui medic vestit al epocii (Andrea Bacci, autor al lucrării *De Thermis*, publicată la Veneția în 1571) ; intenția lui era să bea ape timp de trei zile la Viterbo, să se scalde la Almadiani și San Paolo, băile locului, recunoscute ca avînd „o spumă foarte albă, care se fixează cu ușurință, se întărește ca gheața și produce o crustă dură la suprafața apei... Spuma se folosește la curățatul dinților ; ea

Scanned with CamScanner

se vinde și se transportă în alte țări. Mestecînd-o, nu simți decît gust de pămînt și de nisip. Se spune că ar fi materia «primă» din care se formează marmura, care tot atît de bine se poate pietrifica și în rinichi..." Naivitatea ingenuă a descrierii ne face să-l iubim și mai mult pe scriitorul-călător, să nu ne afecteze prea mult că sejurul său viterbian a fost pus exclusiv în slujba tămăduirii corporale, ceea ce i-a înlesnit — își vestește Montaigne cititorii — o victorie personală: venind într-una din zile dintr-o mică plimbare „pe care am făcut-o pe jos la dus și călare la întoarcere, am eliminat o mică piatră roșietică și foarte tare, cît un bob mare de grîu..."

Dar azi și ieri și alaltăieri (și de cîteva veacuri încoace), Viterbo nu mai este „așezare cu ape termale". Viterbo este Viterbo : istorie vie a Statului Bisericii și pontifilor, primul parlament ecleziastic, reședință și conclav al papalității — toate acestea avînd „corp" în palatele de prim rang ale orașului medieval, excelent conservate pînă în zilele noastre. Lesne de înțeles de ce călătorul de azi își află în Viterbo o destinație de suflet : este, poate, cel mai expresiv oraș-muzeu al medievalismului timpuriu italian, o bijuterie arhitectonică, de istorie recuperată prin artă. Cînd spun artă nu mă gîndesc doar la arta de a construi, la arta volumelor. *Viterbo medioevale* cumulează un șir de virtuți care îl face seducător prin arta de a fi trăit și supraviețuit în plenitudine pînă azi, fantezia orașului de a naște și conserva legende (în emblema urbei sînt două fiice neprihănite — o eroină și o sfîntă), habotnicia de a se înconjura cu încîntătoare fîntîni (signa purității publice și evanescența spre transcendent, spre frumos), gustul pentru spirit justițiar și parlamentarism ecleziastic (fiecare cetățean din Viterbo este un înfocat elector papal), taina morții devenită sigiliu civic și steag al comunității (e arborată în piețe), mîndria prin nimic egalată de a fi fost Viterbo muza lui Dante pentru *Infernul* ș.m.d. Despre toate acestea va fi vorba în încercarea noastră de a contura portretul acestui oraș bizar, unde coabitează sacrul și demonicul, legendarul și derizoriul, pioșenia și cruzimea, credința și păcătoșenia fariseică, paradisul și infernul.

Legenda trăiește, bunăoară, prin *La belle Galliana* (Frumoasa Galliana), al cărei sarcofag se află încorporat în fațada Bisericii Sant' Angelo. Este un sarcofag roman cu scene mitologice de vînătoare (uciderea leului din Nemeia de către Alexandru cel Mare pe cînd acesta vîna prin văile Argolidei) ; piatra tombală repovestește legenda viterbiană din Evul Mediu a Gallianei, fecioară de neam etrusc, de rară frumusețe, care îl înfruntă pe agresor, un nobil roman venit cu trupele sale să asedieze orașul Viterbo.

Scena cu pricina se petrece în Italia centrală, în miezul Etruriei, la Viterbo, care se numise Tuscia în antichitate. Etruscii, miraculos

Scanned with CamScanner

popor pre-roman, au lăsat în acest loc nenumărate vestigii privitoare la civilizaţia, modul de viaţă, obiceiurile şi bravura care îi defineau : morminte, statui, picturi policrome, obiecte de artă şi podoabe, temple bine conservate. Sarcofagul preafrumoasei Galliana face parte dintre acestea şi este, totodată, povestioara care ne îmbie să pătrundem în cartierul San Pellegrino din Viterbo, ambianţă medievală greu egalată de vreun alt oraş prin armonie arhitecturală, densitate de valori pe metru pătrat şi perfecta conservare a edificiilor. Este un covor de case din veacul al XIII-lea, terminat prin *Case degli Alessandri*, ansamblu de un interes turistic incomparabil : motive arhitectonice, faţade, scări interioare, detalii decorative — toate scăldate în misterul şi lumina mereu schimbătoare, cernută de un Dumnezeu primar.

Palatul Papal şi Loggia formează împreună monumentul cel mai important al oraşului. Este punctul alfa şi omega ; spaţiul şi timpul la Viterbo aici se măsoară. Palatul Papal plus cartierul San Pellegrino sînt laolaltă însăşi cronica Oraşului Papilor, corpul palpabil al evenimentelor de istorie parafate aici.

Colina pe care stăm se numeşte din cele mai vechi timpuri Castello ; poate fi asemuită cu o carapace de broască ţestoasă şi are o bună vedere spre toate zările : are la picioare lacul Di Vico, la sud, direcţie în care se află Roma de altfel (la circa optzeci de kilometri distanţă), al doilea lac este Bolsena, oglinda de nord a oraşului Viterbo, pe aproape fiind şi Marea Tireniană, care îşi foşneşte apele mătăsoase la sud-vest, pe cînd solzii de argint ai marelui şarpe — fluviul Tibru — tivesc orizontul estic.

Sfîrşitul veacului al XI-lea găseşte Viterbo ca un bine structurat stat-oraş al patrimoniului bisericii, condus de consuli aleşi de obşte. Bucurîndu-se de protecţie imperială, *Castrum Viterbi* îşi va extinde vatra, pe la mijlocul veacului al XII-lea, de la Vetralla la Montefiascone şi pînă în valea Tibrului, plus un sfert din portul Montalto, pe care Frederic I (1174) îl concede oraşului, pentru a realiza dezideratul ieşirii la mare, şi instalează la conducerea urbei un *comes*. O frenetică operă constructivă are loc, avînd ca prim nucleu abaţia San Sistro din acest oraş : un verticalism îndrăzneţ, cu pilaştri cilindrici înalţi, este promovat de către o pleiadă de arhitecţi care stăpînea schema volumetrică burgundă şi se afla în contact cu noile realizări de dincolo de Alpi, cu monumentele din Anglia normandă. Sintetizate şi adaptate nevoilor locului, aceste cunoştinţe duc la un urbanism nou, de inspiraţie cisterciană — denumire împrumutată de la ordinul călugăresc cu acelaşi nume.

Prin bula pe care o emite Papa Inocenţiu al III-lea în anul 1207, se conferă oraşului Viterbo rolul de centru politic al Statului Bisericii şi se reuneşte aici primul parlament ecleziastic. Papa Clement al

Scanned with CamScanner

IV-lea se transferă de la Perugia în acest oraş (1266) şi, drept consecinţă, Viterbo devine reşedinţă a pontifilor. Alegerea oraşului ca sediu al conclavului devine iminentă. Ajunşi aici, ni se dezvăluie originea cuvîntului „conclav" : vocabula îşi are sorgintea la Viterbo, de pe vremea cînd în Palatul Papal decurgea greaua muncă a elecţiunii, care se petrecea cu uşile închise, lumea dinafară neavînd acces la îndelungile şi complicatele deliberări. S-a întîmplat, deci, ca un astfel de scrutin să se prelungească nefiresc de mult ; cardinalii care se închiseseră acolo pentru elecţiune nu mai isprăveau, avînd la îndemînă toate cele necesare traiului. Tărăgănarea îi întrigă pe enoriaşi care, neputînd pătrunde prin porţile bine ferecate, deschiseră o gură în acoperişul palatului şi vărsară apă asupra distinselor feţe bisericeşti spre a le convinge să isprăvească odată sacrul travaliu care le fusese încredinţat. Gestul mulţimii se dovedi convingător deoarece, puţin după aceea, se înălţă fumul alb deasupra Palatului Papal şi se auzi crainicul celor care stătuseră *con clave* vestind : *Habemus Papa !* (Avem Papă !). Faptul a intrat în istorie din două motive : fusese cel mai lung scrutin al elecţiunilor papale (Papa Grigore al X-lea se alegea astfel după o lipsă a unui pontif din Sfîntul Scaun de doi ani şi zece luni) şi, nu mai puţin important, se născuse straniul şi multexpresivul „conclav", cuvînt episcopal şi cardinalier venind de la *con clave*, adică obiceiul de a sta „sub cheie" pentru dreapta elecţiune pontificală.

Palatul Papal a fost construit timp de nouă ani (1257—1266) din iniţiativa Căpitanului poporului Raniero Gatti, reprezentant al aristocraţiei oraşului şi protector al artelor. Acest ansamblu impune, la rîndu-i, o nouă formulă constructivă, rezumabilă prin ornamentarea deschiderilor, conceperea unor construcţii aerate şi promovarea ideii de zbor : quadrilobul inserat între arce (aici negotice) pe axă cu coloana, derivînd din soluţiile adoptate la bazilica ordinului cistercian San Martino al Cimino. În sfîrşit, Loggia — „aripa îngerească" a Palatului Papal — este cel mai captivant monument din Viterbo: o liberă împletire de arcuri, giurgiuvele şi dantelărie în piatră, cu elansaţi şi delicaţi pilaştri care susţin un fronton suprastructurat purtînd patru embleme (blazonul ctitorului, leul de Viterbo, cheile papale şi acvila imperiului). Influenţele franceze sînt detectabile în soluţia de încadramente (acele *meneaux*, cercevele, provenind din Île-de-France şi ferestrele catedralei din Amiens) şi adoptarea porticului deschis (faţada Catedralei Nôtre-Dame din Paris).

Fîntînile, da, fîntînile cu arcurile arteziene ale apelor lor sînt comparabile, poate, cu dansul aerian al colonetelor Loggiei. Aflăm acest balet acvatic la Marea Fîntînă (cruciformă), din piaţa care îi poartă numele, la Fîntîna Palatului Papal (în formă de potir), la Fîntîna Leilor (cu basoreliefuri leonine), la fîntîna Piano Scarano

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

(fusiformă), la Fîntîna Morții (placată cu monștri) — ca să le amintesc doar pe acestea dintre sutele de fîntîni care dansează pe scena orașului. Viterbo este orașul fîntînilor. Necontenita mișcare a apelor semnifică taina vieții. Dar opusul ei ?

Moartea e venerat-glorificată aici, e „poarta" spre paradis sau infern. Taina morții și-a pus sigiliul pe destule ambiante viterbiene : o piață, o statuie, o fîntînă, o poartă, însăși Loggia se numise odinioară „a morții". O crimă devenită celebră pe care Viterbo o flutură pe cel mai înalt catarg al conștiinței de sine : în Biserica Sfîntul Silvestru din acest oraș, Guy și Simon de Monfort l-au ucis (la 13 martie 1271) pe Henri de Cornuailles, pătanie care a hrănit inspirația lui Dante pentru cel de al XII-lea capitol din *Infernul.*

Pendularea dintre infern și paradis e o deprindere de veacuri la Viterbo. În Biserica Santa Rosa este venerat corpul intact al fecioarei viterbiene cu același nume (1233—1252), sanctificată de concitadinii ei pentru miracolele ce i se atribuie a le fi săvîrșit la vîrsta de nouăsprezece ani, în timpul rezistenței contra lui Frederic al II-lea, cînd — prin inițiativă și curaj ieșite din comun — a devenit portdrapelul nesupușeniei viterbiene, rol care a costat-o un temporar exil. Orașul Viterbo a răscumpărat suferințele și jertfa supremă ale fiicei sale : a sanctificat-o și a reașezat-o pe aceasta în rolul de stindard al comunității. An de an, în seara zilei de 3 septembrie are loc — de veacuri — ceremonialul popular care antrenează toată suflarea orașului la pelerinajul *Mașina Sfînta Rosa.* Așa-zisa „mașină" este o construcție metalică, înaltă de douăzeci și șapte de metri, cu basoreliefuri multicolore (turnulețe, icoane, statui inspirate din viața și faptele sfintei), iluminată feeric, purtată pe umeri de nouăzeci de viterbieni aleși anume, așa-numiții *facchini* (purtători de sarcină), îmbrăcați complet alb, semnul neprihănirii, și încinși la mijloc cu o fîșie de pînză roșie, culoarea jertfei. Marea năzuință a fiecărui viterbian este să fie ales, măcar o dată în viață, între *facchinii* ceremonialului de la 3 septembrie ; o riguroasă vizită medicală trebuie să ateste buna sănătate a celor ce candidează cu miile spre a fi înrolați (pe criterii de forță fizică, de înălțime, de iscusință, de evlavioșenie etc.) în echipa celor nouăzeci de *cavaleri ai Sfintei Rosa.* E un sacrilegiu ca o familie viterbiană să nu aibă în sînul ei cel puțin un *cavaler* care a slujit în seara zilei de 3 septembrie ! spune legea morală nescrisă a localnicilor. Calitatea de bun creștin și bun cetățean al orașului Viterbo se măsoară cu numărul de cavaleri și numărul de „slujiri" pe care le însumează o familie ; este topul cel mai sever și mai popular al orașului, este o bursă, este o cursă, este *homo ludens,* omul care se joacă, sub benedicțiunea unui chip cioplit. Sanctificînd an de an ingenua „pupilă", viterbienii se sanctifică, de fapt, pe ei înșiși întru credință, joc și amuzament. Nu văd nimic rău

Scanned with CamScanner

în acest nevinovat protocol habotnic. Uneori însă devine — fără să vrea — vinovat : noaptea de 3 septembrie 1801, bunăoară, a fost sigilată de episodul tragic a douăzeci și unu de morți în panica stîrnită de ceremonial sau — treisprezece ani mai tîrziu — mulți *facchini* au fost striviți sub eșafodajul neomenesc de greu al construcției. „Sfîntul hamalîc" devine din ce în ce mai dificil : arhitecții se întrec în a concepe numitul eșafodaj cît mai sofisticat, mai încărcat cu simboluri, încît apar tot mai frecvent probleme de instabilitate, corpul piramidal pendulează, *facchinii* nu-l pot reechilibra, se extenuează repede, pelerinajul devine chin, jertfă, un liber asumat gest de a-ți pune viața în pericol. Există și un top al longevității jucărioarei pe care o concep diverși arhitecți-constructori. Celebritatea acestora se măsoară cu numărul anilor cît *Macchina di Santa Rosa* s-a dovedit bună, rezistentă, acceptată de pelerini. Cîteva performanțe: opera lui Rodolfo Salcini a durat șase ani (1952—1958), a lui Angelo Paccosi șapte ani (1959—1966), în timp ce actuala *macchina* a lui Giuseppe Zucchi — veritabil campion de ingeniozitate, bravură, longevitate și agrement viterbian — a ajuns în cel de al șaptesprezecelea an de ceremonial neîntrerupt.

M-am măsurat în fel și chip, m-am supus criteriilor celor ce aspiră la calitatea de *facchini :* nu sînt bun (slavă Domnului !), sînt prea încărcat de ani și am instalată o artroză în piciorul meu drept, mai scurt cu un centimetru decît cel stîng.

„Mersul balansat-nesigur e curată nenorocire ! — mi se spune. Nu puteți deveni *il cavaliere di Santa Rosa*".

Devin, în schimb, spectator, calitate pe care nu au refuzat-o de-a lungul timpului un șir de papi — Pius al VII-lea, Grigore al XVI-lea, Pius al IX-lea — sau, mai recent, regele Gustav al VI-lea al Suediei, care a petrecut ani destui la Viterbo (nu ca rege, ca om de știință) făcînd săpături arheologice. Eu fac săpături moral-sentimentale.

Mă plimb pe străzile minuscule, pe sub scările exterioare ale edificiilor, gen contrafort, specifice medievalismului, la adăpostul cărora stătea calul nelipsit în bătătura oricărui „tuscan" (numele vechi al viterbianului) ; e un soi de grajd la vedere, sub prispa mult înălțată a casei locuită exclusiv la nivelul de sus, la etaj, jos fiind animalul de tracțiune și uneltele de lucrare a pămîntului. Rînduielile s-au schimbat însă : locul calului l-a luat, desigur, automobilul care, deși de cel mai mic gabarit (abundă *autobianchi*), abia se strecoară prin străzile labirintice. Zice viterbianul :

„Îmi extrag bidonul cu tirbușonul și trag o fugă pînă la Roma, cu niscaiva treburi".

Mă conving de bonomia și spiritul solar al descendenților din vechii etrusci poposind în taverna populară a orașului, adăpostită

Scanned with CamScanner

într-o grotă din San Pellegrino. Vinul se ia direct de la butoi, de lîngă storcătoare. Cîntecele nu mai contenesc. Plimbăm pe jgheabul limbii două-trei căucele de vin țărănesc, spre a ne isca cina, apoi ne mutăm undeva mai sus, lîngă lacul di Vico, la hanul *Il Cardinale*, situat pe șoseaua de coastă care duce spre Roma. E o locantă despre care se știu două lucruri certe : la *Il Cardinale* se mănîncă pe cinste și — în zilele senine — de pe terasa hanului poți privi Roma în toată întinsa ei splendoare. Mîncăm după obiceiul locului, exclusiv „fructele mării" : scoici, creveți, scampi, langustină, pește lacustru și bem vin de Friuli, localitatea de baștină a hangiului.

Spiritele se încălzesc și poveștile se încheagă. E împrejurarea în care proclam — remember adolescentin — că mai jos iscălitul cunoaște Roma ca pe propriul său buzunar : anunț că am bătut acest oraș de un nesfîrșit număr de ori, cel puțin o dată pe săptămînă, începînd încă de la vîrsta de opt anișori. Informația îl iscă și îl nedumerește pe *signor* Cipriani, dulcele meu amfitrion, care mă însoțise la Viterbo.

„*E tua furberia diabolica !* (E șmecheria ta diavolească !)", mă demască, în cele din urmă, și îmi cere impacientat să o afle.

Neistovitele mele vizite la Maica Roma se petrecuseră astfel : popa Herman, profesorul meu de religie greco-catolică de la Liceul Mihai Eminescu din Satu Mare, avea straniul obicei ca — ori de cîte ori nu știai lecția „ca pe apă" — să te apuce de perciuni și să te înalțe pînă pierdeai legătura cu pămîntul, întrebînd cu surescitare și sadism, gîfîind ca un mistreț :

„Vezi Roma, fătul meu ? Vezi Roma ?"

„O văd, o văd, domnule părinte", scînceam ca înjunghiat.

Aveam obiceiul să mă preumblu săptămînal, în acest mod, în dulcea Romă, care nu mai avea secrete pentru sufletu-mi nemîngîiat. Perciunii mei crescuseră, de aceea, încovrigați și albi, ca la rabini, în timp ce urechile mi se pleoștiseră, căzînd în josul fălcilor.

Rîde *signor* Cipriani de-i trosnesc fălcile. Vinul de Friuli se împacă bine cu *pastachiutta verde* (tăieței verzi, fierți în zemuri de felurite legume), cu scoicișoare (mule), în timp ce soarele asfințitului se prăvale asupra lacului di Vico. E ceasul sfînt de belvedere asupra Orașului Etern. Mă întreabă *signor* Cipriani :

„Vrei să vezi Roma ?"

„Nu !" sar ca mușcat de șarpe.

Scanned with CamScanner

Ordinul Jartierei

WINDSOR

La Windsor plouă cu legende și cancanuri monarhice.

La Windsor triumfă — de 638 de ani — Ordinul Jartierei, jucărioara niciodată părăsită a cavalerilor Engliterei.

La Windsor are loc ceremonialul pompos *remember Waterloo,* exaltînd cu patos neenglezesc victoria ducelui de Wellington asupra lui Napoleon I.

La Windsor curge fluviul Tamisa, înscriind arabescuri romantic-medievale în pămînturile fertile ale depresiunii care deschide Londrei orizonturile vestice, dînd metropolei luminile și grandoarea statuară pe care le binemerită.

La Windsor revin, în scurte vizite somnambule, toți marii regi ai Marii Britanii.

La Windsor merge, duminică de duminică, regina Elisabeta a Angliei.

La Windsor mergem noi, neregal și neenglezește, ca să rostim cele ce urmează.

Două dintre reședințele reginei Marii Britanii se află în orașe : una, la Londra (Buckingham), și alta, la Edinburgh (Holyroodhouse). A treia reședință se află „la țară", se afirmă în virtutea obișnuinței și a conservatorismului britanic ; dar Windsor, locul celei de a treia

Scanned with CamScanner

reşedinţe regale, este oraş sadea. Un oraş care produce legendă, ruralism monarhic şi romantică nobiliară de ev mediu. Windsor este un oraş-vitrină, un oraş-muzeu. Englezul îl cercetează pentru ruga duminicală către zeii lui apuşi. Noi sîntem la Windsor să decupăm din ceaţa (englezească) a timpului pierdut icoanele care exaltă şi hrănesc orgoliul necontenitei măriri britanice. E spectacolul Windsor.

Sînt aproape nouă veacuri de cînd castelul Windsor stă în picioare şi în habotnicia care l-a făcut legendar ; este, fără îndoială, cea mai veche reşedinţă regală care se exercită astfel, fără întrerupere, pînă în zilele noastre. Windsor s-a născut — ca Eva din coasta lui Adam — din Windlesora, mică aşezare rurală în lunca pe care o aşterne Tamisa, în „pridvorul nord vestic al Londrei", care măsoară douăzeci şi două de mile (circa treizeci de kilometri) pînă la porţile oraşului.

După ce şi-a întins suveranitatea asupra celei mai mari părţi a Engliterei (sîntem în anul 1070), Wilhelm Cuceritorul a înconjurat Londra cu o centură de nouă cetăţi, distanţa dintre fiecare şi centru şi fiecare cu vecina sa fiind egală : treizeci de kilometri, astfel ca legătura dintre acestea să poată fi asigurată într-o singură zi de mers călare. Cîmpia din vestul acestui inel, traversată de Tamisa, avea importanţă strategică aparte : fluviul era principalul drum de transport spre interiorul ţării. De aceea, Windsor avea să se întrupeze ca o cetate tipic normandă în cadrul unui sistem de apărare necunoscut la acea vreme de anglo-saxoni. Acest avanpost militar avea să devină, la scurt timp, reşedinţă regală sub domnia lui Henric I (anul 1110), rost decis de pădurile bogate în vînat din apropiere, unde monarhii făceau partide de vînătoare şi aveau în sătucul Windlesora (la şase kilometri în aval de cetatea Windsor) un pavilion vînătoresc. Transformată în palat domnesc, cetatea îşi înalţă noi corpuri, mai semeţe ziduri şi mai înalte turnuri din *heath stone* (piatră de cîmpie), lespezi dur-zgrunţuroase, de culoare gri-bej, provenind din depozitul glaciar al depresiunii, material greu de cioplit, dar de o admirabilă calitate. Partea inferioară a Turnului Rotund datează — se vede cu ochiul liber — din acel an prim al edificării, poartă pecetea lui Wilhelm Cuceritorul, ca de altfel cea mai mare parte a zidului împrejmuitor şi turnurile de apărare contra asediilor inamice. Curtea-cetate a suferit de-a lungul veacurilor nu mai puţin de patru transformări radicale. Prima a fost decisă de Henric al III-lea în cinstea căsătoriei sale şi conferă reşedinţei luxul maxim al epocii lui, veacul al XIII-lea. Dar acest efort înnoitor este total eclipsat de amenajările pe care Eduard al III-lea le operează un secol mai tîrziu, celebrînd în acest mod victoriile repurtate asupra scoţienilor şi francezilor ; este împrejurarea în care fondează (în 1348) primul ordin

Scanned with CamScanner

cavaleresc al Engliterei, Ordinul Jartierei. Windsor este chiar istoria și spectacolul niciodată ostenit al trîmbițării acestui ordin în cele patru zări. Nu văd altă emblemă în care morga și autoironia spiritului britanic să se regăsească mai deplin decît în Ordinul Jartierei. Se poate pune întrebarea : cum a devenit un lucru atît de intim-feminin simbolul ordinului de prim rang din heraldica Angliei ? Aflăm răspunsul — zice legenda — în sala de bal a curții regale cînd, în nefasta clipă *a unei reverance*, contesa Joanne de Salisbury, frumusețe celebră și presupusă amantă a regelui, avu acest accident : i se desprinse jartiera și căzu la pămînt. Eduard al III-lea o ridică în surîsul curtenilor care subînțelegeau un gest amoros. Este împrejurarea în care suveranul (crezut a fi prins pe picior greșit) a lansat zicerea devenită proverb *Honni soit qui mal y pense !* (Rușine cui gîndește ceva rău în privința asta !). Regele întări tîlcul scenei cu pricina conferind numaidecît jartierei o asemenea putere onorifică, încît să se simtă mîndri toți aceia cărora li se va acorda cinstea de a o avea. Cavalerismul englez își află în *Order of the Garter* recunoașterea sa supremă. Jartiera devine ordinul cel mai înalt de bravură și virtute, este obsesie englezească, este signa vieții la Windsor.

Întreg plafonul Sălii de gardă a reginei e tapetat cu sutele de ecusoane ale cavalerilor jartierei, veritabilă colecție heraldică a acestui ordin, continuată apoi de-a lungul pereților ornați cu armele cavalerilor, pe descendențe și genealogii, așa cum s-au perindat aceștia prin secoli și evenimente. Sala tronului se numește — cum altfel ? — a Jartierei, unde ajung însoțit de halebardierul reginei ; este o încăpere lambrisată cu lemn scump, are plafon sculptat, alb-auriu, reflectat în cîmpul unui covor cu albăstrele, în liziera căruia țîșnește tronul cu baldachin învăscut în mătăsuri roșu-cardinal, unde se așeza regele Carol al II-lea în timpul audiențelor. În zilele noastre aici se adună cavalerii jartierei în prezența suveranului spre a dezbate problemele regatului și a celebra investitura de noi cavaleri ai ordinului. O galerie de pictură înfățișează pe suveranii Angliei în mărime naturală, purtînd legendarul ordin, începînd cu George I (de Kneller) pînă la regina Victoria și prințul consort (de Winterhalter) și, desigur, portretul oficial al reginei Elisabeta a II-a (de James Gunn), încadrat de o dantelărie de lemn sculptat (de Grinling Gibbons). Bazilica Sfîntul Gheorghe, o capodoperă a stilului gotic flamboyant, construită de regele Henric al VIII-lea (la sfîrșitul secolului al XV-lea și începutul celui următor) este pusă în serviciul Ordinului Jartierei : în fiecare an, în dimineața zilei de 18 iunie, cele opt clopote din turnul bisericii (antrenate de un mecanism datînd din secolul al XVII-lea) trimit în tării acordurile a două imnuri — al Sfîntului David și *The King's Change* (al regatului), vestind serviciul religios care precede ceremonia anuală a cavalerilor jartierei,

Scanned with CamScanner

în ţinuta lor de gală, porniţi în procesiune din Sala tronului, pe calea de cinci kilometri de-a lungul ansamblurilor windsoriene, pînă la Bazilica Sfîntul Gheorghe. Masa este pusă, gata de ospeţie, în Marele salon al banchetelor, care aşteaptă tot timpul anului această zi de 18 iunie, cînd are loc aici unicul eveniment — banchetul cavalerilor jartierei. Nu lipseşte sloganul :

„Iar s-a răsucit împăratul în mormîntul său“ şi cavalerimea aclamă. Da, există credinţa că la fiecare banchet ce se dă anual în acest loc Napoleon I se răsuceşte în mormînt a neodihnă şi a... Waterloo. Regele George al IV-lea a dat curs unui proiect grandios realizînd aici un impresionant *memorial* al prăbuşirii lui Napoleon prin victoria repurtată de ducele de Wellington la Waterloo (18—22 iunie 1815). Mă adăpostesc (îmi place să cred) sub pelerina neagră de velur şi pălăria cu panaş alb, pentru a lua parte la banchetul cavalerilor jartierei, adică la cea de a 164-a răsucire în mormînt a răupomenitului Napoleon I. Ignor ce mîncăm şi ce bem ; mă interesează ceea ce se petrece în Marele salon Waterloo, scena orgoliosului *remember* al gloriei militare engleze. Paşii mei se afundă în imensul cîmp cu lalele galben-portocalii al celui mai mare covor dintr-o bucată care există în Europa, ţesut de mînă în India, la Agra, pentru regina Victoria. Fiecare gest îmi este măsurat cîntărit de privirea dominatoare a galeriei de monarhi, oameni de stat şi războinici care au contribuit la învingerea lui Napoleon I ; i-a instalat aici pentru totdeauna, în tablourile de pe pereţi, penelul lui Sir Thomas Lawrence. Şterg cu privirea cîteva distinse feţe (din galeria de portrete): George al IV-lea, ctitorul colecţiei, George al III-lea, tatăl său (care era încă în viaţă, deşi invalid, la data victoriei repurtate la Waterloo), arhiducele Carol, contele Capo d'Istria, Metternich, papa Pius al VII-lea, cardinalul Consalvi şi alţii. Seria este dominată de marele învingător, ducele de Wellington (avea 46 de ani la ora *Waterloo*, a trăit aproape încă pe atîta, pînă în 1852) ; este îmbrăcat în uniformă de mareşal al Ordinului Jartierei, tunică roşie, pantalon alb, strîns pe pulpă, cizme, pălărie cu panaş, sabie şi, desigur, bastonul de mareşal cu dublă semnificaţie — rang personal şi captură napoleoniană.

Greu sentiment trebuie să fi trăit împăratul Napoleon al III-lea şi împărăteasa Eugenia în anul 1855 cînd, aflaţi în vizită la Windsor, au trebuit să suporte cu stoicism ambianţele acestui bastion de neagră memorie pentru dinastia napoleoniană. Istoria spune că augustul cuplu a zîmbit clement-princiar tot timpul preumblării prin castel şi cronica pune punct aici. Prefer însă punct şi virgulă, spre a descrie încăperea care a găzduit pe cei doi, deplin conservată datorită aceluiaşi inegalabil spirit ironic englez : un pat stil Ludovic al XVI-lea cu monograma distinşilor oaspeţi pe baldachinul imperial cu drape-

Scanned with CamScanner

rii de velur verde-pal, tivit cu aur, tavanul cu ierbiș de basoreliefuri, candelabru de cristal țurțurat și un tablou venețian de Canaletto deasupra șemineului de marmură albă. Mă întreb : tihnitu-le-a oare ambianța de lux francez în mijlocul homericului hohot de rîs englezesc care este castelul Windsor în ansamblu ?

Cronica windsoriană înregistrează cu minuțiozitate sacră lungul șir de nume al cavalerilor Ordinului Jartierei, însumînd mai bine de șase veacuri de bravură. Este tezaurul windsorian al valorilor, virtuților, vieților validate, viețîlor viteze, vărsate veșniciei, zice-se. Shakespeare s-a îndoit de unele personaje ridicate nemeritat în această lumină și le-a biciuit în piesele lui. Fiind de partea acestuia din urmă, eu cred că alt tezaur nemurește cu adevărat locul : adevărați cavaleri ai Ordinului Jartierei sînt — dacă mă gîndesc bine — Van Dick, Rubens, Rembrandt, Leonardo da Vinci, Holbein, Sir Thomas Gainsborough, Sir Thomas Lawrence, Canaletto, Antonio Verrio, Jean François de Troy, Kneller, a căror prezență aici, prin opere, oferă adevăratul tablou de valori, dimensiunea de noblețe și eternitate a castelului Windsor. Și să nu-l nedreptățesc pe Wyatville, arhitectul regelui George al IV-lea, a cărui imaginație și-a pus pecetea pe cele mai însemnate corpuri, turnuri și încăperi de la Windsor.

„E un castel bizar, neprietenos, rece", a opinat dur, în manieră germană, Wagner, primit aici ca un împărat.

„E senzația pe care o dau zidurile, piatra. Dar castelul e încălzit de bucuriile și căldura muzicii din care se înfruptă zilnic — pare să fi spus regina amfitrioană, după care l-a întrebat pe oaspete : Ce părere aveți, maestre, despre muzica engleză ?"

„Care muzică ?", se nedumeri Wagner în cel mai pur stil englezesc.

„Nu ne place să vorbim de zidurile acestui castel", se confesează sergentul Theodore Hope (Toader Speranță, mai pe românește), căciular din regimentul de gardă, înalt de doi metri și un centimetru, descătărămat de uniforma lui de gală ; e ziua lui liberă pe care și-o petrece în *the Old Kings Head* (vechea cramă regală), de pe Church street nr. 7, întemeiată în anul 1525.

„Ce-i cu zidurile castelului ?", leg vorba.

„Seamănă cu zidurile Kremlinului. Sînt — auzi, domnule ? ! — crenelate asemeni celor rusești", se lamentează căciularul din regimentul de gardă și propune să ne îndeletnicim cu ceva mai plăcut : cere patronului cîrciumioarei cartea de onoare cu numele înaltelor fețe — cîteva mii — care au benchetuit aici de-a lungul celor aproape cinci veacuri de existență neîntreruptă a așezămîntului. Sînt regi și regine, prinți și prințese, conți și contese, duci și ducese, oameni

Scanned with CamScanner

de arme, cavaleri, cardinali, demnitarii unor înalte solii, artişti celebri, misionari celebri, spioni celebri...

„Nu-mi convine un tip care s-a furişat în castel, şade nestingherit în sufrageria castelului regelui, se uită în zare cu ochii lui oblici, cu tăietură asiatică, bate mătănii cu dreapta, în timp ce stînga lui ridică un crucifix — se plînge căciularul la al doilea *drink*, unul *strong* (tare) şi dublu, apoi îmi divulgă marele secret al vieţii lui : tipul acela spionează Marea Britanie".

Îl cunosc pe „spion" : este celebrul creştinător chinez cunoscut sub numele de *Conventi Chinaman* (Călugărul chinez), renumită pictură a lui Kneller, pe care autorul o consideră cea mai reuşită operă a sa. Pînza este atîrnată deasupra arcului de boltă al intrării din sufragerie, în vecinătatea regelui Carol al II-lea (bust) şi a soţiei sale Caterina de Bragance (pictată în veşmînt de păstoriţă). Chinezul este într-adevăr un personaj fabulos, înfricoşător. Rasa lui de călugăr este de culoare gri-petrol, un brîu roşu îi cuprinde mijlocul, iar „toga" de pelerin este din blănuri scumpe, ca şi caftanul, de altfel, cu bumb roşu în creştet. Dreapta lui schiţează un gest de smerenie, în timp ce stînga lui se înalţă ameninţătoare, parcă izbind cu crucifixul şi, în sfîrşit, masca lui galben-enigmatică e inundată de o lumină bizară, relevînd fanatism şi pioşenie, pace sufletească şi chinurile Gheenei poruncite de Judecata care va să vină.

„Insul ăsta n-ar fi trebuit să pătrundă în castel, opinează căciularul din corpul de gardă, ajuns la al treilea *strong*. Dacă ar fi fost după mine, l-aş fi arestat la intrare, sub Poarta Normandă. Regii Angliei sînt naivi şi creduli, fac greşeli de neiertat : găzduiesc la Windsor un arhanghel al pericolului galben, prezis de Nostradamus..."

Ies să citesc în pînzele de ceaţă englezească chipul lui decembrie. De pe terasa de nord a castelului se vede Eaton, aşezare care se confundă cu celebra universitate ce dă Angliei economişti şi jurişti, adică marketingul avuţiei naţionale şi cîntarul dreptăţii. Unicul anticar al localităţii cere şaptesprezece lire (preţ pipărat) pentru cronica isprăvilor celor şase neveste ale lui Henric al VIII-lea. Păpuşile de la *Queen's Mary Dolls House* (Casa cu păpuşi a reginei Maria) stau în ferestre şi privesc uimite ceea ce n-au văzut de o veşnicie : „cenuşa îngerilor arşi în ceruri ne cade lin pe umeri şi pe case", cum ar zice Blaga ; se cern peste Windsor întîii fulgi de nea. Crenelurile zidurilor de apărare şi ale turnurilor de veghe rîd kremlinian în orizontul oţeliu, părînd nişte uriaşi dinţi de cal. Scriu ziarele că n-ar strica mai multă grijă faţă de doi neenglezi instalaţi în *Drawings House* (Expoziţia de desene) : sînt Holbein şi Leonardo da Vinci. Aceleaşi ziare constată că englezul Shakespeare e încă tînăr şi binevenit aici cu „Nevestele vesele din Windsor", spectacol cu stagiune

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

permanentă de... patru veacuri în acest oraș. Bate vîntul tăios al lui decembrie, îi simt cuțitele pînă în oase. Cred că le simte și Carol al II-lea, călare, în bronzul statuii lui din Curtea quadrangulară a castelului. Nu-l simt, în schimb, „dracii albi" și „dracii galbeni", două reputate echipe de rugby care își dispută șansele cu *fair-play* englezesc. Tamisa este mică în acest loc, un fluviu-copil, ca Oltul la Baraolt : escadrile de rațe și lebede albesc fluviul, în timp ce văzduhul fierbe de pescărușI — de unde veniți ? — albind zarea și neepuizarea, după care păserile se odihnesc pe umerii primitori ai reginei Victoria, alba statuie din fața castelului, pe Hight street. Mă prezint la *Coaches Museum* (Muzeul caleștilor) și solicit o berlină victoriană cu trei perechi de cai buni, care să mă ducă — repede ca vîntul, iute ca gîndul — în Maramureș, unde sînt așteptat de voievozii și regii mei pămînteni, la castelul din Vișeu, Windsorul moroșenesc. Mi se spune că nu-i posibil să obțin berlina victoriană și mi se arată steagul Marii Britanii arborat în catapeteasma Turnului Rotund : înseamnă că regina se află la Windsor, serviciile castelului sînt puse exclusiv în slujba odihnei sale duminicale și gata, ochii apartamentelor regale — magnificele ferestre cu încadramente de piatră (galben-sulf, ocru și sienna) — orbesc subit, îi ignoră pe muritorii de rînd, pe cei de dinafară, privesc doar spre înlăuntru, spre Maiestatea Sa, regina Marii Britanii, Elisabeta a II-a.

„Ce-o fi făcînd regina la ora asta ?", îl întreb pe căciularul din corpul de gardă ; acesta își consultă ceasul electronic și răspunde prompt, firesc electronic, fericit să fie util, în sfîrșit, cuiva de care nu depinde :

„Se joacă cu nepotul, fiul prințesei Anne ; un băiețel de-o șchioapă, cu uitătură speriată, are trei ani. Un al doilea e pe drum. Casele de modă se întrec deja în a-i pregăti veșminte. Și grijile regale sporesc ; vine revelionul, pregătirile-s în toi, bomboneriile își trimit ofranda la castel, cei 20 000 de locuitori ai orașului Windsor sînt invidiați de întreg teritoriul Marii Britanii. Motivul : vor merge la *wood side*, liziera pădurii, și vor asista la vînătoarea de *woodcocks* (sitari). Englezii bolesc de ceea ce se numește *Windsor's wistfully*, o melancolică nostalgie Windsoriană...".

Mă smulg din spovedania căciularului de gardă cu un acut tic de W : Windsor, Wellington, Waterloo, wood side, woodcocks... Am un neistovit dor de V simplu. De vin. De verde. De vară. De viață. De vis.

Scanned with CamScanner

Agonie și extaz

ESTORIL

Estoril este un oraș al grandorii și vilegiaturii de clan. E de ajuns să ne gîndim la plaja Tamariz, bunăoară. Locul se populează (în imaginația noastră) cu bancheri, stele de cinema, diplomați, personaje din lumea interlopă, gazetărași de cancan, cîte un ministeriabil și alții asemeni.

Cosmopolita oază e așezată pe Costa do Sol (Coasta Soarelui), la Ocean, la briză, în punctul cel mai vestic al Peninsulei Iberice, acolo unde țărmul portughez are multă fantezie prin felul cum se dantelează la Setúbal și unde primăvara durează tot anul. Lisabona se află la numai douăzeci de kilometri sud.

Dintre cele cinci mari zone ale litoralului portughez Coasta Soarelui întrunește maximum de privilegii : luminiscență multă, reverberată de oglinzile Atlanticului, soare constant, nisip de argint, ocean lesne accesibil, apă de cristal, păduri ozonat-înmiresmate de pin, pajiști florale ; cu celelalte stațiuni ale „salbei vestice" — Costa do Mar, Costa Verde și Costa Durada — a fost mai zgîrcită natura : țărm golaș, vegetație săracă, litoral stîncos.

Estoril este, în gîndirea oricărui portughez, Turnul Belém și Mănăstirea Ieronimilor, monumente de valoare primă, considerate a întruni atributele majore ale spiritului național în arhitectură. Este motivul pentru care Belém și Jerónimos au devenit emblematice sub

Scanned with CamScanner

raport etnic și arhitectonic. Prin gînd reflex, monumentele Belém și Jerónimos se gîndesc și rostesc împreună, sînt siameze, deși trăsăturile care le separă sînt importante. Sîntem în plin baroc, care își are originea modernă — e de părere Egonio d'Ors — în stilul manuelin portughez. Belém și Jerónimos sînt considerate a fi sinteza fericită a acestei interacțiuni care a fertilizat, veacuri în șir, arta de a construi pe continent.

Cine mai știe azi că fortăreața Belém a fost imaginată inițial pentru a fi turn de veghe, de unde se controlau intrările și ieșirile corăbiilor pe sub murii bastionului Restele ? Rosturile inițiale s-au estompat sub focul gîndirii înnoitoare a lui Francisco Arruda, care a proiectat și construit bastionul. Este un triumf al luptei dintre atotputernicia mării și opulența neostentativă a palatului. Învinge, desigur, omul, prin ceea ce a zidit aici. „Flacăra umedă a mării", cum spunea Novalis, este pentru prima oară bine temperată în acest loc, subjugată de „flacăra" ordonatoare a pietrei albe, care se impune prin trufia volumelor, prin cascada de motive și „erezia" de a pune în ecuație elementele constructive considerate pînă atunci a se afla în „relație imperfectă" : verticala fals austeră a turnului, orgolioase creneluri, terasele vag magrebiene, universul marin prezent în blazoane, în ciubucele de piatră, în emblematică, în decorațiuni.

Dacă Turnul Belém indică resursele intime care guvernează barocul manuelin, Mănăstirea Ieronimilor este considerată opera capitală a Renașterii portugheze, unde conlucrarea dintre diversele stiluri (ogiva gotică, arcul greco-roman, laitmotivele manueline) impun sinteza robustă, pluriexpresivă, ordonator fiind stilul de inspirație profund portugheză. De aici și subliniata valoare etnică ce i se atribuie, popularizarea de care se bucură acest lăcaș cu abundență decorativă, chiar epatant (portaluri, curtea interioară), dar unitar și armonic în ansamblu, veritabil Westminster al Portugaliei. Aici și nu altundeva dorm întru eternitate, unul lîngă celălalt, ca într-un *memento mori*, doi giganți ai națiunii portugheze : Vasco da Gama și Luis de Camões. Navigatorul și Poetul. Mișcarea în spațiu și spiritul sînt deopotrivă atribute ale libertății. Fiind templul ocrotitor al acestora, Mănăstirea Ieronimilor e considerată de portughezi ca fiind panteon național.

Ies din ambianța celor două glorii pentru a respira aerul zilelor mai aproape de noi. Plec și revin în Estoril, la distanță de numai cîteva zile, intrigat că orașul acesta îmi scapă printre degete. Vreau să-mi fac o idee despre viața de azi la Estoril, lucru aproape imposibil : orașul nu spune nimic despre sine, tace mîlc, zăvorît în lăcașurile sale cu viață încetinită, somnolînd în preaplinul și preamultul dominioanelor sale. Lingoarea și plictisul protipendadei estivale mai

Scanned with CamScanner

stăruie în aerul zilei în ciuda atîtor schimbări. Staţiunea e plină de afişele şi tipăriturile abia încheiatelor vacanţe, nisipul e încă întipărit de paşii celor care au plecat ieri-alaltăieri, în timp ce armata de chelneri, cameriste, picoli, majordomi, portari, liftieri, florărese, şoferi, gunoieri, comisionari, barmani, antrenori, vaporeni, băieţi de jocuri, dansatori, maseuri, grăjdari, grădinari, birjari, se află la datorie, îi aşteaptă pe oaspeţii de toamnă şi de iarnă ai turismului non stop.

Cele 365 de zile ale anului sînt pentru obişnuiţi Estoril-ului o „neîntreruptă sărbătoare", cum ar spune Hemingway. Iată feţe ale numitei sărbători. Frenezia golfului începe în aprilie, cu un campionat internaţional, urmat pe tot parcursul anului de vreo alte patruzeci de turnee, cupe şi campionate. Şcolile de călărie îşi încep sezonul prin Concursul Primăverii, urmat de întreceri hipice şi prezentări de cai, culminînd cu evenimentul lunii august : tradiţionalul concurs internaţional de echitaţie de la Cascais. Clubul Naval patronează întrecerile velierelor la toate clasele. Competiţii automobilistice de toate tipurile şi de toate formulele (dintre care Marele Premiu Estoril, Turul Portugaliei, Campionatul naţional de viteză ori extravagantul Concurs al eleganţei acoperă toate lunile anului. Cursele de tauri *à la portugaise* au loc în apogeu de caniculă.

Alte evenimente care aduc aici lume extrem de variată : Tîrgul naţional al artizanilor (august). Expoziţia canină internaţională (tot august), Salonul de toamnă al artelor plastice (septembrie), Campionatul mondial de carting (octombrie), Festivalul internaţional de jazz (noiembrie), competiţii de tenis, hochei, fotbal, motociclism, pescuit de coastă ş.m.d.

Notez toate acestea nu pentru amuzament ori cronică mondenă ; luxosul stabiliment de turism şi plăceri intră neîndoios într-un alt ciclu al existenţei sale. Cuvintele „alt ciclu" sînt, deocamdată, o ecuaţie cu destule necunoscute : imaginea demnităţii omului pătrunde şi în acest bastion pentru uzul celor puţini. Se înţelege că nu în climatul marilor hoteluri şi restaurante vom regăsi — în primul rînd — înnoirile de azi, nu în ambianţele industriei de plăceri. Totuşi : sînt reevaluate, observ, rostul şi funcţionalitatea răsfăţatului orăşel, noul primar de la Estoril are destule griji la „ora contrastelor" la care se află formidabilul apus-răsărit, cînd vechile rînduieli încă n-au asfinţit pe de-a-ntregul iar noua ordine încă n-a avut timp să se „pună pe făină" în adevăratul înţeles al cuvîntului.

În Cazinoul din Estoril este programată recepţia de bun-rămas, ce parafează sejurul meu portughez. Această ultimă „verba" mi se pare edificatoare pentru ceea ce se va produce aici.

Un diluviu de garoafe roşii inundă saloanele, ţinînd treze culoarea şi tîlcul noilor evenimente care sînt în curs. În somptuosul sa-

Scanned with CamScanner

lon-hall felurite inscripţii şi afişe anunţă noile adevăruri. În sala de jocuri nu s-a ruinat şi nu s-a împuşcat nimeni în ultimele săptămîni. Cupa Salazar Leite la tenis, programată în iulie, a căzut în totală dizgraţie, i se caută un nume mai ca lumea. Imprimeria casei, care a editat decenii în şir exclusiv programe de lux, invitaţii de protocol şi cărţi de meniu pentru excelentisimi, principi şi principese, baroni şi baroane, a tipărit ieri prima ediţie a cîntecului de masă „Grandola, villa morena". Lui Antonio Silva, grădinar pe terenul de golf, fost grăjdar în manejul palatului Belém, i s-a permis să intre în Pavilionul Congreselor (marele eveniment al vieţii lui) unde a ţinut *o reunion do trabalho* cu alţii de seama lui, stabilind ce are de făcut sindicatul muncitorilor cu braţele. Cam aşa se petrec lucrurile aici în fosta inimă a Portugaliei salazariste.

Un bizar gust de „adio Estoril" mă împinge să îl abordez pe Antonio Silva, lider al muncitorilor din incinta acestor palate, şi să-l rog să îmi facă o favoare : vreau să-mi iau bun rămas de la Estoril aşezîndu-mă (dacă îmi este permis) preţ de cîteva secunde, picior peste picior, în dulce reverie, pe canapelele oricărei dintre trăsurile istorice existente în *Museu dos coches* (Muzeul trăsurilor), instalat în manejul palatului Belém. Fostul grăjdar al palatului are umor şi nu pare a se mira deloc de ideea mea trăsnită ; mă conduce curtenitor şi demn — cu gesturi nici prea intime, dar nici cu supuşenie — acolo unde îi cerusem.

Jur că nu se putea găsi o ambianţă mai hilară pentru starea mea de suflet, de asemeni hilară, datorată prea plinului şi ţîfnei monarhice pe care le îngurgitasem cu lingura mare la Estoril. Trebuia să mă retrag, să mă limpezesc, să îmi reîncarc acumulatoarele spiritului, disprețuind suveran toate cele trecătoare, printr-un rîs răsfrînt înlăuntrul meu cum o cerea decenţa. Şi unde o puteam face dacă nu în acest loc paradoxal, unde trufia fără seamăn a regilor se întîlneşte cu ridicolul şi — colac peste pupăză — totul eşuează într-un rîsu-plînsu la scară istorică, de agonie şi extaz ? ! Mă asistă în reveria mea zeci de trăsuri, cupeuri, berline, echipaje de gală, carete de procesiune, şarete cu cîte două şi patru roţi, birji royale, litiere, scaune purtătoare. Toate soiurile de vehicule imaginate în Europa ultimelor patru veacuri sînt convocate aici pentru ţîfna mea şi pentru a spune povestea aleselor mădulare pe care le-au cărat : cohorta de regi şi regine, marchizi şi marchize, conţi şi contese, curteni, prelaţi, guvernatori, ambasadori. Îmi scald ochii regeşte în bulboana de splendori, devenite caduce, care mă invadează din orbita unor vremuri apuse : feronerie savantă, aurul împletit cu lemnul pictat-sculptat, puzderia de statuete, amoraşi, blazoane dinastice, bronzuri, apoi brocarturile, mătăsurile şi catifelele, toate animate de către imaginaţia mea într-un fabulos spectacol galant, o carnavalescă paradă

Scanned with CamScanner

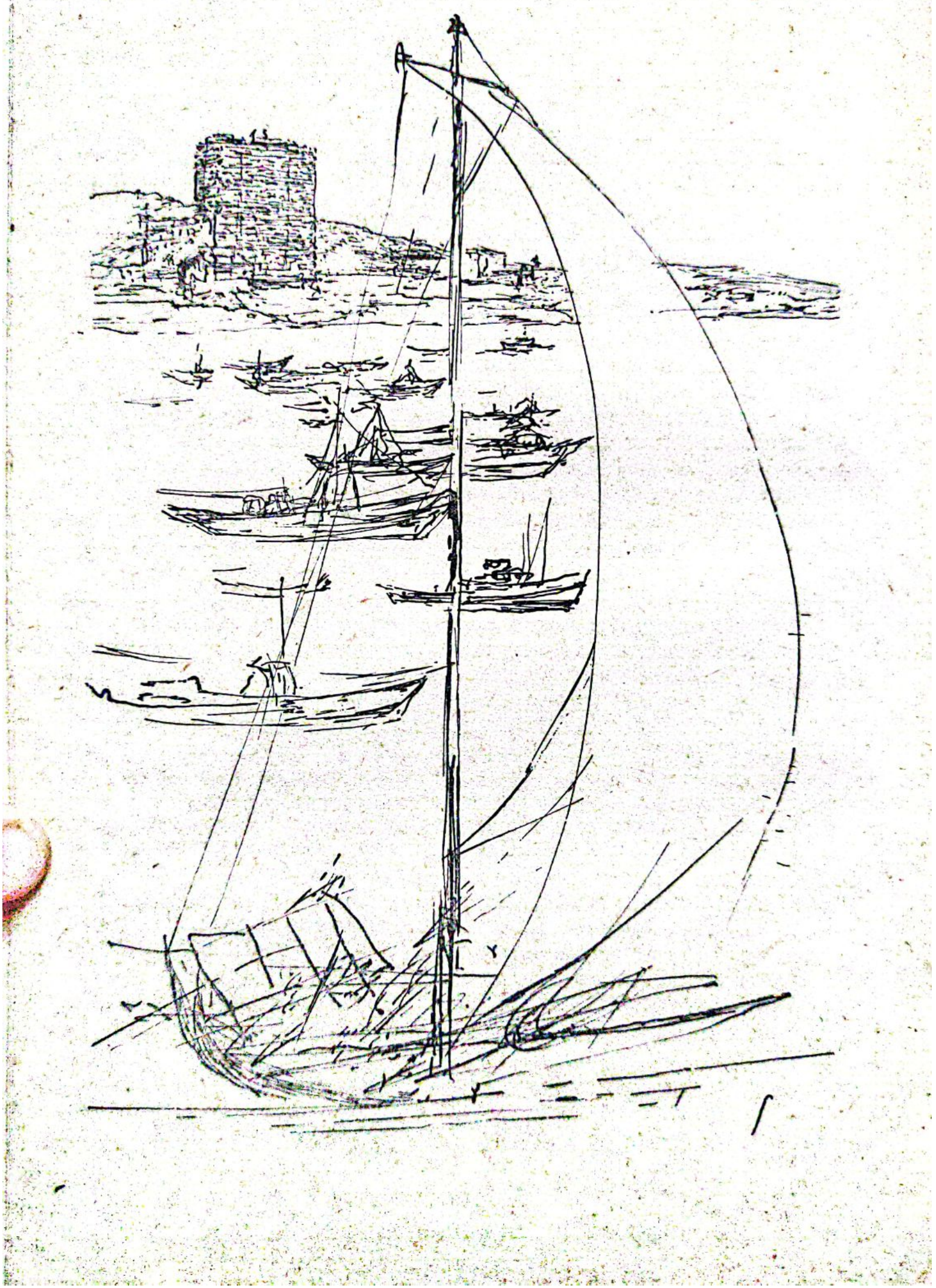

Scanned with CamScanner

de adio, cum îmi dorisem. Ceva-ceva înțelege din gestul meu Antonio Silva, fostul grăjdar, care irumpe într-un rîs drăcos și îmi declară subit că mă iubește, că mi-ar face cadou imediat landoul de gală al regelui Don Manuel, dacă ar sta în puterea lui.

Ies la țărm să respir briza Oceanului, să asist atacurile succesivelor armade lichide pe care le trimite Atlanticul înspre promontoriul de bazalt pe care stau. Sentimentul că mă aflu la „capătul lumii" este atît de acut, de material, încît șuierul subțire al acelor de pin mă transportă nostalgic în cîntecul greierilor, pe înserat, vara, în Transilvania natală. E sentimentul încercat de Blaga la Estoril, în alt timp și la altă intensitate, cînd poetul exclama :

„...O clipă mă amăgesc
cu Oceanul ce se vede-n zare,
dar umbră nici apa nu are
să-mi înveselească inima bolnavă.
Să-mi înveselească inima bolnavă
mi-ar trebui de-aiurea dezmierdare
multa-nrourata slavă,
a Vlahiei deasă, largă,
reavănă dumbravă".

Antonio Silva îmi spune că „îi umblă șoarecii prin burtă" și mă roagă să-l însoțesc la hanul Muchaxo (Muciacio) amenajat în vatra unei vechi fortărețe din apropiere, pe plaja Guincho, loc unde se simte în largul său. Spre a mă converti, fostul grăjdar al palatului și actualul lider al muncitorimii de la Estoril îmi spune că trei sînt motivele opțiunii sale. Primo : mai scapi de morga regală (și chiar de recepțiile contemporane). Secundo : aici se prind cele mai mari languste din lume. Tertio : se prepară în acest loc cea mai teribilă *caldeirada* din cîte se cunosc (fiertura se face cu apa de Ocean, ca pe vas, iar soiurilor de pește li se adaugă langustă, crevete, midii și, uneori, stridii).

Stîlpii hanului sînt căptușiți cu coajă de lemn de plută, să nu-i doară spetele pe cei ce îi sprijină toată nopticica. La Cazinoul din Estoril se desfășoară o recepție simandicoasă, în timp ce la hanul Muchaxo cinează doi prieteni, din două zări de lume.

Orga Oceanului revarsă una și aceeași *tarrantella* care îi satisface pe toți, de „agonie și extaz". Se lasă furtuna.

Scanned with CamScanner

O cină la castel

TURKU

Mi se face aleasa cinste de a mă număra printre oaspeţii augustelor feţe : marele duce Johan şi principesa Katarina Jagellonica, la castelul din Turku, reşedinţa luminatului guvernator. Mă duc aici — nu treburi diplomaticeşti (n-am căderе, n-am exerciţiu) — plăcerea de a conferi cu castelanii, „pohta“ niciodată stinsă de a mă înfrupta din deliciile ceremonialului de curte şi, desigur, de a-mi auzi numele strigat de marele dregător între murii celei mai mari fortăreţe a evului mediu de pe teritoriul Finlandei. O cină la castelul din Turku este egală cu atingerea umărului drept cu „sabia serenisimă“ a urcării în rangul de cavaler al curţii. Umerii mei ard sub mantie de flacără pe care pronia o aruncă asupră-mi. O benedicţiune a destinului. Să lăsăm faptele să vorbească.

...Mă aflu în Marea Sală a Ospeţelor din castel. Se anunţă cu trei bătăi de tobă sosirea perechii domnitoare. Asistenţa se ridică în picioare ; aerul vibrează neobişnuit de tare, se aude musca veacului al XVI-lea în mijlocul tăcerii sacrale ce se instalează în noi, în lucruri, în catacombe. Halebardierii încremenesc în poziţia „picioarele depărtate“, în smirna ce pune stăpînire pe castel din temelii pînă în turnurile de veghe. Doar marele buldog alb pătat, cîinele favorit al ducelui Johan, are îngăduită mişcarea în această secundă a nevieţii generale : „potaia serenisimă“ dă buzna, într-ade-

Scanned with CamScanner

văr, cu salturi ample ca de ghepard, în „trapeză" și se face covrig la picioarele scaunului ducal, pe o pernă de velur lila tivită cu fir de aur. Pătrunde în Marea Sală a Ospeţelor cuplul ducal : suveranii trec înlănţuiţi într-o iluzorie atingere de mînă, degetul mic în degetul mic, parcă duşi de plutirea unui cadril. Marele duce Johan poartă pantofi mov, cu ţinte, toc înalt şi pompon, de asemeni movuliu, în vîrful curbat al încălţămintei sale din piele de focă ; pe umeri îi flutură capa scurtă, de un verde otrăvit ; degetele mîinilor îi sînt inelate din belşug, varsă lumini în jur ; pantalonul bufant de velur este verde oliv, deasupra ciorapului violet ; pălăria cu împănări abundente, broderii şi catifele trădează moda Rembrandt, adoptată la Curte. Ducesa Katarina este înveşmîntată în stilul descendenţei ei jagellonice : arborează sfidător sarafanul polonez, motive cu rîuri roşii pe alb, şi e gulerată *à la Stuart*. Întreaga Scandinavie e scandalizată de gestul necugetat al ducelui Johan de a fi instalat în cea mai mare cetate a lumii hanseatice o poloneză. De murmurat însă nu murmură nimeni : fericitul cuplu domnitor este înconjurat cu veneraţie şi oarbă supuşenie. Mîna de fier a ducelui Johan aruncă pe masă batista de mătase de China, cu broderii : „aşezaţi-vă !", porunceşte gestul acesta scurt, smucit, primul din codul ceremonialului ducal. Cina la castel poate începe. Nu însă fără muzica ce binedispune stomacul : se cîntă din corn curbat, *kantelă* (un soi de ţiteră cu cinci strune din maţ de elan), cobză bulbată şi toba din piele de ren.

Cade întîiul toast : suveranii înalţă cupele de metal pînă la nivelul privirii, asistenţa îi imită, şi strigă „hai !", îi aclamă astfel pe amfitrioni, ale căror feţe rămîn impenetrabile. Dreapta marelui duce Johan apucă batista de mătase de China, poruncind în acest mod să vină bucatele. Apar cărătorii de bunătăţi, în frunte cu marele bucătar al curţii, frînt din mijloc şi stăpînit de spaima că anume ceva ar putea să nu fie pe placul luminatului său stăpîn şi a distinşilor lui oaspeţi. Mai-marele ceremonialului ducal gustă primul din fiecare mîncare : ia în gură o sardină murată, o ia pe de-a-ntregul şi gestul de protest al ducelui îl face să încremenească, să-i stea în gît. Rigorile curţilor hanseatice cer să muşte doar o bucăţică, încît partea rămasă, omologată drept valabilă, să migreze în augustul pîntece ; cum nu s-a întîmplat astfel, mai-marele ceremonialului ducal cade în genunchi, cere să fie biciuit pentru neisprava şi nesăbuinţa strigătoare la cer. Nu este biciuit (tocmai se înfăţişase maistrul cu sclulele de pedeapsă publică) ; marele duce Johan îl sancţionează pe cel căzut în greşeală pe măsura nesfîrşitei bunătăţi care îl sălăşluieşte pe suveran şi porunceşte ca osînditul să înghită pe nemestecate cea mai mare sardină de pe platou, adevărat hering, şi incidentul este depăşit, cina la castel se instalează în legile ei.

Scanned with CamScanner

Se trece la cîrnăciorii fierbinți, atunci scoși din țepușele de fier forjat ; degustătorul mușcă, se arde, se stropșește, înghite și cedează înălțimii sale bucata rămasă. Ducele o îngurgitează prin mușcături suverane, stropindu-se abundent cu grăsime : se șterge cu fața de masă și se linge îndelung pe degete, semn că bucatele îi sînt pe plac. Asistența răsuflă ușurată. Începem să mîncăm. Ouăle umplute cu carne de zburătoare sînt degustate acum. Marele duce Johan înghite o jumătate a jumătății de ou, dă din cap, îhî ! și vîră cu augustele degete inelate bucățica rămasă, cît o firimitură, în gura de pitulice a ducesei Katarina Jagellonica ; îi udă imediat gurița cu o băutură nealcolică, zeamă de mere, apoi, cu un gest tandru, șterge buzișoarele soației sale, cu fața de masă, gest încuviințat și de Hegströmlund, potaia alb-pătată a suveranului. Sala Marilor Ospețe se umple de mireasmă de coaste de ren fripte la foc de pin și udate cu vin negru. Vin cartofii aburinzi, aduși pe o tăblie de lemn, purtată de doi servi, ca pe o targă : cartofii sînt întregi, hanseatici, în cojița lor mov, fierți în abur, mari cît capul de copil, albi-făinoși pe dinlăuntru, trebuind a fi stinși cu sos de fructișoare de pădure. Olanda ce acoperă masa ducală trece de la albul imaculat la ocru, apoi la brun. Unghia crescută a degetului mic al marelui duce scormone insistent printre dinții suverani. Toasturile înaltelor fețe sporesc și cina de la castel atinge punctul de apogeu : marele duce Johan și consoarta luminăției lui, principesa Katarina Jagellonica, se vor întreține cu oaspeții.

Ducele se preumblă sprințar printre mese, înfulecînd din enorma coastă de ren pe care o luase cu sine, încît pare să cînte din ea ca dintr-un nai ; te ridici, îi saluți prezența, frînt din mijloc, pînă ce suveranul te răsplătește cu un zîmbet august. Cînd binevoiește a da mîna cu vreun oaspete — sînt și asemenea cazuri — depune coasta de ren, acel *flûte de Pan*, pe turta de tărîțe pe care servul o ține la îndemînă, în chip de tavă. Buna creștere cere ca marele Johan să-și șteargă degetele pline de unsoare înainte de a ceda dreapta spre a fi atinsă de fruntea cîte unui oaspete ; le șterge în jaboul cămășii sale de mătasă de China și duce discuții lejere, care nu tulbură digestia. Subiectele luminoaselor convorbiri : despre vreme („Furtuna de afară nu ne dă griji, sîntem existențe vikinge, păzite de zei"), despre pîntec („Avem ce bea, ce mînca, încît..."), despre strigoi („S-au împuținat, Scandinavia a sărăcit din acest punct de vedere. Importăm, în schimb, vampiri, Dracula este slăbiciunea mea, domnule...") și — nici una nici alta — corzile vocale ducale rostesc un nume pe care îl recunosc a fi al meu și mai rostesc o țară din zonele temperate, aflată pe același meridian, care este patria mea...

Stop : ducele se trădează involuntar. Se uită discret, *time ist money* la ceasul electronic Seiko pe care îl poartă la brațul suveran (cam

Scanned with CamScanner

păros) ; e sfînta clipă în care se desconspiră şi am revelaţia că e de al nostru, e fiul secolului al XX-lea. Marele duce Johan, amfitrionul meu, nu-i altceva decît sublimul impostor al celui de al XVI-lea veac şi uzurpatorul (pe deplin credibil, aplaudat) al titlului de mare duce : aflu că este directorul şcolii de muzică din localitate (are voce de stentor) şi mai aflu că „ducesa"este soprană de coloratură (pitulice în adevăratul înţeles al cuvîntului). Amîndoi sînt angajaţi să facă pe castelanii, seară de seară, pe timp de vară, cînd *Turku city tourist office* include în programele sale nelipsita şi deloc ieftina „Cina la castel" (circa 250 dolari americani), inducînd în acest mod pe turişti (totdeauna copilăroşi, naivi, lesne de păcălit) în fastuoasa atmosferă de epocă, de glorie finlandeză. Jocul „de-a Johan şi Katarina", „de-a castelul" şi „de-a veacul al XVI-lea" aduce — pe lîngă aplauze — venituri frumuşele.

„Ceva în genul Dracula, cum aflu că fac românii. Voi veni acolo în schimb de experienţă draculistică", promite actorul şi îmi face cu ochiul, chestia asta rămîne între noi ; reintră fără dificultate în rolul său de totdeauna şi hemoragia de sentimente se închide, hiatul este depăşit princiar (ar fi o nesocotinţă să destram vraja locului, să nu mă înscriu în bucuria şi taina de *homo ludens* şi...) cina de la castelul ducal continuă (încasările încurajează un asemenea efort), bucatele se perindă, curg convorbirile marelui duce cu oaspeţii, alte teme şi noi subiecte intră sub incidenţa acestui „carnaval nordic" şi anume...

Marele duce Johan laudă meşteşugurile exercitate de supuşii lui, ştiinţa acestora de a face şi a drege, încît revăd, printr-un declic al memoriei, cele întîmplate peste zi, păţaniile cunoaşterii mele în oraşul Turku, premergătoare cinei la castel.

Mă aflu pe colina Külemeki (ţărănească), ce domină şi dă relief aparte oraşului istoric, comercial, cultural, universitar — ce să spui că este înainte de toate ? ! — situat la vărsarea fluviului Aurajoki la cumpăna de ape dintre Golful Finic şi Golful Botnic. Aici se află Muzeul Meşteşugurilor Artizane Tradiţionale Loustarinmäki (Colina mănăstirii), emblema etnică a finlandezilor, argument de continuitate şi civilizaţie în vreme. E un cartier cu căsuţe de lemn din veacul al XVIII-lea, scăpat ca prin minune pustiitorului incendiu din 1827, în flăcările căruia a dispărut oraşul Turku. Excepţie a fost această colină aflată la numai doi kilometri de centrul actualului oraş modern, refăcut ; s-a salvat datorită curenţilor care, providenţial, au bătut invers. Este un univers al tuturor meşteşugurilor exercitate de finlandezi de-a lungul istoriei, aşa cum au încremenit acestea — palpabile, sugestive, originale — în urmă cu două veacuri, conservate spre luare-aminte. Cititorul român, care are în inima lui

Scanned with CamScanner

și în capitala țării sale demult celebrul Muzeu al Satului, își poate imagina mai lesnicios decît alte nații natura, frumusețea și valoarea pline de tîlcuri ale muzeului finlandez, prin care mă preumblu (și vă preumblu), întru cunoaștere și desfătare : în destule privințe aici este ca pe la noi, cu asemănările și deosebirile care așază popoarele român și finlandez atît de durabil în civilizația lemnului, bunăoară.

Casele sînt de lemn, ca ale noastre, dar, desigur, cu totul altfel. Ambianțele așijderi. Meșteșugurile par a se exercita, insensibile că timpul a ajuns sub incidența computerelor și a comenzilor prin microprocesoare. Aici trăiesc și lucră nestingheriți pitarii, mînuind cociorva și lopata cu care vîră aluatul și scot pîinica și covrigeii rumeniți-crocanți din cuptorul țărănesc, înfierbîntat cu lemn de foc de pin ; curelarii croiesc pielea de morsă cu stiletele lor de un cot lungime ; bărbierii și peruchierii redau semenilor lor „visage"-ul dorit-plătit ; lutierii trudesc în atelierele lor alcătuind viorile din lemn curbat prin fierbere și încleiat cu rășinile pădurii nordice ; saltelarii dărăcesc lînurile animalelor ce populează septentrionul ; țesătorii lucră la pînzeturi și piuarii le duc în vîltorile de apă ale pivelor, să le limpezească ; geamgiii croiesc geamuri cu nemiluita, în speranța lor nebună că vor alunga cețurile și întunericul din nordul iremediabil opac ; căldărarii căldărăresc, lovind arama veacului lor ; potcovarii întrețin vatra, înfierbîntă fierul și îl bat cu barosul, fabricînd încălțămintea de fier a animalelor de tracțiune ; tinichigiii fac acoperișuri în formă de aripă de înger, gîndind că se vor înălța casele la ceruri ; litografii taie în foaia de lemn și în foaia de piele o rugăciune numită *Kalevala ;* ceaprăzarii (pasmantierii) lucră la șepci ce rezistă lui Boreas, vîntul turbat ; în Casa marinarului conlucrează timonierii, împletitorii de plase de pescuit, harponierii și călăfătuitorii de bărci pe bază de rășini (nu de smoală) ; spițerii spițeresc, dînd plante de leac și sfaturi băbești demne de luat în seamă ; tîmplarii trag la rindeaua meseriei lor, alcătuind case și corăbii ; ciubărarii, dulgherii de mobilă, sculptorii în lemn și făcătorii de pipe își dispută întîietatea ; pictorii, legătorii de cărți, librarii, cîntăreții, actorii ambulanți și cei care „scriptoresc" cronicile se adună frecvent la Kisälii, cafeneaua unde se pun la cale visele comunității și „basmul alb" cernut de Aurora boreală, spectacolul *plein-air* fără bilet de intrare ; croitorii fac zăbunuri groase, care țin de cald și țin de... împunsătura acului din os de pește ; orologierii dojenesc cucii care nu mai ies din cuștile ceasurilor de lemn, sfidînd timpul veșnic curgător ; rotarii rotăresc rotund (ignorînd ingenuu cuadratura cercului) ; cărbunarii cărbunesc pădurile în tumuli cu focuri mocnite ; șelarii pun șaua meseriei lor pe tot ce fuge și poate fi călărit (cal, ren, măgar, elan, yak — corăbiile tundrei scandinave) ; hornarii se preocupă de fumuri și noroacele concetățenilor lor ; blănarii cos

Scanned with CamScanner

în blănurile pe care le meșteresc taina vietăților polare ; pieptănarii scot din osul de urs alb și vertebra de balenă unelte de lucru și podoabe feminine în care se perpetuează simfoniile aisbergurilor, șoaptele Arcticii, vocea secretă a Mării Nordului ; frînghierii împletesc fluvii de odgoane bune de ancorat planeta numită Pămînt, legîndu-o zdravăn, cu nod marinăresc, de chiar oiștea ei, aflată aici, la pol, la pinguini și... gata cu hoinăreala prin meseriile de altădată.

Are loc „Marșul meșteșugarilor asupra orașului" : toți cei mai sus pomeniți se înregimentează fără alegere, fiecare cu sculele sale și în ținuta meseriei pe care o practică, formînd „legiunea mîinilor de aur", cum îi zice cohortei ce pogoară ca un torent de pe colina Külemeki, și ia cu asalt orașul. E parada solstițiului de vară, parada *Juhannus* ; în vestitele nopți albe, întunericul nu este decît un amurg prelungit și se fac serbări pe malul fluviilor și al lacurilor, cu focuri de tabără, o dezlănțuire colectivă care îi confirmă pe finlandezi ca fiind „latinii nordului". Ca latin-latin, sînt poftit să iau loc în „fluviul de latinitate", să mă integrez bucuriei comunității, să particip la „marșul suprem", al continuității, vigorii etnice și geniului de *homo faber* al finlandezului.

Mărșăluitorii și privitorii sînt, deopotrivă, în extaz. „Convoiul sacru" este deschis de vehiculul pompierilor, un „samovar" de aramă pe patru roți, dat cu sidol de-ți ia ochii, dirijat de pompierul șef în costum de paradă și cască cu pompon, șezînd țanțoș cu hățurile în mînă. Alături de el se află o bătrînică, purtînd bonetă albă și costum de Karelia, ca toate nevestele de pescari din arhipelag ; ține cu religiozitate în mîini — timp de cinci ore de cînd durează marșul ! — „Mărul de aur", trofeul zilei. Este premiul care se remite orașului Turku de către Federația Internațională a Ziariștilor și Scriitorilor de Turism (F.I.J.E.T.) pentru recunoscutele virtuți de turism cultural probate de acest oraș. Acesta e motivul pentru care ne aflăm aici noi. Acesta e motivul pentru care mă aflu în „convoiul tuturor meșteșugurilor", în „marșul asupra orașului", ținînd hangul pitarilor, curelarilor, pescarilor, bărbierilor, lutierilor, rotarilor, cărbunarilor, blănarilor, frînghierilor, pieptănarilor, harponierilor și atîtea alte vechi meserii strînse în conclav, venind din veacul al XVIII-lea pînă în secolul nostru și pătrunzînd în edificiul de marmură albă al orașului Tuku, unde îi așteaptă cu brațele deschise și cu bunătăți (cocteil-ul de *Juhannus)* domnul Vaeno J. Leino, care — primind sufragiile de încredere supremă — a fost ales primar pe viață al acestui oraș.

„La mulți ani", îi urez și sorbim vinul negru ca cerneala.

„La multe sărbători de *Juhannus* iluminate de prezența meșteșugarilor scrisului", răspunde alesul de viață.

Scanned with CamScanner

„Sub binecuvîntarea aceluiași duce", intră în ecuație marele duce Johan și ne îmbie să înfulecăm piroști de Karelia (tocmai sosiseră calde).

Bat și eu fierul cît e cald : propun primarului acțiunea de *jou-mellage* între Suceava noastră și Turku, așezări „nordice" care să devină — prin similaritate de patrimoniu și preocupări — „orașe înfrățite". Ce au a vedea cetățenii orașului Turku la Suceava ?, vrea să știe alesul pe viață. Îi spun pe scurt : monumentele de arhitectură pictate în exterior, adevărate cronici ale civilizației și istoriei românilor, patrimoniu aflat sub protecția UNESCO, distinse — ca și Turku — cu premiul „Mărul de aur" al FIJET etc. E rîndul finlandezului să îmi spună ce au de văzut românii mei, sucevenii, la Turku. Cîtă vreme cina la castel escaladează alte și alte bucate — somonul, știuca, păstrăvul și bibanul ajunși în plăcintă, lucrul cu cleștii racilor fierți, cu *sără* (miel la cuptor) și pîinea de secară unsă cu lapți — vagabondez cu Vaeno J. Leino (imaginativ, desigur) pe itinerare deja parcurse în timpul zilei și vechea capitală a Finlandei mi se înfățișează în strălucita și diversa ei măreție.

Primul obiectiv : colina Universității, ce reunește 15 000 studenți și face din Turku cel mai important oraș universitar al Finlandei. Cîndva aici a fost „Colina rusă", populată cu căsuțele de lemn care adăposteau soldații imperiului rus (Suedia cedase regiunea Rusiei țariste). Fizionomia militară a colinei a fost preschimbată în cea a studiului și cunoașterii, echipată (prin 20 000 de donații) cu tot ce îi trebuie spre a se menține printre cele mai bine concepute campusuri universitare din lume. Cam 85% dintre studenți locuiesc, se zice, la gazde, în micile căsuțe legate prin alei pe care se circulă cu bicicleta. Printre limbile romanice studiate la universitate este și româna, care are aici o catedră, un sîrguincios lectorat și o revistă, *Columna*.

Mă îmbarc pe podul rulant peste fluviul Aurajoki și — urmare a „curajului și strălucitelor virtuți de lup de mare" de care dau dovadă — mi se decernează Diploma de căpitan de *ferryboat*, în limba veche a matrozilor din Turku, cu dreptul de a mă instala la timonă (știut fiind că podurile umblătoare n-au așa ceva, umblă pe scripete).

„Ceva asemănător — îmi spune marele duce Johan — a primit predecesorul meu, episcopul Hamming, prin anul 1344 care e și anul nașterii acestui oraș, centru comercial și spiritual al lumii hanseatice, cînd a domnit în acest castel Bengt Birgersson, primul duce al Finlandei".

Sar din frumoasele scene ale evului mediu în disputa dintre cei doi mari T : Turku și Tampere. Problema nesfîrșitei polemici : care dintre acestea este cel de al treilea oraș al Finlandei ? Argumentul celor de la Tampere : noi, deoarece avem cu 2 000 de locuitori mai mulți decît orașul rival. Argumentul celor din Turku : pare adevă-

Scanned with CamScanner

rat, însă se scapă din vedere că noi avem și o închisoare ai cărei „pensionari" nu sînt înregistrați în cifra de recensămînt, realitate ce atîrnă la cîntar. Insolitul duel al celor doi mari T continuă.

„Turku este un oraș migrator", îmi pune în vedere primarul ales pe viață. Datorită aluviunilor antrenate de ape, orașul „merge" spre sud cu o viteză de patruzeci și opt centimetri la un secol. Cei ce vor reveni aici în anul 3100 îl vor găsi cu un metru mai încolo, în Golful Botnic. *Hölkün-kölkün !* spun locuitorii din Turku, impasibili la migrarea orașului lor. Întreb ce-i aia *hölkün-kölkün.* Mi se răspunde : nu înseamnă nimic, însă așa spune orice finlandez cînd se îmbată, îi fuge pămîntul de sub picioare și salută stîlpul de telegraf.

La etajul al IV-lea al hotelului Dipoli, unde locuiesc, există „biblioteca migratoare", aflată la dispoziția oaspetelui care este rugat în următorii termeni : liber ești a-ți alege, călătorule, cartea pe care o vrei, cu condiția să pui alta în loc, nu importă în ce limbă și cu ce subiect. Iau o carte de Sillanpää, romancier finlandez laureat cu Premiul Nobel, și las în loc revista „Secolul 20", numărul închinat valorilor finlandeze, în limba română și engleză, schimb echitabil. Mi se pare de vis mișcarea pe care o operează zilnic „biblioteca migratoare" printre cititorii care vin și pleacă. Cartea pe care o iei (sau o lași) azi, miercuri, 27 iunie 1984, bunăoară, poate călători (în timpi comprimați) pe itinerarul Turku-Helsinki-Stockholm-Toronto-Sydney-Yokohama-București. Un autor nu-și imaginează nici în cele mai îndrăznețe visuri o asemenea difuzare a ideilor sale în spațiu, între atît de diverși, de imprevizibili cititori.

Pătrund în austerul templu de beton edificat (în urmă cu șaptesprezece ani) de Goldemar Begman, arhitectul Muzeului Sibelius : aici sînt adăpostite Institutul de Muzicologie al Universității și colecția istorică de instrumente muzicale (între care cobza și naiul, donații românești). Maria Charlota, mama lui Sibelius s-a născut la Turku, într-o zi de miercuri, de unde și „concertele de miercuri" ale acestui așezămînt, urmate de seminarii și colocvii. Azi e miercuri, mă gîndesc la „Măreția frigului" și mă scufund printre aisberguri în lumea secretă a muzicii lui Sibelius.

Ați auzit de Sigyn ? este „Lebăda Finlandei", velierul cu două catarge și botul semănînd cu peștele-ferăstrău, care a navigat pînă la Pernambuco în ultimul an al secolului trecut și a devenit (din anul 1939) primul vas-muzeu din Finlanda. Velele sale însumează cam 1 000 metri pătrați, putînd antrena un corp de 500 tone DW, greutatea acestei unice (poate) nave de lemn, măsurînd patruzeci și cinci de metri în lungime și nouă în lățime. Între marile ei croaziere se înscriu cele două Americi, Africa și... punct final, ancorarea pe Aurajoki, în centrul orașului Turku — stindard al gloriei vikinge — la îndemîna curioșilor.

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Redactorul șef de la *Helsinki Sanomat*, al treilea cotidian al Finlandei, ia un interviu marelui duce Johan, cu întrebarea :

„De unde filopolonismul tău, sire ? Te-ai căsătorit de revelion (sîntem în 1562) cu principesa Katarina Jagellonica, ți-ai căptușit suita cu aristocrați polonezi, făcînd din ceea ce a fost cîndva o fortăreață, o Mecca de festinuri și turniruri".

„Mă înconjur cu frumosul, mult curiosule *scriptor*. Am făcut din castelul ducal din Turku capitala lumii hanseatice. Filopolonismul meu este doar un început ; dau Curții mele un caracter larg cosmopolit, la care să aibă acces *homo universalis*. Privește în jur : invitații mei de azi sînt din douăzeci și șapte de țări diferite. Sînt — bagă de seamă *scriptore !* — filoenglez, filofrancez, filoromân ș.m.d."

Declarația marelui duce Johan este imediat difuzată imprimeriei prin computer, redacția avînd la Turku un terminal, ca în multe alte locuri din țară. Lucrez alături de colegul meu de breaslă, „scriind" pe clapele computerului, mestecînd gumă, fumînd trabuc, în timp ce pe ecran apare articolul pus în pagină instantaneu, prin mijloace electronice, și „tipografia" pe bază foto îl multiplică (tot instantaneu și tot electronic) în cîteva puncte din țară, sub formă de ziar în patruzeci și opt de pagini, la sute de kilometri distanță de redacție. În cel mult o oră de la „scriere", evenimentul ajunge, în simultaneitate cu radioul, televiziunea sau telexul, la cunoștința întregii Finlande. *Mass-media dixit !*

Oaspeții poftiți la cina de la castel binemerită să prindă în auz ultimile legiuiri emise de marele duce Johan : regula pescuitului în arhipelag, a tăierii pădurilor, a navigării pe fluviu, a proteguirii focilor și, în sfîrșit, regula împrăștierii rapide a veștilor în ducat (cu barca, cu sania, cu poștalionul, schimbînd cîte o pereche de vîslași sau de reni sau de cai, după împrejurări, la fiecare douăsprezece verste). Vine scribul și scrie degrabă poruncile pe coaja de mesteacăn (e criză cu importul de papirus) și, în cele din urmă, suveranul semnează, apăsînd cu degetul și punînd, desigur, pecetea ducală cu însemnul gravat...

Redactorul șef de la *Helsinki Sanomat* dă drumul ziarului de seară prin stornă, de aici, de la castel, controlînd operațiile pe video, apoi se întoarce spre mine să discutăm chestii profesionale, dînd răgaz marelui duce Johan să arunce pentru ultima oară batista de mătase de China printre carafe și blide. Poruncește astfel să vină dulciurile și licoarea aceea neagră-amară, care peste cîteva secole se va numi cafea.

„Ești măreț și nemuritor, sire", îi spun marelui duce Johan.

„Mă bat zilnic cu morile de vînt", răspunde suveranul și îmi arată prin fereastră moara de vînt a ducatului : Samppallina.

„Ce măcinați ?, întreb. Grîu, secară, mei ?"

Scanned with CamScanner

„Măcinăm iluzii îmi spune suveranul. Sînt foarte trebuitoare azi, hrana secolului".

Cina se termină cu o procesiune cu făclii pînă la Catedrală, nu departe de Aurajoki : aici este înmormîntată Katarina Jagellonica. Cel care se înfruptă din bucatele cinei la castel este obligat — spune scenariul oficiului de turism — să omagieze pe strania principesă, pe „ducesa cu ochi trişti", alăturîdu-se piosului gest, zilnic reluat, al veşnicului mare duce Johan, care înfruntă veacurile.

Corăbii mai mici şi mai mari sînt atîrnate în cerul Catedralei, potrivit unei tradiţii vikinge care spune : un marinar care s-a salvat pe marea învolburată (a vieţii) va dona, în semn de recunoştinţă, o mîndră corabie în miniatură bisericii sale.

Corabia mea de recunoştinţă este chiar scrierea de faţă, pe care o atîrn în cerul Catedralei mele, limba română, cu ajutorul căreia am călătorit (împreună) la Turku (numele latinesc al oraşului) la Abo (cel suedez), la Turun (cel finlandez) şi, iată, ne-am salvat ! Ne-am salvat ?

Scanned with CamScanner

Orașe metropolă

Scanned with CamScanner

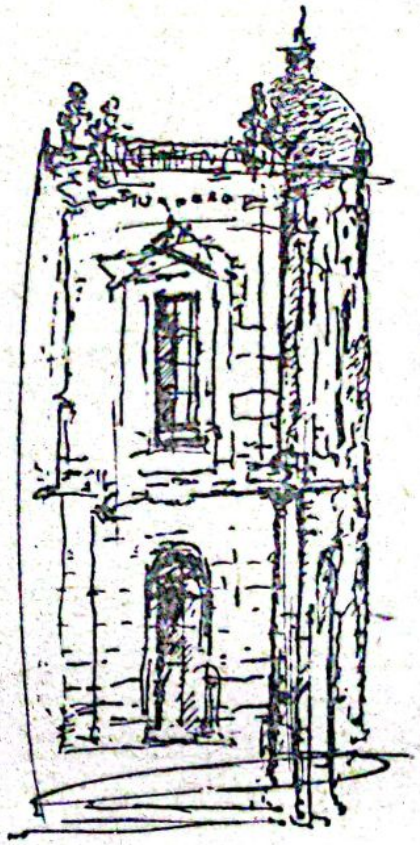

Inorogul

ISTANBUL

Bizanţ-Constantïnopol-Istanbul sînt cele trei nume ale unuia şi aceluiaşi oraş debordant, prezent de mai bine de douăzeci şi şase de veacuri în istoria cea mai fierbinte a omenirii. Sînt denumiri ce exprimă istorie, putere, expansiune, bogăţie, mahomedanism, semeţia sultanilor, negoţ şi — nu în ultimul rînd — creuzetul unde fuzionează Orientul cu Occidentul, realizînd niciodată isprăvita sinteză dintre două lumi — Europa şi Asia. Această pafta pe corpul planetei, care este Istanbulul, oscilează în imaginaţia mea între a fi Cornul de Aur şi cornul abundenţelor de tot felul, voite ori nevoite de omenire : enigmele Semilunii, aurul, aliotmanul revărsat puhoişte asupra continentului, ungerile şi mazilirile de domnie, urzelile Înaltei Porţi, haremul, vorbele mieroase şi ambra, peşcheşul, 400 de moschei, măreţia Bosforului.

Am fost la Istanbul de un nesfîrşit număr de ori, la vreme de pace relativă şi la vreme de război, însoţindu-mi domnitorii în palatele de pe colina Topkapî, ori de cîte ori se punea la cale Moldova ori Ţara Românească, prin veacuri multe, îmbucurat de ungerile în domnie, înfricoşat de maziliri şi vărsînd lacrimi grele la descăpăţînările de domni români săvîrşite aici. Istoria îmi stă mărtoră cît de legat sînt — prin demnitate, suferinţă şi jertfă — de Istanbul. Am avut parte, nu zic nu, de călătorii de tihnă şi răsfăţ spiritual în ora-

Scanned with CamScanner

şul de pe malurile Bosforului, cum este şi aceasta, pe care, iată, o descriu.

Este anul de graţie una mie nouă sute optzeci şi cinci, luna lui aprilie, ziua de douăzeci şi trei, o duminică de exuberantă primăvară, cînd dau curs invitaţiei prinţului moldav care mă poftește în palatul său de la Sangeakdar yokusî, care înseamnă pe românește „Dealul steagului". Amfitrionul nu-i acasă, întîrzie puţin prin coclaurii celui de al XVIII-lea veac, avînd niscaiva treburi, pe care luminatul prinţ Dimitrie Cantemir s-a juruit să le ducă la bun capăt — sub semnul Inorogului (zodia lui de putere) — lucrînd la neatîrnarea ţării şi judecînd aspru urzelile uzurpatorilor la tronul Moldovei, cîştigînd prin inteligenţă şi abilitate diplomatică încrederea sultanilor, împrietenindu-se cu Petru cel Mare, scriind o căruţă de cărţi importante, lansînd mari curcubee de spiritualitate pe cerul umanist al vremii lui. Absenţa luminatei mele gazde nu-mi dă griji, am mai fost la Stambul şi am mai tras în acest palat, mă simt ca acasă; motiv să vî-l înfăţişez.

Palatul şade pe un clin de deal, la apa Bosforului, aproape de mahalaua Fanarului şi are o splendidă belvedere, „locul cel mai plăcut ce îşi poate închipui cineva", mărturiseşte într-o pagină de carte Dimitrie Cantemir. Palatul este zestrea doamnei Casandra, devenită soţie a luminatului prinţ, fiica lui Şerban Cantacuzino, care începuse construcţia acestei reşedinţe în anul 1686, cu preţul unor cheltuieli uriaşe (30 000 de galbeni). Numai nivelarea terenului şi ridicarea temeliilor — înalte de douăzeci şi patru de picioare pe latura faţadei — costaseră o avere ; abia la această înălţime începe construirea zidurilor de cetate ale ambiţiosului edificiu. Sosi poruncă să fie sistată construcţia : din locuinţa domnului valah se putea zări înlăuntrul palatului Terhane serai, ceea ce era o erezie. Legile Înaltei Porţi spuneau clar : locuinţele ghiaurilor să nu depăşească un anume nivel şi din nici o locuinţă particulară să nu se poată arunca priviri indiscrete în seraiul împărătesc.

S-a pus în funcţiune bacşişul, atît de agreat la turci, şi funcţionarii au fost mituiţi : înălţimea palatului Sangeakdar yokusî a fost măsurată nu după faţadă, ci din clinul de deal, la temelia scurtată, din planul înclinat. Anul 1710 găseşte construcţia încheiată. Chipul palatului ne este transmis de însuşi Dimitrie Cantemir care face un desen amănunţit al reşedinţei sale, la scară lesne raportabilă la topografia locului, şi întocmeşte o hartă a oraşului de atunci pe care palatul e plantat între marile edificii ale Constantinopolelui ; într-o vastă grădină împrejmuită de ziduri, traversată de apă curgătoare, şade acest palat format din două corpuri de case. Clădirea din dreapta, cu temelie de înălţimea unui cat, are trei niveluri, pe cînd cea din stînga, încastrată în deal, — două. Arhitectura este orientală,

Scanned with CamScanner

cu fațada sprijinită pe două coloane și etajul împănat cu sacnasiuri, micile odăițe ale catului de sus al clădirii închise cu geamlîc și obloane, după moda turcească. Interioarele sînt pe măsura arhitecturii așezămîntului : adăpostesc o sumedenie de colecții, manuscrise și cărți rare (despre evenimente de istorie, datinile turcilor, cópii ale portretelor sultanilor), obiecte de artă, colecții numismatice, vestigii arheologice. Cantemir era un risipitor, cînd era vorba să intre în posesia obiectelor de valoare ce îi aținau poftele, și tezauriza cu sîrg, cheltuind fără limite, ca un posedat. Grația molatică orientală se împletea cu rafinamentul occidental în aceste odăi, vizitate de alese fețe și demnitari otomani, precum Selim Ghirai, hanul tătarilor, Cerchez Mehmet, Ferrari Hassan-pașa, Ibrahim-pașa ori oameni politici crescuți în tradiția Occidentului, precum Fériol, ambasadorul Franței la Constantinopol, principele Tököly al Transilvaniei și alții.

Stabilirea locuinței în acest loc nu este întîmplătoare : e colina pe care murise, luptînd contra cotropitorilor turci, ultimul împărat al Bizanțului, Constantin al IX-lea Paleologul, necinstit apoi prin sacrilegiul decapitării publice. Socrul lui Dimitrie Cantemir, Șerban Vodă Cantacuzino, pretindea a descinde el însuși din familiile împărătești ale Bizanțului, visînd să determine o largă coaliție a popoarelor avînd ca țel alungarea turcilor din Europa. Acest loc, simbol al luptei pentru independență, era tocmai pe placul inimii lui Dimitrie Cantemir, corespundea preocupărilor lui de scriitor, istoric și *capuchehaie*, reprezentant diplomatic pe lîngă Poartă al domnului Țării Moldovei. În acest palat a scris, în limba română, timp de doi ani (1703—1705), cea mai importantă operă literară a sa, *Istoria Ieroglifică*. Tot aici a realizat documentarea și a proiectat monumentala sa operă *Istoria Imperiului Otoman*. Istoria, filosofia, cultura și arta turcă îl consideră pe Cantemir un mare precursor : savantul enciclopedist inițiază filoane de gîndire novatoare în epocă, așază istoriografia turcă pe orbită mondială, dă culturii și artei din vremea sa anvergură umanistă, își dobîndește un loc de cinste în rîndul clasicilor muzicii turce (compune pe teme folclorice, descoperă notația cu litere arabe a partiturilor, inventează un instrument de cîntat și scrie un tratat de muzică).

Cuibul de trudă și vis al Cantemirescului, cunoscut și sub numele de Vlah-sarai sau reședința Cantemiroglu, se leagă, așadar, prin mii de fire de toate așezămintele de prim rang ale orașului Constantinopol care încorporează istoria, cultura și civilizația Imperiului Otoman.

Să începem cu palatele din fortăreața Topkapî, care șade pe promontoriul dinspre marea Marmara ; aici a fost, prin tradiție, din secolul al XV-lea pînă în secolul al XIX-lea, reședința sultanilor, azi

Scanned with CamScanner

muzeu de o stranie și neegalată bogăție. Chiar la intrare te întîmpină o monumentală și grațioasă fîntînă, în apele căreia și-a limpezit palmele și fruntea Dimitrie Cantemir, conform ritualului musulman, cînd avea întrevedere cu sultan Ahmed al III-lea, a cărui prețuire a fost definitiv cîștigată — cu osîrdie, prudență, tact, cu șiretenie chiar — de prințul moldav. Între partiturile pentru voce numite *beste*, compuse de Cantemir, se află și cîntecul „Semai", atît de îndrăgit de Ahmed al III-lea, încît îl rugă pe autor să i-l cînte cu proprie voce ; Cantemir îi îndeplini voința și, în cele din urmă, îi va dedica acestuia și Tratatul de muzică întocmit de el. Pătrund în cea de a treia curte, unde se află sala de audiență și biblioteca lui Ahmed al III-lea. Aici se întîlneau cei doi pentru a convorbi, șezînd pe sofale ori preumblîndu-se prin încăperea tezaurului, în odăile cu haine scumpe, ascultînd șopotul havuzelor interioare sau furînd cu privirea — din locuri de taină — viața lascivă a femilor din harem.

Multe amănunte de la Topkapî scapă — voit ori ba — memoriei mele, nu însă și scena învestirii lui Cantemir cu însemnele domniei (noiembrie 1710) care avu loc în acest palat și se petrecu în felul următor : Baltagi Mehmed-pașa trimise degrabă pe marele său *imbrohor* (omul de ceremonial) la palatul Sangeakdar yokusî poftindu-l pe prințul moldav la serai, unde fu condus de doi capegi-bașa și introdus direct la sultan, fapt ieșit din comun ; ceremonialurile de acest fel se petreceau, îndeobște, în prezența vizirului. Pașa îl învesti numaidecît pe Dimitrie Cantemir cu domnia peste Țara Moldovei, îmbrăcîndu-l cu caftanul cel mare, *hilal fachîrè*, scăldat în toate culorile curcubeului, tivit cu aur și argint. Mai avuseseră parte de acest ritual de excepție doar solul împărătesc de la Viena, după încheierea păcii de la Karlowitz, și Constantin Brâncoveanu. Nu obținuseră această aleasă cinste nici strălucitorul și ambițiosul Fériol, trimisul la Constantinopol al lui Ludovic al XIV-lea, și nici Piotr Andreevici Tolstoi, faimos diplomat al lui Petru cel Mare. Mai mult : Cantemir nu dădu o lețcaie pentru învestitura în calitate de domnitor, cum sta în obiceiul Porții, din contră, primi el însuși douăzeci de pungi de galbeni pentru a face față primelor cheltuieli în drum către țară. Fu condus de marele vizir, care îi dădu firmanul de domnie cu salutul „Bine ai venit, Doamne", după care *chehaia*, locțiitorul acestuia, îl însoți în iatacurile sale, îl firitisi pentru luarea tronului, îl tratâ cu șerbet, cafea și ciubuc binemirositor. De aici, Cantemir porni cu mare alai străbătînd orașul, înconjurat de ceauși spătărești, cinstit de creștinii țarigrădeni întîlniți în cale, salutat cu smerenie de ieniceri, cu mîna la piept, în timp ce *tulbuhanaua*, fanfara militară, avea să-i cînte de acum încolo, conform rangului, imnuri de slavă timp de trei ceasuri pe zi.

Scanned with CamScanner

Noul uns în domnie vru ca ceremonia de la biserica cea mare a Patriarhiei greceşti să dureze mai mult decît scrie la carte : aici se afla Academia Patriarhiei sau „Marea Şcoală", unde învăţase Cantemir adus la Stambul ca ostatec. Era adolescent pe atunci (noiembrie 1688) şi era pornit la drum lung, deoarece — pe lîngă învăţătura obişnuită pentru fiii de boieri (teologia, slavona, greaca, latina) — el dobîndi aici ştiinţele cele noi : filosofia, logica, geografia, istoria, muzica, medicina, folclorul, arheologia, limbile occidentale şi orientale (turca, persana, araba). În numai cîţiva ani, beizadeaua moldavă — dotată cu agerimea observaţiei, maniere alese şi farmec personal — acumulă toate cunoştinţele cerute de şcolile *mekteb (elementare şi medrese* (superioare), îşi clădi o cultură enciclopedică solidă, folosind toate sumele acelui loc, obţinînd, în cele din urmă o erudiţie uluitoare pentru acel timp. Dintre magiştri şi marii cărturari ai timpului care l-au influenţat, Cantemir aminteşte în scrierile lui pe filosofii peripatetici (discipoli ai învăţăturii aristotelice) Blasios, Antoniu şi Spandoni ; pe „grămăticul acurat" Iacomie, de la care deprinde elementele filosofiei ; pe Sevast, specialist în probleme de dogmatică ortodoxă şi catolică ; pe filosoful şi teologul Dionisie Ieromonahul ; pe marele dragoman al Porţii şi rival al său, Alexandru Mavrocordat, apreciat de Cantemir pentru întinsele lui cunoştinţe de filosofie, fizică şi medicină ; pe Meletie, episcop de Arta şi apoi de Atena, cărturar deschis spre larga lume, dar mai ales „cunoscător al dogmelor helmontiene sau mai bine a principiilor lui Thales, din care am luat de la el lecţiuni timp de opt luni" ; pe Ilie Miniat, viitorul episcop de Mesena ; pe Liciniu, filosof şi medic prim al curţii, viitor comite al cetăţii Veneţia ; pe Mehmed-paşa, poet şi muzician ; pe învăţatul în ştiinţa geografiei Hrisant Nottara, viitor patriarh al Ierusalimului; pe Saadi-effendi, reputat cunoscător al ştiinţei matematicii; pe Levhi Celebi, pictor ; pe Ali-effendi, autorul unei istorii turceşti, scriitor de „mare gravitate care ţine la adevăr şi este străin de orice lingusire". Toţi aceştia şi alţii sînt pomeniţi în lunga adnotare din *Istoria Imperiului Otoman,* scrisă în versiunile latină şi greacă, formată din două părţi : prima înfăţişează creşterea acestui imperiu de la întemeierea lui (1300), pînă la cucerirea Cameniţei, ultima biruinţă însemnată a acestui imperiu (1672), iar cea de a doua parte este un pamflet cu pronunţat caracter memorialistic, bazat pe experienţa personală a autorului şi se consacră involuţiei otomane (pînă la 1712), înfăţişînd domnia a cinci sultani. Această operă, care vehiculează teoria evoluţiei ciclice a statelor, va cunoaşte o consacrare mondială. Byron o pomeneşte în poemul său *Don Juan,* Victor Hugo o citează în prefaţa *Orientalelor* sale, toţi istoricii care se vor ocupa de istorio-

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

grafia turcă se vor confrunta volens-nolens, cu această scriere, considerată — chiar și de către austriacul Hammer — *Opera Magna.*

Iată cum îl înfățișează Nicolae Iorga pe Dimitrie Cantemir la vîrsta anilor de studiu petrecuți la Constantinopol, după un portret cantemiresc descoperit la Rouen : „Îi mijise mustața spînă, părul în bucle îi atîrna pe umeri și lateral, dîndu-i înfățișarea cum o găsim în picturile... olandeze. Ochii au căutătură de cercetare neobosită, mîndră, fața se subție într-o bărbie ascuțită. Are haina de brocart de aur a situației sale și sabia feciorului domnesc ; cravata înfoiată la gît spune ce legături prețioase are cu saloanele ambasadei și coloniei franceze, care a impus cultura Parisului în vasele vechiului italienism bizantin. Dar pe buclele creț ale perucii, sistem Ludovic al XIV-lea, turbanul alb și albastru arată contactul cu cealaltă cultură : a Stambulului."

E vremea la care Dimitrie Cantemir nu dobîndise încă palatul Sangeakdar yocusî ; își avea locuința la Ortachioi, tot într-un palat, chiar dacă nu de dimensiunea și strălucirea celuilalt : edificiu boieresc, plin de grație, înconjurat cu grădini și apeducte, cumpărat de la Iusuf-effendi pe 25 000 de taleri, unde avea să trăiască între anii 1692 și 1700, cu excepția scurtei perioade cît a fost ales domn al Moldovei (martie-aprilie 1693), după moartea tatălui său. Este ambianța în care întemeiază prietenii pe măsura valorii sale de savant și reputat om politic. Între prietenii lui Cantemir se numără ambasadorul Franței la Constantinopol între anii 1689—1699, Pierre Antoine de Castagner, marchiz de Chateauneuf, important demnitar, prieten cu Voltaire, sau ambasadorul din acel timp al Olandei, Collier, născut la Smirna, fiul fostului consul al Țărilor de Jos în acel oraș. În compania acestora, Cantemir dezbătea marile idei ale vremii, retrași, cel mai adesea, în fața unui pahar de vin, scutiți de mințile nechemate și preceptele Coranului.

Cea mai elocventă mărturie de scriitor a lui Cantemir aparține acestei perioade : dă la iveală primul roman social din literatura română, *Istoria Ieroglifică*, o carte barocă, bazată pe alegorism, eroii pățaniilor de pomină fiind travestiți în dihănii și păsări.

Cartea nu este doar un pamflet politic despre evenimentele legate de lupta pentru domnie a partidelor boierești din Țările Române — aceasta e prima treaptă în planul recepției sensurilor ; în ciuda aparenței sale de povestire satirico-ironică, înrudită cu fabula, această narațiune parabolic-fascinantă se impune ca o lucrare istorică și filosofică, în care lupta de opinii este dusă cu cele mai subtile arme ale retoricii. Sînt personificate aici adevărate caractere : tiranul, vicleanul, ipocritul, prostul, lașul etc. pe fondul unui lirism viguros (pătruns de rezonanțe biblice și populare, din bocete,

Scanned with CamScanner

blesteme şi descîntece). Pe scurt, este o istorie secretă despre corupţie şi putreziciune, oriunde s-ar afla ea (în Moldova ori la Curtea Otomană), mustind de imaginaţie şi forţă sugestivă, putînd fi asemănată cu *Istoria Secretă* a lui Procopius din Cesareea, pe care Dimitrie Cantemir a cunoscut-o cu siguranţă.

A venit timpul să facem o preumblare la cele trei aşezăminte de tihnă, reculegere şi meditaţie pe care Cantemir le căuta ades ; e vorba de o bazilică şi două moschei, care îi ofereau liniştea şi focul spiritual prielnic creaţiei, indiferent că era vorba de munca lui de scriitor, istoric, filosof, poet, muzician etc, într-un cuvînt condiţia lui de savant umanist. Erau cele trei muze ale lui Cantemir.

Prima dintre acestea, în ordinea preferinţei, este Ayasofya, bazilica întreméiată de împăratul Constantin, dedicată Sofiei cea înţeleaptă, şi reconstruită de Iustinian (în veacul al VI-lea), o capodoperă de arhitectură a tuturor timpurilor. Vizitatorul o cunoaşte azi ca muzeu şi nu ştii ce să admiri mai întîi : grandoarea ansamblului respirînd prin cele opt porţi de acces, imensa cupolă care pluteşte (parcă) la peste cincizeci de metri deasupra pavimentului, coloanele placate cu marmură în culori şi eflorescenţe variate ori simfonia fantasticelor (cîte au mai rămas) fresce-mozaic venind din geniul epocii bizantine. Alt lăcaş de regenerare spirituală frecventat de Cantemir este Moscheea lui Suliman Magnificul, pe care învăţatul moldav o socotea culme de eleganţă şi somptuozitate a moscheilor imperiale din Constantinopol (sînt peste 400), ridicată de arhitectul Sinan care vru cu tot dinadinsul să depăşească în frumuseţe rivala sa, Ayasofya, opera celor zece mii de constructori. A izbutit ori ba ? Dezbaterea asta curge-decurge de 428 de ani, cu argumente plauzibile de ambe părţi, şi nu se ştie dacă va sfîrşi vreodată. Dominînd cea mai expusă colină a oraşului, cele patru minarete ale moscheii par a lega cerul de pămînt, oglindindu-se în apele Bosforului asemeni unei enorme cămile, în burta căreia — podită cu marmură albă sculptată şi vitrouri — se poate adăposti, întru sacră prosternare musulmană, un sfert din drept-credincioşii oraşului Constantinopol, luînd în calcul populaţia de pe vremea lui Cantemir. A treia muză este Moscheea Albastră, construită de Mehmed-paşa, în chiar veacul succesivelor veniri ale lui Cantemir la Constantinopol, vestită prin minaretele sale elansate ameţitor în tării, prin armonioasa cascadă a cupolelor şi prin rafinata decoraţie interioară în mozaic de faianţă cu dominantă de bleu, de unde şi numele aşezămîntului.

Erau şi zile cînd Cantemir se simţea muşcat de însingurare şi vlăguit de truda asupra cărţilor ; în aceste împrejurări îşi preschimba liniştea, atît de agreată de el, cu forfota străzii, îşi biciuia spiritul

Scanned with CamScanner

făcînd lungi plimbări în Marele Bazar (cuprinzînd nouăzeci și două de străzi și peste 4 000 magazine), scăldîndu-se în larma negustătoriei. Era modul său de a reveni cu picioarele pe pămînt, cumulînd puteri pentru o nouă lansare în lumea ideilor.

Cobor pe oglinda de apă a Bosforului spre a privi de aici palatul Sangeakdar yokusî și toate minunățiile despre care a fost vorba, cum a făcut-o adesea Cantemir însuși, îmbarcat pe un vas cu mers domol, de la debarcaderul Eminönü, bunăoară, de sub pod, spre a atinge, în dulce vagabondaj, cînd țărmul european, cînd cel asiatic, sedus de panoramele în care te scufunzi : pădurea de minarete alternînd cu pădurile de smochini și olivieri de la Yildiz, fluviul palatelor boierești brusc întrerupt de fluviul satelor de pescari, cu puzderia caselor de lemn *yali,* defilarea unor vechi palate (ca Rumeli Hisari, pe coasta europeană) alternată cu grădinile de lalele curgînd în cascadă la Emirgan (pe coasta asiatică) și altele asemenea.

Nu uit însă expediția de pomină făcută de Cantemir pe Bosfor în compania prietenului său de cruce Fériol, noul ambasador al Franței (după 1700) la Constantinopol, în corăbioara de plăcere a acestuia, pe care trimisul cu depline puteri al lui Ludovic al XIV-lea avu ambiția s-o facă aidoma cu a sultanului : coviltir de mătase purpurie, cusut cu fir de aur, așezat pe patru coloane, daurite și ele. Așa ceva nu era îngăduit nici vizirului, ci numai lui *capudan-paşa,* amiralul șef, cînd acesta se află în fruntea flotei. Sfidarea ghiaurului n-a fost tolerată : șeful jandarmeriei navale, *bostangi-paşa,* primi ordin să distrugă ambarcațiunea, ceea ce se și întîmplă numaidecît, sub privirile uimite ale celor doi demnitari, și Fériol jură să nu mai plutească vreodată pe blestematele ape ale Bosforului.

Același jurămînt îl fac și eu — în alt timp și din alte pricini — fără a fi deținut vreun iaht de plăcere pe care să mi-l sfărîme bostangiii : o plimbare de cîteva ceasuri cu vaporașul de agrement mă decavează de banii pe care îi am asupră-mi și, gata, sînt eșuatul care...

Dar să revenim la intempestivul și originalul prieten franțuz al lui Cantemir. Același Fériol voi să intre în audiență la sultan înarmat, cu sabia la cingătoare, fapt de neconceput la Înalta Poartă. Audiența fiindu-i refuzată, ambasadorul ceru să i se restituie darurile scumpe aduse, cumpărate prin speze personale, reacție tipic franceză, care făcu vîlvă și avu șarmul ei. Intrînd la Topcapî, sînt și eu controlat să n-am asupra mea arme (albe ori de foc), aparat de fotografiat, bombe de plastic etc., cu care aș putea aduce pagube reședinței sultanilor. Nu protestez în vreun fel, ținînd seama că eu nu venisem la sultani cu daruri, cît despre bani... *yoc,* n-am un sfanț, doar biata legitimație de ziarist, care nici măcar nu-i valabilă în zona considerată

Scanned with CamScanner

„fierbinte“ (haremul) și *salaam-aleicum*, ziua bună, istorioara se termină în coadă de pește.

Cumva asemănător avea să se termine, de áltfel, și destinul politico-diplomatic al Cantemiresculuí, ilustrat telegrafic prin aceste trei pățanii. Prima : fiind ținta atîtor urzeli și lupte pentru domnie și principal pion al strategiei Înaltei Porți față de Țările Române, Cantemir este gata să fie trimis în surghiun pe insula Chios (scapă ca prin urechile acului, refugiindu-se în Galata, în reședința lui Fériol). A doua: este întemnițat la Caichena, închisoarea jandarmeriei de coastă, prins în exercițiu de insurgență cu Toma Cantacuzino, care se aliase planurilor antiotomane imaginate îndelung de Cantemir (este răscumpărat cu bani grei, strînși de la prieteni și primește adăpost la același prieten de viață și moarte, Fériol). A treia : își prepară cu talent, prudență diplomatică, persuasiune și rafinată viclenie a doua învestitură de domn al Moldovei (la prima i s-a aruncat pe umăr eșarfa neagră de domn mazil trimisă de Poartă) suportînd stoic vicleimul ceremonialier aliotmănesc, tot tacîmul de promisiuni și trădări, între care să-l predea prins pe Constantin Brâncoveanu. Gestul scelerat nu va fi făcut, desigur (noul domn îl va pune în gardă despre această manevră a Porții pe Brâncoveanu), soluția domnitorului-savant este aceea dictată de rațiune și interesele istoriei naționale: încheie înțelegerea cu țarul Rusiei (Tratatul secret de la Luțk, aprilie 1711, prin care se asigura integritatea și independența Moldovei), făcînd front comun în calea Imperiului turc intrat în degenerescență, sperînd în desprinderea definitivă de Poartă. În favoarea acestui mare scop, Cantemir își pune cu repeziciune în aplicare principiile de domn luminat, dar visul său nu se va împlini. După eșecul ruso-moldav de la Stănilești (iulie 1711), destinul Cantemiresculuí va continua în pribegie, desțărat geografic — dar nu și spiritual — la Curtea lui Petru cel Mare (se strămută cu familia și 4 000 de moldoveni lîngă Harkov), unde își continuă munca de savant. Aici va scrie trei opere capitale. E vorba despre *Descriptio Moldaviae* lucrare scrisă în latină, 1714—1716, la cererea Academiei din Berlin, o monografie geografică și socio-politică, în trei părți (geografia fizică, orînduirea de stat, moravurile, ceremonialul Curții, dregătoriile, legile, rangurile, divanurile de județ, religia, școala, latinitatea pornind de la limbă ș.m.d.). Apoi altă carte realizată în exil (ultima în ordine biografică) este *Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor*, scrisă în românește (1719—1722) cartea cea mai erudită a lui Cantemir, amvon al sentimentelor sale patriotice despre continuitatea etnică a românilor. Și, în sfîrșit, în timpul exilului în Rusia lui Petru cel Mare va termina monumentala *Istorie a Imperiului Otoman*, cea mai vitriolantă cronică scrisă vreodată despre creșterea și descreșterea puterii sultanilor (operă tradusă în engleză, franceză și germană).

Scanned with CamScanner

Mînios pentru „lovitura de teatru“ ce i-o servește ghiaurul moldav, sultanul Ahmed al III-lea n-are altceva de făcut decît să cheme asupra lui Dimitrie Cantemir puterile negre ale lui Alah și îșI înavuțește propria fiică dăruindu-i palatul cantemiresc.

...Sigur că da, lipsește de acasă Dimitrie Cantemir.

Scriitorul acestor rînduri nu-i vinovat că azi, în anul de grație una mie nouă sute optzeci și cinci, vestitul palat Sangeakdar yocusî nu mai este în picioare, aflîndu-se în ruină. Poarta de fier forjat și zidul de cărămidă roșie sînt tatuate de galopul celor trei veacuri care au decimat așezămîntul ; arborează, în schimb, această inscripție — sfîntă nouă — imprimată pe o placă memorială de marmură albă, în limbile română și turcă : „Pe aceste locuri s-a aflat palatul rezidit și înfrumusețat de principele moldovean Dimitrie Cantemir, savant enciclopedist de renume european, autor al unei monumentale istorii a Imperiului Otoman, care a trăit la Instanbul între anii 1688—1710“.

Semnul consacrării și largei recunoașteri a lui Cantemir este alegerea acestuia ca membru al Academiei din Berlin (iunie 1714), fapt care îl plasează pe cel mai bun cunoscător al problemelor orientale printre savanții de renume european din secolul al XVIII-lea. Cantemir figurează azi printre marii învățați ai omenirii al căror nume au fost gravate — în semn de omagiu — pe pereții Bibliotecii Saint Geneviève din Paris. La Leningrad, vechiul Petersburg, Cantemir este considerat, pe drept, „eminența cenușie“ a multor reforme petrecute în epoca lui Petru cel Mare, al cărui sfetnic și inspirator a fost învățatul român. Osemintele marelui savant, domnitor și diplomat, odihnesc, precum se știe, la „Trei Ierarhi“ din Iași, în pămîntul care l-a zămislit și la neatîrnarea căruia a slujit luminata lui existență.

Decolez din Istanbul cu avionul „personal“, un Jumbo-Jet liliputan, grăbit să leg cu o panglică de lumină orașele Constantinopol, Berlin, Paris, Petersburg și Iași, doar cinci pietre scumpe din diadema ce formează gloria mapamondică a marelui umanist român Dimitrie Cantemir. Mă readuce în secolul meu apelul stewardesei: „Legați-vă centurile de siguranță și nu fumați !“

Am dat, carevasăzică, o raită pînă la Istanbul și mai departe, prin Europa, de unde mă întorc mai român.

Scanned with CamScanner

Cea mai lungă zi a sovieticilor

MOSCOVA

Știți care-i primul drum al mirilor moscoviți imediat după oficierea căsătoriei civile ? Merg la Mausoleu, încep noua viață sub semnul lui Lenin. Vor binecuvîntarea acestuia și fac legămînt : poate mai solemn decît acela față de părinți, față de autorități. E sîmbătă, 12 aprilie : pe parcursul unei singure ore au venit la „întîlnirea cea mare" peste douăzeci de perechi de tineri căsătoriți. Ei au întîietate, desigur, mirii sînt grăbiți prin definiție. Pelerinii sosiți de pretutindeni, stînd disciplinați la coada — mai totdeauna kilometrică — le strigă : *Sciastie !* (Fericire !). Sărutați-vă ! Mirii nu așteaptă să fie invitați a doua oară, se sărută în aplauzele mulțimii și morga funerară se face țăndări. Sciastie ! Sciastie ! Da, nu se întîmplă nimic rău că — în plin panteon al morții — mulțimea aclamă, prin aceste cupluri, spectacolul nepieritor al vieții. Fiecare fecioară își lasă buchetul de flori (buchetul de mireasă) la intrarea în Mausoleu. Cine ar putea spune cîte căsătorii a „născit" conducătorul revoluției ?

Reîntîlnesc unul din cupluri pe colinele Lenin, punctul natural cel mai înalt al Moscovei, altă destinație a mirilor ; tradiția cere să urci în acest colosal pridvor, deasupra capitalei, să faci poze. Ne recunoaștem, ne zîmbim, sînt poftit să mă fotografiez cu mirii. Ea se numește Tania, e ingineră, moscovită get-beget, iar mirele e Jenia,

Scanned with CamScanner

muncitor constructor la o uzină care se întemeiază pe rîul Kama. Pe unde curge oare rîul Kama ? Enigmă ! Nici Jenia nu mai ştie la ora asta. Mirii sînt frumoşi, exaltaţi, nu cunosc geografie, n-au timp decît de ei înşişi. Fotograful tot urlă *iscio raz* (încă o dată !).. În viaţă nu există nici un „încă o dată". Îmi iau rămas bun prin cuvîntul magic, singurul pe care ziua lor îl încape, îl recunoaşte : *Sciastie !* Fericire !

Sciastie ! a urat, nu încape îndoială, Nikitie Varota cînd — lipsit de alai de nuntă, ferit de privirile curioşilor, în cel mai strict secret — a oficiat căsătoria lui Alexandr Sergheevici Puşkin cu Natalia Gonciarova...

Sîntem în pragul comemorării a 150 de ani de la moartea poetului naţional rus. Spiritul lui Puşkin trăieşte pretutindeni. Moscova se află la „ora Puşkin", stare în care mă înscriu cu plăcere. Intru în galeria Tretiakov să privesc — pentru a cîta oară ? — portretul lui Puşkin realizat de Kiprenski. Fizionomia (anatomică şi spirituală) a marelui poet apare aici covîrşitoare. Forţa de sugestie a portretului este unică ; Puşkin de aici nu seamănă cu cel din statuia plantată în faţa cinematografului Rossia (opera sculptorului Alexandr Opekuşin, 1880), dominînd piaţa ce poartă numele poetului. Puşkin, cel din bronzul statuar, respiră o imensă oboseală şi zădărnicie, chipul său ia mască variabilă, între ironie şi sarcasm, privind clement şi nonparticipativ timpul fugace. Din contră, în uleiul lui Kiprenski (1828), faţa lui Puşkin este invadată de o mare tensiune interioară. O angoasă i se citeşte pe chip, o fulgerare de spaimă, de necunoscut îi scapără în irişii dilataţi la maximum, linia buzelor trădează un abur de tristeţe, în timp ce mîna dreaptă a poetului, cu degete lungi-prelungi, ostenită de comunicare asupra paginii albe, şade, în sfîrşit, în repaus.

Galeria de tablouri a fraţilor Tretiakov (Pavel şi Serghei) s-a fondat la puţină vreme după ce Kiprenski l-a pictat pe Puşkin (s-a serbat recent împlinirea a 125 de ani de la această ctitorie). Aşezămîntul, construit într-un stil feeric rusesc, conferă celebritate mondială liniştitei alei Lavrucinski, destinaţie sigură a milioanelor de iubitori de artă ce vin la Moscova. Ce ne cheamă spre acest tezaur (55 000 tablouri, sculpturi şi desene) : picturile lui Andrei Rubliov, cu colorit tandru şi devorantă explozie de viaţă ; portretele în care respiră tipologiile veacului al XVIII-lea (Antropov, Rokotov, Levitski); renascentismul în variantă rusă (A. Ivanov) ; pînzele de un dramatism frust, ilustrînd apariţia propriu-zisă a „geniului rus" în pictură (fondator : Venetsianov, în prima jumătate a veacului al XIX-lea), urmate de cele aparţinînd „realismului artistic" şi marilor pictori ambulanţi ruşi (Kramskoi, Repin, Surikov). Diversitatea nesfîrşită a

Scanned with CamScanner

pînzelor de prim rang diseminate în „aripa nouă“ a galeriei îmi perindă dinaintea ochilor : cîmpuri şi drumuri (Savrasov), păduri de mesteceni şi frenezia de viaţă a acestora (Şişkin), nopţi cu lună plină şi beţia de stepă (Kuindji), răscolitoare marine (Aivazovski), poezia nesfîrşită a naturii ruse (Levitan), eroi romantici (Vrubel), bătălii, bătălii (Veresciaghin), scenele de istorie (Vasneţov)...

Şi totuşi, deasupra tuturor, tronează, princiar-enigmatic, portretul lui Alexandr Sergheevici Puşkin, ţiganul cu păr inelat şi înzestrare de geniu care, simţind frigul secolului, îşi adună mai strîns pelerina neagră pe trup.

Sciastie ! e cuvîntul de ordine al unei mese tipic ruseşti. Iată-mă chemat în ospeţie la nişte prieteni — nici bogaţi, nici săraci — o familie cum sînt milioane în Moscova. Liuba e pedagogă, Saşa electronist, devenit şahist de profesie, iar fiica lor, Sveta (Luminiţa), este elevă şi citeşte *Ciudesnaia Dumbrava* (Dumbrava minunată) de Sadoveanu.

„Fericire !“ cade urarea cu fiecare pahar de coniac armenesc, bun de stropit bucatele. Cina este *pa ruski,* trebuie băut-povestită, neuitînd a lăuda ceea ce e de lăudat : gust, aromă, frăgezimea bucatelor, estetica acestora, originalitatea meniului. Să le luăm aşa cum s-au perindat ele din oale spre unde le e locul. Despre salate şi murături numai bine : sfeclă cu nucă, usturoi, stafide şi maioneză ; salată de morcov, cu varză, portocală, stafide şi maioneză ; căţei de usturoi muraţi ; sparanghel murat ; ardei iute murat. Cad pe masă piroştile cu carne *bilisî,* a căror fierbinţeală e stinsă în smîntînă. Stomacul e repus în stare ofensivă prin tratament cu kefir, înainte mergătorul următorului fel : *siberianski pelmenii* (colţunaşii siberieni). Micile alveole de cocă lipite în triunghi palpită în dulce aburreală în blidoiul de lut, abia pescuite din apa clocotindă unde dansaseră timp de opt-zece minute, nici mai mult, nici mai puţin, ca tocătura de carne de vită, de porc şi de oaie să îşi conserve deplina frăgezime. Jur-împrejurul blidoiului apar felurite sosuri : albe, gri, maronii (n-am timp să le citesc); se bat turcii la gura noastră! Apare simpaticul samovar (azi electric) — unde e cel de alamă galbenă, de Tula ? — tronînd ca un arhimandrit ce binecuvîntă şi stinge toate relele : bem ceai tare ori ceai slab (care cum). Voi mai dormi oare în nopticica asta ?

Sciastie ! zic, prin viu grai şi înclinare pînă în pămînt, artiştii ansamblului de dansuri Moiseev la finele fiecărui spectacol, ori de cîte ori sînt chemaţi la rampă, aplaudaţi frenetic, pe oricare din scenele lumii. Tot ce comunică ei prin dans nu-i altceva decît traducerea,

Scanned with CamScanner

în limbaj universal, a acestei vocabule atoatevorbitoare : fericirea de a trăi. Este o mărturie despre eruptivul, coloratul și sentimentalul suflet rus. Amintiți-vă mișcarea plutită, ca de „matrioșka", a fetelor (rusalcelor); lirismului îi urmează exploziile vijelioase, figurile acrobatice ale băieților ; cade gluma în mijlocul strigărilor și comicului de situație, al pățaniilor de amor (*oi Boje moi !*), neprevăzutul nu întîrzie, vine ca o lovitură de bici, rupe ritmul, seninul se transformă în furtună de sunete, culori și mișcări ale întregului, cu rapide treceri de la o stare la alta. Pe această convulsie a tuturor stărilor și tuturor ritmurilor se revarsă dansul bielorus Bulba, bărbătesc și baladesc, bilbocăind în amplitudini ; jocul ucrainean Gopak vine ca o grindină de pași, scris cu cizma, mărunt-mărunțel, ba pe muche, ba pe toc, ba cu tureatca, pînă ies scîntei din scîndura scenei; jocul țesut-durut al moldovencelor, numit chiar Jok, curgînd ca o respirație în orizonturile dorului ancestral ; povestea coregrafică Korumi, ceremonial-descîntec venind din Adjaria ; vijeliosul și straniul dans Simd al osetinilor ș.a.m.d.

„Lecțiile de măiestrie ale profesorului Moiseev sînt și încîntătoare lecții de cetățenie mondială, de internaționalism, adică ne oferă o viziune unitară de asimilare creatoare a dansurilor tuturor popoarelor, pe care le reproducem scenic", îmi spune Faisi Gaskarov, discipol al lui Moiseev, originar din Başkiria.

Creat în anul 1937, ansamblul de dansuri populare Moiseev se află la cota de apogeu a maturității și experienței sale, probate de-a lungul a cincizeci de ani, în cinci continente, ca mesager major al artei sovietice ; la sărbătoarea semicentenarului existenței sale, acest ansamblu ne apare ca o vertitabilă academie a dansului folcloric.

Moscova universitară a fost plantată, în chip programatic, pe colinele Lenin : „campus" de 320 hectare ce reunește într-un ansamblu patruzeci de edifcii, sediile celor șaisprezece facultăți, în ale căror amfiteatre învață 30 000 studenți autohtoni și 2 500 studenți provenind din peste o sută de țări ale lumii.

Este o vorbă la Moscova. Cînd spui o gugumănie, vădind lacune culturale, ți se spune *pa moskovski* (un fel de „du-te la școală, Caliban"): *Niet kultur ! pașli na Leninskie Gorî!* (n-ai cultură ! Du-te pe Colinele Lenin !)

Un corp profesoral, format din peste o sută de academicieni, 700 de profesori și 2 500 candidați în științe, asigură activitățile de instruire și cercetare ale Universității Lomonosov. Clădirea centrală, de treizeci și două de etaje, se ridică la peste 380 metri înălțime, „ochiul departe văzător", cum este considerat acest catarg al citadelei de

Scanned with CamScanner

învățătură. Fagurele universitar este echipat pentru cele mai diverse activități științifice și pedagogice : magnificul amfiteatru „de onoare“ (1 500 locuri), clubul „creierelor ultrarapide“, cele 6 000 de „chilii“ studențești, nouăsprezece săli de conferințe, 140 de amfiteatre, zeci de laboratoare, muzeul cunoștințelor planetei, o vastă bibliotecă, piscina, sălile de sport, grădina botanică cu dendrarium și rezervație alpină, studioul ș.m.d., totul dispus cu savantă inginerie într-un parc de proporții *bolșoi*.

Cum să mă descurc în acest labirint ? Recurg la o șotie (cam străvezie, recunosc).

„Caut laboratorul de astrofizică, mai precis, acceleratorul de particule grele“, îl abordez pe un student, la întîmplare, prin gugumănia compusă prin gînd reflex.

„*Ia bialog* (eu sînt biolog), n-aș putea să vă îndrum, deși ceea ce căutați dumneavoastră e o fantezie, îmi răspunde insul și, amuzat că m-a prins cu mîța în sac, mă informează : *Niet kultur ! Pașli na Leninskie Gorî !* Înscrierile se fac în corpul central al universității. *Sciastie !*“

O sticlă de șampanie explodează în botul delfinic al unui vagon de metrou în stația Maiakovskaia, se citește *Haraşo*, poemul maiakovskian, care ține loc de discurs, se strigă *Sciastie !* și rețeaua metroului moscovit se repune în mișcare obișnuită, de flux continuu, de metronom : e ziua de miercuri, 15 mai 1985, orele 12 și un minut. Record sovietic al tuturor timpurilor : o ceremonie solemnă care a durat un singur minut. Metroul din Moscova și-a serbat astfel semicentenarul existenței sale ; cele 8 000 de garnituri de trenuri gonesc acum în teritoriile celei de a doua jumătăți de secol de cînd există acest mijloc de transport urban subteran. Receptez evenimentul în exclusivitate, mă asigura Feodor Nikitici, mai-marele acestei ceremonii insolite, care și-a făcut din Maiakovski un idol și din metroul moscovit un scop în viață. Din spusele lui de acum și din multele mele hoinăreli prin subpămîntul Moscovei de-a lungul anilor, am o idee despre metroul sărbătorit și anume: peste o sută de stații dispuse în formă de stea de mare, asta fiind imaginea fidelă, reflectată pe adîncime a capitalei sovietice, adică linii pornind radial din centru și secționate de un inel de centură, însumînd o lungime totală de 160 kilometri de linie, care asigură un transport zilnic de cinci milioane de pasageri ; un dispecer automatic de control, guvernat de ordinator, este inima acestui sistem vascular, care „pompează“ călătorii cu o viteză de nouăzeci de kilometri pe oră : „puls“-ul opririlor în stații „bate“ la intervale de șaptezeci de secunde ; arhitecți, constructori, decoratori și sculptori de renume au cooperat să facă din metroul moscovit operă de artă; sălile, tunelele și scările rulante

Scanned with CamScanner

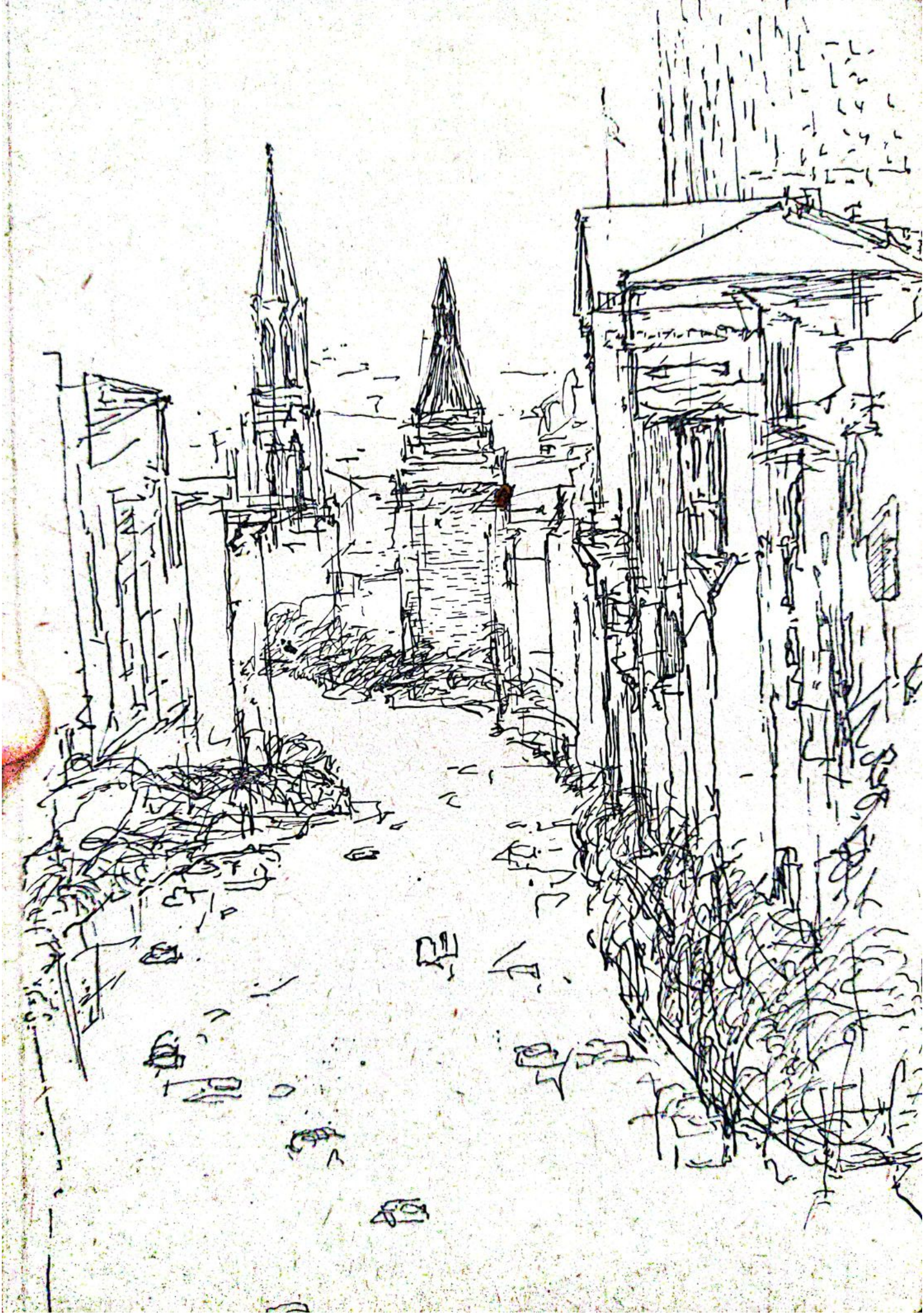

Scanned with CamScanner

sînt decorate cu marmură și lemn scump aduse din toate republicile vastului teritoriu al Uniunii Sovietice ; e multă lumină, și spațiu, și grație, și fantezie, și curățenie în acest palat-caracatiță pe care șade Moscova ; linia arhitectonică și artistică a fiecărei stații impune prin singularitate, valoare și semnificație.

Merită să citim ambianța specifică a cîtorva puncte. Stația Krapotinskaia nu pare deloc a se afla sub pămînt ; în corpul ei simplu, elansat, palpită — prin ce ingenios transfer de senzații ? — razele soarelui. Eleganța maiestuoasă, „bărbătească" a stației Maiakovskaia o dau coloanele de marmură roșie, violentate de benzile de oțel ce aprind imaginația. Plafonul stației Komsomolskaia (pe linia de centură) se sprijină pe șaptezeci și două de coloane, ordonînd un spațiu neverosimil de mare (190 de metri lungime și nouă lățime): opt mari panouri de mozaic colorat exhibă, ca într-o pinacotecă, epopeea sovietică a luptei pentru patrie.

„Cît stai sub pămînt și cît la suprafață ?" îl întreb pe Feodor Nikitici, mai-marele metroului moscovit.

„M-ai prins. Mă predau. Eu aici îmi fac veacul. Între orele șase dimineața și unu după miezul nopții, mereu e ceva de făcut pe aici, pe dedesubt. N-am văzut sfîntul soare de nu mai țin minte cînd. Pentru mine Moscova e aici, o „pun la îndemîna" oricui, pentru cinci copeici. Dar asta n-o scrie, nu cred că sună bine".

Sciastie ! răzbește prin timp cuvîntul despre dulcea viețuire a conților Șeremetiev, timp de aproape două veacuri, pe domeniile lor de la Ostankino, acest eden al vieții nobiliare ruse.

Centauri de piatră, o statuie a lui Apolo, rîsul colonadelor albe, un fabulos parc ce înglobează așezămîntul seniorial dispus în semicerc, colorat în rozul tăiat de benzi aurii — așa mi se înfățișează *palatul Ostankino.*

„Sînt zece ani de cînd sute de meșteri de cele mai diverse specialități își pun la bătaie talentul pentru restaurarea fidelă a acestei capodopere de arhitectură și artă aplicată rusă de la finele celui de al XVIII-lea veac — îmi spune arhitectul șef Nenagliadkin, coordonatorul lucrărilor, ca un preambul necesar al vizitei mele. În anul 1990, vasta operă de restaurare, pentru care am cheltuit zece milioane de ruble, va fi încheiată. Poftim, intrați. Valorile acestui lăcaș se prezintă singure".

Devenit muzeu, palatul este azi un punct de mare atracție prin unicitatea sa : este integral de lemn (în stil clasic rus), operă a meșterilor șerbi de pe moșie, conduși de arhitectul autodidact Pavel Argunov (1792—1797). Tot lor, celor aflați în șerbie feudală, li se datorează valorile de mare lux ale interioarelor senioriale: decorația bo-

Scanned with CamScanner

gată a sălilor de paradă, a holurilor, a galeriilor ; remarcabila sculptură în lemn a mobilierului, a uşilor, a pereţilor lambrisaţi ; parchetul mozaicat din diverse esenţe rare; picturile şi sculpturile anonime; în sfîrşit, opera majoră, situată în partea centrală a palatului — teatrul edificat şi slujit de trupe de actori iobagi, între care celebra actriţă a acelui timp Praskovia Jemtşugova. Valoarea şi diversitatea colecţiilor este surprinzătoare : porţelanuri, tablouri, gravuri şi sculpturi. Acestora se adaugă puzderia de obiecte rare : lustre de bronz şi lustre de Murano, mese cu plăci de malahit şi alabastru, cu picioare sculptate ori decorate, logii, ceasuri de epocă dezvoltînd şaisprezece melodii, şemineuri şi sobe de porţelan cu amuzante scene de epocă, candelabrul cu ghirlande de cristal şi cele 3 000 de lumînări etc. O fericire clădită pe nefericirea celor mulţi ! cum se scrie îndeobşte, grosso modo, în pliantele de turism. Realitatea este, în schimb, ceva mai nuanţată: nişte boieri luminaţi — clanul Şeremetiev — au realizat semnificativul şi, poate, neegalatul spectacol de a pune în lumină zăcămintele neştiute ale talentului popular. Prin instruire, lipsă de prejudecăţi şi încurajare, acest talent eruptiv, face breşă în chingile strîmte ale relaţiilor feudale, răstoarnă dogme şi canoane şi ajunge la rangul de artă (sculptură, pictură, teatru, arhitectură, muzică, orfevrerie ş.m.d.) lăsînd urmaşilor tulburătoarea enciclopedie a geniului artistic popular rus. Aşa gîndesc eu despre experimentul Ostankino, îi zic arhitectului şef la plecare şi el îmi replică prompt:

„Mi-ai furat gîndurile. Hai la o votkă... scuzaţi ! *mineralnaia.* Mai bem una ? *Sciastie !*".

Invidiaţi-mă : toate sejururile mele la Moscova (zece, pe puţin) au fost aureolate cu spectacole la *Bolşoi.* Fac ce fac, fac pe dracu' ghem, dacă trebuie, şi obţin din-pămînt-din-iarbă-verde, biletul rîvnit. Fiecare spectacol este un eveniment de suflet, descoperire de noi miracole în acest teritoriu infinit : dansul topit în muzică şi viceversa. Emoţiile trăite la *Bolşoi* — mai trebuie oare spus ? — ne fac frumoşi pe dinlăuntru, ne dau pacea şi binele de care omul de azi are atîta nevoie. Ne oferă toate acestea profunzimea gîndirii filosofice, realismul personajelor, anvergura zborului poetic şi bogăţia neegalată (cred) a mijloacelor de expresie. Fiind vorba de *Bolşoi,* nu-mi permit să folosesc alte atribute ; acest centru de artă lirică şi coregrafică, vestit în toată lumea, se confundă cu Frumosul, cu Arta.

Mă cuprind printre milioanele de fericiţi care au lustruit cu paşii piaţa Sverdlov, avînd drept ţintă edificiul cu albe coloane şi frontonul cu quadriga în bronz a lui Apolo : e Teatrul Bolşoi. Fie că e primăvară, cu explozie de lalele, albul diafan al pomilor în floare şi rîsul liliacului (abia în iunie !), fie că e iarnă rusească grea de omă-

Scanned with CamScanner

turi, severă în ger, senzaţia de căldură (spirituală) pe care o încerc este aceeaşi. O stranie, rar trăită intimitate şi fertilă însingurare îmi inspiră sala de spectacole, în ciuda grandorii ei : cinci balcoane semicirculare, unde iau loc 2 500 spectatori. Nu-i văd, nu-i simt, sînt răsfrînt în *minele meu*, ocrotit de zei, prins ca într-o scoică de platină. Lumea alunecă în imperceptibil şi efemer, în planul real rămînînd — limpede, ţişnind ca o apă, încălzind ca un soare — spectacolul. Ce lumi nepieritoare au aşternut în mine „Ivan Susanin", „Ruslan şi Ludmila" (Glinka), „Boris Godunov" (Musorgski), „Prinţul Igor" (Borodin), „Evghenii Oneghin", „Lacul lebedelor", „Spărgătorul de nuci" (Ceaikovski), „Bal mascat" (Verdi) ! Le-au zidit astfel, înavuţindu-mă „lebedele" Pliseţkaia, Maximova, Bessmertnova şi „prinţii" Vasiliev, Lavrovski. Le-au zidit astfel, înavuţindu-mă, „vocile de aur" Arkhipova, Milaşkina, Obrazţova, Ognivtsev, Grigorovici. Aceste cîtva „stele", cunoscute de mine pe parcursul ultimelor două decenii, continuă gloria nepieritoare a înaintemergătorilor lor precum Şaliapin, Sobinov, Nejdanova, Obukhova, Guelţser, Ulanova, formînd laolaltă „constelaţia Bolşoi".

Amfitrionul meu, compozitorul Kiril Moltcianov, maestru emerit al artelor, mă îmbarcă în naveta temporal-spaţială care mă transportă, ca vîntul şi ca gîndul, în numita „constelaţie": mă aflu la muzeul teatrului, în puzderia de machete, schiţe de decor şi costume, în Niagara de afişe, desene şi fotografii ale unui trecut care însumează două veacuri şi un sfert de vieţuire neîntreruptă pentru artă şi în numele acesteia.

Un gazetar de la „New York Herald Tribune" a întrebat-o cîndva pe Ulanova :

„Care-i secretul longevităţii dumneavoastră artistice, perpetua tinereţe, cu care i-aţi uimit pe americani ?"

„Sciastie !" a răspuns dansatoarea fugind în scenă, rechemată interminabil la un bis.

În seara zilei de 1 mai, Moscova este iluminată feeric (rivalizează cu Parisul ornat la sărbătorile de iarnă). Sute de mii de moscoviţi coboară în stradă. Se ştie : vor fi jocuri de artificii, cîntece şi dansuri pe săturate, fanfară militară, armonici, chitare, petrecere, să te ţii ! Alături de 7 noiembrie (ceva mai sobră, mai „rece", datorită şi anotimpului), ziua de Arminden este cea mai mare sărbătoare a sovieticilor, este „ziua cea mai lungă", formată din două părţi distincte. În prima jumătate e demonstraţia : moscoviţii merg la paradă, fac cordoane de ordine, stau în tribune, vînd fluvii de ceai, munţi de crenvurşti (cîndva şi vin fiert) şi o Himalaia de *morojnaia* (îngheţată), poartă mari pancarte cu sloganuri inspirate de ziua solidarităţii celor ce muncesc, aclamă rostind vorba *slava* ori de cîte ori crainicul din

Scanned with CamScanner

Piaţa Roşie zice o chemare, îşi urează reciproc *'s praznikom* (salut sărbătoresc), pun buchete de flori la zidul Kremlinului, schimbă între ei cocarde, insigne şi se fotografiază în grupuri, aplaudă fuzeea celei mai mari rachete sol-sol din lume, îl salută pe conducătorul apărut în tribuna centrală, pe frontonul de marmură neagră a Mausoleului Lenin, acordă interviuri entuziaste reporterilor de radio şi televiziune, îi dojenesc de mama focului pe concetăţenii certaţi cu ordinea şi disciplina (într-o asemenea zi îşi dau în petic cei nelecuiţi încă de manifestări mai deochiate : o glumă proastă, un gest ne la locul lui, o îmbrînceală, lipsă de respect faţă de un veteran plin de decoraţii), totul se repară din mers şi moscoviţii trăiesc din plin — ca nişte copii în ţara minunilor — hiperbola carelor alegorice (în contul cărora se pun pariuri, se fac topuri de frumuseţe execuţiei, originalitate şi fast imaginativ), privesc cu jind piepturile generalilor şi mareşalilor căptuşite cu ordine şi medalii, lansează escadrile de baloane colorate în văzduhul Pieţii Roşii care — propulsate de vînt — depăşesc bulbii de ceapă ai bisericuţei (ca de turtă dulce) Vasilii Blajeni, Turnul Spaski, alte turnuri şi cupole, pînă se pierd în păturile superioare ale atmosferei şi, gata, în cinci-şapte ore partea oficială a zilei de 1 mai s-a isprăvit.

A doua jumătate a zilei şi seara şi noaptea aparţin liberei iniţiative cetăţeneşti : moscoviţii sînt, cu căţel cu purcel, pe străzi (ignoră burniţa insipidă şi vîntul răcoros), se plimbă grupuri-grupuri, cîntînd din armonică, Piaţa Roşie avînd la ora aceasta aspectul unui platou de filmare lăsat în părăsire (flori de hîrtie şi panouri umezite, cabluri de transmisie lăsate pe paviment, aparate de luat vederi acoperite cu foi de polietilenă), cei mai mulţi coboară în metrou, să călătorească nu importă unde, să-şi vadă semenii, să vadă Moscova în sărbătoare (degeaba scoţi cinci copeici, în virtutea obişnuinţei, azi nu se plăteşte pe mijloacele de transport ; *spasivo vam balşoi !*), oamenii cîntă în doru-lelii, cîntă cîntece de lume, cîntece din satele lor de baştină, cîntece de petrecere, nepăsători de miliţionerii postaţi la intersecţii şi subterane, dirijînd mişcarea mulţimilor prin portavoce, nepăsători de miliţia călăreaţă şi ambulanţele crucii roşii, retrase în curţile interioare ale marilor imobile, pentru intervenţii de urgenţă (surorile medicale beau ceai *pre cusko*, cu zahăr cubic, se hîrjonesc cu ofiţeraşii, caii nechează de prea bună hrană şi se balegă, răcanii au de lucru nu glumă, adună bălegarul cu măturica şi făraşul într-un săcuştean de plastic). Seara, da, seara de 1 mai e a tinerilor şi nopticica asta tot lor le aparţine : îşi fac veacul sub pomii de lumină de pe strada Gorki *(pa uliţa Gorkovo tramvai ne hodet ;* pe strada Gorki nu umblă tramvaiul), iau în stăpînire artera asta şi o „dinamitează" cu cîntece de chitară, cu tranzistoare de toate mărimile, cu decibelii puşi la maximum, cu *kazaciok* şi valsuri de inimă

Scanned with CamScanner

nebună, dansează cine cu cine, la nimereală, orice se îmbunează cu cîte un gît de votkă sorbit *pa tihonku* (pe tăcute), din sticla pitită sub rubaşcă, încît ai chef să strigi lozinci compuse ad-hoc („Trăiască surioara noastră, miliţia sovietică !"), apoi se dedau dialogurilor ironice, cîntat-scandate, tinerii diferitelor cartiere ale Moscovei : cîştigă „combatanţii" celui mai vechi cartier moscovit, ale cărui tradiţii eroice sînt unanim acceptate ; aceştia îi bat în strigări şi inventivitate pe cei de la centru prin distihul : *Lişbî lopnem, lişbî tresnem, mî jiviom na Krasnîm Presnem* (Chiar de-aţi crăpa de invidie, chiar de v-aţi face arşice, noi sîntem de fel din Krasnaia Presnia).

E o *vesiolaia demonstraţia,* spontană, fără scenariu, fel de a ieşi din obişnuinţe, de a da cu tifla cui ne-cui !

„De ce ai băut ? De ce faci scandal?" e luat la întrebări de miliţian un băieţandru mai zurbagiu.

„Sciastie, tavarîş moi !" urează acesta spăşit, cu sentimentalism slav, cerînd (dostoievskian) îndurare şi — pînă una, alta — este iertat, însă omul ordinei publice rămîne cu ochii pe el, indiferent că îl asigură : *„Ia ne huligan"*.

Petrecerea continuă fără evenimente. E *ziua cea mai lungă* a sovieticilor.

Scanned with CamScanner

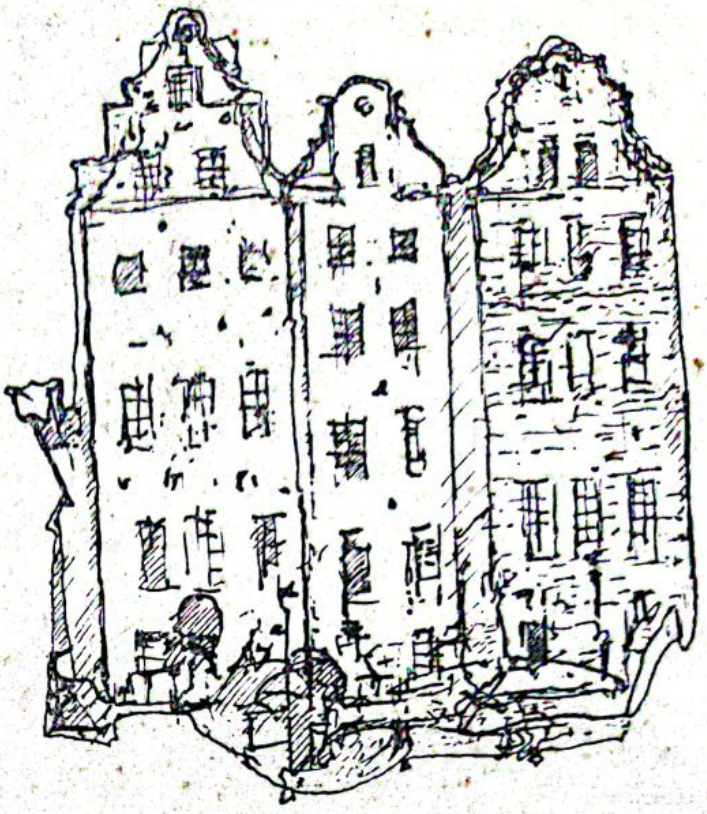

Veneţia Nordului

STOCKHOLM

Academia regală suedeză are doar optsprezece membri. E o tradiţie insolită. E un capriciu instituţionalizat ce atestă umorul de esenţă vikingă („rîde din te miri ce") şi conservatorismul suedez, mai intolerant decît cel britanic. În urmă cu exact 200 de ani (1786), regele Gustav al III-lea înfiinţează acest for şi limitează numărul academicienilor din raţiuni pur eufonice : cifra optsprezece sună frumos în suedeză, *aderton*. Şi aşa a rămas. Asta nu i-a împiedicat însă pe suedezi să realizeze o diasporă a valorilor lor în contextul larg al valorilor lumii, impunîndu-se ca o forţă de prim ordin la scară planetară. Şapte suedezi au ajuns pe lună, unde îşi au teritoriile lor : astronomii Celsius, Wargentin şi Gyldén, chimistul Berzelius, exploratorul Hedin, botanistul Linné şi fizicianul Angström. Fiecare dintre ei are un crater pe Selena. Carevasăzică, este foarte relativă micimea sau mărimea cifrei optsprezece sub raport academic. De aceea sună frumos — în auzul lumii şi al veacurilor — vocabula *aderton*.

Tot aşa de frumos sună *Nobel*, bunăoară, cuvîntul magic al suedezilor denumind Premiul rîvnit de cele mai strălucite minţi. A fi „Nobel" este, pare-se, cea mai înaltă aspiraţie a pămîntenilor în dura competiţie pentru primatul minţii, al spiritului, al consacrării în tabloul de valori al umanităţii. Nobel este un reuşit patent sue-

Scanned with CamScanner

dez. El își află sorgintea în modestul (numericește) optsprezece, dar atît de prolific, de nobiliar în planul afirmării dincolo de timp și spațiu.

Cunosc un romancier român care — îi dă mîna ori ba — face pe dracu ghem și pe mumă-sa icoană spre a se înființa „cînd se numără bobocii" la primăria din Stockholm, în somptuosul City Hall, unde are loc prin tradiție ceremonia decernării premiilor Nobel. De un lung șir de ani, cu prețul unor sacrificii și strategii de neimaginat, compatriotul și colegul meu nu pierde sub nici un motiv ceremonia cu pricina. Boala, jena financiară, jena de a te înfățișa unde nu ești poftit, criza economică mondială, încetineala celor de la pașapoarte sînt motive neînstare să-l împiedice pe respectivul să nu se ducă acolo, la „locul crimei" : îi adulmecă pe noii laureați, privește hipnotizat pe pontifii juriilor, ia tensiunea clipei, contabilizează comportamente, reacții, bagă la cap unde se termină derizoriul și unde începe gloria. Răii spun că pelerinul român este nefericit dacă nu atinge pulpana fracului vreunui laureat, dacă nu farmecă printr-un descîntec neaoș pe cîte un *magister maximus* al Academiei suedeze, insuflîndu-i judecăți viitoare. Fapt e că românul își întocmește an de an discursul academic, obligatoriu pentru ceremonia cu pricina, pe care îl rostește în prealabil în fața oglinzii, ca să-l rostească în gînd mai apoi, la fața locului. Este un posedat! veți zice. Oricum, voiajorul anual la primăria din Stockholm respiră — veți fi de acord — același aer cu laureații, aceleași auguste odăi îi rabdă prezența incognito, vraja și lumina clipei își lasă vrînd-nevrînd colburile sacre pe umerii săi. Este tocmai ce urmărește bizarul vizitator : prezența la praznic nu-i decît mereu reluata lui „repetiție generală" pentru ceea ce — odată și odată — va să vină. Ca bun român și breslaș, i-o doresc din toată inima. Pînă atunci, să vă spun cîte ceva despre Stockholm, cele văzute-cunoscute de mine în *Veneția Nordului*.

„Hei !" este salutul universal al suedezilor ; el funcționează cu egal succes în relația dintre școlar și profesor, portar și ministru, ori între doi îndrăgostiți. Mai mult : unui lucru neînsuflețit, însă avînd o anumită învestitură de sens, merită să-i zici cu intimitate „hei !", e de părere suedezul.

„Hei !", salut primăria din Stockholm, această lacrimă de bucurie și putere a Suediei. *Stadshuset*, cum i se zice în suedeză, este simbolul eternității celor ce descind din vikingii de odinioară. Este adevărul pe care îl arborează aci, în geana Mării Baltice, turnul quadrangular de cărămidă aparentă, susținînd în tării cele trei coroane, emblema națională a unității dintre nordul, sudul și Suedia de mijloc. Este vocea pretutindeni auzită a acestui edificiu orgolios și straniu. Zic straniu pentru că nu știi cu ce să-l asemuiești, înainte

Scanned with CamScanner

de toate : cu un castel cufundat în austeritatea evului mediu, cu o catedrală gotică ori cu un grațios palat căptușit cu logii din epoca Renașterii ? Pe toate le confirmă și le desminte, cu nobilă ambiguitate, impunîndu-se unic, neasemeni. Criticii de artă nu se prea încumetă să explice edificiul multicefal, de bizară fascinație, a *City Hall*-ului stockholmez. Lacul Mälaren este oglinda care multiplică *Foca roșcovană*, cum i se mai zice primăriei, umplînd cu imaginea sa Marea Baltică, întreaga Scandinavie, nordul planetei, pe care îl prezidează orgolios-statuar, într-un *blow-up* de Aurora boreală ; cuvine-se, așadar, să intrăm în *Stadshuset*, Mecca nordului. Și nu oricum : pe poarta principală. Și nu într-o vizită pasageră, de doi bani (intrare) : cu invitație emisă de primărie, care mă poftește la un *diner-buffet*, cină de-a-npicioarelea, care marchează prezența în acest oraș a condeierilor din Federația Internațională a Ziariștilor și Scriitorilor de Turism (FIJET). Scriitorul acestor rînduri are un motiv în plus să înregistreze ziua ca pe un eveniment de destin : este vineri, 25 septembrie 1981, împlinesc cincizeci și unu de ani de viață (am fost convins să-i rotunjesc la cincizeci, din rațiuni oratorice), setul de clopote din turnul primăriei este gata să ne vestească intrarea în palat, notabilitățile coboară să ne întîmpine, recepția va fi de rang și — la o cupă de șampanie — amfitrionul va rosti *happy anniversary !*, zeul hazardului aducîndu-mi în acest mod o sărbătoare de neuitat. Am fost avertizat să-mi compun un mic *speach* și să-mi compun o ținută corespunzătoare protocolului *Stadshuset*. Vă imaginați ce cîine enorm îmi devoră acum mădularele ; cum îmi vîjîie capul (nici nu-l mai am pe umeri) ; inima îmi fuge din piept, o simt în gîtlej, cît bobița de mac ; n-am acces la cuvînt, lexicul mi se pulverizează în bătaia lui *Boreas*, crivățul nordului ; clopotele primăriei, cei șapte crainici, vestesc ora și „simfonia frigului" se dezlănțuie.

Fac primii pași în cîmpul de marmură al peronului și, sigur sînt, se răsucește în mormînt Ragnar Östberg, arhitectul care a conceput și realizat clădirea — altă bestială coincidență ! — în anul nașterii mele. Am senzația că merg pe patine, că fac dublu Axel ; Borgarden, curtea civilă (un patrulater deschis) drapată cu Aurora Boreală, singurul maistru de lumini al spectacolelor în aer liber care au loc aici. Murii acestui teatru viking adăpostesc, în realitate, apartamentele consiliului : sălile de dezbateri, Camera consiliului și galeria publică. Cea de a doua curte interioară este acoperită și dă în Sala albastră, care ne îmbrățișează cu grație venețiană (sursa inspirației sale), surîzînd din loggiile ca de fildeș, din plafonul încărcat de istorie, din stucaturile și stemele ce împănează pereții pînă în în înaltul edificiului, pe spații *havanne-brique* largi de zeci de picioare. Da, Sala albastră în care ne aflăm n-a ajuns să aibă vreo-

Scanned with CamScanner

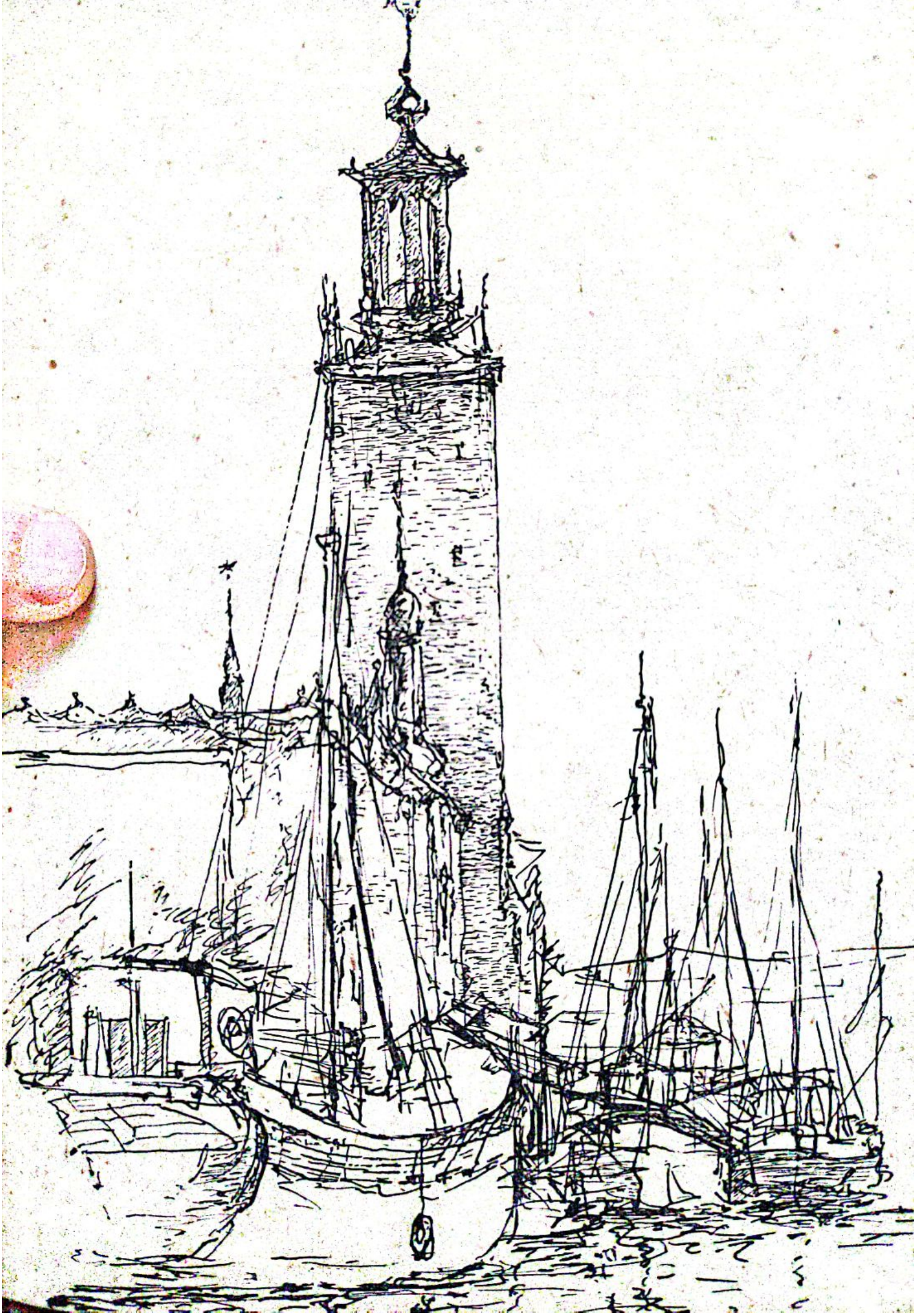

Scanned with CamScanner

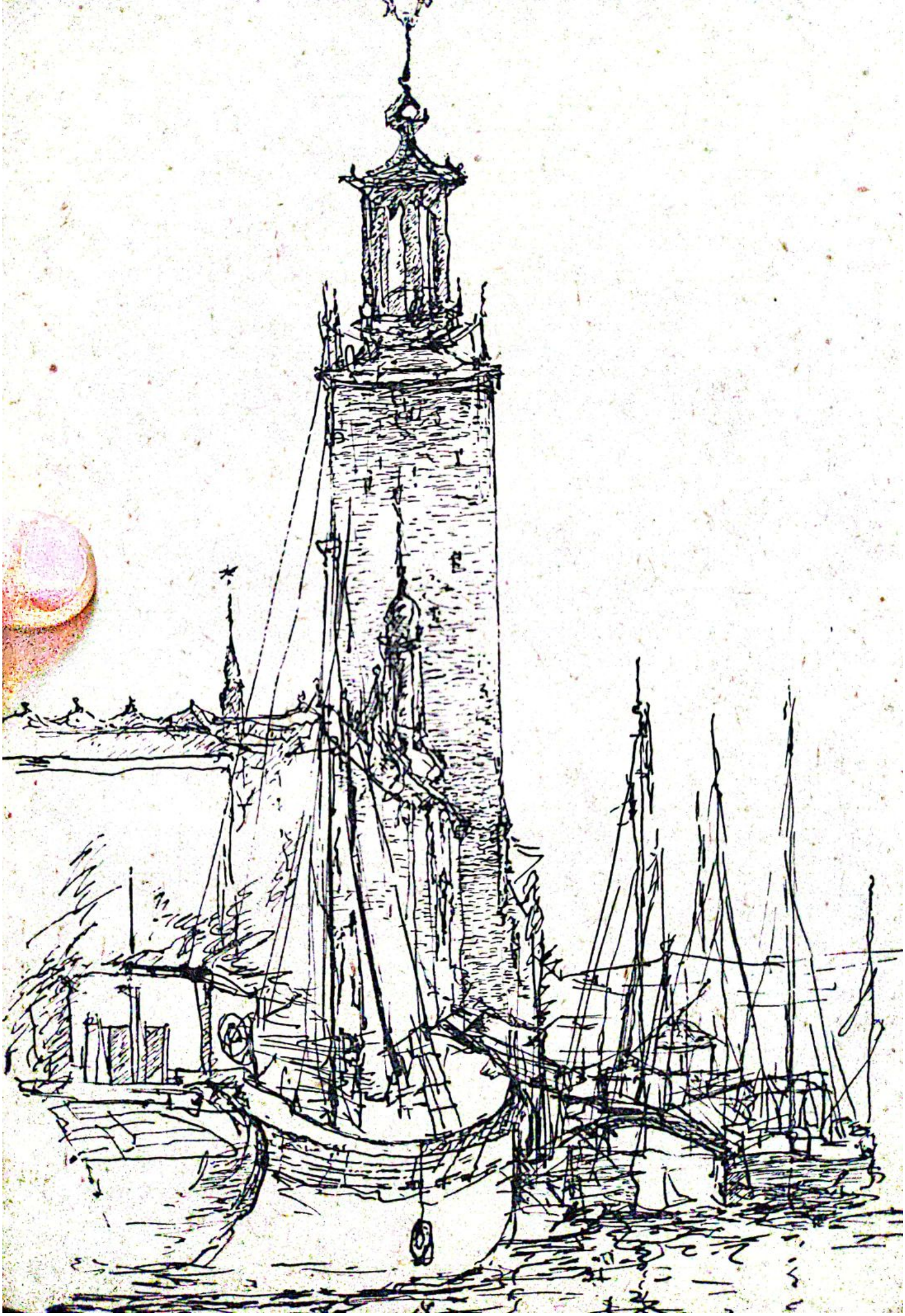

Scanned with CamScanner

dată culoarea ce i se hărăzise prin proiect. Pereții de cărămidă aparentă au fost cizelați de mînă, încît dau senzația de țesătură arhaică și patrulaterul ia astfel aerul de *piazza*. După orele de serviciu municipal, de asemeni simbăta și duminica (zilele de nelucru ale administrației), Sala albastră ia cele mai variate întrebuințări : găzduiește concerte, expoziții, reuniuni, ceremonii protocolare de rang și alte asemenea. Din Sala albastră se accede — prin scara deschisă și largă — spre birouri, camerele de sesiune și sălile de recepții (în număr de patrusprezece) ; un coridor lung duce la biroul primarului, la *Raassalen*, camera celor 101 „cucuvele" — Consiliul reprezentanților — care se întrunește din două în două săptămîni, lunea, după asfințit, deliberează cît e nopticica de lungă, fiind prizonierii problemelor mai dificile care apar pe agenda primăriei.

Doamna Ulla Lorentz, care ne conduce prin așezămînt, este o „cucuvea" de marcă a puterii locale, este viceprimarul capitalei suedeze ; nu-și trădează demnitariatul, adesea agresiv și penibil la persoanele cu puteri decizionale ; nu, bătrînica asta bonomă pare mai degrabă descinsă din basmele lui Andersen. Are însă faima de a fi „mînă de fier", aflu din culisele municipale, e incoruptibilă, necruțătoare cu trișorii, cu bețivii, cu adepții sexologiei fără granițe. Audiențele săptămînale cu conorășenii ei, „discuțiile de suflet de vineri" (azi e tocmai vineri, e pusă pe destăinuiri) sînt veritabil seismograf de psihosociologie prin care viceprimarul înregistrează stările de spirit, bune sau rele. Un flagel cu care se confruntă puterea administrativă : sinuciderile, care abundă mai ales primăvara, cînd cedează frigul, trosnesc ghețurile și își vestește prezența Freya, zeița primăverii și a roadelor. E anotimpul critic cînd se rup, îndeobște, strunele de argint ale echilibrului psihic al suedezilor, ieșirea din lunga noapte boreală e cumplită, acul busolei sistemului nervos bate extremele, dezechilibrul se produce și primăvara se proclamă trist, alt contingent de suedezi „este vizitat de Troll". Da, suedezul nu spune „cutare și-a luat viața". Suedezul spune „cutare a fost vizitat de Troll" și, gata, e vorba de sinucidere. Troll este spiridușul cu tichie, nelipsit din poveștile scandinave.

„Troll a devenit, vai, fără voia lui, un personaj public de tristă faimă", se plînge Ulla Lorentz și ne îmbie să ne mutăm vizita în *Ovalen* (Sala ovală), anticamera apartamentelor de stat și încăperea „tapetată cu fericire" : aici se oficiază căsătoriile.

Mîine e sîmbătă și, între orele 14 și 16 e programată căsătoria civilă dintre Margaret, nepoata Ullei Lorentz, și Gunar, harponierul de balene, care s-a luat la trîntă cu un urs alb. Margaret este, fără s-o fi dorit dinadins, Eva '81, ceea ce înseamnă „Mis Suedia", titlu decernat anual de o agenție americană profilată pe exaltarea ideii

Scanned with CamScanner

de frumusețe feminină prin promovarea „tipului scandinav" de femeie, scop în care desfășoară o largă paletă de acțiuni concentrice : publicitate cu toptanul, turnee, *show*-uri, expoziții foto, filme, foc de artificii, senzație, profit. Margaret nu-i frumoasă, e mulatroidă, e șatenă, are un metru șaptezeci înălțime și cincizeci și opt kilograme greutate corporală. Noii ei stăpîni afirmă că trebuie să mai dea jos opt-zece kilograme, pînă la a fi O.K. conform exigențelor agenției, pentru a „munci" cu șanse maxime în noua ei profesiune. Care profesiune ? Aceea de manechin foto. Mai exact (o întreb pe doamna Ulla Lorentz) : e fata care se îmbracă și se dezbracă sub ochiul indiscret al obiectivului fotografic. Mai explicit (revin) ; face reclamă vestimentară (toată gama), reclamă tipologică (profil, semiprofil scandinav), reclamă corporală (părți anatomice), reclamă de produse (nu importă ce : pastă de dinți, parfumuri, podoabe, ceasuri Seiko, minicalculatoare, anticoncepționale), ori reclamă „estetică" pur și simplu, plăcerea de a privi un exemplar tînăr, interesant, mulatroid, în care se zbat sevele vieții (Margaret are douăzeci de ani).

„În obligațiile noii tale profesiuni intră și manechinajul sexy, pozele porno ?", întreb.

„Nu-i obligatoriu. Doar dacă vrei — răspunde Eva '81, nonșalantă. Asta e ceva particular".

Tac, surpat în mine. Margaret e sporovăitoare, exultă, a venit la primărie să se familiarizeze cu Sala ovală, dansează de una singură, piruetînd : nu-i frumoasă, e ciudată, e mulatrie, e scandinavă, are priviri oțelii, păr fumuriu și picioare care nu se mai termină. Nici apetisantă nu-i Eva '81. Atunci ce ? O apariție fumuriu-ciocolatie agreabilă, o apariție de privit, o apariție de ornament. Întreb totuși (discret), de ce au desemnat-o tocmai pe ea. Răspuns : pe lîngă calități estetice stas (tabele, punctaj, măsurători), lui Margaret îi merge mintea, e inteligentă, știe să facă conversație, știe limba spaniolă, știe puțin franceza, știe să se miște, știe să compună o frază, adică nu-i lemn-lemn, cum întîlnești la tot pasul (zice-se) la această latitudine nordică.

Încerc să leg o convorbire ; Eva '81 nu știe o boabă de spaniolă, nici franceză nu știe. Ulla Lorentz, bunica ei, o îndeamnă : vorbește, *darling*, hai, zi cîteva cuvinte. (Spre mine : n-are exercițiu, se inhibă repede). Nu reușim să închegăm o singură frază. Renunț elegant, o scuz printr-o glumă, Eva '81 îmi este recunoscătoare, devine volubilă pe limba ei și aflu (îmi translează Ulla Lorentz) amănuntele „succesului enorm" al nepoatei sale : premiul cîștigat constă în două bilete de excursie în Spania postfranchistă. Nu și-a luat prietenul cu ea, pe Gunar, cum se obișnuiește. A luat-o pe măicuța ei, ceea ce i-a adus un succes colosal la T.V. „E o vedetă asexuată, sentimen-

Scanned with CamScanner

taloidă", a urlat presa. Un fel de a fi „retro" a fost pus pe tapet. A dat interviuri, a fost filmată pe tema asta, o temă care intrigă. A fi altfel decît se obișnuiește, adică pe dos, lacrimogen și paradoxal, este „patentul" lansat de Eva '81. Pe banii de publicitate astfel obținuți (sumă frumușică), Margaret a făcut cîteva călătorii cu „ursul" ei, cu Gunar, în Italia și Franța. Un bussines ! Începe să știe lecția. E emancipată, zic băieții de presă.

„Tocmai, a ieșit al naibii de prost cu emanciparea asta — îmi spune cu discreție și amărăciune doamna Ulla Lorentz. Căsătoria dintre Margaret și Gunar nu va mai avea loc. Scos din bîrlog, din hibernare, *ursul* Gunar a început să mîrîie, nu-i convin moravurile europene ale viitoarei lui soții. Diseară rupe logodna. Margaret nu știe încă. Harponierii de balene sînt oameni dintr-o bucată și..."

Simt cum Sala ovală se strîmtează brusc și tapiseria ei — de 300 ani vechime, realizată de French Beauvais pe mătasă de China — se face franjuri, parcă tăiată cu stiletul, ici-colo, izbucnesc limbi de foc, mătăsurile se bășică, se răsucesc și se scrumesc, cad la picioarele mele ca niște abandonate piei de șarpe. Eva '81 nu vede dezastrul, ea îl vede pe Gunar, harponierul care s-a luat la trîntă cu un urs alb. Eva '81 dansează în *Ovalen*, învîrtindu-se, umple cu rîsul ei sănătos (nu ca la fotograf) sala „tapetată cu fericire". Sala ovală devine carceră, trebuie să ies. Margaret este victima inocentă a unei industrii bestiale. Gunar, harponierul, respiră la ora asta aerul tare al nordului vînînd balene albastre. Eu vînez clipa albă să rederulez pe ecranul memoriei mele — pentru a cîta oară ? — mica alocuțiune pe care va trebui să o rostesc în limba lui Voltaire pe cînd în *Stadshuset* va răsuna acel *happy anniversary* care mă vizează. Deci („sapă, frate, sapă, sapă/pînă cînd vei da de apă !..."):

„Doamnă viceprimar Ulla Lorentz, onorată asistență ; vîrsta omului este un necontenit *montagne russe*, urci sau cobori cînd nu te aștepți. Este legea corăbierului aflat cu corabia lui pe mările vieții. Fiecare aniversare este o radă, un port. Sînt fericit că portul jumătății de veac al vieții mele se numește Stockholm, că are loc într-o asemenea ambianță, colorată de FIJET, multiplicată de multinaționalitatea Federației noastre, multiplicată de inimile dumneavoastră fierbinți, de ospitalitatea primăriei..." Da, cam pe aici trebuie să mă mișc.

Aș vrea să fiu acum în Maramureș, fără zbateri și obligații protocolare, „omenindu-mă" de ziua mea (nu cu șampanie și discursuri în străine limbi) cu un pahar de horincă de prună, o plăcintă cu brînză de oaie și un somn prăbușit în otavă, înmiresmat de florile pămîntului meu, descîntat-sărutat de privirile celor dragi. Aniversările n-au alt rost decît acela de a te închina izvoarelor dintîi, venind de la începuturi, pămîntului de taină care îmbălsămează su-

Scanned with CamScanner

fletul, curăță ruginile vieții și închide răni ce păreau fără leac. Am nevoie de acest balsam al genezei mele, măcar autosugestiv. Dar ce se întîmplă ? Vine asupră-mi neobișnuitul ; îmi dau binețe, printr-o ușoară înclinare a capului, un moroșan și o moroșancă, îmbrăcați în splendidele costume ale baștinei mele. Sînt un cuplu regal, parcă abia ieșit de la sfînta cununie, trecînd prin nuntire spre poarta vieții în doi, care se bolțește asupră-le multpromițătoare.

„Sînteți de pe Iza, feții mei, pot jura, vă trădează felul îmbrăcămintei", sînt gata să le strig, însă mă cenzurez ; le spun ceea ce împrejurarea mi-o cere negreșit :

„Sînt impresionat că nordul scandinav îmi oferă un asemenea dar de preț".

Doamna Ulla Lorentz surîde complice, văzîndu-și de amfitrionat ; surpriza crește vizibil constatînd că cei doi blonzi travestiți în maramureșeni vorbesc românește. Enigma se dezleagă : ea este Brigit Lundin, membră în consiliul Asociației de prietenie Suedia-România, iar el este Olaf Markus, programator și analist la „Volvo", prietenul Brigitei, pe care o urmează pretutindeni. Tocmai sosiseră din România, îmi spun, dintr-o „expediție a dansului". Dar acțiunea lor merită privită mai îndeaproape : douăzeci și trei de tineri suedezi, membri ai Clubului internațional de dansuri din Stockholm, au realizat pe propria lor cheltuială o călătorie în Maramureș pentru a deprinde ritmurile și frumusețea inefabilă a dansului românesc. Acesta a fost scopul expediționarilor, însă realitatea cu care au intrat în contact le-a depășit toate așteptările. Cele două săptămîni ale sejurului lor a fost „un regal al cunoașterii" : au învățat „un pachet" de dansuri (sub îndrumarea lui Valeriu Buciu, maestru coregraf în Ansamblul artistic „Maramureșul"), s-au familiarizat cu geografia folclorică românească, au audiat expuneri privitoare la limba, istoria și civilizația poporului român, au realizat o călătorie în județele cu bogate tradiții folclorice din Transilvania (Maramureș, Satu Mare, Bihor și Sălaj), au dat examene în fața profesorilor români și — șapte dintre ei — au fost atestați ca instructori, spre a iniția alți tineri suedezi în receptarea și executarea dansurilor românești. Este istorioara plină de tîlcuri a unei expediții. Un joc cu minunate consecințe spirituale. Brigit și Olaf vorbesc pe limba lui Eminescu și Coșbuc, evocă zilele și nopțile fabuloase trăite ca musafiri ai țăranilor din Maramureș ; au mers cu ei la munci, la ospețe, au dormit în casele lor și au jucat laolaltă în horele duminicale.

„Nu vom uita niciodată momentele de autentică viață românească cu care ne-am desfătat — zice Brigit Lundin ; această experiență artistică și umană o reproducem aici, în Suedia, ca pe un bun de mare preț".

Scanned with CamScanner

Aflu că la Skansen — reputatul Muzeu al satului din Stockholm — au loc demonstrații ale jocului românesc prezentate de Club în ambianță propice, rustică, în chiar templul civilizației lemnului în expresie suedeză ; aici, tocmai aici, cele însușite și reproduse de cei douăzeci și trei de entuziaști capătă relief maxim, devin lecție de moralitate, cunoaștere și apropiere dintre popoare.

„Hei !", îi salut a doua zi pe prietenii mei Brigit și Olaf, îi reîntîlnesc pe scena în aer liber, în Skansen, în Mora-gärden, curtea împrejmuită din patru părți de acareturile unei gospodării din districtul Mora, menită să reproducă, măcar aproximativ — orice comparație șchioapătă — mediul maramureșean.

Paralelism posibil, dacă ținem seama că Muzeul Skansen, o celebritate mondială, își ia drept partener în disputarea întîietății — pe cine altul ? — Muzeul Satului din București. E o competiție acerbă, loială, avînd drept rațiune etalarea valorii de sine a poporului pe care îl reprezintă în evoluție istorică. Fiecare dintre acestea sînt muzee-etalon, se înfățișează ca sat pluriexpresiv plantat în inima capitalei țării sale. O sinteză etnografică, deci, o enciclopedie de arhitectură rustică, de îndeletniciri tradiționale, de obiecte, de climate de viețuire, menite să ofere dimensiunea temporal-spațială (istorică) și dimensiunea moral-caracterologică (cosmică) a națiunii pe care o reprezintă. Sînt scopurile declarate ale celor două muzee, exprimate — la date și în împrejurări diferite — de către chiar fondatorii lor : profesorul Dimitrie Gusti, în cazul celui românesc, și profesorul Artur Hazelius, în cazul celui suedez.

„O viață de sute și poate de mii de ani ne pătrunde trecînd pe ulițele acestui sat ciudat, făcut din toate satele țării", exclama în urmă cu cincizeci de ani ctitorul Muzeului Satului din București.

„Vrem să înfățișăm viața folclorică în farmecele sale expresive, arătînd cum am locuit și trăit odinioară", argumenta în 1891 fondatorul Muzeului Skansen, zicînd că el și susținătorii lui sînt grăbiți să conserve un eșantion de trecut înainte ca dezvoltarea industriei să fi modificat prea mult caracterele societății suedeze.

Teritoriile acestui dialog sînt umanismul și contribuția la civilizația umanității. Este contextul în care celebrul arhitect Le Corbusier atrăgea atenția :

„Două sînt țările a căror arhitectură populară pot constitui o sursă de inspirație pentru întreaga arhitectură modernă — România și Japonia".

Mă aflu în țara care, prin vocea Muzeului Skansen, face la raționamentul lui Corbusier acest (posibil) amendament : și Suedia !

Scanned with CamScanner

Skansen se află pe insula Djurgärden, oază verde îmbrăţişată de apele Saltsjön-ului, unde odată pătruns uiţi numaidecît că te afli în inima unei capitale : e împărăţia muzeelor, a spaţiilor de tihnă, şi distracţii, ocrotită de apă, pîlcuri de pădure, cel mai mare parc din Scandinavia, obiectiv de pelerinaj al familiei suedeze. Bacul ce pleacă din preajma primăriei, din Slussen, mă lasă la Hazeliusporten, poarta principală a muzeului, de unde funicularul mă depune — în numai cîteva minute — pe colinele Skansen, în plin univers rustic tradiţional : cam 150 de edificii de interes istoric şi cultural strămutate aici din peste patruzeci de zone diferite ale Suediei recompun universul de vieţuire suedeză în diferite epoci şi clase sociale. O gospodărie din regiunea Dalarna (secolul al XVII-lea), eminamente de lemn, conservată cu toate acareturile sale ; şcoala sătească din Väla ; bisericuţa din Seglora, din lemn (veacul al XVIII-lea), cu turn triplu, acoperiş de şindrilă şi cocoşul arborat în tării ; casa Bolnäs din Hälsingland, din sud, avînd pereţii pictaţi (veacul la XVI-lea), o fermă din zona etnografică Mora (unde dansează „maramureşeni“ blonzi) ; grădina trandafirilor, colecţie de 156 de soiuri diferite, întemeiată în anul 1750 de filosoful şi naturalistul Emanuel Swedenborg ; o colibă din Laponia ; un cartier urban compus din vechi ateliere de artizanat etc. — sînt destinaţiile itinerarului meu prin Skansen. Cunosc la sursă, în plin exerciţiu, pe cei ce slujesc meşteşugurile de altădată : suflătorii de sticlă, frînghierii, meşterii tipografi, pitarii, tăbăcarii, ţesătorii, brînzarii şi untarii, treierătorii de grîne, piuarii şi alţii. Dar Skansen nu-i doar un muzeu în aer liber ; el oferă o imagine a naturii şi faunei suedeze. Galeria animalelor suedeze nordice se impune prin ren, cerb, rîs, urs brun, accentul căzînd pe speciile dispărute ori îngrijorător împuţinate, cum sînt buha-mare, lupul, morsa, foca. Animalele nenordice nu lipsesc : lebede, elefanţi, lei de mare, pinguini. Acvariul din Skansen adăposteşte, pe lîngă peşti scandinavi, specii tropicale. Un *terrarium* dă o imagine despre vietăţile ţinuturilor calde : reptile, maimuţe, viermi de mătasă, insecte şi păsări în habitat liber. Toate acestea sînt, deopotrivă, lecţie, spectacol şi amuzament. Vizitatorul, copil ori matur, le receptează după plac. De altminteri, Skansen e prin definiţie „spaţiul de liberă voie al stockholmezului“ : liber eşti să te aşezi pe iarbă unde vrei, să meştereşti cu meşteşugarii breslelor, să te înrolezi printre dansatorii şi cîntăreţii amatori care dau spectacole pe estradele amenajate în acest scop, să participi (sub strictă veghe) la hrănirea leilor de mare şi pinguinilor (orarul e ştiut : 11,30 şi 15,30), să urci în spinarea animalelor de povară, să optezi pentru excursii instructive pe diferite teme ori pentru concerte. Copiii au de ales între o joacă în ambianţa animalelor domestice (iezi, motani, iepuri, purcei de India, cocoşi

Scanned with CamScanner

japonezi etc.), teatrul de copii, zborul-carusel, călăria pe ponei, pista de automobile ori trenul de plăcere în acest univers amirosind a scîndură de brad, a iarbă strivită, a fîn proaspăt strîns, a apă răstocită în ecluze, a miere și flori. Este promontoriul de unde ți se relevă cu deplină claritate panorama Stockholmului, orașul așezat în dantela de ape a arhipelagului celor 40 000 de insule, insulițe și recife (cifra e mereu disputat-corectată), dintre care patrusprezece — ceva mai mărișoare — compun „vatra" orașului. Dar, la Skansen fiind, nu duci dorul orașului, preferi să te dizolvi în acest univers tihnit. Și totuși, uneori, metropola se refugiază aici cu moravurile ei cu tot, se instalează în chiar templul de reculegere, îl profanează prin larmă indecentă, ifos monden și moravuri de junglă. Particip la un asemenea „accident" : noi, cei douăzeci și șapte de congressmani sîntem poftiți la o paradă a blănurilor scandinave găzduită de Skansen, în regia (foarte costisitoare, desigur) a Consiliului pentru comerțul cu blănuri al Suediei *(Pälsbranschradet)*. Defilează, în principal, vizonul, vulpea, rîsul și sconcsul, în sute de blănuri diseminate — cu multă risipă de fantezie — în tot atîtea variante vestimentare, stiluri, modele, croieli, linii, utilități (guvernate de criterii de vîrstă, sex, zonă geografică, anotimp, preocupări profesionale, gust, zodie, modă, antimodă etc.). Este un *Saga Furs of Scandinavia* (O saga a blănurilor din Scandinavia) concepută ca spectacol : manechinele sînt dansatoare de cabaret, se lansează șlagăre de vîrf din topul internațional, se mimează (în *play back)* cîntăreți de renume, se afișează sumele la care se vînd blănurile albe, de sezon, bunăoară, blănuri de larg spectru, în nuanțe argintiu, platină, marmură artică, safir, polar, laponia, argint-opac, argint-ceruleum. Parada ajunge la ultima secvență — divizia blănurilor de sconcs — cînd beneficiem de momentul *shocking* : în atmosferă se pulverizează pentru o clipă o substanță cu miros sufocant-respingător *(Mephitis mephitica)* pe care o secretă micul mamifer carnivor cu blană scumpă, trăitor în nordul planetei — sconcsul.

Valul de nedumirere este urmat de un altul — de proteste și vociferări — apoi hiperbola este iute anihilată, intră în funcțiune puternice ventilatoare și se pulverizează în aerul încăperii parfumuri scumpe.

„Spectatorii noștri au prins în nări, pentru o secundă doar, secreția neagreabilă, ca să nu zic violent pestilențială, a vietății care dă atît de apreciata blană — anunță crainicul *show*-ului. Regizorul a vrut acest intermezzo — cum să zic ? — cam rău mirositor. Ce sancțiune îi dăm ? Sugestia dumneavoastră va fi poruncă pentru noi".

„Să fie înecat în șampanie !", poruncește un mare achizitor de blănuri din Venezuela.

Scanned with CamScanner

Trucul -- deşi cam tare, aproape grotesc — este gustat, aplaudat, omologat, onorat. Corabia dineului de la Skansen alunecă în apele ambiguităţii ; e ceaţă la Stockholm.

„Sîntem, domnilor, la cumpăna apelor, în Veneţia Nordului"; cultul corăbiilor este o tradiţie vikingă — explică doamna viceprimar Ulla Lorentz, ai cărei umeri sînt acoperiţi cu o capă de sconcs, pe care o ancorează cu un lănţug de platină ; altminteri ar fugi ca o apă de pe corpul ei filiform, marcat de vîrsta a treia, zguduit de gestica multă în care se cheltuie spre a ne explica princiarismul încăperii în care tocmai ne purtăm paşii. Aceasta-i Galeria prinţului, ce oferă o panoramă asupra oraşului Stockholm şi, în acelaşi timp, o privire asupra istoriei navigaţiei suedeze".

Lumina nordului, foarte metalizată acum, se revarsă bogat prin ferestrele ce dau spre vasta terasă, de cincizeci de metri lungime, şi spre lacul Mälaren. Ca într-un joc de oglinzi, magnifica panoramă este reflectată în enorma frescă de pe peretele opus : „Ţărmurile Stockholmului", operă a prinţului Eugen. Stucaturile din ancadramentul ferestrelor aparţin aceluiaşi J.A.G. Acke, decoratorul Rotondei. Pe pereţii laterali, imaginile cîtorva corăbii evocă gloria nagivaţiei suedeze. Disting între acestea chipul legendar al nefericitei corăbii Wasa şi pe al aceluia care a ctitorit-o într-un ceas funest al istoriei suedeze : regele Gustav al II-lea.

Nu mai vreau să navighez în apele acelui episod, de care am luat act cu alt prilej al prezenţei mele la Stockholm : ştiu sumbra istorioară din fir a păr, am recompus corăbioara răupătită o dată cu scafandrii care au pescuit-o pe fundul golfului, aşezînd, piesă cu piesă, cele 14 000 de părţi componente, ca un uriaş puzzle. Nu mai vreau să mă joc de-a catastrofa, nu mai vreau prăbuşiri în neant şi recuperări tîrzii, nu mai vreau să plutesc pe apele negre ale nefiinţei. Azi vreau să fiu solar din tălpi pînă în creştet, e ziua mea de naştere, împlinesc cincizeci de ani de viaţă (şi încă unul), mă aflu în buza Balticii, în primăria din Stockholm şi, vreau-nu vreau, am de rostit un mic discurs. Aceasta-i singura corabie care mă interesează acum şi unica mare pe care mi-e dat să navighez neclătinat, stînd cu toate simţurile treze la timona acelui discurs care — deşi de numai cîteva fraze — creşte uraganic, mă devastează, îl spun pe de rost, precum Hamlet „A fi sau a nu fi !". A fi într-o ţinută impecabilă !, îmi controlez imaginea în oglinzile din Galeria prinţului. Da, costumul meu *bleu-ciel*, vestă *bordeaux* cu bumbi de sidef şi *papillon gris-greige*, *milles points*, îmi dau o înfăţişare suportabilă. Discursul, deci :

„...Vîrsta omului este un necontenit *montagne russe*, urci sau cobori cînd nu te aştepţi. Este legea corăbierului... Fiecare aniversare este o radă, un port..."

Scanned with CamScanner

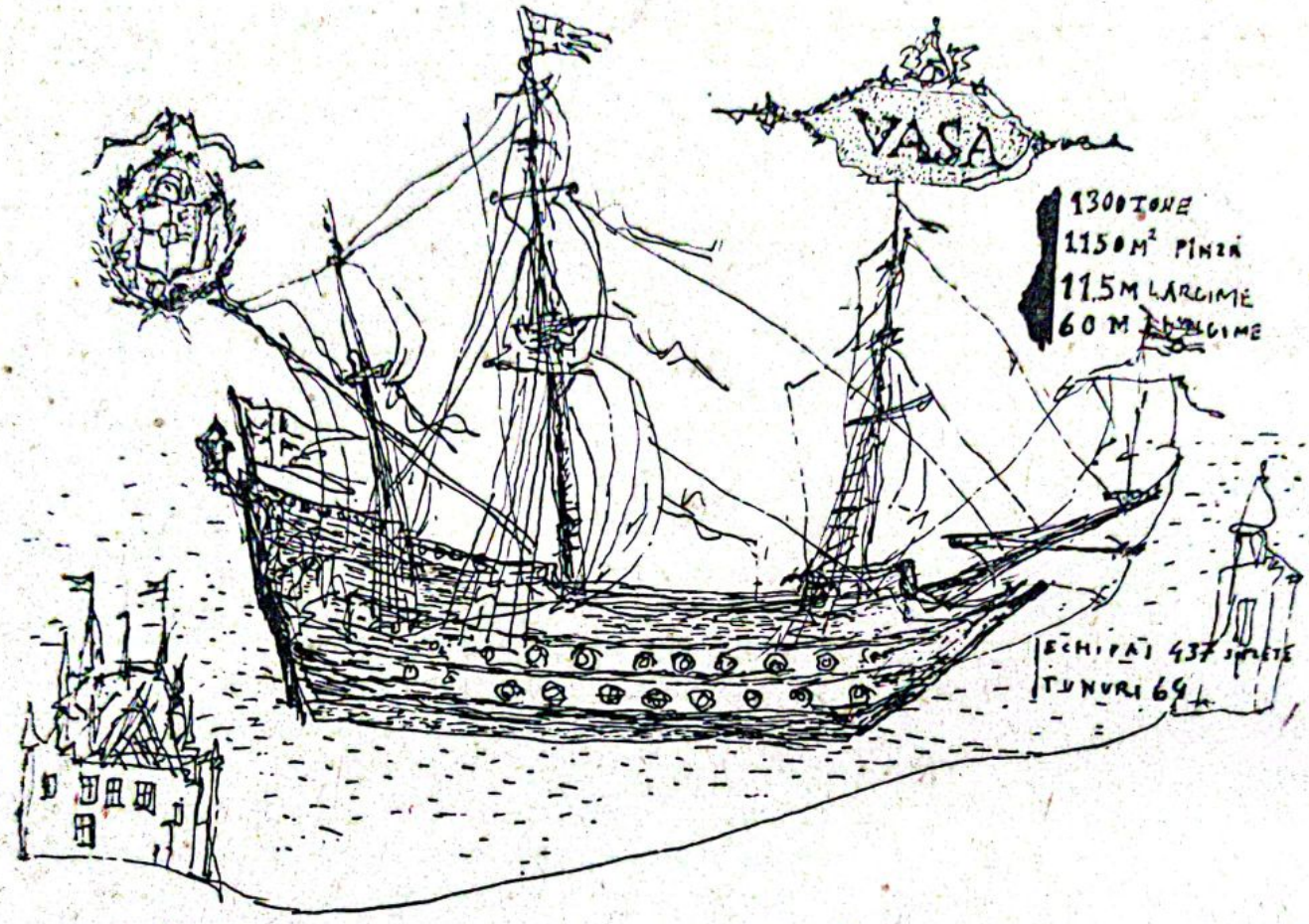

Trista corabie Wasa mă subjugă însă cu sporită putere și mă refugiez, fără a voi dinadins, în teribila pățanie întîmplată în urmă cu peste trei veacuri și jumătate.

Legenda spune că orgoliosului rege Gustav al II-lea Adolf nu i s-ar fi aprins pipa în dimineața acelei duminici de 10 august 1628, semn rău prevestitor, căruia însă nu-i acordă importanță ; dădu semn ca neîntrecuta de nimeni pînă atunci corabie de război Wasa, emblemă a regatului suedez, să fie lansată la apă, să pornească în cursa ei fără întoarcere. Legenda mai spune că amiralului Klas Fleming, mai-marele ceremonialului de lansare la apă, i s-ar fi zbătut pleopa și nu i-ar fi intrat sabia în teacă în dimineața acelei duminici. Legenda mai susține că lui Henrik Hybertsson, maistrul olandez care a construit corabia, i-ar fi amorțit din senin mîna dreaptă în ziua aceea — amănunt de rău augur, care a fost ignorat — cînd a suit pe coverta ambarcațiunii ancorate la cheul Lodgärden, lîngă palatul regal, de unde avea să pornească în sărbătoreasca și, totuși, funesta ei cursă. În sfîrșit, legenda mai vrea ceva : comandantului navei, Söfring Hansson, i-ar fi țiuit îngrozitor urechile în dimineața cu pricina, iar animalele care au fost aburcate, din rațiuni alimentare, pe corabia Wasa — cocoși, viței, purcei — au fost

Scanned with CamScanner

cuprinse de o teribilă neliniște și îmbarcarea lor s-a făcut cu caznă, într-un vaier de nedescris (cocoșii cîntau, viteii mugeau, purceii guiau ca înjunghiați). Și, tot astfel, odraslele mateloților, cărora li se îngăduise o scurtă plimbare pînă în geana mării, conform obiceiului marinăresc, acești copii aflați la sînul mamelor lor plîngeau — zice legenda — de ceasul morții, însă nici acestei rele prevestiri nu i s-a dat importanță. Mulțimea strînsă pe țărm fremăta de bucurie, sărbătorescul atinsese cota de apogeu, panglica inaugurală și odgoanele fură tăiate — era o frumoasă după-amiază de duminică, suedezii mîncaseră și băuseră bine — și semeața corabie regală fu coborîtă la apă, în ovațiile reprezentanților întregului regat, veniți la Stockholm, și imediat după aceea soarta o coborî în moarte, pe fundul golfului, la treizeci și trei metri adîncime, în stupefacția și groaza care străbătu mulțimile ca un crivăț. În cîteva secunde silueta orgolioasei corăbii a dispărut de pe suprafața apei: babordul s-a înclinat, cele trei catarge bătură mătănii de apocalipsă, pe cînd cele zece pînze, cu o suprafață de circa 1 200 metri pătrați, dispărură în valuri, ducînd în moarte pe cei 437 membri ai echipajului regal (comandantul navei, doi locotenenți, doisprezece subofițeri, doisprezece maiștri în diverse meserii, nouăzeci de marinari, douăzeci de servanți ai artileriei vasului și 300 soldați). Acestora se adaugă cei din familiile navigatorilor — cîteva zeci de persoane — aflate pe vas în clipa dezastrului. Cea mai impunătoare (poate) navă a veacului al XVII-lea (peste șaizeci de metri lungime de la pupa la prova, circa doisprezece metri lățimea burții, cu un deplasament de 1 300 tone, avînd la bord șaizeci și patru de tunuri de bronz, cu o greutate totală de șaptezeci și unu de tone artilerie ș.m.d.) a murit la botez, cum se spune, s-a înecat în cristelniță.

Astfel se petrecu Sodoma și Gomora navigației suedeze, cum este considerat sinistrul Wasa. Cine ar fi crezut că — după un stagiu de 333 de ani în sicriul de apă al Mării Baltice — corabia Wasa va fi adusă la suprafață, conservînd intact acest document unic al istoriei navigației. Ceea ce fusese o catastrofă s-a transformat, iată, într-o victorie a téhnicii și geniului uman.

Rederulez, în manieră telegrafică, „operația Wasa", odisee a răbdării și inteligenței, inaugurată și condusă de Anders Franzén, timp de șapte ani (1956—1961), soldată cu aducerea integrală a navei la suprafață și instalarea acesteia — prin tehnici speciale — în muzeul care îi poartă numele, parte componentă a Muzelui Național al Marinei. Ingeniosul cercetător a pornit de la o „intuiție poetică"; Marea Baltică, excepțional cimitir de corăbii, are o apă de mică salinitate, mediu inconvenabil cancerului epavelor, termita *Terrado navalis*, distrugătoarea a tot ce pică la fundul mărilor și oceanelor. Au fost emise cele mai fantastice proiecte de a aduce epava Wasa la suprafață. Unul dintre acestea susținea teza înglobării navei

Scanned with CamScanner

(prin refrigerare) într-un enorm bloc de gheaţă, care ar fi readus colosul la lumină. Altul prevedea umplerea corpului epavei cu milioane de mingi de ping-pong, spre a o propulsa, în acest mod, prin flotare, să revină pe linia apei. Competiţia a fost cîştigată, în cele din urmă, de compania de salvare Neptun, ale cărei soluţii tradiţionale sînt omologate. O echipă de scafandrieri a săpat şase tunele de către douăzeci de metri pe sub chila navei ; corpul acesteia a fost suspendat în odgoanele de oţel ale unor macarale hidraulice gigant fixate pe platforme plutitoare ; operaţia de aducere la suprafaţă a epavei s-a derulat în optsprezece etape, de cîte doi metri urcuş fiecare, şi minunea s-a produs ; corabia de război a regelui Gustav al II-lea putea fi privită şi pipăită în întreaga ei splendoare — după mai bine de trei veacuri şi jumătate de „moarte clinică“ — de către suedezii celui de al XX-lea secol. Scafandrii au încărcat în cupele aceloraşi macarale fabuloasele decoraţiuni de pe pupa de cinci etaje a corăbiei înfăţişînd cavaleri vikingi, războinici în costume romane, împăraţi şi regi, personaje mitologice, zei, cariatide, amoraşi, grifoni, sirene, vietăţi submarine, lei susţinînd cele trei coroane sudeze — limbaj iconografic de fantastică bogăţie (circa 10 000 de piese, dintre care 700 sculpturi). Tot astfel s-a procedat cu tunurile aflate la bord, cu butoaiele de bere (3,2 litri raţia zilnică pe cap de matelot), cu vesela şi obiectele de folosinţă uzuală, cu monezile (de bronz, de argint şi de aur). Totul a fost depozitat şi recompus, piesă cu piesă, în docurile unui alt port, al unui alt rege Gustav, al V-lea, la Beckholmen, unde a avut loc „reanimarea monstrului sacru“ Wasa. Pericolul zădărnicirii întregului travaliu era imens : readuse la lumină şi aer, corpul navei şi obiectele se puteau pulveriza, pur şi simplu. S-au adoptat cele mai complicate tehnici de conservare (prin jeturi intermitente de apă cu polietilenglicol, cu pentaclorafenol etc.) şi... incredibilul muzeu Wasa există în Djurgärden, e vizitat de curioşii din toată lumea, l-am vizitat şi eu în două rînduri.

Primăria însăşi pare o corabie recuperată. Îmi face cu ochiul Gustav al II-lea, cel care a patronat (fără să vrea) sinistrul Wasa.

„Hei !“, îl salut cu degajament princiar.

„*Bia litt* (Rămîi un pic)“, îmi spune regele din portret, făcînd o grimasă confesivă.

„N-am vreme“, îi zic şi, schiţînd un gest de regret, *sorry, milord*, o urmez pe doamna Ulla Lorentz, care îi poftește pe cei douăzeci şi şapte în Sala celor trei coroane. Deasupra capetelor noastre plutesc trei candelabre poleite cu aur, suspendate de grinzi de pin tăiate prismatic, dispuse în formă de raze pe suprafaţa tavanului. Pereţii sînt îmbrăcaţi în brocart. O pînză în ulei de Elias Martin

Scanned with CamScanner

evocă Stockholmul, așa cum arăta acesta la un veac după pățania Wasa. Alte pățanii nu mai sînt pentru că...

A sosit ora H ; pătrundem printr-un amplu portal în Sala de aur, unde va avea loc recepția. Sala de aur — creație a lui Einar Forseth — e magnifică. Pereții ei — acoperiți cu un mozaic din optsprezece milioane de plăcuțe de aur, porțelan și cristal colorat — au privit, știm din ziare, toate ceremoniile ocazionate de premiile Nobel. Peretele principal este dominat de compoziția „Stockholm, regina Mälaren-ului primind omagiile estului și vestului". Da, noi, cei douăzeci și șapte de oaspeți sîntem mesagerii acestui est și vest. Doamna viceprimar Ulla Lorentz nu uită să îmbrățișeze în alocuțiunea sa această metaforă spre a ajunge, desigur, la ideea de coexistență, de pace. Și, iată, este evocat unul din est (de astădată), cu nume și prenume — fastuos reverberate de cele optsprezece milioane de plăcuțe de aur — urînd, la cei cincizeci de ani pe care îi împlinește românul, sănătate, succese literare, la mulți ani și ridică cupa de șampanie. Este secunda în care orga Sălii albastre, cu 10 000 de tuburi și 138 de clape, cea mai mare orgă din Scandinavia, detună *happy anniversary,* reluat plurilingvistic de către colegii mei de breaslă. E rîndul meu să urc la tribună, să rostesc acele puține cuvinte. Vocea mi-o regăsesc anevoie, e ușor tremurată, dar claritatea ei crește :

„...Viața începe la cincizeci de ani ! obișnuiește să spună doamna Aslan, savanta româncă despre care se vorbește mult în Scandinavia. Astăzi prefer să fiu de acord cu deviza ilustrei mele compatrioate. Vîrsta omului e un necontenit *montagne russe*. Urci sau cobori cînd nu te aștepți. A fi corăbier și a călători neîntrerupt și pretutindeni, în nord-sud-est-vestul planetei, iată marea sursă a tinereții perpetue, sfidînd vîrsta biologică. A scrie despre călătoriile noastre de neuitat — iată șansa, condiția tinereții ziaristului și scriitorului de turism. Fiecare aniversare este o radă, un port. Aniversarea mea de azi se numește Stockholm. Mulțumiri pentru *congratulations* cu care mă onorați și, dacă unul dintre dumneavoastră vrea să-mi spună *bonne anniversaire,* pe românește, cuvintele sînt LA MULȚI ANI ! (dînd vocabulelor, lesne de înțeles, expresie lejer italiană) *Entendu ?* S-a înțeles ?"

City Hall-ul stockholmez este, pentru cîteva secunde, numai al meu ; în sfîrșit, Sala de aur vorbește pe românește...

Așa ar fi trebuit să se întîmple, punct cu punct ; dar n-a fost așa. Doamna viceprimar Ulla Lorentz nu a rostit numele sărbătoritului pentru că nu i s-a adus acest amănunt la cunoștință. Ingemar Goldsson, colegul meu suedez, care își asumase „dispeceratul" expediției celor douăzeci și șapte, uitase, pur și simplu, s-o facă. Deși : șampaniile fuseseră achiziționate, tortul cu inițiale de asemeni, vor-

Scanned with CamScanner

bise cu organistul, confecționase medalia cu șnur și diploma evenimentului. Degeaba : respectivul fusese lovit de amnezie, în noaptea de 24 spre 25 septembrie 1981 respectivul adormise (spun gurile rele) mîngîiat de brațe dulci... Asta-i tot.

Dineul care se desfășoară nu este pentru mine dineu. Ies din clădire și am senzația că iar îmi face cu ochiul Gustav al II-lea, zicîndu-mi :

„Ai eșuat precum Wasa".

„Voi fi recuperat, milord, precum Wasa, îi promit, strivind între dinți un adjectiv. Și încă înainte de a se împlini 333 de ani. Se aude ? *Hei !*".

„*Bia litt* (Mai rămîi puțin)", mă roagă Ingemar Goldsson, cel care gafase îngerește, deci n-am pică pe el.

„Mi-i somn", mă scuz străveziu și ies în noaptea nordului, inospitalieră, cu dese rafale de vînt și mari stropi de ploaie (ori lacrimile mele). N-am chef să merg la hotel, la Mälaren, de pe insula cu același nume, una dintre cele patrusprezece pe care șade capitala suedeză. Ce să caut la hotel ? N-aș putea dormi, aș putea muri. Pînă una alta, simt un cîine în stomc ; mi-i foame. Merg la gara feroviară, singurul loc unde este viață la ora asta.

Intru în *pikina,* bufet cu de-ale gurii (fără alcooluri). Cer o porție de *machu-pichu,* cartofi cu felurite cărnuri mărunțite. Zice suedezul : dacă o mănînci acasă la tine, măcar știi ce e înlăuntru (resturile din ziua precedentă). Dacă o mănînci în tîrg, aleluia ! Poate fi și o locomotivă tocată ! susține feroviarul suedez. E o mîncare făcută din cai morți ! spune soldatul cavalerist. E un sandviș cu avioane prăbușite, tocate mărunt ! susține aviatorul companiei S.A.S. E mîncarea preferată a scriitorului suedez : are la bază critici literari tăiați mărunt-mărunțel și... zicerile pot continua. Văd polițaiul, totemul negru al acestui local căruia i-a mers buhul că-i rău famat. Scandalurile se țin lanț, scrie presa. Nu-i adevărat. Zvonul e lansat de poliție, aflu, tocmai pentru a preveni, a preîntîmpina, a nu aglomera un asemenea loc, care trebuie să fie strict funcțional. Aici se stă puțin și se consumă *machu-pichu,* mîncarea celui grăbit. Aici se tace ca în biserică ; alături e sala de așteptare, unde suedezul atipește între două trenuri.

„Vorbiți economicos", atrage atenția un afiș din *pikina.*

Drăcușorul din mine mă face să erup într-o rafală de rîs sănătos, carpato-danubiano-pontic. Polițaiul tresare, vine spre mine calm, marțial. Știu ce urmează, un dialog, în care prefer să am eu inițiativa : îi explic politicos, cu mieroșenie în glas, că sînt străin, un sudic, un temperamental, un prieten al Suediei, un pasionat de studii de psihosociologie, n-am vrut decît să mă conving de promptitudinea și excelentele servicii ale ordinei publice, proverbiale și

Scanned with CamScanner

apreciate în toată lumea. Polițaiul n-are replică ; mă măsoară din tălpi pînă în creștet, pare să rezist confruntării pe care o operează în mintea lui electronică, de ins care a văzut multe la viața lui.

„Da, da — mormăie, lovindu-și fesa cu bastonul de gumă. Înțeleg. Sudic. Studii. Temperament. Gust gluma dumneavoastră. Mulțumesc că mi-ați oferit ocazia să vă spun că în Suedia se glumește în acest mod o singură dată. Respectele mele".

„Foaie verde Cincinat, bine-mi pare c-am scăpat", îmi zic zălud și ies la lărgime, ies sub cerul boreal, în lumina oțelie a nopții. Totul pare de oțel aici în Suedia. O vastă rețea de strune de oțel drapează susul și josul orașului Stockholm : liniile de înaltă tensiune, hățurile de tramvai și troleibus, jungla de oțel a luminiscenței urbane, odgoanele cheurilor, păienjenișul căilor feroviare, puzderia de poduri. Da, îmi amintesc : secretul oțelului suedez constă în tratamentul acestuia cu mangal, cărbunele din lemn de pin provenit din vastele păduri scandinave. Doar asta ? Și datorită apelor cu care este călit acest oțel, îmi aduc aminte o demult învățată lecție de fizică ; așa pr cum vikingii își datorează forța și curajul apelor aprige pe care le au avut a străbate în corăbiile lungi. Gata, vreau acasă ! și mă dedau unei lucrări care nu suferă amînare : îmi înfig brațele în păienjenișul de oțel (suedez) care leagă Suedia de Europa și încep să trag în neștire, ca luntrașii pe marile fluvii, *Hei, uhnem !*, pînă simt că distanțele se comprimă, continentul trosnește din încheieturi, fluviile se micesc, botul de morsă al peninsulei scandinave coboară mai la sud, cizma italică indică vestul, bumerangul iberic intră adînc în Atlantic, am sub ochii mei Dunărea — bună dimineața, patrie ! — simt în nări mireasma de brad și de flori și de otavă a cununii carpatine și, vira ! sar din Stockholm direct pe muntele-patriarh, în Pietrosul Rodnei, în Maramureș, golful meu mitologic, spațiul de tihnă, regăsire și desdăunare. Mă serbează „rîul, ramul", se intonează — ce altceva — cîntecul bradului și mi se dau colaci, nuci și mere, roada pămîntului meu, mi se închină cu horincă de prune, mîncăm plăcinte cu brînză pînă zice pîntecele „ho !" și înfigem steagul tricolor în zarea cea mai limpede a muntelui-patriarh, să se vadă că-i serbat un om de cincizeci de ani viață (și încă unul) și... la mai mulți, la cîți a prorocit Zamolxe, duhul viu și neadormit al locului.

Am fost în Suedia (de unde nu v-am trimis salutări) și de unde m-am întors abrupt, prea merg încet avioanele supersonice. Sînt de găsit, zi-noapte, încă un secol de aici încolo, în „acasă"-le meu inconfudabil, în Maramureș, de unde vă trimit salutări mapamondice.

Scanned with CamScanner

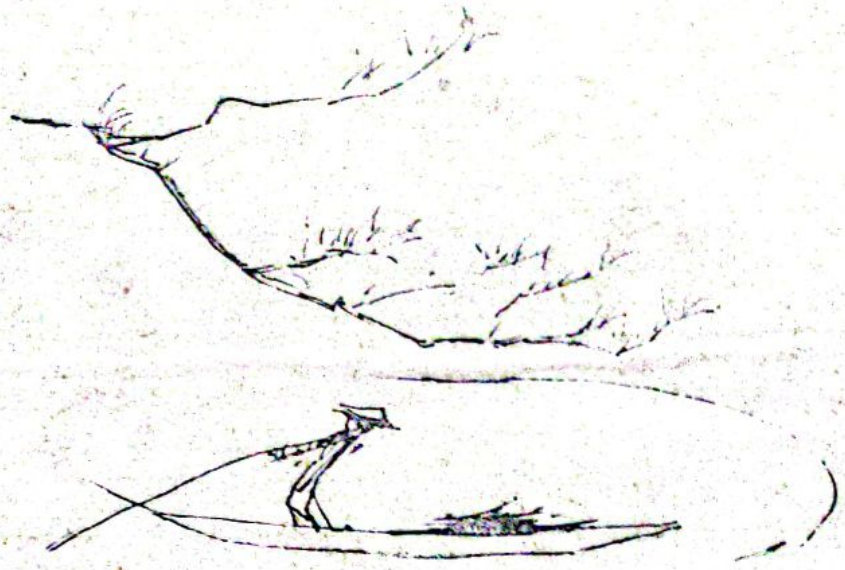

Expediţia Fuji

EFEMER ŞI ETERNITATE : TOKIO

Japonia a hotărît să-şi decapiteze munţii, să-i înjumătăţească, să-i detroneze treptat din altitudine, spre a obţine din căciulile lor o substanţială extindere a uscatului. Se va dubla astfel, spun specialiştii, suprafaţa de industrie şi agricultură din „ţara oglinzilor de apă", fantastica operă generînd o valoare triplă comparativ cu cheltuielile. Doar Muntele Fuji va fi cruţat de numita descăpăţînare, are statut tabu, îşi menţine aureola de „munte sacru" şi este de neatins. De neatins. Soarta celorlalţi munţi, in corpore, a fost pecetluită : vor fi decapitaţi, dislocaţi, aliniaţi, taluzaţi, „redactaţi", aduşi la numitor comun, supuşi orizontalizării pînă în pînzele albe. Operaţia va dura circa 200 de ani, afirmă frumoşii nebuni ai acestui program. Epopeea, „Munţii retezaţi" a ieşit din sfera ideilor, a zburat de pe hîrtia de calc la scara geografiei nipone, devine şantier, devine istorie. Cohortele dinozaurilor metalici (buldozerele, escavatoarele, screperele etc.) au început marşul asupra munţilor Japoniei, deja muşcă din masivi, îşi fac misiunea de Sfarmă-piatră. Zîmbetul sceptic cu care am însoţit pînă mai ieri această hiperbolă ne îngheaţă pe buze. Rescrierea naturii arhipelagului japonez, despre care s-a vorbit atîta, devine *modus vivendi*. Proiectul acesta — îndrăzneţ pînă la Dumnezeu — pare să aibă totuşi sorţi de izbîndă, japonezii au mai dovedit aşa ceva similar de-a lungul istoriei : ora-

Scanned with CamScanner

şele Tokio şi Osaka s-au născut în acelaşi mod, pe teritorii smulse mării. Să fi fost doar o „repetiţie generală“ pentru smintitul şi totuşi genialul program de acum ? Foarte probabil ! Japonezii sînt taciturni, modeşti, enigmatici ; istoria lor — spun antecedentele — se compune din mister şi neprevăzut. Poate era iminent acest taifun de distrucţie-reconstrucţie la scara întregii Japonii. Sociologii şi politologii acestei ţări — comunişti ori ba — confirmă existenţa în arhipelag a zece milioane de şomeri. Se vor lua aceştia la harţă cu munţii ? Vom trăi şi vom vedea. Oricum, cu cincisprezece secunde înainte de bătaia de gong care va anunţa iminenta moarte a mileniului şi naşterea celuilalt, Japonia propune cetăţenilor ei — pe lîngă multe altele — gestul de kamikadze : scoate sabia şi retează muntele !

Va avea toată lumea de lucru ! zice bunul meu simţ funciar. Forţa de muncă va fi absorbită de acest şantier mare cît ţara. Indiferent de vîrstă, sex, pătură socială ori punct din arhipelag, niponul va avea, îmi place să cred, „şantier la domiciliu“, se va bate cu muntele de pe insula sa. Tînăr sau bătrîn, niponul îşi va găsi rost şi întrebuinţare în „războiul celor 200 de ani“, cum este numită epopeea pentru uscat. Da, chiar şi bătrînii, pe măsura slabelor şi înţelept drămuitelor lor puteri. Bătrînii acestei ţări ajung astfel să lucreze pînă în ceasul din urmă, în adîncul amurg al biologiei lor, fără a se căina, vieţuind prin muncă, silenţios, metodic, egal, cu credinţă şi devotament, dînd sentimentul că procedează asemeni elefanţilor (la ceasul de soroc al asfinţitului, un misterios declic biologic mînă pachidermele să moară într-un loc numai de ele ştiut, ferite de orice privire, încît alunecarea lor spre *dincolo* are totală discreţie, nu strică spectacolul viu al vieţii). Aşa şi bătrînii Japoniei.

Tocmai îl am convorbitor pe un asemenea bătrîn matusalemic : e domnul Homma, de optzeci de ani împliniţi, preşedintele asociaţiilor de voiaj din Japonia, încă în funcţiune, ins temperamental, de stirpe mediteraneană, aş zice, dacă nu m-ar fixa necontenit cu ochii lui oblici, abordînd un perpetuu şi enigmatic surîs asiatic. Ne aflăm la masa tratativelor cam o duzină de europeni, toţi din Balcani, cu care domnul Homma realizează un simultan de convorbiri pentru a încheia un şir de contracte de cooperare turistică, cu servicii pachet, între Japonia şi ţările noastre, unde japonezii să beneficieze de programe concepute „în lanţ“, în conexiuni şi concepţie unitară. Fiecare ţară din Balcani şi-a trimis, în acest scop, doi emisari : un „touroperator“ (tehnocrat al domeniului, expert în negoţ şi preţuri), în genere economist de profesie, şi un „creator de opinie“ de formaţie umanistă, cu experienţă în sfera ideilor. Am mandat să-l personific pe acesta din urmă. Octogenarul are, în schimb, energia necesară să combată cu fiecare din noi şi cu toţi laolaltă ; nu dă

Scanned with CamScanner

semne de oboseală nici după cea de a treia zi de negocieri, realmente istovitoare, păstrînd aceeaşi mască proaspătă, jovială. Mă grăbesc a spune că el lucrează pe mai multe planuri, în acest mod esenţialmente nipon : în timpul emiterii ideilor şi argumentaţiei, domnul Homma nu se sfieşte să facă gimnastică, fie cu picioarele pe sub masa de consiliu, fie cu braţele ridicate deasupra capului şi pogorînd ochii în meditaţie. Domnul Homma n-are timp de pierdut. Domnul Homma pune la bătaie — deopotrivă şi simultan — mintea şi trupul, nirvana şi milioanele, felul de a fi japonez şi modurile de viaţă din întreaga lume. Cui îi este frică de munca pe rupte, de osteneli şi hîda (zice-se) bătrîneţe ? Domnului Homma nu, nicidecum, vă asigur !

Ne-am obişnuit să-i catalogăm pe japonezi prin gînd-reflex ca fiind o naţiune predestinată industriei de vîrf a secolului nostru : microprocesoare, electronică, minicalculatoare, laseri, computere, furibunda producţie de automobile. Această credinţă a europenilor necesită o nuanţare însemnată : japonezii fac toate cele enumerate mai sus cu aceeaşi dezinvoltură, modestie, persuasiune, seriozitate, farmec, talent, cu care nu prididesc să-şi onoreze tradiţia în plin ev modern şi, sub galopul de civilizaţie, nu se înstrăinează de îndeletnicirile ancestrale. Voi istorisi, aşadar, cum se ridică o casă japoneză de lemn, în chiar inima oraşului Tokio, sfidînd pădurea de *building*-uri din sticlă, oţel şi aluminiu cu care se învecinează.

Casa cu pricina se alcătuieşte sub ochii mei, văd operaţia în cele mai mici amănunte : se folosesc stîlpi prismatici de mici dimensiuni, uşori, gata traşi la ferăstrăul şi rindeaua electrică, cu muchiile pregătite pentru îmbucare, pentru fixarea pereţilor de carton presat şi utilităţile de interior. Spre a nu se strica muchiile şi feţele sculptate, stîlpii sînt îmbrăcaţi în fîşii de hîrtie cu lipici, un bandaj de protecţie. Structura acestei case cu două niveluri, pentru patru familii, desfăşurată pe circa 250—300 metri pătraţi, nu cîntăreşte mai mult de 2 000 kilograme lemn, deşi — a se reţine — corpul casei este (minus pereţii interiori) din stejar şi fag. Încheierea părţilor componente este o treabă relativ uşoară, cum ar îmbina un copil o structură din beţigaşe după un model desenat, în genul jocului *puzzle*. Dulgherii n-au altceva de făcut decît să aşeze la loc cuvenit fiecare piesă, conform inscripţiei şi numărului-serie pe care îl poartă. Ordinea îmbucărilor, succesiunea fagurilor celulari, felul pîrghiilor, unghiurile de boltă, armonia întregului sînt gîndite de computer, geometrismul arhitectonic nefiind altceva decît transcripţia fidelă a unei ecuaţii pe care dulgherii o citesc de pe banda de hîrtie, ca pe un poem criptic, doar lor accesibil. Numai dragostea mea pentru om şi pentru actele omeneşti mă opreşte să nu-i consider pe cei cinci-şapte lemnari nişte roboţi, cum o sugerează gesturile lor de

Scanned with CamScanner

un automatism, siguranță și o despersonalizare pe care doar echilibriștii le probează în arenă. Sînt îmbrăcați în combinezoane bleu și poartă pe laba piciorului niște papuci din piele molicea, cu ajutorul cărora se cațără mîțește peste tot, umblă pe cornișe, pe meștergrindă, pe căpriori și muchea acoperișului, dau spectacolul tonic al edificării.

E o revelație pentru mine să descopăr că japonezii au și ei, uite! datina numită „sfeștania casei" sau „pomuțul de acoperiș", încît vă întreb : cum să nu tresalte de bucurie inima mea de țăran din „țara de lemn" Maramureș ?! Ceremonialul decurge așa : cînd schelăria de bază a așezămîntului e gata, stă pe verticală, stîlpii sînt îmbinați, inclusiv căpriorii acoperișului prinși în „V" întors, să formeze piramida, vine omul de ritual îmbrăcat de sărbătoare, însoțit de proprietar. Acesta din urmă aduce un coș cu de-ale gurii, semințe, felurite legume (roșii, morcovi, ierburi), două sticle de vin și totemul sfeștaniei, o cocardă emblematică făcută din hîrtie de pergament, vopsită multicolor și pliată sub formă de rozetă. Aceasta se aborează în țuguiul acoperișului, moț, simbol de bucurie și îmbelșugare. E sfințirea casei, invocarea roadelor pămîntului, ca acestea să pătrundă în casa cea nouă, umplînd-o ca pe un stup cu toate cele trebuitoare. În ăst timp, meșterii își văd de ale lor, cățărați mîțește pe schelăria binemirositoare, preocupați de creșterea edificiului, pe cînd jos, își rostește zicerea, avînd sub ochi niște benzi de hîrtie cu hieroglife ; el binecuvîntă cu glas cînd țipat, cînd îngînat-monoton, menind ceas bun vasului păstrător de viață care este casa cea nouă. Jungla de beton a zgîrie-norilor potopește din toate părțile insignifianta construcție, o anihilează, îi ia soarele. În ciuda puținătății, modestiei și simplicității, care îi sînt proprii, casa tradițională de lemn, plantată în inima metropolei japoneze, palpită ca o inimă, luminează ca un far, alungînd teribila uscăciune din jur, arborînd speranța că bunele tradiții vor salva omul de alienare.

Acutul simț al japonezilor pentru tradițional și zestrea mitologică mi-a fost confirmat de întîlnirea mea în cartierul Shibuya din Tokio (și frecvent, după aceea, la București, și în Maramureș) cu Kosei Miya, prozator, poet, ziarist și fotoreporter, un împătimit de valorile perene din Maramureș : datină, port, meșteșuguri tradiționale, vocația fantastă și cuceritoarea omenie a oamenilor din nordul românesc.

„Cunosc mai bine Săpînța, Bogdan-Vodă și Borșa decît orașul Tokio, baștina mea. Strada mare din Sighet este pentru mine Champs Elysées. În cinci minute mă întîlnesc cu cel puțin douăzeci de cunoscuți. După întîlnirea cu Maramureșul, viața mea s-a schimbat radical. Am acolo, oho ! Dumnezeu știe, cîți prieteni. Poate în jur de 650. Cei care îmi sînt ca frații se ridică la o sută. Douăzeci îmi

Scanned with CamScanner

sînt intimi, pentru care mi-aș da și viața. Nu este zi cînd mă aflu în țara mea sau undeva pe glob să nu mă gîndesc la Maramureș. Iubesc muzica și dansul și nunta și horinca și țăranul modest, sincer, curat la suflet. Am fost de exact patruzeci de ori în Maramureș în ultimii cincisprezece ani, stînd acolo — cînd timpul îmi îngăduia — cîte o lună, două, trei. Rodul acestor călătorii sînt 2 000 de filme, 72 000 de fotografii, majoritatea color, mai bine de o sută de discuri de muzică, șaizeci de casete cu înregistrări etnografice felurite, un bagaj de impresii care mă face milionar de sentimente alese (nu de bani), singura mea avere, din care scot, ca dintr-o fîntînă bogată, articole și cărți".

O estimare a „discursului poetic" despre Maramureș al lui Kosei Miya : a publicat vreo șaptezeci de articole și reportaje bogat ilustrate, patru cărți, între care ultima (în 1986) o carte-album intitulată semnificativ : *Maramureș — centrul lumii.* A convertit la „credința sa moroșană" pe Miyoshi Akasaka, pictor japonez reputat ; pregătesc împreună o carte-album despre arta lemnului din Maramureș și colaborarea privind secțiunea România a monumentalei *Enciclopedia geografică a lumii,* operă de 120 de volume, care se elaborează la Tokio. Cei doi sînt grăbiți, ca și concitadinii lor, de altfel : se vorbește tot mai insistent în capitala Japoniei de un iminent *earthquake,* cutremurul profețit pentru penultimul deceniu al veacului. Cutremurele de acest tip se repetă ciclic, afirmă savanții, la cincizeci-șaptezeci de ani. Temerea că seismul pustiitor bate la ușa giganticei capitale neurastenizează opinia publică. Un singur savant afirmă că, potrivit calculelor sale, la Tokyo nu se va produce un cutremur distrugător cel puțin o mie de ani de acum încolo. Conorășenii lui ar voi să-i dea crezare, dar n-au puterea s-o facă, prea sînt pățiți. Se gîndesc la prăpădul din 1922, cînd cea mai mare parte a orașului lor s-a transformat în ruină. În cazul unui seism similar (șapte-opt grade pe scara Richter) ar pieri, estimează savanții, cel puțin cinci milioane de oameni în Tokio. Nu neapărat și numai sub dărîmături ; cei mai mulți ar pieri în incendii. La ultimul mare cutremur Tokio a ars ca o torță. Mulțimile refugiate pe o insulă se crezuseră un timp la adăpost, vîntul care sufla le era favorabil ; direcția vîntului s-a schimbat însă curînd după aceea și oamenii au ars acolo, la mijloc de apă.

„De va fi să fie, cutremurul nu mă va găsi la Tokio, voi fi în Maramureș", are premoniție Kosei Miya și îmi arată o încîntătoare machetă în miniatură a binecunoscutei construcții în lemn din Șurdeștii Maramureșului. E un dar pentru Hiroko, soția lui, totem de veșnică credință și *port-bonheur*-ul său ; îl vor ocoli toate relele pămîntului, deoarece se află sub puterile ocrotitoare ale mitologiei acelui tărîm îndepărtat, românesc, care trăiește în eternitate.

Scanned with CamScanner

Alt fel de a fi și altă credință îl sălășluiesc, mi se pare, pe scriitorul Zeniya Hamada, ins exuberant, care își etalează cu zgomot antimonarhismul, un *bonviveur* japonez, dacă mă pot exprima astfel ; a moștenit pe un tată putred de bogat, mort în închisoare pentru două delicte : antimilitarism și crimă de *lèse-majesté*. Fiul și-a orînduit traiul în stilul său : are terenuri de golf, un teatru (studio experimental unde își joacă piesele proprii), finanțează un film cu care vrea să dobîndească un premiu la Cannes și alte capricii care dau măsura acestui personaj original, îmbrăcat neglijent dinadins, amănuntele cotidiene ale vieții bucurîndu-se de profundul său dispreț etc.

Mă invită la o cină tipic japoneză, să tăifăsuim, *pour bavarder un peu*. Locanta în care intrăm e tradițională, o căsulie din panouri care se rulează. Ne scoatem încălțămintea în vestibul, parte integrantă din grădina labirintică. Amfitrionul meu se așază turcește (în ciuda masivității lui) la masa joasă și mă înspăimînt la gîndul că nu îl voi putea imita din pricina unui beteșug mai vechi la piciorul drept, necum să stau în această poziție incomodă o oră-două-trei, cît va să dureze cina. Descopăr însă că masa japoneză, care se înalță preț de o palmă deasupra podelei, are o adîncitură jur-împrejur, unde europeanul — nedeprins să stea „turcește" (cum zicem noi) — își poate strecura picioarele, stînd la masă europenește. Asta și fac. Preutesele mîncării alunecă ușor la nivelul mesei, frînte din șale, în genunchi, bătînd închinăciuni de bună ospeție, umplînd ceșcuțele cu ceai verde *arare*, din Kyoto ; urmează *sake* fierbinte (rachiu de orez) servit în degetare pe o tavă cu insemnul *en nem*, urarea de viață lungă, nelipsită la aperitivul tradițional *tzukidaschi* compus din : anghilă cu orez *homozushi*, minusculul pește *gori* din golful Kanazawa, icre de *namako*, bob de strugure zaharat *maskato* și cartof dulce de munte *poteto*. Idealul plastic japonez (îmbinarea verdelui cu albul) cere ca acest aperitiv să fie așternut pe frunzișoară de bambus și frunză de crizantemă *kiku*. Carnea crudă de calcan *karéi*, alb-translucidă, în felii subțiri etalate pe frunze de bambus și calup de gheață, asociată cu *ponzu*, sos negru din ierburi aromate, formează felul întîi al meniului. Urmează vinete *nasu* în sos indigo, salata de ardei *too garashi*, ciuperci pane *kinoko*, varză tăiată și ardei gras. Sticla cu rachiu face cea de a șaptea mișcare de rotație (sîntem trei meseni), deci poate sosi *taii*, „regele peștilor", argintiu-roșcat, botos, cu dinții ascuțiți și aripă ferăstrău, însoțit de ierburi *gobo*. În semn de aleasă cinstire, partea a doua a cinei ne este servită de Sumiko, fiica proprietarului pensiunii, care se înclină cu *io koso*, bună-seara. Aterizează pe masă *tungarashi*, fiartă în grăsimi, servită cu lămîie și ardei. Prosopul fierbinte *washibori* pentru spălat mîinile și împrospătat fața

Scanned with CamScanner

circulă în coşuleţe de pai. Masa se încheie cu un pepene galben, turchestan zemos, vanilat, dulce-mieriu, încuibat în gheaţă, însoţit de linguriţe de argint. Ceaiul verde pune capac acestei mese considerată „frugală", pentru că sînt avertizat că vom mai îmbuca unaalta în Ginza, cartierul de petreceri al capitalei nipone unde — mă conving numaidecît — Zeniya Hamada este cunoscut ca un cal breaz, i se spune *King of night*, regele nopţii, aureolă obţinută cu preţul temperamentului său debordant şi (mai ales) al banilor risipiţi prin cluburile de noapte. O viaţă de *dandy*. Treierăm trei-patru cluburi în tempo rapid, pentru „a ne face ochiul", însoţiţi de nelipsitul whisky, asociat — după împrejurări — cu măsline verzi, somon, alune ori stafide. O precizare cu care sînt dator : mult discutatele *geishe*, preutesele de ritual din cluburile de noapte japoneze n-au nimic din vulgaritatea şi obsesia sexuală care definesc „animatoarele" din *night-club*-urile Europei. Ele oficiază ospeţia fără ostentaţie ; servesc graţios, conversează, fac climatul agreabil, un amfitrionat discret, ca un parfum, fără echivocuri ori avansuri fel de fel, care eşuează în prostituţie. E delimitarea care se impune, venind în sprijinul demnităţii şi integrităţii femeii nipone.

Relev, în această ordine de idei, obiceiul femeilor măritate de a ieşi seara la restaurant neînsoţite, în mici grupuri de cîte trei-patru prietene, spre a petrece exclusiv feminin : se gătesc-sulemenesc ca pentru un eveniment, îmbracă rochii vaporoase, din mătăsuri pastelate, să strălucească — nu pentru eventualii curtezani — pentru ele însele şi frumuseţea petrecerii pe care o pun la cale. E ceremonialul ieşirii femeii japoneze în lume, dat fiind că rigorile familiale nipone ignoră orice preocupare a bărbatului pentru propulsarea femeii lui în societate. O fac ele însele prin această graţioasă petrecere, cu silenţiozităţi şi spovedanii feministe, cu schimb de experienţă, intimităţi şi arta de soţii ideale. Instinctul de solidaritate şi tăria de caracter le mînă pe japoneze la aceste „ospeţe de inimă albastră", colocvii ale rezistenţei şi victoriei pe asprul, demnul, exemplarul destin al femeii nipone. Acordul bărbaţilor pentru aceste reuniuni este — consideră codul familial japonez — dovadă de afecţiune din partea capului de familie, ce reprezintă (alături de împărat) cel mai înalt, mai venerat, mai temut, mai binecuvîntat rang al comunităţii.

Lîngă noi, la o măsuţă cu lumînare aprinsă, şed trei tinere doamne. Au în faţă o sticlă de whisky, un „Burbon" de care abia se ating ; deşi băutura e un pretext, li se schimbă din sfert în sfert de oră frapiera de argint cu cristale de gheaţă şi vasul cu apă. În sfîrşit, se servesc „bucatele" acelui ospăţ insolit : cîte o jumătate de porumb fiert, aburind, stropit cu sare, pe care petrecăreţele îl consumă ceremonios, ciugulind cu beţigaşele, bobiţă cu bobiţă, ca într-o scenă din legenda Genezei, cînd vieţuitoarele — oamenii şi pă-

Scanned with CamScanner

sările — trebuiau să se îndestuleze cu mană cerească. Cele trei japoneze îndeplinesc, cu gingăşie şi concentrare, această poruncă dintîi şi sînt fericite.

Dimineaţă pîclos-mahmură. Nu. Mahmure la şi pîcla se află în capul meu, în neuroni, în gesturile lemnoase e zaţul oboselii acumulate în compania lui *King of night*, îmi zic. Dau să mă bărbieresc şi nu-i chip, îmi pierd echilibrul : buf în peretele din dreapta ! şi, imediat, buf în peretele din stînga ! Ce se întîmplă ? Nu ştiu să mă fi îmbătat în cursul nopţii ?! Şi totuşi : cînd doi (pereţi) îţi spun că eşti beat, du-te şi te culcă ! bubuie proverbul în celulele mele. Chiar aşa ? îl întreb pe cel din oglindă, care este stupefiat. Chiar aşa ! răspund pereţii dreapta-stînga, care mă buşiseră. Mă reîntorc în patul devenit mişcător, ca o platformă petrolieră în Pacific. Determin coordonatele temporal-spaţiale : mă aflu în Japonia, la Tokio, la cel de al optulea etaj al hotelului New Otani (camera 810), din zona rezidenţială, sîntem la vreme de vară şi tocmai ies din lunga noapte de doisprezece spre treisprezece iunie a.c., deci maşinăria gîndirii merge, simţurile îmi sînt întregi. Aflu enigma de la Paul-Niponizatul, care vine să mă recupereze cu ştiuta-i bonomie :

„Sus, bătrîne. Avem multe de făcut azi. Guvernul demisionează. Cutremurul a fost de gradul..."

„Ce cutremur ?" întreb.

„Cel de adineauri" zise Paul Niponizatul şi aflu că nu-i zi lăsată de la Dumnezeu în care japonezii să n-aibă parte măcar de un pui de cutremur. Cel abia traversat a fost un *strong earthquake*, cutremur tare, gradul şase pe scara Richter.

„Bine că n-a fost Cutremurul cel Mare !" se bucură Paul-Niponizatul, traducînd starea de euforie care pusese imediat stăpînire pe capitala Japoniei : toată suflarea e fericită că nu a picat peste oraş cutremurul atoatepustiitor, cutremurul de apocalipsă, care atîrnă — de un număr de ani — ca „sabia lui Damocles" asupra capitalei, conform predicţiei, o iminenţă de toţi acceptată. Catastrofa zilnic amînată este, în psihologia japoneză, o nesfîrşită sărbătoare, care trebuie gustată cum se cuvine. Coborîm în stradă să fim părtaşi.

Dar nu merge ! Un *gaigin* n-are acces în teritoriile sacre ale japonezilor. Oricine provine din alte zări decît Asia este *gaigin*, străin, ca să nu zic barbar, oricum, un neiniţiat, faţă de care japonezul (ca şi filipinezul, chinezul, vietnamezul, coreeanul, indonezianul, cambodgianul şi alţi vecini) este circumspect, nu-i acordă credit, îl consideră „străin de ale noastre" şi, în consecinţă, îl întîmpină cu zîmbetul şi politeţea de circumstanţă — obligatorii pentru omul civilizat — intră în „rolul" ancestral, arborează masca de nonimixtiune, pe scurt, se închide, pune zăvorul, devine inpenetrabil, fel de a fi agreat de zeii continentului asiat. O minciună multimilenară pe

Scanned with CamScanner

care, perfect motivat, popoarele Asiei o poartă în fibră. E un implant operat de foarte meandrata lor istorie. Cine nu înțelege asta, n-are punți de comunicare cu semințiile asiatice.

Asociată americanului, bunăoară, noțiunea de *gaigin* ia accente de intoleranță, fapt de înțeles dacă ținem seama de hărțuielile militare care au făcut mereu prezentă în Japonia primejdia unui nou război, distrugerile în hecatombă de la Hiroshima și Nagasaki, cinismul de mare putere.

„Nu sînt american ! Sînt român !" este acel *Sesam, deschide-te!* utilizat de Paul-Niponizatul ori de cîte ori are un carambol automobilistic pe vreo autostradă japoneză ; este secunda în care partenerul de accident zîmbește clement, conflictul se aplanează, preopinenții devin nebelicoși, se pacifică văzînd cu ochii, înțelesul noțiunii *gaigin* se stabilește la limita minimă a peiorativului, universul redevine minunat, părțile își zîmbesc, se retrag în găoacea proprie, schimbă cărți de vizită și fraza monosilabică :

„Bine că n-a fost mai rău. E *O.K.* nu-i așa ? *By, by !*"

Dar să pătrundem în cutele mai intime ale relațiilor de acest fel, istorisind următoarea pățanie : unui concetățean de al meu, aflat la post în Japonia i se trimite de acasă un automobil Dacia-1300 pe care — neavînd încă garaj — îl parchează în stradă, în fața instituției, la bordură, în perimetrul ocrotit. Se întîmplă neașteptatul lucru că, încă înainte de a pleca în prima cursă, nimerește în strada aceea, val-vîrtej, o limuzină cu doi băiețandri beți turtă. Limuzina se izbește în parapetul metalic al bordurii, de unde e proiectată în Dacia-1300 și o face armonică. Se strînge lume; băiețandrii ies, galbeni ca ceara, din fierăraie, parcă isterizați de rîsu-plînsu'.

„Ce ați făcut?" întreabă demnitarul din pragul oficiului românesc.

„Iaca, ne bucurăm că am scăpat cu viață" zic cei doi și se așază pe bordură, cu capetele sprijinite în palme. Și mașina lor e făcută zob ; rezervorul de benzină e spart, s-a făcut baltă pe trotuar. Cel ce fusese la volan, umblă cu cheia de contact, vrea să pornească motorul. Trecătorii îl imobilizează, îl scot de pe canapea, certîndu-l :

„Ți-ai pierdut mințile ?! Dintr-o scînteie ia foc totul și arzi ca un șobolan ori ești spulberat de explozie în mii de bucăți".

Beat de alcool și de șocul loviturii, băiețandrul nu pricepe ce vor oamenii aceia. I se confiscă cheia de contact, e dezarmat. Vine poliția ; un prim echipaj, al doilea, al treilea (abia acesta din urmă este de la „circulație"), asociat cu sectorul special care se ocupă cu rezidenții străini. Discuțiile cu oficialii decurg fără nervi și larmă de prisos :

„Asta-i, băieți : vedeți ce pățește cine nu gîndește ? Prin nesocotința voastră ați produs stricăciuni. Puteați să vă pierdeți viața, să

Scanned with CamScanner

luaţi — la rîndul vostru — alte vieţi. Şi totul din pofta neînfrînată de băutură. Tu ştii să şofezi ?“ (e întrebat cel care stătuse în dreapta celui de la volan).

„Da, şofez“, confirmă insul.

„De ce nu i-ai luat volanul din mînă, să conduci tu ?“

„Nu mi-a dat prin minte şi nu-mi place să dau lecţii nimănui, mai ales cînd sînt beat ca o cizmă“, vine răspunsul plin de candoare.

„Va trebui să-i cumpăraţi lui *mister* cutare altă maşină — concluzionează omul legii. Aveţi de unde, aveţi avere ?“

„Am un magazin cu delicatese undeva într-o fundătură a acestui oraş“, zise cu plictis cel de la volan ; pare călare pe situaţie, e mîndru şi mahmur şi dă din mîini că i-e silă de tot ceea ce se întîmplă, i-e silă de acei gură-cască, de maşinile desfigurate, de tot.

„Atunci e în regulă. Să nu se mai întîmple“, pune punct poliţaiul şi îi înapoiază documentele, cu procesul-verbal.

Deoarece în Japonia nu se vînd maşini Dacia, răufăcătorul îi cumpără concetăţeanului meu o Toyota ultimul tip, cu aer condiţionat şi T.V., socotind că aceasta e calea de a dezdăuna păgubitul, de a-i şterge acestuia regretul pentru cele întîmplate.

„Bogat nu-s, dar aşa socotesc eu bine că e bine să procedez, *sorry*, scuzaţi, spune băieţandrul şi predă cheile maşinii celei noi, în timp ce tot lui îi revine sarcina să care Dacia la cel mai apropiat cimitir de maşini.

Demnitarul român şi băieţandrul fluşturatic se împrietenesc, îşi fac vizite reciproce şi — ori de cîte ori beau ceva mai multişor împreună — convin că e imprudent să şofezi în viteză pe străzi înguste, căptuşite de maşini fel de fel, parcate pe ambe părţi, alandala.

„Am dreptate ?“

„Fără doar şi poate !“

Dialogul acesta place la nebunie celor doi şi reuniunea lor se încheie cu salutul mai mei afecţiuni pe care o nutresc unul pentru celălalt : aplecare dubl din mijloc, la nouăzeci de grade.

Politeţea japoneză este lege, ştiinţă, ritual, stil de viaţă, columnă moral-caracterologică. Japonezii nu discută despre politeţe, o simt, o trăiesc, o transmit, se cuprinde în bioenergia lor ancestrală. Gena şi etnicul sînt sigiliile de putere ale politeţei, culturii şi civilizaţiei japoneze. Transcriu, în fugă, feluri ale comportamentului politicos.

Se salută întotdeauna prin aplecare din mijloc, prin îndoirea coloanei şi nu prin înclinarea capului ; acest din urmă gest este egal cu o jignire. Treapta superlativă a salutului se cuvine capului de familie şi împăratului ; aceştia sînt deţinătorii celui mai înalt rang social din comunitatea japoneză. Bărbatul cel mai în vîrstă este ta-

Scanned with CamScanner

tăl familiei mici, în timp ce împăratul este tatăl familiei mari, naţiunea. Salutul adresat acestora îmbracă forma celui mai înalt respect şi admiraţie, egal cu zeificarea. Se oficiază aşa : te arunci în genunchi, în prăbuşită, prosternare şi totodată supuşenie, cu mîinile pe podea, capul plecat pînă atingi cu fruntea *tatami*, rogojina de pai de orez, neîndrăznind o singură secundă să ridici ochii spre cel care binemerită cea mai adîncă plecăciune de pe pămînt. Este modul prin care comunitatea japoneză proclamă continuitatea de clan, sărbătoarea „cultul strămoşilor", a înaintemergătorilor obştei, a „capilor", a „taţilor" (de familie şi naţiune). Este o zi anume pe an cînd toată suflarea Japoniei merge în procesiune la mormintele „părinţilor dintîi" şi fac închinăciunea maximă, prosternaţi în genunchi cu fruntea în ţărînă.

Salutul obişnuit de politeţe şi respect pentru semen se exprimă printr-o înclinare moderată, dar vizibilă, din şira spinării, după libera apreciere a fiecăruia, în raport cu relaţia dintre cei doi, vîrstă, grad de rudenie, cîtime de afectivitate. Nevoia de a fi totul clar, transparent şi vizibil are o însemnătate copleşitoare ; în caz contrar, eşti taxat drept lipsit de educaţie şi respect, cea mai grea culpă în Japonia.

Cam în acelaşi fel demn, nesofisticat, la libera iniţiativă, se compune salutul neutral dintre oficialii pe care doar întîmplarea îi pune faţă în faţă.

Altfel se petrec lucrurile între membrii unei ierarhii, în relaţia dintre şef şi subordonat, între slab şi puternic, pe riguros definita scară a rangurilor. Aflat sub incidenţa acestor raporturi, salutul se desparte de libera iniţiativă şi de subiectivismul apreciativ ; salutul stă, de astă dată, sub dictatura dependenţei de forţa, rangul, capriciul, poftele şi discreţionarismul celui de deasupra ta. Aplecarea din şale e mai adîncă, unghiul mărindu-se în funcţie de mulţimea treptelor care te despart de cel salutat. Realizezi astfel aplecarea din coloană la nouăzeci de grade, cu mîinile lăsate drept, lejer şi urangutanic, pe lîngă corp, cu degetele întinse (dar nu rigide) pînă atingi pămîntul. Salutul va fi cît mai vizibil cu putinţă şi va dura (nu două-trei secunde, ca de obicei), cinci secunde, dar nu mai mult, deoarece — în caz că şeful îţi acordă oarecare atenţie — ai ocazia să repeţi salutul a doua şi a treia oară, după împrejurări. Totul e să-i surprinzi acestuia scînteia din ochi, bunătatea din obraz, semne care se cer răsplătite cu vîrf şi îndesat, cu un şir de înclinări succesive, încît şeful să remarce că eşti dat naibii, l-ai intuit, l-ai ghicit, cu inteligenţă, rafinament şi supuşenie, virtuţi care speri (vai, cît speri!) să fie pe placul inimii lui. Acest dialog mut, al psihologiilor asmuţite, această inegală pîndă a flux-refluxului între spaimă şi exaltare naşte

Scanned with CamScanner

adesea cascade ale salutului, devine spectacol, semn că partenerii s-au dibuit reciproc și își încearcă — cu artă, bun gust, viclenie — tăria nervilor. Nici o notă falsă nu poate apărea pe o asemenea partitură.

Pînă și în cazul oamenilor aflați la extremele edificiului social — împăratul și ușierul, spre pildă — acest dialog mut nu lipsește, în sensul că salutul cu pricina, oricît de discret, de fulgurat, e produce numaidecît. Mă conving cum ministrul, coborînd din mașină, codifică, în acest mod, răspunzînd la salutul șoferului. Tot astfel, un mare industriaș urmat de un *boy* care-i cară bagajul. Sau *speakerii* de la televiziune. Intensitatea salutului lor indică, din start, gradul de căldură, de afecțiune și antren pe care le presupune emisiunea anunțată. Crainicul unui buletin de știri schițează o ușoară, abia vizibilă, înclinare a torsului. Prezentatorii emisiunilor de varietăți, *music-hall*-uri, *show*-uri se înclină cu subliniată participare și lăsarea mîinilor inerte, cît mai jos (ca cimpanzeii), sugerînd că sînt pînă în pînzele albe îndatorați privitorului. În sfîrșit, saltimbancii și eroii funambulești ai emisiunilor pentru copii, care fac larmă, antren zgomotos și se copilăresc, pînă îți dau lacrimile, care interpretează roluri mitologice, scene cu fantasme : aceștia vor fi de-a dreptul exaltați. Salutul lor de politețe față de copii va fi debordant, incitator, carnavalesc, cu participare fără limite, cu țipete și gestică multă, tumbe și rîs cît cuprinde.

Se întîmplă, mi se evocă o situație aparte, cînd șeful tău cel mare și puternic, în stăpînirea căruia tu ești mic cît un păduche, să se afle în separeul unui restaurant de lux, bunăoară, în compania unuia de seama lui, un magnat, tratînd afaceri, cînd — de unde, de neunde — te cheamă la el, din pămînt, din iarbă verde, să-i dai o relație. E împrejurarea cînd salutul către stăpînul și binefăcătorul tău are însemnătate specială. E salutul care îți poate schimba destinul. Salutul de viață și de moarte. Salutul disperatului. Acesta nu se confundă, se înțelege, cu cel destinat împăratului sau capului de familie. Va fi, în schimb — prin calitate, prezență și zvîcnirea sigură — la granița dintre pămîntean și nepămîntean, vecin cu absolutul și anume : preaumilul pătrunde în odaia de taină a celor puternici, umblînd în genunchi, ajuns în fața binevoitorului său își îndoaie spinarea în închinăciune, dar nu pînă a atinge podeaua cu fruntea, lucru nepermis, egal cu o gafă de proporții. El se fixează în punctul cel mai favorabil dintre slugărncie și exaltare, dintre lingușire și demnitate, să nu jignească prin cel mai mic detaliu receptivitatea și aleasa simțire a vreunuia dintre magnați. Dacă piesa reușește, va fi răsplătit din belșug ; dacă nu, va cădea în dizgrație. Și toată odiseea se desfășoară pe un spațiu mai mic de un minut. Patronul îi adresează un ordin, o instrucțiune de o frază și rolul îngenunchea-

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

tului nu-i altul decît să urle „hai !“ din toţi bojocii, adică „să trăiţi !, s-a înţeles !“, „aşa se va întîmpla negreşit !“, „hai-hai !“.

Cam asta-i cu salutul tradiţional de politeţe. Să nu greşim văzînd în salutul japonez doar cheia, cifrul, metafora, simbolul. Însumînd toate acestea, salutul japonez închipuie registrul posibilităţilor de comunicare umană, practic nelimitat, e limbajul, e alfabetul intrării în civilizaţia comunităţii nipone.

Zice un proverb japonez :

„Urcă pe Fuji, muntele sfînt, şi te vei întîlni cu celălalt din tine“.

Decidem să dăm ascultare proverbului noi, trei români din trei bresle (Paul-Niponizatul, Iosif Conta şi scriitorul acestor rînduri) într-o joi, şaptesprezece iunie, zi pe care o punem pe altarul muntelui sfînt. Un mic dejun consistent, obligatoriu pentru o atare expediţie, udat cu o bere Saporro şi cafeluţă cu zahăr candel (colorat cu arome de fructe). Urcăm în Skyline, bătrînul automobil care „cunoaşte Japonia ca-n palmă“, tot atît de util lui Paul-Niponizatul precum stiloul de corespondent. Avem asupra noastră haine călduroase, ciocolată, aparat de fotografiat şi dragoste infinită pentru ziua cu soare mieriu, cu vînt moderat, abia ventilat, o excepţie pentru „anotimpul ploilor“ în care ne aflăm. Autostrada Subaru, pe care ne înscriem, ne lansează imediat în peisajul montan, drapat cu o vale verde, încîntătoare prin orezăriile ei. Centura de bitum se strecoară prin tunelul Kobotache şi alte şapte tunele mai mici, formînd laolaltă o agresiune perpetuă în tihna şi frumuseţea dulce a peisajului, unde s-a instalat „diavolul gri“, cum este numită frenezia automobilistică, aducătoare de poluare.

Muntele Fuji, acest străjer al capitalei japoneze, este considerat o divinitate din cele mai vechi timpuri, personificare a grandorii, a frumuseţii, a puterii, a eternităţii nipone. I se spune Fuji-san, Măria-Sa Fuji, supremul, misteriosul, divinul (înţelesuri ale vocabulei *san).* Ni se arată ochilor exact cum apare în mareea de ilustrate color, exact cum îl văd şi îl vor japonezii, adoratorii lui : masiv, dramatic, egal cu sine însuşi, armonios prin conicitate, greu ca pămîntul, impetuos prin evaziunea lui piramidală în văzduhul Orientului, tragic prin găvana aţintită spre cer, într-o orbire fără capăt, buboi sublim ale cărui energii distrug şi îmbălsămează deopotrivă, far în arhipelag, la margini de lume, împodobit mereu de diadema zăpezii.

Noi, cei trei români, venind din trei bresle, sîntem frumoşi pe dinlăuntru în această zi, extaziaţi de personajul spre care navigăm cu aviditate, dornici să ne închinăm Măriei-Sale Fuji-san. În această zi de şaptesprezece vom fi copiii muntelui sfînt, am decis, ne vom contamina de măreţia, verticalitatea, vitalismul şi energia lui, cum le şade bine celor puternici. Oare în ce toane îl vom găsi pe Magni-

Scanned with CamScanner

ficul ? Oare cum ne va găsi el pe noi, trei pelerini valahi veniţi aici din celălalt capăt al lumii ? Şi de ce tocmai în ziua (fatidică) de şaptesprezece ? Iar semnul acela ?! Iar zodia ?! Iar mesajul ?!

Sîntem la poalele monstrului sacru. „Corpul" acestuia — avînd la bază un diametru de treizeci şi opt kilometri — este format din circa 360 miliarde m^3 rocă. Nu mai zărim muntele în întreaga lui măreţie : el e în noi şi noi sîntem în el. Localităţile multicolore de la poale — Subashiri, Fujiyoshida, Fujinomiya, Gotemba, Shoji, Suyama — dispar treptat din cîmpul nostru vizual, înghiţite de adînc, de hăuri. Luăm cu asalt abruptul, şuind statornic, egal, încît vulcanul ni se proiectează la infinit pe lumina — foarte mătăsoasă azi — a văzduhului din arhipelag. Asta durează puţin : aerul ia intensităţi de oţel, ziua se scămoşează, ceţuri curg jur-împrejurul piramidei pe care suim, cuprinzînd-o cu un şal abundent, derulat la nesfîrşit din pîntecele universal. Şalul ne împachetează maşina, aprindem farurile de ceaţă, nu vedeam la douăzeci de paşi, pipăim şoseaua în spirală, urcînd cu încetinitorul. E o ceaţă insipid-fumegoasă, de fel umedă: nu se precipită în ştiutele udeli, îmbrăcînd totul în stropi (copacii, şoseaua, locurile) şi nici nu loveşte cu zgomot de rufă udă în botul maşinii. E o ceaţă stranie, gravitează fără corp, ca o bală de funigei, ivită parcă din chiar trupul pe care îl aureolează — muntele sacru. Se roteşte cam pe la mijlocul giganticei piramide, ca un inel al lui Saturn, de veghe la această planetă a mitologiei nipone. De reţinut, cam pe la mijlocul muntelui, pentru că fruntea lui Fuji-san, mai exact creasta cu diademă, enigmaticul crater tivit cu zăpezi, va avea de aici în sus o vizibilitate perfectă. Cei de jos, aflaţi sub inelul de ceaţă, nu au parte de minunea deschisă vederii noastre; e privilegiul pelerinilor la Fuji-san.

Procesiunea la muntele sfînt e o tradiţie japoneză din timpi imemoriali. Datina cere ca vieţuitorii în arhipelag, cu mic cu mare, să încerce, măcar o dată în viaţă, să ajungă pe fruntea lui Fuji-san, întru sanctificare. Pelerinii pornesc, îndeobşte, în ultima zi a lui iulie şi sacra expediţie începe în ziurel de zi, continuă pînă la căderea nopţii, ca să fie reluată, după un somn scurt, în al doilea ziurel de zi, în aşa fel ca lumina zilei de 1 august să-i prindă — pe cei ce ajung la ţintă — pe buza vulcanului, pe craterul înzăpezit, la cota de apogeu a lui Fuji-san, unde pelerinii — susţine credinţa niponă — cîştigă puritate de spirit şi puritate de trup, contaminaţi de sfinţenia acestui altar al planetei oamenilor.

Mulţi pleacă pe jos, de la poale şi puţini ajung acolo sus, în vîrful vorul cerului. Datina cere ca îmbrăcămintea cu care ajungi la crater, în zona zăpezilor veşnice, sub incendiul alb al luminii de maximă puritate, să fie păstrată toată viaţa fără a o spăla ori a-i cîrpi rupturile cauzate de tîrîrea pe brînci, prin grohotişuri ; datina cere să

Scanned with CamScanner

păstrezi acest veşmînt precum odăjdiile preotului care a oficiat în templu.

Şi iată cum decurge dulcele şi neomenescul (adesea) pelerinaj pe trupul abrupt al muntelui-piramidă : suişul e la liberă alegere, care pe unde, fără a urma poteci ori anume canoane, exact cum se caţără noroadele pe piramida vieţii, la libera voie, propulsate de energia şi geniul specific, fără trasee ori itinerariu omologat. O ultimă încercare de a „optimiza" acest urcuş a căzut cu brio : zeul contemporan al turismului a vrut să aşterană pe Fuji şosele, dar s-a izbit de aspra împotrivire a enoriaşilor acestui templu perpetuu, care au oprit la timp (zic ei) profanarea.

Nouă sînt popasurile pelerinilor angajaţi în procesiunea de 31 iulie — 1 august pe Fuji-san, nouă *step*-uri situate la altitudini riguros măsurate pe muntele conic. Ultimul *step* (pas), al nouălea (la 3776 metri altitudine) este chiar coroana cu zăpadă diamantină, unde se află un templu de ceremonial. Un crez venind din niciundele mitologic cere ca pelerinul să se sprijine în toiag pe asprul drum, iar străjerii popasurilor să marcheze acest toiag cu semne şi totemuri care certifică trecerea, urcuşul în trepte şi „încercări" pe Golgota mîntuirii nipone. Acelaşi zeu al turismului a făcut următoarea ispravă : respectivele toiege se vînd azi cu sutele de mii în *shop*-urile de la poale, sau de la cota 2 600 metri, punctul terminus al circulaţiei auto, de unde începe „zona pietonală". Sînt beţigaşe de pin, împodobite cu panglici multicolore şi clopoţei minusculi.

Dar să-l descriu pe Fuji-san. La poale muntele este verde, cum spuneam, cu gulere de vegetaţie abundentă, zdrenţuite doar ici-colo de crusta unor revărsări de lavă solidificată. Chinuiţii paznici ai versantelor, pinii, ţipă şuierat, deoarece aici bat îndeobşte vînturi năprasnice. Opera acestora o vedem imediat : tot mai mulţi pini sînt deznădăjduiţi de verdeaţă, pustiiţi de suflătură, arşi de bicele taifunurilor, încît mor brusc, se sting ca o lumînare verde şi rămîn în picioare, trunchiul şi crengile lor părînd oseminte albite ieşite din Sodoma şi Gomora ori, — cum să mă fac înţeles ? — pădurea aceea tungusă carbonizată de meteoritul enigmatic, despre care umblă vorba că ar fi fost bulgăre de explozie solară ori mesaj de pe altă planetă, care ne-a marcat în acest mod semnificativ. Eu cred că grozăviile de la Hiroshima şi Nagasaki îşi au întruchiparea plastic-evocatoare cea mai deplină în arborii *sakura* şi pinii japonezi devastaţi de pe Fuji-san, aceste monumente de apocalipsă : exemplarele rămase în picioare ţipă alb în mareea verde a celorlalţi, monumente ale disperării pe muntele vital, al tuturor posibilităţilor.

Solul muntelui sfînt e brun-roşcat, cu pete sîngerii, impregnat cu minerale, avînd în structura sa grăunţe metalifere, ce rîd şi plîng şi ard retina celui de urcă icnit, cu privirea mereu în pămînt, suind

Scanned with CamScanner

platoşa de bronz. Pătrund în zona scursorilor muntelui, în vomitura solidificată a vulcanului, în cenuşile debordate, în gulerele de zgură care întreţin senzaţia că focurile s-au stins ieri-alaltăieri (nu în urmă cu 278 de ani, cînd a avut loc ultima erupţie). Abruptul creşte, crevasele aşijderi, grohotişul e pretutindeni, zgura e alunecoasă, cedează la cea mai mică atingere, lespezi de lavă solidificată ornează — metope hilare — versantul ; par nişte coveţi de ţestoasă aceşti pandantivi megalitici cu reflexe de cobalt şi gri-petrol. Tăcem minute în şir. Iosif Conta dirijează mental — sigur sînt — o simfonie nepămînteană, Paul-Niponizatul mestecă *chewing-gum*, compunînd ştirea despre demisia guvernului, în timp ce imaginaţia mea înfrigurată lucrează în felul ei. Nicăieri o sursă de apă, un şopotitor izvor. Focurile succesive ale erupţiilor (în anii 781 — de cincisprezece ori —, în 800, în 864 şi, ultima, în 1707) au secat, pare-se totul. Doar privighetorile cîntă, vai cît de neaşteptat şi dumnezeieşte cîntă ! Descoperind privighetorile aici, mă gîndesc la munţii României, la Vîrful cu Dor şi la Omul, bunăoară, munţii noştri sfinţi, apoi mă gîndesc la Ararat, muntele sfînt al armenilor şi al turcilor, la Sierra Maestra, muntele sfînt al Cubei, apoi mă gîndesc la Kilimandjaro, unde l-am trimis drept ambasador de inimă pe Hemingway să mă reprezinte, şi, tot aşa, mereu alţi şi alţi munţi sfinţi, indiferent de latitudine şi meridian, munţi ai cunoaşterii şi liberei cugetări, ai speranţei, ai curajului, ai victoriei. Este dialogul meu cu Fuji-san.

Bat cu piciorul versantul nord-vestic al muntelui sfînt, cu faţa spre valea verde şi oglinda de ametist a „celor cinci lacuri liniştite" : Yamanaka, Kawaguchi, Saiko, Shoji şi Motsu. Fac încă un pas spre cer şi alunec alţi doi îndărăt, unde mă trage „căţelul pămîntului" ori plumbul păcatelor. Probabil nu mi-am luat toiagul de trebuinţă sau veşmîntul potrivit sau inima de pătruns în templu. Înălţimile sacre mă primesc în pantofi şi costum de oraş ; fulgarinul alb-imaculat al lui Conta se impregnează de zgura roşie ; bricheta lui Paul-Niponizatul nu iscă flacără în aerul rarefiat. Nu ştiu încotro e nord-sud-est-vestul acestui munte : magnetismul lui Fuji este excesiv — „puterea zeului" avertizează legenda ! — şi nu funcţionează acul busolei.

Toate acestea nu împiedică însă procesiunea, care are grandoarea unui sport de masă, sezonul escaladărilor nu poate fi compromis de nimic. Pe noi, pelerinii din acest an, ne aşteaptă acolo sus (aflu) o atracţie „în premieră": douăzeci şi unu de telefoane au fost instalate pe Kengamine, culmea cea mai înaltă a lui Fuji, mai exact gura craterului, cu o deschidere de 800 de metri diametru ; temerarii au astfel şansa să transmită, de la faţa locului, rudelor şi prietenilor, impresii despre fruntea ninsă a vulcanului în plină vară etc. „Alo, vorbesc de pe Fuji-san, mă auzi ? Aici e zăpadă şi e cald şi ai salu-

Scanned with CamScanner

tările mele de pe Everestul niponilor. Staţia meteo anunţă pentru mîine taifun şi grindină. Mai stau un minut-două şi cobor. N-am folosit masca de oxigen. Staţia de seisme a înregistrat ieri unsprezece cutremure de mică intensitate, iar instalaţia de radar lîngă care mă aflu e închisă într-o sferă de plastic ce rezistă la minus cincizeci de grade celsius şi la vînturi de peste o sută de kilometri pe oră. În crater nu mă uit, că ameţesc. De aici, Pacificul pare o baltă. *Good-by* şi aşteaptă-mă cu un ceai", se încheie convorbirea mea pe fir cu cei de pe pămînt. Este imaginară, desigur, deoarece eu nu ajung la al nouălea *step*, cea mai de sus treaptă dintre cer şi pămînt, pe „Acoperişul lumii" nipone. Doar ochiul aparatului de fotografiat se încăpăţînează să atingă cununa diamantină a vulcanului, motiv să-l declanşez cu fervoare şi neepuizare, mitraliind culmea sacră, trăind senzaţia că asta mă apropie, mă leagă, mă instalează în mult rîvnita destinaţie. Dar nu. Asta se întîmplă doar în buna mea credinţă : nu pot să spun că am ajuns unde nu am ajuns, cum fac — superbă minciună — toţi cei care se avîntă pe această Golgotă, vestind lumii că ruga lor a fost primită. Dar întreb : cine ştie oare ce rugă şi a cui anume este cu adevărat primită ? ! Şi cum să determini că ai sosit într-adevăr acolo unde ai năzuit să ajungi, pe treapta contopirii cu idealul ? !...

Mă aflu pe platforma unde se adună, la urma urmelor, toţi eşuaţii de pe Fuji-san. Sîntem eşuaţii, dar nu învinşii ! exclamăm în forul nostru interior sau cu voce tare. Mă prenumăr printre cei ce — din felurite motive — abandonează drumul la jumătate (vîrstă, cord, slăbit, respiraţie îngreuiată, luturile din trup, cedări de voinţă, oboseală de moarte) ; pe mine „oboseala de mine" m-a făcut să abandonez şi, desigur, artroza bestială din piciorul meu drept, la care se adaugă taifunul de sunete pe care le dirijase Conta şi bonomia ospitalieră a lui Paul-Niponizatul. Pătrundem tustrei în restaurantul (deloc sfînt) de la cota 2 600 metri a muntelui, la cel de al şaptelea *step*, unde te supui ceremonialului casei : perie costumul, lustruieşte încălţămintea, lasă udul, spală gîtlejul cu *sake* (rachiu de orez care se bea fierbinte), mănîncă un castron de *udon tempura* (supă cu aluat de orez, cu ou, macaroane, caracatiţă, sepie, ierburi şi picanterii) şi, în sfîrşit, suie pe caii de agrement (500 yeni distracţia) destinaţi celor ce doriseră să ajungă unde nu pot (ori nu li se cuvine) şi se mulţumesc — în cele din urmă — cu o poză de bîlci, călare pe cal, premiul lor de consolare. Va trebui să revin aici într-un anotimp mai fast mie, sub o zodie mai bună, cu un toiag mai răbdător, purtat de o credinţă mai adîncă în posibilităţile mele. „Eşti înţelept dacă urci pe Fuji-san o dată ; eşti însă nebun dacă îl urci a doua oară" mă avertizează proverbul locului. Pînă una-alta, eu nu-s nici înţelept, nici nebun.

Scanned with CamScanner

Mă întorc la Tokio cu Shinkansen, trenul de mare viteză al japonezilor, care tocmai adoptase noul său regim de mers : între 230 și 260 kilometri pe oră. Are compartimentele înzestrate cu fotolii (echipate audio-vizual) care, seara, se rabatează în paturi. Nu rezist tentației să nu pătrund într-un vagon cu dublu nivel, cel superior avînd funcțiune de „platformă panoramică" și fotolii pivotante. Aici văd și aud și trăiesc aievea ceea ce n-am izbutit să trăiesc peste zi, cu toate simțurile : escaladarea muntelui Fuji cu încetinitorul, cu căldura, cu frigul, cu magnificența, cu deruta, cu abandonul, cu tragedia, cu extazul, cu victoria și cu tot ceea ce s-a întîmplat ori nu s-a întîmplat pînă la... „Alo, vorbesc de pe Fuji-san. Aici e zăpadă și e cald și ai salutările mele..." și toate cele spuse ori omise (poate) în această zi paradoxală de șaptesprezece și în această scriere ; punct și de la capăt. Trebuie să cobor. Sînt pe pămînt. Sînt la Tokio.

Scanned with CamScanner

Orașe ale exotismului și aventurii

Scanned with CamScanner

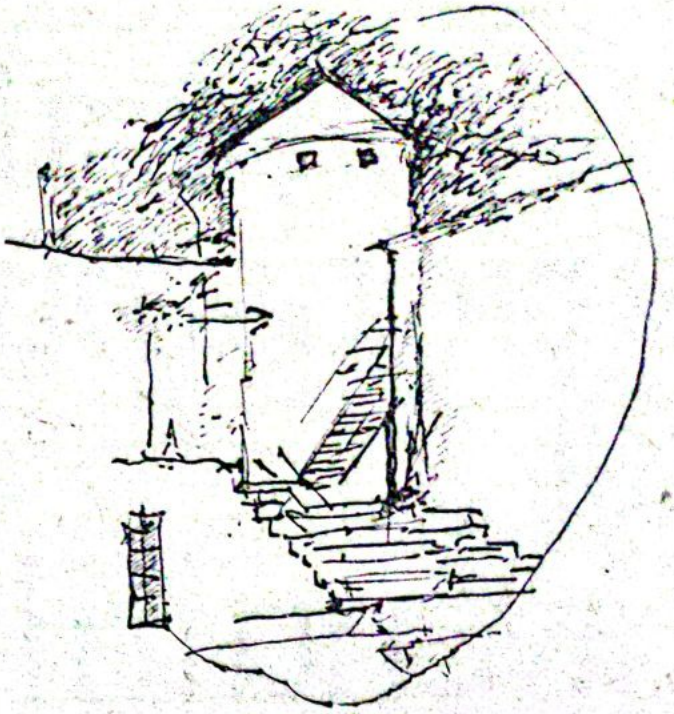

Catîrul lui Márquez

TOJA

Aveau un oaspete ales, pe Don Gabriel Garcia Márquez, laureatul Nobel pentru literatură, drept care directorul general al complexului turistic de pe insula Toja dorea cu orice preţ să cîştige bunăvoinţa reputatului scriitor căruia îi spuse :

„Am fi onoraţi să vă scăldaţi în apele noastre termale".

„Nu mă dor oasele", refuză Márquez cu delicateţe.

„Toja este insula tuturor posibilităţilor", insistă amfitrionul.

„Adevărat ? Vreau să mă conving personal — conveni Márquez, instalîndu-l pe amfitrion în al nouălea cer ; îl smulse însă de acolo numaidecît, punînd această condiţie : Dacă se adevereşte ceea ce spui, mă scald, *exelentissima señor*. Dacă nu, te scalzi dumneata, însă îmbrăcat".

Şi vizita distinsului oaspete începu — mai în glumă, mai în serios — sub tensiunea neobişnuitului pariu...

Insula Toja (Toha) este o staţiune cu ape tămăduitoare : se află în Galicia spaniolă, pe ţărmul extrem occidental al ţării şi este făcută exclusiv pentru oameni cu bani mulţi la teşcherea : plaje, cură balneară, Grand Hotel, Cazino, Complex sportiv, săli de congres, restaurante cu cele mai sofisticate meniuri, saună, tenis, piscine olimplice, discoteci, parcuri pentru jocuri de copii, cîmpuri de tir, grădini, golf, bărci cu motor, yole, surfing, împrejurimi pitoreşti, capelă

Scanned with CamScanner

pentru nunți instantanee, jocuri (ruletă franceză și americană, bacara, black jack, chemin de fer). Sînt admiși cîinii. Sînt admise toate cărțile de credit din lume. Sînt admise ospețiile incognito etc.

Totul se întemeiază pe această povestioară : un țăran, ca vai de capul lui, avea un catîr bătrîn, năpîrlit, cu pielea ciuruit-cancerată de răni purulente. Omului i-a fost milă să-l ucidă, cum îl obliga comunitatea, drept care l-a suit (auzi idee !) într-o barcă și l-a „exilat" pe insula Toja, unde musteau izvoare subterane. Miracolul s-a produs : animalul năpăstuit, scăldat în acele ape, s-a vindecat de răni, a cîștigat puteri și a întinerit, spune legenda. Evenimentului i s-au asociat medicii, stabilind că apa de Toja este *aqua salutifera*, apă binefăcătoare, tămăduitoare. Pe acest soclu au crescut toate celelalte.

„Avem de toate. Toja este insula tuturor posibilităților", parafă amfitrionul vizita, fericit de ceea ce putuse arăta distinsului oaspete.

„Dar catîrul ?" întrebă Márquez.

Amfitrionul rămase perplex : da, catîr nu aveau pe insulă. Catîr aveau doar în legenda cu apele. Achiziționă un catîr chiar în aceeași zi. Însă pierduse pariul și trebui să se scalde în bazin sub ochii oaspetelui, care se distră copios, rîzînd sănătos pe seama șotiei.

Cine a cîștigat și cine a pierdut ? Márquez a cîștigat o cascadă de rîs. Amfitrionul a pierdut costumul de protocol (cu care a intrat la... apă), însă Toja „insula tuturor posibilităților" și-a cîștigat emblema heraldică, mascota aducătoare de clienți : catîrul lui Márquez.

Scanned with CamScanner

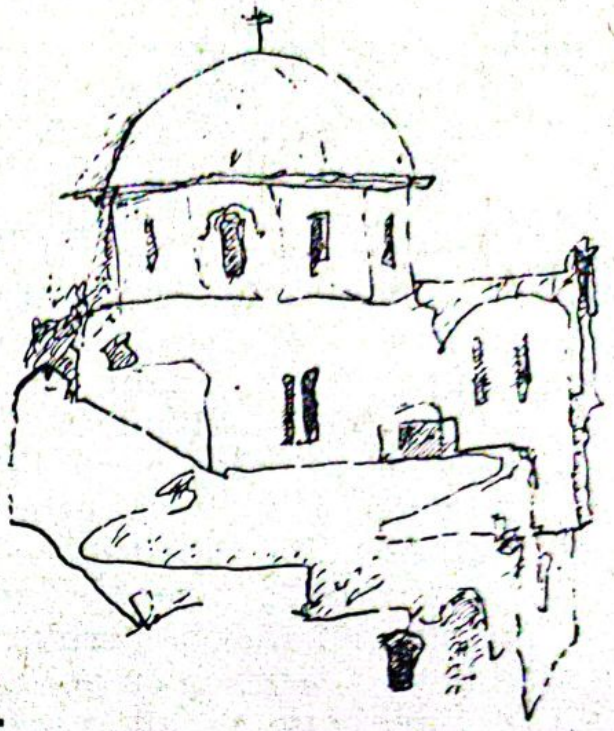

În arhipelagul Saronic

EGINA — HYDRA — POROS

Despre insulele greceşti se vorbeşte mereu la superlativ. Se vorbeşte, zic. De scris, mai puţin. Vînturaţii prin insule formează o castă aparte, n-au timp să gîndească, să mediteze asupra celor văzute-trăite, să scrie. Vînturaţii prin insule sînt bogaţi, se duc acolo să toace banii în vilegiaturi de vis şi escapade cu iahturi luxoase, echipate cu tot ce cu mintea nu gîndeşti. Sînt împrejurările în care soarele darnic, vegetaţia luxuriantă, caruselul mereu schimbător al orizontului marin, diversitatea şi exotismul aşezărilor, tipologiile şi obiceiurile locului sînt înregistrate la nivelul epidermei, perfect anatomic ; vreau să zic că trăiesc călătoria la propriu ; doar rar, mult prea rar, o gîndesc, o transferă în teritoriile intelectului, spre a-i despuia, cu aleasă plăcere meditativă, în tihna de cursă lungă, înţelesurile spirituale. Luxul, opulenţa gastronomică, exhibarea trupului în eros, chefuri şi potopire lasciv-lenevoasă par a fi nepriincioase agerimii de ochi şi de minte pe care le presupune un acut şi pertinent memorial de călătorie. Chestiunea care se pune : ori una, ori alta.

Felul meu de a fi tranşant nu promite nicidecum să corecteze acest neajuns, care ţine de moravuri şi nu de disponibilităţile expresive ale celor care vieţuiesc sub zodia lui Hermes, a călătoriei. Ceea ce promit este să scriu simplu, cinstit, nesofisticat despre trei oraşe-

Scanned with CamScanner

insulă din arhipelagul Saronic, unde am ajuns alături de răsfăţaţii călătoriilor de plăcere cu totul întîmplător, în trei ani succesivi (1981—1984), poftit de armatorul George Potamiannis, o mai veche cunoştinţă, proprietarul flotei Epirotiki, a treia ca mărime (zice-se) din Mediterana.

Croaziera în arhipelag o asigură zilnic vasul-vedetă Hermes, iahtul cel mai mare, mai rapid şi mai luxos al Greciei turistice, cu un deplasament de 3 000 tone şi putînd primi în corpul său pînă la 5 000 de călători. Căpitanul Morfetas ne primeşte (sînt cu Emilia şi Sabina) ca pe „ai casei", oferindu-ne cafeaua şi *drink*-ul protocolar. Cu asta identitatea noastră se dizolvă imediat în masa călătorilor veniţi din zeci de ţări ale lumii, magmă de seminţii, vîrste, profesii, disponibilităţi, gusturi, bagaj informativ şi fel de a fi ; un torent tipologic care inundă literalmente cele trei punţi ale navei, saloanele desfăşurate pe cîte un hectar de mochetă (mare cît un stadion), barurile (trei), restaurantele (două), magazinele *duty-free shop*, discoteca, estrada cu spectacole, parada modei etc. Dorotheea, translatoarea cu minte, debit, reacţii şi conexiuni electronice, vorbeşte de la staţia de amplificare alternativ în cinci limbi (greaca, engleza, franceza, germana, spaniola) şi toată lumea e mulţumită.

Golful pe care îl secţionăm, lăsînd în urmă un uriaş şarpe de spumă, se află la îngemănarea a două mări: Egee, la răsărit, şi Ioniană, la apus. N-avem nevoie de vînt bun din pupa : cele două puternice elice propulsează motonava în direcţia sud-sud-vest, spre întîia noastră destinaţie, insula Egina, unde — furaţi de o privelişte, o dispută, un „zîmbiţi, vă rog !" pentru fotografi — am şi ajuns.

Ancorăm în portul Santa Marina, deopotrivă al insulei şi al oraşului (cele două noţiuni se confundă aici). Egina este insulă de pescari, fort, templu, destinaţie de negoţ, centru de îndeletniciri şi meşteşuguri din străvechime, colina-opulentă a culturilor de fistic şi — însumînd toate aceste virtuţi — un căutat oraş de turism. Diluviul de pini asociat cu eşarfa verde-albastră a mării puternic irizată dau insulei transparenţă şi aer meditativ. Reacţiile vizitatorilor sînt două, diametral opuse : ştiuta frenezie a exaltaţilor în faţa acelui ceva nemaivăzut, exoticul în stare pură şi — cealaltă stare — de scufundare în forul interior, fiind pe măsura tainei pe care o închide templul zeiţei Afeea, scopul debarcării noastre aici. Culoarea locală, dătătoare de frenezie şi exaltare, pune imediat stăpînire pe majoritatea vizitatorilor : ulicele devenite ghirlande ale negoţului artizanal (marochinărie de piele de capră, ţesături şi împletituri de lînică, olărie lucrată la vedere, pe prispa prăvăliei), strigătul onomatopeic *komi luki kiki* al celui ce mulează calupul de argilă, însufleţindu-l, şi strigătul trece, la altă intensitate tonală, în gura nevestei olarului, care lucră cu pensula, îmbrăcînd vasul în culori ; trăsuri

Scanned with CamScanner

multicolore trase de cai cu harnașamente cu ținte, multă feronerie și sclipici, să atragă clientela ; și, în sfîrșit, fisticurile. emblema insulei, numită „a arborelui de fistic", deoarece două treimi din cei 85 de kilometri patrați sînt acoperiți de această cultură prin excelență perenă. Aceasta e rodnicia materială.

Rodnicia spirituală palpită în vîrful colinei, la 199 metri deasupra nivelului mării, unde tronează — ca un far niciodată stins al mitologiei elenice — templul zeiței Afeea. Acest sanctuar este așezat, în ordine valorică, alături de Acropola ateniană și Cap Sunion, făcînd parte din treimea de minuni a mitologiei grecești. Se ajunge la templu cu autocarele Pullman, pe un drumeag flancat de culturi de citrice, olivieri și arbori de fistic ; ar fi de preferat ca vizitatorul să ajungă acolo mergînd „în coate și în genunchi" spre a se pătrunde de sfințenia locului, însă organizatorii de turism nu împărtășesc acest punct de vedere, ei sînt preoții unei afaceri standard, care curge programat, ca pe bandă. Programată pare și preuteasa de ritual, Dorotheea, din a cărei vorbire fluvială reținfulgurat : este singurul templu care n-a fost niciodată distrus de cutremure, incendii, invazii etc. ...Înălțarea lui s-a produs în etape, ultima în secolul al II-lea e.n., spre a preamări în veci pe Afeea, zeița luminii și a focului sacru ce îi sălășluiește pe oameni, o divinitate locală (se presupune, de proveniență cretană)... Arcurile așezămîntului sînt de piatră, nu din marmură, sînt cu duble coloane, de nouăsprezece metri înălțime, arhitrava are frize dorice și metope, cîndva cu o suprastructură lemnoasă, azi dispărută, mîncată de timp ori ajunsă, vai, prin străine locuri (douăzeci și cinci de statui din templul Afeea se află la München !). Totul s-a ordonat în jurul a ceea ce fusese minunea lăcașului — statuia de lemn daurit a zeiței... Aflu că în atît de labila scară a valorilor girată de specialiști, ultimele topuri par să fie net favorabile templului de la Egina. Acesta detronează — spun anchetele de opinie — pe cel al lui Poseidon de la Cap Sunion, socotit pînă mai ieri a fi chintesența expresivă a templelor de mărime mijlocie și, de asemeni, nu se află nicidecum în situația de rudă săracă alături de indicibila grandoare monumentală a Partenonului atenian. Care sînt, în definitiv, argumentele celui de la Egina : mai marea vechime, echilibrul perfect, armonia miniaturală și dulceața evaziunii în celest. Pe toate le probează la superlativ construcția dedicată zeiței Afeea. Dar controversa rămîne deschisă, balanța dreptății stă în cumpănă, cum tot în cumpănă încremenește cu brațele pe orizontală și Dorotheea, care zice glorios :

„Aici, la Egina, se despart apele văzduhului : la vest începe lumea occidentală, la est cea orientală. Ne aflăm în templul luminii, la granița dintre cele două lumi, unde zeița Afeea ține lumina planetei în echilibru, distribuind-o în mișcarea-i neîntreruptă dintre noapte și

Scanned with CamScanner

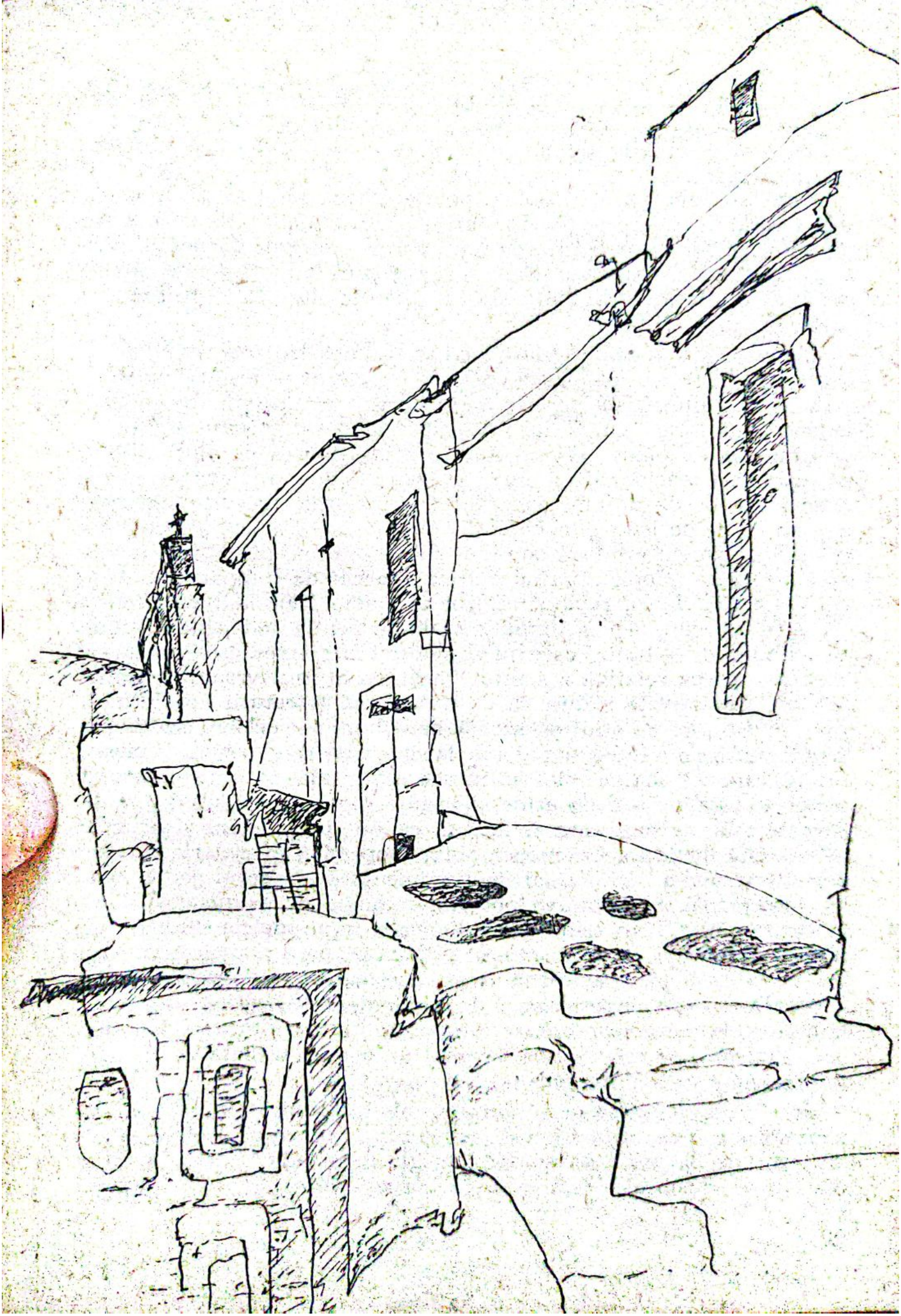

Scanned with CamScanner

zi. Azi avem norocul de o zi limpede, o zi de cristal. Uitați-vă spre nord spre a zări Atena și Pireul, unde ne-am îmbarcat azi dimineață, însă — cu voia dumneavoastră — croaziera noastră continuă non-stop spre...".

Canicula zilei pare să oblige pe Dorotheea să-și scoată (pentru întîia oară) de pe creștetul cu zulufi negri-arămii chipiul marinăresc cu trifoi galben cu patru foi pe fond verde, emblema firmei pe care o slujește ; nu se știe exact dacă din pricina căldurii și-a scos chipiul ori pentru a lăsa să cadă în acesta hîrtiile de cîte o sută de drahme lăsate de către vizitatori.

Hydra este a doua destinație a croazierei noastre, oraș avînd alura unui dromader alb, de piatră, cel mai sofisticat și mai cosmopolit, zice-se, din cîte există pe cele 2 045 de insule grecești. E și asta o performanță ! Emblemele lui : deasupra singurei cocoașe a dromaderului alb, de piatră, stă cocoțată o uriașă moară de vînt, albă și ea, care n-a măcinat decît iluzii și senzații donquijotești (a costat cinci milioane de drahme jucăria !) ; taximetrele orașului sînt măgărușii cu șa de lemn ; în hotelul Kenia (acum Udrasa) a locuit într-un apartament cu două balcoane Sophia Loren, distribuită în filmul american „Copii călărind delfini", turnat de compatriotul nostru Jean Negulesco, reputat regizor al studiourilor hollywoodiene ; tunurile instalate aici în timpul războiului pentru independență dus contra turcilor — tunuri care nu au slobozit nici o ghiulea vreodată — veghează pacea relativă a acestui (încă) sîn al lui Avraam ; trag, în schimb, necontenite rafale, ca de mitralieră, fotografii lui Hermes, sperînd (știu ei ce știu) să scoată bani buni ; o celebră școală de arte frumoase s-a întemeiat aici de la sine, date fiind patima și pioșenia cu care vin artiștii plastici în această insulă, ca la un Athos al picturii, instalîndu-se cu arme și bagaje între splendorile și transparențele de orizont care îi îmbată ca un drog ; albul și griurile își exercită dictatura incomensurabilă deopotrivă în materie și comportament uman : în edificii, în vestimentație, în aerul contemplativ impersonal, în potcoava portului tămîiată de o liniște albă, în iahturile din golf, în asinii somnolînd alb, în stradelele suitoare, cît sfoarta de subțiri, unde soarele se uită ca pe horn și umbra făpturii tale n-are unde să se aștearnă ; toate acestea dezise de rarele flăcări verzi-albastre ale chiparoșilor și de ciurda de mîțe negre-grase, parcă îmbrăcate în velur scump, care întîmpină printr-o simfonie de vaier, *molto allegro*, de mieunături, cerșind milostenie, urmată de potopul de ofrandă, care sînt deajuns pînă la cursa viitoare.

În rest, nimic important : aurărie, mic-nimicuri artizanale, scumpete cît cuprinde, știut fiind că aici totul se aduce de aiurea, inclusiv apa. Da, acesta e paradoxul : insula care șade ca o lacrimă de bucurie în orizontul marin și care arborează vocabula „apă" în chiar

Scanned with CamScanner

numele său — Hydra — este lipsită de apă potabilă, aceasta se aduce de la mari distanţe în containere şi tancuri hidrofore, se pompează trudnic în cocoaşa marelui dromader, alb, de piatră, spre a avea cădere în vasele comunicante ale reţelei de apă curentă ale salubrităţii, instituţia cea mai stabilă, cu ştaif şi morgă aristocratică a municipalităţii.

By-by Hydra ! Mateloţii cu trifoiul galben cu patru foi arborat pe uniformă — emblema lui Hermes — revin la posturi, se dă semnalul de ridicare a ancorei, scările sînt strînse una după alta, miile de pasageri trăiesc de pe-acum frenezia lansării în cea de a treia destinaţie, Poros. Dorotheea ne împuie capul că Poros este Capri-ul Mării Egee, că este cea mai scumpă staţiune din Grecia, că insula aceea e un rai veşnic verde, că templul lui Poseidon existent acolo l-a chemat irezistibil (în urmă cu peste douăzeci şi două de veacuri) pe Demostene, unde marele orator a avut loc de azil şi a isprăvit prin a se sinucide în acest sanctuar al deznădejdii lui, că vom vedea la Poros cel mai vechi vas de război din Europa, crucişătorul Averoff, care a participat la ambele războaie mondiale, că...

Nu mă mai poate interesa nimic-nimicuţa. S-a strîns scara ultimei punţi, sîntem în larg, Emilia şi Sabina n-au apărut pe punte, le caut înnebunit pe tot vasul, au pierdut îmbarcarea, au rămas la Hydra. Spre a mă calma, îmi aşez pietricele sub limbă, precum Demostene şi — arborînd cel mai reuşit surîs din lume — îl întreb pe căpitanul Morfetas :

„Est que vous êtes au courent ? Ma femme et ma fille sont introuvables sur le bateau. Elles sont échouees, parait-il, dans les bazars de Hydra“. (Sînteţi oare la curent ? Soţia şi fiica mea sînt de negăsit pe vas. Ele au eşuat, pare-se, în bazarele Hydrei).

„Vă rog să fiţi precis în cele ce rostiţi, domnule. Una din aceste trei posibilităţi ; eşuate, pierdute ori abandonate ? ia căpitanul în studiu buclucul meu, perfect calm şi surîzător, apoi adaugă profesional : Nu vă neliniştiţi, este o bagatelă. Zilnic pierdem pe cîte cineva pe una din insule, dar se rezolvă“. Pune numaidecît mîna pe un receptor, vorbeşte prin radio cu poliţia portului Hydra, dă nume, prenume, semnalmente, cerînd să fie recuperate imediat pierderile suferite de un client ales al companiei Hermes, apoi către mine. „Bucătarul şef tocmai orînduise masa pentru familia dumneavoastră. Poftiţi, mîncaţi în tihnă. La Poros familia dumneavoastră va fi reunită“.

Mă aşez la masă de unul singur. De mîncare îmi ardea mie ? Înşfac sticla cu vin alb-verzui din care sorb fără milă, scrutînd orizontul în direcţia sud, de unde sper să se întrupeze — ca Afrodita din spuma mării — fetele mele. Răgazul este prielnic reflecţiei şi,

Scanned with CamScanner

înecîndu-mi amarul în vinul lejer, parcă mai verzuliu acum, cu gust de căpşunică, ascult sporovăiala la care se dedă Dorotheea. Ce anume săvîrşeşte ghida ? Împuşcă discursuri, ca o diavoliţă a elocinţei. Are pe cine moşteni, îmi dau seama prin gînd reflex: în stirpea dumneaei se află Demostene, cel mai mare orator antic. Cum să fie dezis ilustrul logocrat tocmai la el acasă ? ! În ce fel cuvîntă Dorotheea despre aceiaşi zei, eroi, personaje ilustre, evenimente, păţanii pe care le reia zilnic, în cinci limbi ? Cu plictis !, eşti tentat să zici prin deducţie. Nu este aşa. Împărţindu-şi ziua, energia şi toaletele în trei părţi simertic egale, între Egina, Hydra şi Poros, Dorotheea îşi supune vocea şi fraza unei construcţii savant elaborate, rafinată, dar rece şi monotonă, cum ar diagnostica domnul Teleagă, profesorul meu de latină şi greacă, adept fanatic a lui Demostene.

„Să vorbeşti coerent, logic, lucid, cu patos şi argumentare de neclintit — ne cerea domnul Teleagă, profesorul meu de latineşte în anii liceului, făcîndu-şi un idol din Demostene. Şi cum elabora părintele elocinţei universale ? întreba domnul Teleagă retoric şi răspundea imediat : construia fraze şi perioduri excelînd în eleganţă, varietate de sensuri, purtînd în ele plinul vieţii. Sobrietatea guvernează discursul lui Demostene în toate articulaţiile sale : nu cunoaşte nici rîsul, nici surîsul, ignoră dulceaţa, excesul de graţie ori compasiunea. Discursul lui Demostene are totdeauna un ton grav, dur, bătăios, însă forma lui expresivă — aici e piatra filosofală a Logosului ! exclama domnul profesor Teleagă — atinge rafinamentul desăvîşirii. Curgerea silabelor scurte alternează cu cele lungi, evitînd hiatusul şi monotonia, cîştigînd în schimb armonia. Propoziţiile lungi şi scurte ale acestui rege al discursului se balansează, ca marea în flux-reflux ; claritatea şi forţa expresivă sînt just dozate spre a obţine în final vigoarea de stil. E stilul briliant al personalităţii, mă, limbi împiedicate ! arunca asupră-ne anatema domnul profesor Teleagă. Ajungi la un astfel de discurs doar după o lungă, persuasivă şi minuţioasă preparare a esenţelor gîndirii şi rostirii. Să îţi declami textele în maniera lui Demostene, prin gesturi ample, smulgînd *da*-urile şi lacrimile celor cărora le vorbeşti".

Nu, Dorotheea nu mai are vlagă şi har, e epuizată, vorbeşte apos-somnolent, nici microfonul Phillips n-o mai ascultă. Voiajorii de pe Hermes se risipesc în cele mai bizare activităţi : beau tării, trag la aghioase, dau apă la şoareci, cumpără inutilităţi, visează la Onassis, desfac şi refac cuplurile la mica învoială, cîntă şi dansează, le sare mustarul din te miri ce, reclamă doctorul, încredinţează Mării Egee sticle conţinînd mesaje pentru eternitate, rod fistic pe asfinţit, se holbează la flota a 7-a americană din Mediterana, îi invidiază pe albatroşi...

Scanned with CamScanner

Astea sînt îndeletnicirile de pe corabia nebunilor, în timp ce eu, unul dintre cei cinci mii de călători (nebun ori ba), sorb vinul subţire, tot mai verzuliu, aşteptînd să-mi apară de-unde-de-neunde, soţia şi fiica. Apare, în schimb, insula Poros, pe care o disting tot mai clar prin sticla integral golită.

Debarc lîngă crucişătorul Averoff, gata să-l antrenez în cel de al treilea război al său, în războiul meu. Nu este cazul. Mă conving că soţia şi fiica mea bătuseră — prin liberă iniţiativă şi „spagă" dată cui trebuie — rapiditatea de acţiune a poliţiei portuare din Hydra. Emilia şi Sabina debarcaseră de puţine minute dintr-un vas de mic tonaj, care face cărăuşie între insule. Au avut fler şi... bani.

„Regretăm, nu sînt de găsit", raportează telefonic poliţia marină a insulei Hydra.

„Regretăm, au sosit", raportez admirîndu-mi familia astfel recuperată.

„Cum au sosit ?", întrebă mai marele poliţiei.

„Înot", răspund şi, pentru a nu mai rosti alte fraze pe care avusesem timp să mi le compun pe îndelete, nu pentru poliţie, desigur, îmi aşez pietricele sub limbă precum Demostene, înţeleptul.

Mă aflu la treizeci de mile sud-vest de Pireu, pe o insulă în vecinătatea berbecului peloponesian, în Marea Egee, la Poros. Descălecatul meu în anticul oraş Kalavria este o vizită-blitz, cea mai insolită din viaţa mea. Uite ce-mi amintesc : diluviul de pini arzînd în vîlvătaie verde deasupra oraşului dispus în amfiteatru, un verde strălimpede, smaraldin ; lăcustele (cosaşii ?) cîntînd din milioane de ţitere, vibrîndu-şi elitrele în canicula devastatoare ; vilegiaturiştii staţiunii sînt înveşmîntaţi în alb, precum ofiţerul din Madame Butterfly, să fie în consonanţă cu elevii şi ofiţerii celebrei şcoli de marină din Poros, singura instituţie vie a insulei, şi gata. În rest, privirile culpabile ale Emiliei şi Sabinei. Sînt împrejurările în care Demostene a refuzat să se mai sinucidă şi vasul Averoff nu s-a antrenat în al treilea război al său.

Seara, *boss*-ul lui Epirotiki, magnatul Potamiannis, care făcuse posibilă croaziera noastră în arhipelag, ne invită la restaurantul Edem, în Paleo Faleron, pe faleză, la o cină compusă exclusiv din „fructele mării" : calmari pane, atinşi într-un sos de iaurt cu usturoi şi ardei iute *(dzadziki)*, felii de dovlecel copt pe plită, *oktapodes*, caracatiţe (opt braţe), prinse la far şi prăjite pe jar, în sfîrşit, peştele *gopa*, dulce şi negras, semănînd cu şalăul şi dorada, din belşug udat cu vin alb.

Vine întrebarea amfitrionului (cu sau fără subînţeles, nu-mi dau seama) privitoare la croaziera acelei zile :

„Cum a fost ?"

„Bine !"

Scanned with CamScanner

Noul cal troian

TRÓIA

Tróia, cu rezonanţe elenice, (alta decît cea cîntată de Homer !), şade pe o peninsulă portugheză cu acelaşi nume. Pînă nu demult era pustiu pe aici : vegetaţie deşertică şi furtuni de nisip pe o limbă de pămînt care se întinde în direcţia sud-est, patruzeci de kilometri de Lisabona. Peninsula este flancată în dreapta de rîul Sado, care face golf la picioarele oraşului Setúbal, iar în stînga de Ocean, la picioarele căruia Tróia îşi desfăşoară plaja pe o lungime de treizeci şi doi kilometri. O navă-delfin, hidrobuz cu pernă de aer (un *hovercraft* care zboară pe apă în cel mai strict înţeles al cuvîntului) mă duce de la Setúbal la Tróia. Traversez golful în cîteva minute.

Pătrund în Tróia (fără şiretlicul vreunui cal troian) : imperiu argintiu, cu nisip fin (ca la Mamaia sau ca la Varadero, în Cuba) învălurat în lungi gulere, din care ţîşnesc flăcările verzi ale vegetaţiei pitice. Soarele e torid, curge ca untdelemnul şi mierea pe teritoriul lunguieţ, înfipt ca un stilet în coala albastră a orizontului, la confluenţa cerului cu Oceanul, unde joacă Fata Morgana unui ţinut quasiselenar. Asta e Tróia, domeniu de 250 hectare, care îşi propune să devină „capitala" turismului de mîine al Portugaliei. Ieri-alaltăieri (prin anii '80) s-a încheiat edificarea acestui „oraş exotic", de odihnă, vacanţă şi divertisment. El cuprinde o suprafaţă construită pe un milion de metri pătraţi, însumînd toate utilităţile

Scanned with CamScanner

(hoteluri şi moteluri cu peste 23 000 de paturi, restaurante, un self-service cu o capacitate de 2 000 de meniuri pe oră, locuri de divertisment, piscine, cluburi de golf, magazine, centru de recreaţie pentru copii, port nautic, hipodrom etc.). Pentru a evita poluarea, în incinta complexului Tróia este autorizată doar circulaţia cu vehicule electrice puse la îndemîna oaspeţilor.

„O aventură la Tróia" este programul turistic cu 1001 oferte şi tentaţii pentru toate gusturile şi toate pungile, cum îl recomandă Torralta, societatea constructoare şi cea care valorifică acum cel mai tînăr oraş al Portugaliei. Torralta este, totodată, şi cel mai puternic organism de turism din Portugalia, care a beneficiat din plin de acel „boom turistic" al anilor '70 şi după aceea. Avînd 10 000 de salariaţi, din care 3 000 sînt constructori, corporaţia e concepută pe acţiuni şi se autointitulează — din raţiuni lesne de înţeles — „club internaţional de turism", înglobînd astfel toţi termenii ecuaţiei : investiţii-construcţii-exploatare-beneficiu net-reproducţie. De la cinci milioane de franci elveţieni, la cît se cifrau investiţiile societăţii în decembrie 1974, acestea au ajuns la dublu pe parcursul ultimului deceniu. Tendinţa de creştere a stopat demult. Lucrurile merg prost acum, săgeata graficelor arată în jos, tot mai jos. Oare pînă unde ? Pînă cînd ? Aceste întrebări n-au un răspuns. „O aventură la Tróia", sloganul care a făcut atîta vîlvă, nu mai are căutare. Deocamdată. Noul cal troian a sosit. Numele lui : criza.

Cel mai tînăr oraş al Portugaliei aşteaptă altă zodie, alt mileniu.

Scanned with CamScanner

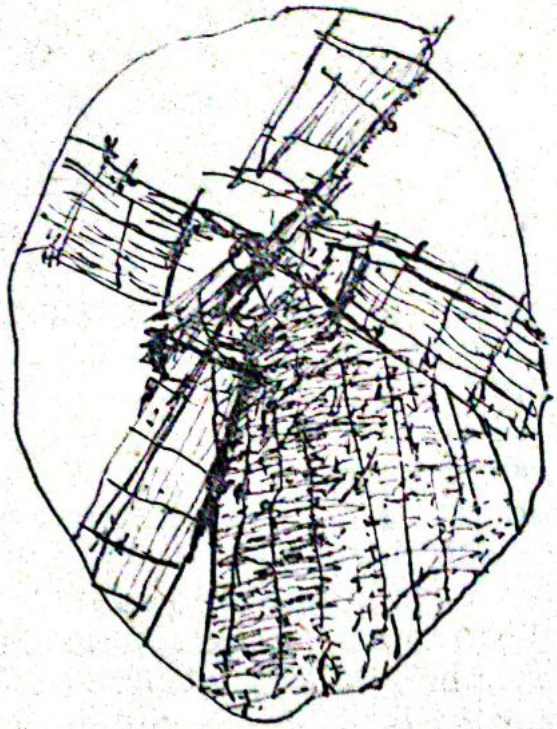

Aland, „ţara ulmilor“

MARIEHAMN

Drumeţia concepută ca aventură. Nu-i de ignorat ori de hulit această ipostază a vieţii planetei. Evadările în spaţiul (încă) nealterat al naturii : aventură. Voita şi vremelnica însingurare într-un tărîm de tihnă, departe de nervii şi frenezia marilor aglomeraţii urbane, departe de viaţa încorsetată în fagurii de sticlă şi beton din metropole : aventură. Este o hrană asta. Un leac. Vrem-nu vrem, aventura se reabilitează. Spiritul tînjeşte la însănătoşire prin aventură. Şi, mai ales, trupul. Întregul edificiu celular al omului exultă la scalda în senzaţii ieşite din tipicul vieţii moderne. Spre aşa ceva mă îndrept eu acum.

Destinaţia : Aland, arhipelagul celor 6 554 de insule, insuliţe şi recife (nu le-am numărat eu), un paradis al naturii nordice, situat în subsuoara peninsulei scandinave, între Finlanda şi Suedia, în gura golfului Botnic, la paralela 60° latitudine nordică, în pridvorul de apă dintre două oraşe cu privire la marea Baltică — Turku, pe malul finlandez, şi Upsala, pe cel suedez. Şansa acestei aventuri mi se oferă printr-un corcurs de împrejurări : aflate în concurenţa „care pe care“, companiile de navigaţie suedeze şi finlandeze aruncă în lupta pentru supremaţie în transportul turistic cele mai neobişnuite nade. Aşa se născu iniţiativa companiilor finlandeze de a oferi oricărui om de condei sosit din străinătate o cură de exotism, biletul

Scanned with CamScanner

gratuit în arhipelag. Altă gratificație a aceleiași companii : cei care se decid să călătorească duminica dobîndesc fără plată harana unei zile pe nava-vedetă „Baronessan“ (Baronul), în dauna altui vas cu profil similar „Princessan“ (Prințesa), al suedezilor, pe care primul îl concurează la sînge. Beneficiez de cele două înlesniri, care-mi pică plocon (jurnalistica și sfînta duminică) spre a călători pe daiboj în Aland.

E zi de duminică cu soare bun, lucru rar la Stockholm. Capitala e fără viață, cum se întîmplă mereu sîmbătă și duminica, zilele evaziunilor spre nu importă unde. Doar să fii plecat din orașul ce încremenește : este obsesia stockholmezilor. Cel mai adesea și cu plăcere ei pleacă în arhipelag, avînd fiecare o motivație proprie.

Geografic, administrativ, politic și constituțional, arhipelagul aparține Finlandei, dar sentimental alandezii se consideră suedezi, ceea ce și sînt de altfel, suedeza fiind singura limbă oficială din insule.

Mă îmbarc pe nava „Baronessan“ împreună cu Nick, „lordul cinic“, cum îi zic compatriotului meu, inepuizabil ironist, frizînd cinismul. Vasul pe care ne aflăm e solid, alb, cu un deplasament de 10 000 tone, trei punți, a patra la nivelul comenzii ; are prova hașurată în albastru-galben-roșu, culorile steagului Aland. Vasul ăsta e un refugiu, îmi spune frenezia care se iscă imediat. *Bye, bye, Stockholm !* Numeroși sînt pasagerii veniți cu automobilele lor pe „Baronessan“, le garează în cala vasului și fac ceea ce fac toți ceilalți : tîrăsc după ei sacul de voiaj în care au lînuri, cărți de joc, portofelul pregătit pentru cheful în care vor coborî negreșit, în tăcere, metodic, cu sînge rece, un plaisirism neexprimat prin gest ori cuvînt, o plăcere îngropată în celulele udate cu *Aalborg akvavit*, șnaps danez, care se bea cu nemiluita. Zice un proverb scandinav : „E de preferat să te îmbeți pe un vapor în cursă pentru că nimeni nu va ști exact de ce te clatini“. *Baronul* nostru se clatină în tangaj ușor, urmînd țărmul dantelat ori labirintul berbecilor de stîncă ce ne ațin calea ; se diminuează în acest chip providențial culpa îmbătaților prematur, se aruncă asupră-le toga ambiguității, de unde și aerul clement cu care sînt înconjurați. O dulce lenevie domnește pe vas și conversațiile au un subiect predilect : insulele. Întîlnirea cu „ficele Balticei“ trebuie pregătită nițel, adică să știi că miile de insule sînt de tot atîtea feluri : unele abia ating diametrul de 10—20 de metri, în timp ce altele se măsoară cu mila ori kilometrul. Ideea de „proprietar de insulă“ flutură pe buzele (înroșite de alcool) ale pasagerilor. Se dau și prețuri: se vinde o insulă mică pe nimica toată, cam 5 000 de coroane suedeze, adică terenul, pustietatea, carapacea de stînci, deoarece casa propriu-zisă costă de la 100 000 în sus, plus impozitul, cheltuielile pentru debarcader, farul personal

Scanned with CamScanner

obligatoriu etc. Convin cu „lordul cinic“ să ne grăbim în opţiunile noastre de „proprietari de insule“ : forma, relieful, dimensiunea, fauna, flora, caracteristicile, natura şi funcţionalităţile insulelor alese de noi să fie îndelung chibzuite, spre a nu risca un tîrg pripit sau o zare inospitalieră. Sîntem latini şi banii pe care îi investim trebuie să rodească pe pofta inimii noastre în *Scandinavia felix* pe care o prospectăm. Trec razant deasupra capetelor noastre trei pescăruşi, care ne însoţesc vîslind halucinant şi ţipînd isteric, furioşi că nu le dăm de ciugulit, motiv să ne sancţioneze : cad în picaj şi perforează cu ciocurile *Dagens Nyheter*, cotidianul *number one* al Suediei, din paginile căruia tocmai pescuiam insule paradisiace. Tîrgul se duce pe apa sîmbetei. Ne dedicăm exclusiv navigaţiei.

Apă cît vezi cu ochii. Marea Baltică nu mai este ultramarină, cum ne obişnuise, devine gri-fumurie, apoi neagră ca petrolul. În afară n-avem ce vedea, explorăm dinlăuntrul navei : saloane de jocuri, cafenele, baruri de zi, *shop*-uri. Se aşteaptă cu religiozitate şi speranţă ora H (11,30), cînd prohibiţia de alcool e pusă la zid, se vinde băutură fără oprelişti, în cantităţi dorite de fiecare şi la preţ *duty free*. Opreliştea vine, totuşi, la coborîre : n-ai voie să ai asupră-ţi mai mult de două-trei sticle de alcool, cantitate considerată modică pentru uzul personal. Tîlcul afacerii : se bea zdravăn pe vas. Cumpăr — de ochii lumii — o sticluţă de whisky Ballantines (15 coroane suedeze) şi două ciocolate mamut „Marabou“ (6 coroane suedeze), în timp ce companionii mei întru Aland fac cumpărături în cărucioare metalice pe rotile.

Ies pe puntea a doua : în stînga e vînt sfîşietor, în dreapta e soare blînd. Îl prefer pe acesta din urmă şi fac plajă nordică sub ciorovăiala pescăruşilor ; cei trei au sporit — cînd ? cum ? de unde veniţi ? — la cel puţin 300, se ţin pe dîra de spumă a valului şi se ospătează din multa mîncare aruncată peste bord şi — scuzele de rigoare — din vomismentele pasagerilor. Benchetuiala e în toi, tangajul abia vizibil al vasului se conjugă cu „hula generală“ a beţivanilor care se clatină pe picioare, ignorînd Baltica, arhipelagul ori nord-sud-est-vestul prin care vieţuiesc. Ei au ajuns deja la destinaţie : beţia adîncă. Sînt „fericiţi“.

O mică dramă : „lordul cinic“ şi-a rătăcit geanta diplomat de care nu se despărţea ; nu ştie unde, în ce împrejurare şi pe ce punte a pierdut-o. La serviciul de informaţii nu s-a prezentat nimeni care să fi găsit aşa ceva. Nick apelează la staţia de radio, unde îşi declină identitatea, numele, profesiunea, descrie obiectul pierdut. Este întîmpinat cu...

„Vă sfătuim să anunţaţi orice altă profesie decît aceea de ziarist“

„De ce ?“

Scanned with CamScanner

„S-ar putea crede că servieta dumneavoastră conţine un manuscris important, un articol senzaţional şi...“

„Cum de aţi ghicit ? Chiar aşa şi este“, vine răspunsul lui Nick.

„Aţi văzut ? Dezvăluind acest lucru, servieta nu vă va fi restituită — cel puţin din pură curiozitate — îi explică politicos *speaker*-ul vasului. Orice altă profesie v-ar avantaja : comisvoiajor, agent de publicitate, pilot, dresor de circ...“

„Lordul cinic“ se decide pentru aceasta din urmă şi staţia de radio anunţă succesiv : dresorul de circ cutare şi-a pierdut geanta diplomat conţinînd hîrtii fără valoare şi obiecte de toaletă în valoare de zece coroane. În aşteptarea efectului, ne instalăm în barul de la prova vasului, pe puntea a doua (unde preţurile sînt pe jumătate). Cerem cafele. Ospătarul ne atrage atenţia că o cafea e foarte avantajoasă aici dacă o asociem cu „ceva tare“. Cerem un „Johnny Walker“. Anunţul staţiei de radio bate în gol, în timp ce cîte un val rebel bate în geamul barului, din plin, gata să spargă dreptunghiul de plexiglas. Orchestra, formată din trei „lupi de mare“ cu bărbuţe blonde, finlandeze, cîntă cu discreţie la orgă electronică, baterie şi contrabas. Vine şi „vocea“. Lumea dansează. Atmosferă caldă, melancolic-sentimentală, tocmai bună pentru suedezii care se abţiguiseră : zac „surpaţi în ei înşişi“, privesc în zare, fără a se gîndi la nimic. E modul lor de a evada, de a se răzbuna pe toate relele şi bunele vieţii. Trece pe lîngă noi, arînd cîmpul de apă neagră, un vas alb al companiei Stena Line, superb prin armonia şi puritatea alcătuirii lui, impunător pe marea de cerneală. Soarele filtrat îl îmbracă în incendiu alb, de magneziu. Cred că nimeni nu-l zăreşte.

„E prea devreme să aşteptăm vreo veste — opinează funcţionarul de la staţia de radio. Prea mulţi sînt toropiţi de alcool. Să aşteptăm să-şi revină, să poată deosebi un cîine de o geantă diplomat“.

Ceva despre „masa suedeză“ pe *Baronul*. Totul este la vedere. Bucatele sînt aşezate pe o masă lungă, cît sufrageria vasului, pe un stelaj etajat, înlesnind opţiunile la *prima vista* şi servirea la liberă voie, după pofta inimii. Cel puţin o treime din spaţiu e al pescăriei : heringi şi sardine (zeci de sortimente, sărate, acre, dulci), nisetru, păstrugă, somon, icre negre, anghilă şi alte vietăţi marine pe care nu le cunosc, fiecare cu salata, sosul, lămîia, verdeaţa, mirodeniile şi ingredientele cu care se asociază. Un ochi asupra mîncărilor gătite : raţă cu garnituri fantasmagorice (abundă fructele pădurii), omletă cu verdeţuri, vînat, paste de carne (ren şi elan, mai ales). Brînzeturile (de şapte feluri) se conjugă cu fructăria : căpăţînă de ananas tăiată felii, struguri, mere, agrişe, banane (ori salată din amestecul tuturor acestora). Alcătuirea meniului ţine de inspiraţia, fantezia şi... capacitatea stomacală a fiecăruia dintre pasageri.

„Lordul cinic“ vrea să afle costul unei mese pe vas.

Scanned with CamScanner

„Din paisprezece coroane finlandeze pe care le plătiți vi se dă și un rest“ — explică ospătarul în livrea. „Asta în zilele săptămînii. Dar dumneavoastră ați ratat această șansă. Azi e duminică. Hrana e pe gratis“.

„Soarta a vrut astfel, *sorry*“, se disculpă Nick.

„Poate rămîneți peste noapte în arhipelag“, opinează interlocutorul.

Ideea ne surîde. Serviciul de radiograme al vasului stabilește legătura cu hotelul Adlon din Stockholm spre a transmite dorința celor doi români de a renunța pentru o noapte la camera lor de hotel. Este O.K., ni se transmite instantaneu. Vor să știe dacă le permitem să ne strîngă lucrurile spre a le depozita în garderoba-magazie a hotelului. Le permitem și iată-ne dezlegați de Stockholm, vom înnopta în arhipelagul care — după șapte ore de mers — se profilează la orizont.

Aland înseamnă în suedeză Țara Ulmilor. Natura este de un verde copleșitor, prima senzație fiind că te afli undeva în sud. Climatul tipic marin întreține veri veșnic verzi, un verde-albastru energic, aer înviorător, cer limpede și lumină de maximă puritate. Primăverile sînt scurte, abia le prinzi de veste : durează cîteva zile. Dar acum e octombrie, pridvorul lungii ierni, lumina e hilară, de mercur, și cerul oțeliu, simți în văzduh respirația unor geruri care nu întîrzie și iarna bogată în ninsori e prin apropiere, gata să se reverse. Locuitorii din arhipelag sînt pregătiți pentru „piesa hibernală“ — mereu aceeași — care va începe la întîia bătaie de gong : peștele și carnea de ren sînt puse la adăpost, rezerva de lemne este în ordine, blănurile sînt la îndemînă, săniile și renii de ham așijderi, parazăpezile care protejează rețeaua de diguri și poduri rutiere dintre insule e încheiată, feriboturile și-au și pus la probă „dinții de oțel“ (scutul spărgător de gheață), casele-bărci au fost deja căptușite cu snopi de papură, aspra și lunga iarnă e liberă să coboare în arhipelag, cei 25 000 de alandezi o așteaptă, *please*, o poftesc să intre în drepturi. E ceasul de reverie, cînd oamenii din arhipelag „își fac suma“, reproiectează — în minte și în simțuri — splendorile „anotimpului verde“, care e pe ducă, le vor lipsi cel puțin șase luni încheiate, cum să nu fii lovit de amok și nostalgii ?

Acostăm la Mariehamn, capitala miilor de insule ; este, în același timp, singurul oraș, în adevăratul înțeles al cuvîntului, din arhipelag. Și totuși, Mariehamn este, după Helsinki, al doilea oraș de navigație al Finlandei. A fost întemeiat de Alexandru al II-lea al Rusiei, în urmă cu 125 de ani (1861) și a primit numele soției sale Maria. De ce a fost întemeiat aici : fiordurile din partea sud-estică a arhipelagului au fost cîndva singurul loc unde se putea pătrunde, fără riscuri, cu corăbiile cu pînze. Ceva despre zestrea orașului :

Scanned with CamScanner

are o populaţie de circa 12 000 de locuitori, ciudăţenii destule, cinste proverbială, mori de vînt, o mie de tei şi — nu vă miraţi — unul dintre cele mai bune muzee din Europa. Îmi place coloratura istorică şi morală a acestui oraş : Mariehamn este, totodată, capitala singurei zone neutre şi demilitarizate a Europei. În urmă cu şaizeci de ani (1921), Liga Naţiunilor Unite a adoptat o rezoluţie prin care i-a acordat acest statut, sub suveranitate finlandeză, cu autonomie naţională şi administrativă, steag propriu şi limbă oficială a majorităţii băştinaşilor — suedeza. Acest destin de totală ignorare a tot ce înseamnă armament, conflict sau război în secolul nostru constituie — se afirmă — un stindard de speranţă, un ideal de pacificare şi pentru alte regiuni ale globului. Cînd, în recentul trecut, conflictul din insulele Malvine (Falkland) ale Atlanticului de Sud s-a transformat în război deschis între Marea Britanie şi Argentina, secretarul general al Organizaţiei Naţiunilor Unite a recomandat asistenţilor săi să studieze spiritul în care a fost încheiat acordul asupra arhipelagului Aland în urmă cu şase decenii, în speranţa că această formulă, considerată pozitivă, le va sugera calea de a ieşi din criză. O.N.U. a trimis grupuri de experţi înspre „capul de leu", cum este denumit arhipelagul Aland : puzderia de insule se grupează pe cîmpul cernelos al Mării Baltice într-un mod aparte, sugerînd imaginea mozaicat-pointilistică a unui cap de leu. Un cap de leu paşnic.

Oraşul Mariehamn e situat în falca de jos a gurii de leu, anume pe caninul mare al fiarei scandinave din imaginaţia noastră. Este un oraş dreptunghiular, perfect geometrizat, cu artere care împart în carouri aşezarea. Îmi dezmorţesc oasele străbătînd bulevardul care secţionează istmul, legînd Wästerhamn (portul de vest), unde acostăm, de Österhamn (portul de est), unde se află sediul parlamentului. Este o arteră amplă, trasată cu rigla, lungă de un kilometru, străjuită de tei pe ambele părţi. Orice localnic cu care intri în vorbă — doar în engleză, în lipsă de suedeză — îţi evocă priveliştea încîntătoare a teilor copleşiţi de floare. Este obsesia localnicilor, imaginea fascinantă a celui mai scurt anotimp. Zice băştinaşul : „Primăvara alandeză ? Aceasta pleacă, uneori, înainte de a fi sosit".

Tot ce văd e nou pentru mine : case de lemn (din panouri), cu interioare funcţionale, intime, de o dezarmantă simplitate. Aerul oraşului e bizar, de vest sălbatic, de California : totul pare să fi fost ridicat săptămîna trecută pentru nişte filmări Metro Goldwyn Mayer. Doar pinii verzi-albaştri mă plantează în altă latitudine, cea adevărată. Cerul e vînăt-negru. Începe să ningă otova. Imaginea californiană se dizolvă, intrăm într-o iarnă grăbită, iarnă dinamică, iarnă înalt-verticală, iarnă imnică, iarnă Sibelius. Nu m-aş mira

Scanned with CamScanner

să văd apărînd de undeva renii ; apar, în schimb, în ciurde mari, automobilele acestei insule stranii, automobile de toate tipurile (inclusiv Volga, Skoda și Dacia). Lipscănia orașului se concentrează în jurul străzii Torggatan, în centru : magazine de tot felul conferă așezării aură continentală. În cafenelele amplasate direct pe trotuar, străjuite de jardiniere cu flori multicolore, pișcate de întîia suflare geroasă, se discută cu pasiune despre evenimentele de peste vară, care sînt, de altminteri, evenimentele anului : festivalurile de vioară, orgă, muzică pop și rock, regatele, fantasticele regate alandeze, situația turmelor de reni, turneele de fotbal și tenis, concursurile de tăietori de pădure, marele festival de artă (teatru, literatură, pictură, sculptură și muzică), aflat la a zecea ediție, care întrunește pe virtuozii celor șaispreece municipii din arhipelag, neliniștea pe care o iscă actele teroriste în lume.

O destinație tonică : muzeul de faimă europeană al acestui oraș. Are secții de istorie, etnografie și artă. Exponatele din nordul arhipelagului, bunăoară, de la Saltvik, ne pilotează pe urme vikinge, pînă în timpi preistorici, cu patru-cinci mii de ani înapoi. Bunul gust, ținuta științifică, limpezimea argumentației, conciziunea și nivelul înalt al tehnicilor de expunere sînt calitățile forte ale acestui muzeu. În urmă cu patru ani, în 1982, cei douăzeci și unu de membri ai Consiliului European, cu sediul la Strasbourg, au decretat muzeul din Mariehamn drept cel mai bun din Europa acelui an pentru modul exemplar în care prezintă destinul autonom al minorităților din arhipelagul Aland pe fondul tradițiilor lor etnice, istorice și preistorice, sub fluturarea steagurilor albastru-galben-roșu, cel național alandez, și alb-albastru, al Finlandei.

Din mărunt-nisipoasă și insipidă, ninsoarea devine abundentă, cade în falduri, cu fulgi enormi, ca niște plutitoare batiste care umplu văzduhul. Căutăm o șapcă pentru Nick, „lordul cinic“ face cuie, e în pantofi, în talie și are capul descoperit. Eu cumpăr o lampă țărănească, acadele, un pac de tutun de pipă și o conservă de bere finlandeză. Patronul bonom îmi semnalează prezența unei femei scunde, cu părul albit, personaj frecvent în magazinul său: e o babă cleptomană, șireată foc, se plînge că nu vede bine și încurcă, de regulă, mărfurile, dosește una-alta, la întîmplare și la nebăgare de seamă (o umbrelă, o pereche de mănuși). Vînzătoarele o cunosc ca pe calul breaz, nu se enervează, știu că e bolnavă, nu o ceartă, o buzunăresc și *takso müke* (bună ziua), o lasă în plata domnului, e distracția casei.

Tragem la întîmplare, la un localnic, în capul sud-vestic al orașului, pe strada Öhbergvägen nr. 53. E o casă cu patru-cinci încăperi : intimitate rustică, aer patriarhal, confort secol XX, nimic în plus și nimic în minus. Erik Brändström — gazda noastră — are

Scanned with CamScanner

privire ageră, verde-oţelie, ca de felină, aer de lord, mişcări distinse ; este de profesiune „general“, lucrează la *Arkipelag*, cel mai luxos aşezămînt hotelier din oraş şi din arhipelag. Ţine morţiş să-i facem o vizită spre a-l vedea în exerciţiul funcţiunii, în uniforma lui de un roşu aprins, cu bumbi lucitori şi fireturi. Este omul-amfitrion al hotelului : portar, garderobier, bagajist, omul întîielor relaţii. E mîndru de importanţa şi singularitatea rolului său în oraş. Soţia lui este vînzătoare la un supermarket. Un cuplu important, cunoscut de majoritatea (dacă nu unanimitatea) conorăşenilor lor.

Hotelul *Arkipelag* este bijuteria oraşului şi, totodată, speranţa de mai bine a alandezilor : au investit în el sume fantastice, ca nişte posedaţi (nu vor să divulge cît), pentru a aduce miracolul turistic în arhipelag. L-au adus pînă la un punct, dar amortizările merg greu, de la o vreme turismul s-a subţiat, „vaca de muls“ boleşte. *Arkipelag*-ul este lipit de Marea Baltică ; pare un transoceanic lansat în cursă pe marea mohorîtă. Lux, culori tari, instalaţii sofisticate, cristaluri, pădure de inox, cîmpuri de covoare, orgă de lumini, junglă plastică, holuri mari, cu aer condiţionat şi muzică pianisimă, bucătăria (cît o gară) este la vedere, prin peretele translucid dinspre ţărm, toaletele îmbrăcate în porţelan scump, pastelat, semănînd cu interioare de centrale atomice (ierte-mi-se comparaţia), meniuri exotice, servicii fără cusur, o armată de băieţi blonzi, în cămăşi albe cu dungi albastre, chelnerii aşezămîntului, care se întreţes cu fetele, invariabil blonde, în rochii lungi, pînă în pămînt, cu dungi alb-roşii, pe orizontală, despicate în susul şoldului (efect studiat). Regia ambientală se regăseşte, vă asigur, în preţurile exorbitante care se practică aici. Se mănîncă la lumină de lumînărică, în acordurile unei orchestre leneşe, fără sare şi piper (ar trebui nişte românaşi aici), şi... gata. Asta-i lumea lui Erik, amfitrionul meu. Înainte era multă linişte la Mariehamn. Linişte şi unica îndeletnicire, pescuitul. Circulă şi o vorbă drăcoasă pe tema asta. Un continental îl întreabă pe un alandez :

„Cu ce vă ocupaţi voi în cele şase luni, cît e zi-lumină şi e vară în arhipelag ?“

„Pescuim şi facem dragoste“.

„Dar în cele şase luni ale nopţii polare ?“

„Atunci nu mai pescuim“, vine răspunsul şugubăţ al alandezului.

Acum e agitaţie şi alergătură, şi zbatere, şi nervi, şi negoţ, şi luptă prin cele două îndeletniciri total deosebite, una ancestrală şi alta recentă : pescuitul şi turismul. Ultima o înghite, văzînd cu ochii, pe prima. Unde vom ajunge ? se întreabă alandezii ; oare e bună direcţia în care am apucat-o ? O dată cu turismul au apărut şi scandalurile în arhipelag. Aşa ceva nu s-a mai pomenit pe aici, în împărăţia oamenilor eminamente paşnici.

Scanned with CamScanner

„De două ori pe săptămînă iau lecţii de judo şi karate. E o necesitate profesională", zice Erik şi ne aşezăm în jurul „votkăi de la miezul nopţii", practicată asiduu de alandezi.

Şi ce mai spune Erik al nostru : că arhipelagul, atît de fărîmiţat, e „legat" cu 800 kilometri de şosea asfaltată pentru autoturisme, dar e recomandabil să pleci la vreme de aici, înainte de a se împlini un an, altminteri plăteşti un impozit pipărat pe maşină şi nu face.

Şi ce mai spune Erik al nostru : e de mers în insula Idö, la şaptezeci de kilometri în sudul arhipelagului, opt ore cu vasul, doar cincizeci de minute cu hidroavionul, într-un relief carstic, calcaros şi o climă blîndă, unde scurta primăvară soseşte cu o lună mai devreme şi este un rai al orhideelor. Îmi cere cartea de vizită să mă anunţe imediat ce explodează primăvara în insula Idö, spre a mă pofti pentru o vacanţă cu orhidee. Primăvara trebuie pîndită. Vine ca o fulgerare. Anul trecut, primăvara a sosit aici într-o joi.

Şi ce mai spune Erik al nostru : să nu întreb ce fel de neam este el şi ai lui, suedezi get-beget ori finlandezi get-beget, nu contează ; sînt o apă şi un pămînt, tipologie scandinavă bizară, scufundată în legende şi ciudăţenii, mediu prielnic feluritor secte, oamenii se căsătoresc între ei fără oprelişti, clan închis, suspectînd tot ce vine de pe continent, încrîncenare pe care le-o mai atenuează molima nouă, turismul.

Şi ce mai spune Erik al nostru : emblema localnicilor este *Pommern,* vasul-muzeu, un velier construit la Glasgow, cu patru catarge şi carcasa de oţel ; ultima lui cursă a fost în Australia, în preajma celui de al doilea război mondial (1939), după care a fost transformat — acum treizeci şi cinci de ani — în muzeu. Este o corabie-martor, o corabie-simbol, o corabie de aducere aminte despre ceea ce au fost cîndva alandezii, glorioşii apelor. Velele, cabina căpitanului căptuşită cu lemn de tek, timona mai înaltă de un stat de om, cala-covată cu două niveluri, în care se putea căra o ciurdă de reni şi alta de elani — toate acestea amintesc de „lupii de mare", adevăraţii bărbaţi ai arhipelagului, de navigaţia eroică, de stirpe vikingă. Este o îndeletnicire azi domesticită, devitalizată de cuceririle civilizaţiei : adevărul este, zice Erik, azi nu se mai marinăreşte, apeşi pe butoane şi muncile pescuitului de la A la Z se fac de către maşini, automate, vinciuri, televiziune subacvatică, adevărat blestem pentru tradiţia alandeză.

Şi ce mai spune Erik al nostru : să revenim la Mariehamn la mijloc de iunie, sub „stîlpii miezului de vară" cînd au loc alaiurile căsătoriilor. Mirii străbat pe jos drumul dintre biserică şi locul petrecerii, sub un baldachin care se boltеşte asupra capetelor lor şi sînt urmaţi de alaiul ce poartă în braţe stîlpi în care sînt arborate stofe ţesute în casă. Baldachinul şi stîlpii au un scop sacru : să

Scanned with CamScanner

oprească diavolul în golf, să nu răzbească în casele oamenilor. Sînt „stîlpii miezului de vară", șaptezeci la număr, prin care băștinașii serbează ajungerea soarelui la zenit. Stîlpii nu seamănă unul cu celălalt, au cele mai neașteptate podoabe. La mijloc de iunie sînt înfipți în pridvorul așezării, la liziera apei; rămîn așa în ploaia și vîntul și viscolul și geruiala care îi dezgolesc, pînă în vara viitoare, cînd sînt ornați din nou.

O dimineață de luni glorioasă, îmbătată de lumină, de zăpadă incendiată de soare. Puritatea locului ne invadează trupul și spi-

Scanned with CamScanner

ritul. Deşi nebărbieriţi (avem trusele de ras la Stockholm), sîntem mai tineri, mai proaspeţi. Mîncăm pîine neagră finlandeză, iaurt şi fructe ale pădurii. Bem cafeaua acelei dimineţi şi vira !, la drum.

Ninge mult, ninge plin, ninge greu, ca în poveştile nordice. Este incredibilă alternanţa dintre senin şi înnourat, dintre însorit şi vîntoasă, la distanţă de numai cîteva minute. Sîntem în plină zi, la amiază, orele paisprezece : întuneric gri, întuneric violet, maşinile circulă cu farurile aprinse.

În drum spre port ne opreşte echipajul poliţiei. Cel de la volan zice :

„V-am căutat peste tot. N-am fost indiscreţi să ştim neapărat unde aţi înnoptat. Semnaţi aici, vă rog, de primire...".

Uimit, „lordul cinic" reintră în posesia genţii sale diplomat. Îi dau un cot să zică mulţam (amuţise la scenă deschisă).

„O bagatelă, *sir*. Un danez trezit din beţie s-a pomenit că are două genţi asupra lui. Pe una a depus-o la poliţie. Faceţi, vă rog, inventarul".

„Este O.K.", confirmă Nick, aruncînd o privire superficială înlăuntrul genţii sale.

Din nou pe vas. Cei şaptezeci de stîlpi multicolori, cam jumuliţi acum, ne flutură un ultim şi greu adio Mariehamn, adio Aland ! Parîmele se ridică, pătrundem în larg. Alte trei bărbuţe blonde finlandeze (copia fidelă a primelor) şi aceeaşi orchestră chioară, aceleaşi ambianţe, aceleaşi habitudini, aceleaşi tipologii. O duzină de sticle de bere *Aura* ne ţine companie pe drumul de întoarcere (care ni se pare mai lung decît la venire). În zare : Stockholm-ul. Sui pe puntea timonei să văd de sus luminile oraşului diseminat în noaptea nordului. Mă scoate din contemplare vocea timonierului :

„Trei sînt oraşele în care merită să pătrunzi cu un vas ca acesta şi să simţi că nu îţi pare rău că trăieşti : San Francisco, Melbourne şi Stockholm".

În primele două n-am ajuns. Al treilea îl am sub ochi : bulevardul de apă pătrunde pînă în inima oraşului. Nu ştii ce să crezi : Stockholm-ul există pentru a demonstra omului splendorile marine ori Marea Nordului există pentru a demonstra măreţia Stockholm-ului. Nimic orizontal, doar imaginea ondulatorie a mării de turnesol şi soarele asfinţind, calcan roşu, atîrnat ca o medalie, la zenit. Nord vertical.

Scanned with CamScanner

În loc de popas

Orice călătorie este obositoare. Chiar şi una pe hîrtie. Nădăjduiesc, stimate cititor, să nu-ţi fi pricinuit — prin ignoranţă ori slabă slujire a minţii mele — prea multe vătămări corporale ori sufleteşti în acest maraton circumterestru prin oraşele lumii. Vătămarea cititorului se pedepseşte, ştiu, prin autovătămarea scriitorului însuşi. Fidelitatea înlăuntrul acestui binom este chiar legea febrilei noastre radiografii mapamondice.

A fost obositor mersul nostru zigzagat în sus-josul planetei? Gîfîim niţel? Poate a meritat. Am extins cunoaşterea noastră asupra unor vetre continentale, munţi, mări şi oceane, arhipelaguri, fluvii, golfuri şi delte, puzderie de monumente, floră şi faună, viaţa comunităţilor, larga lume privită caleidoscopic, în aiuritoare mişcare.

Şi iată, oricît am fi evitat, constatăm acum că autorul nu s-a ţinut de cuvînt: a promis o călătorie de două volume şi vor fi trei. Motivul? N-am fi parcurs integral drumul asumat iniţial, adică cele nouăzeci şi nouă de oraşe ale lumii. Două treimi din itinerar a fost străbătut, însumînd 64 de orale. La bunăvedere în volumul al treilea din ciclul „Oraşe infidele". Radiografia subiectivă „Lumea ca oraş, oraşul ca lume" continuă.

P. S.

Scanned with CamScanner

Cuprins

ORAȘE ALE ÎNCEPUTULUI DE LUME 5

Cărțile ! Cărțile ! Pergam (Bergama). 6
„Babel armonios" : Smirna (Izmir). 10
Cîinele de marmură (cele zece vămi ale lui Alexandru cel Mare : Pella. 16
Herodot și războiul albinelor : Halicarnas (Bodrum). 27

ORAȘE ALE MARILOR SPIRITE 37

Șapte săbii pentru El Greco : Toledo. 38
Inima lui Chopin : Varșovia. 48
Cele zece porunci ale vinului tzinandali : Tbilisi. 54
Orașul lui Sun Iat-sen : Nanjing. 63
Uraganul zahărului : Nueva Gerona. 69

ORAȘE ALE MARILOR CONTRASTE 79

Limpedele ochi spre lume : Yokohama. 80
Cetatea spiritului : Heidelberg. 84
Sîngele mării : Monte Carlo. 90
Scorpion-show : Sanremo. 104
Un oraș de vînzare : Vilamoura. 116

Scanned with CamScanner

ORAŞE-MUZEU 119
Habemus Papa ! Viterbo. 120
Ordinul Jartierei : Windsor. 128
Agonie şi extaz : Estoril. 136
O cină la castel : Turku. 142
ORAŞE-METROPOLĂ 153
Inorogul : Istanbul. 154
Cea mai lungă zi a sovieticilor : Moscova. 165
Veneţia Nordului : Stockholm. 176
Expediţia Fuji, efemer şi eternitate : Tokio. 194
ORAŞE ALE EXOTISMULUI ŞI AVENTURII 213
Catîrul lui Marquez : Toja. 214
În arhipelagul Saronic : Egina, Hydra, Poros. 216
Noul cal troian : Tróia. 224
Aland, „ţara ulmilor“ : Mariehamn. 226
ÎN LOC DE POPAS 237

Scanned with CamScanner

...Orașele sînt radiografia umanității. Orașele sînt florile civilizației și, totodată, cancerul ei. Pămîntul s-a decis să devină un oraș al tuturor orașelor. Urbanizarea planetei este ireversibilă.

...Silit să mă spovedesc, țin să precizez: tot ce voi spune de acum încolo nu există decît în parte în realitate, în vreun anume timp istoric sau vreun anume spațiu geografic. Cele nouăzeci și nouă de orașe pe care le voi scrie-descrie sînt inventate de mine, sînt orașe infidele, în sensul că nu țin seama de regulile sacrosancte ale așa-zisei obiectivități de tip academic care ne strepezește mintea uneori. Nu. Aceste orașe sînt cele mai frumoase din punctul meu de vedere, deoarece eu pe acestea le-am cunoscut — bătut — iubit — urît — ostenit.

...Omisiuni? Destule, deoarece portretele orașelor din această carte sînt voit sentimentale și nu de tip enciclopedic.

IERIHON, BYBLOS, BAALBEK, HANZHOU, DAMASC, EREVAN, COIMBRA, OXFORD, HAIFA, ALCALÁ DE HENARES, XIAN, SAN FRANCISCO DE PAULA, PALERMO, JÄRVÄNPÄÄ, PIREU, PORTIMÃO, SHANGHAI, CAMPHA, LISABONA, POTSDAM, SANTIAGO DE COMPOSTELLA, SUZHOU, SUZDAL, SINTRA, FREIBURG, BATALHA, ATENA, BEIJING, ROMA, LONDRA, PORTO, AMFISSA, CHINCHON, HUACHING, ANCHORAGE-ALASKA.

EDITURA SPORT-TURISM

Scanned with CamScanner